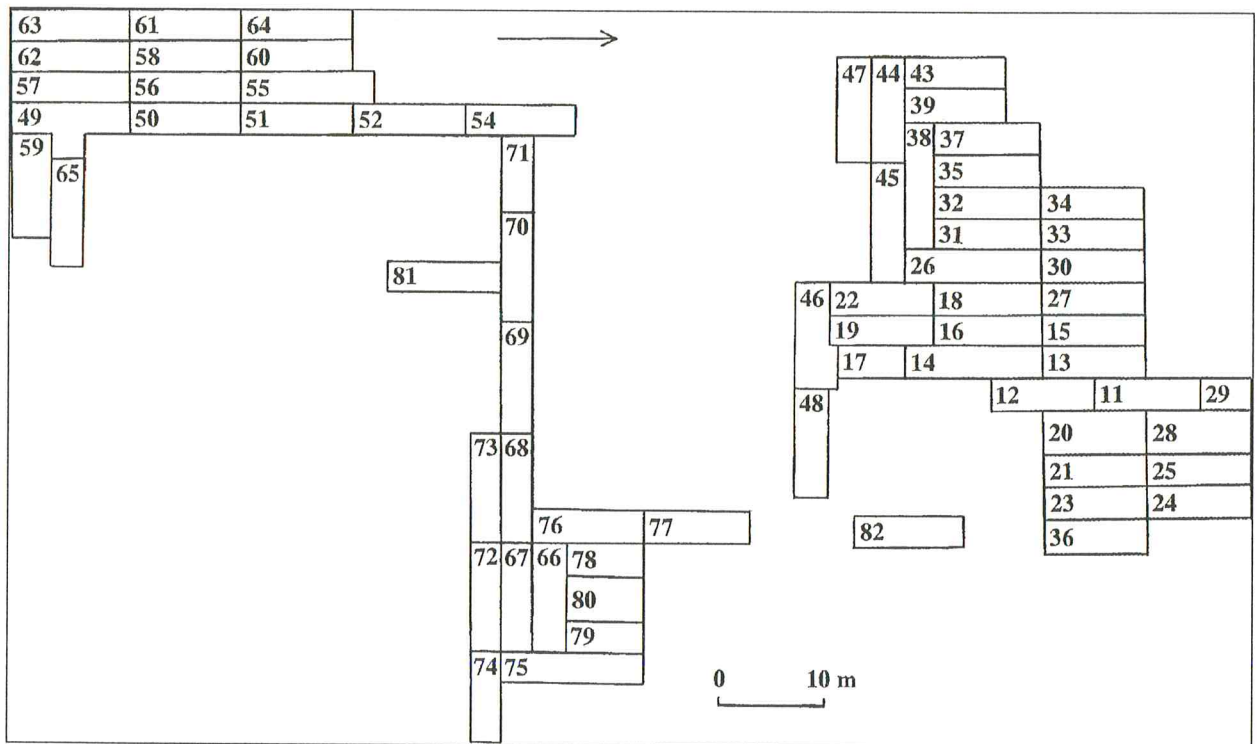

ŠALTINIŲ NAGRINĖJIMAS

Perkasų apibūdinimas

Kapinyno teritorijoje buvo kasinėtos 82 perkasos. Erdviškai visos orientuotos pagal pasaulio šalis. Absoliuti perkasų dauguma buvo 10 m ilgio bei 3 m

pločio ir tik kai kurios keliais metrais ilgesnės ar trumpesnės (1 lent.) (103 pav.).

103 pav. 1983–1989 m. „Žemaitijos“ ekspedicijos tyrinėtų perkasų situacija

1 lentelė. Ištirtų perkasų dydis ir kapų jose skaičius

Kasinėjimų metai	Perkasų Nr.	Perkasų dydis m ²	Kapų skaičius perkasoje	Kapų Nr.
1968	1	30 x 2	3	1–3
	2	20 x 2	1	4(A, B)
	3	30 x 2	2	5–6
	4	7 x 2	–	–

Kasinėjimų metai	Perkasų Nr.	Perkasų dydis m ²	Kapų skaičius perkasoje	Kapų Nr.
	5	10 x 2	–	–
	6	10x2 ir 10x1,5	–	–
	7	20 x 2		7–8
	8*	10 x 2	–	–
	9**	10 x 2	–	–
	10**	17 x 3	–	9–21
1983	11	10 x 3	2	22–23
	12	10 x 3	3	24–26
	13	10 x 3	3	27–29
	14	13 x 3	3	30–32
	15	10 x 3	6	33–38
	16	10 x 3	6	39–44
	17	6 x 3	3	45–47
	18	10 x 3	3	48–50
	19	10 x 3	1	51
1984	18***	10 x 3	4	52–55
	19***	10 x 3	3	56–58
	20	10 x 4	6	59–64
	21	10 x 3	5	65–69
	22	10 x 3	1	70
	23	10 x 3	5	71–75
	24	10 x 3	3	76–78
	25	10 x 3	3	79–81
	26	13 x 3	9	82–90
	27	10 x 3	5	91–95
	28	10 x 4	–	–
	29	5 x 4	–	–
1985	30	10 x 3	7	96–102

* 1968 m. kasinėjimų ataskaitoje pk. Nr. 8 pažymėta raide A (Tautavičius, 1968š, p. 11).

** 1968 m. kasinėjimų ataskaitoje pk. Nr. 9 ir 10 nepažymėtos nei numeriu, nei raide (Tautavičius, 1968š, p. 10, 15).

*** Dėl lėšų stygiaus 1983 m. ištirtos tik šiaurinės perkastos Nr. 18 ir 19 pusės. Likusi jų dalis iškasinėta 1984 m., kai buvo rasta dar keletas kapų (Nr. 52–58): pirmojoje perkasoje iš viso ištirti 7, antrojoje – 4 kapai.

Kasinėjimų metai	Perkasų Nr.	Perkasų dydis m ²	Kapų skaičius perkasoje	Kapų Nr.
	31	10 x 3	6	103–108
	32	10 x 3	8	109–116
	33	10 x 3	6	117–122
	34	10 x 3	–	–
	35	10 x 3	5	123–127
	36	10 x 3	2	128–129
	37	10 x 3	6	130–135
	38	12 x 3	8	136–143
	39	10 x 3	6	144–149
	40	10 x 3	1	150
	41	10 x 2	–	–
	42	15 x 2	–	–
1986	43	10 x 3	–	–
	44	10 x 3	4	151–154
	45	11 x 3	–	–
	46	10 x 3	5	155–159
	47	10 x 3	–	–
	48	10 x 3	–	–
	49	10 x 3	10	160–169
	50	10 x 3	10	170–179
	51	10 x 3	10	180–189
	52	10 x 3	1	190
	53	6 x 2	1	191
1987	54	10 x 3	–	–
	55	12 x 3	10	192–201
	56	10 x 3	11	202–212
	57	10 x 3	8	213–220
	58	10 x 3	9	221–229
	59	10 x 3	1	230
	60	10 x 3	4	231–234
	61	10 x 3	6	235–240
	62	10 x 3	8	241–248

Kasinėjimų metai	Perkasų Nr.	Perkasų dydis m ²	Kapų skaičius perkasoje	Kapų Nr.
1988	63	10 x 3	9	249–257
	64	10 x 3	–	–
	65	10 x 3	1	258
	66	10 x 3	4	259–262
	67	10 x 3	8	263–270
	68	10 x 3	10	271–280
	69	10 x 3	–	–
	70	10 x 3	2	281–282
1989	71	7 x 3	–	–
	72	10 x 3	4	283–286
	73	10 x 3	2	287–288
	74	8 x 3	2	289–290
	75	13 x 3	2	291–292
	76	10 x 3	5	293–297
	77	10 x 3	1	298
	78	7 x 3	–	–
	79	7 x 3	3	299, 300, 302
	80	7 x 4	1	301
	81	10 x 3	1	303
	82	10 x 3	–	–
Iš viso:	82	2518*	303	–

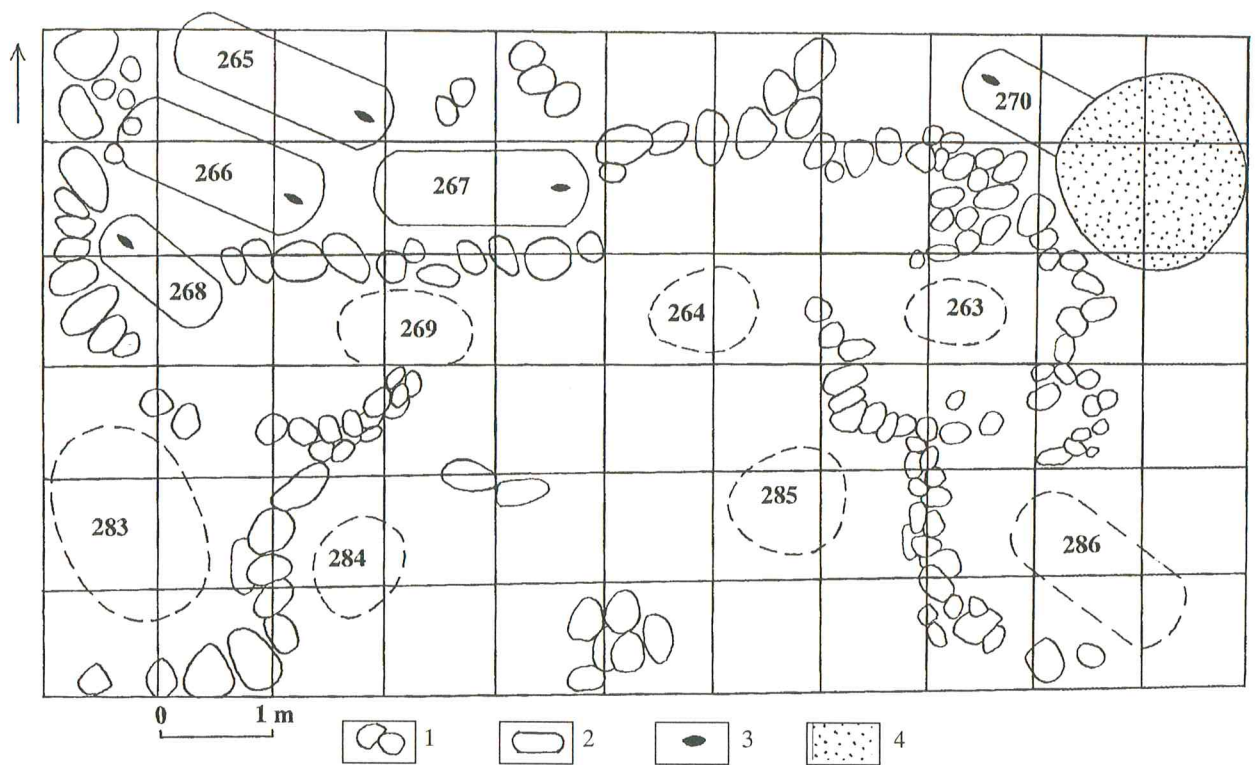
Be to, keletą jų teko praplėsti į viena arba kitą pusę, norint iširti ir tą kapo dalį, kuri būdavo už kasinėjamos perkastos ribų. Papildomos iškasos apėmė 9 m². Taigi Žviluose buvo iškasinėtas 2 518 m² plotas ir rasti 303 kapai.

Labai tikėtina, kad iširtroje kapinyno teritorijoje būta ir daugiau kapų. Mat dėl įvairių žemės darbų laidojimo paminklas gerokai apardytas. Ne veltui, jau beplėšiant velėną nuo perkasų paviršiaus, susemiant pabirusį armenį arba tiriant net ir gilesnius žemės sluoksnius, dažnokai pasitaikydavo įvairios paskirties geležinių, žalvarinių, rečiau – akmeninių, gintarinių dirbinių bei jų nuolaužų (2 lent.). Kai kuriose perkasoje rasta ir viena kita lipdytų puodų šukelė grublėtu paviršiumi. Nėra abejonių, kad visi tie radiniai kilę iš

suardytų kapų. Ne vienas jų suardytas kasant duobes rūšiams, kuriuose kaimiečiai žiemą laikydavo daržoves. Iširttame kapinyno plote buvo aptikta apie 150–200 cm skersmens rūsiaduobių kontūrų, rūsio įrangos liekanų (raštigalių, šiferio gabalų, šiaudų). O suardytoje perkasoje Nr. 23 dalyje, 70 cm gylyje, aptiktas dar ir geležinis kablys, kuriuo, pasak vietos gyventojų, pritvirtintu prie virvės ar karties, iš rūsio į viršų būdavo ištraukiami krepšiai su bulvėmis.

Rūsiaduobių kasėjai, užkliudę kapą, kartais jį visą suardydavo, bet kartais nukasdavo tik tą kapo galą, kuris patekdavo į rengiamo rūsio plotą (k. Nr. 29, 30, 65, 75–77, 81, 140, 185, 186, 201, 270, 284, 285) (39 : 1; 65 : 3; 99 : 1, 2; 104 pav.).

* Čia neapimtas 9 m² plotas, apimantis papildomas iškasas, iširtas vienoje ar kitoje perkasoje Nr. 11, 46, 53 pusėje.

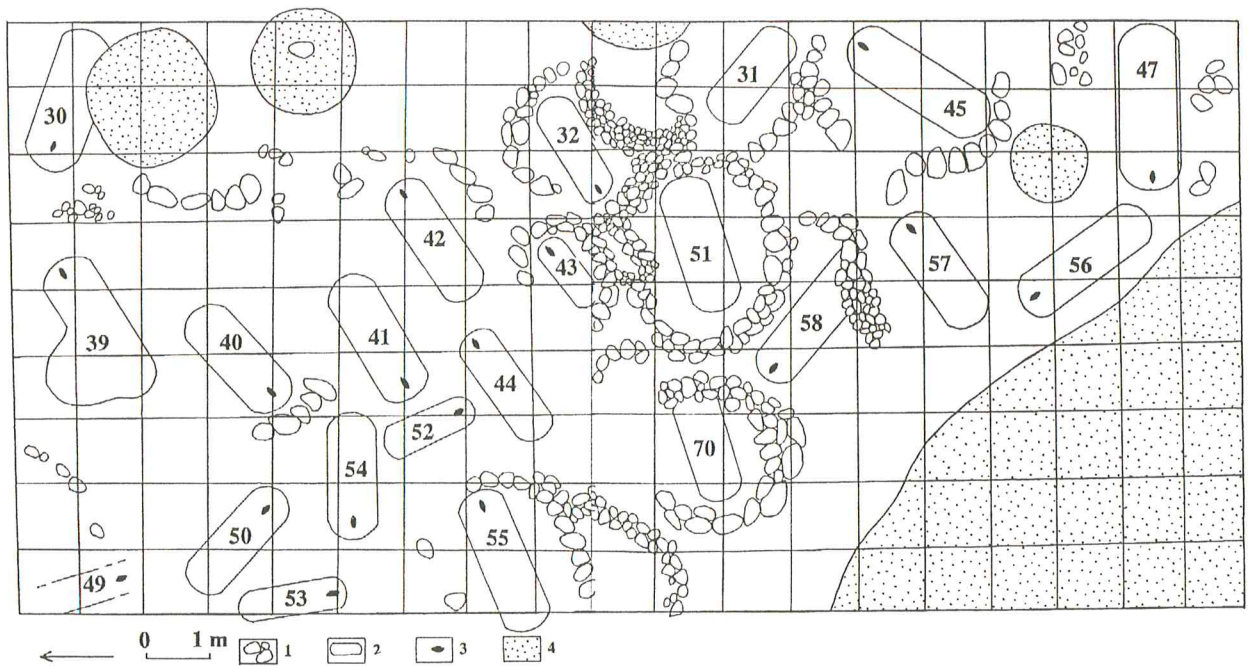
104 pav. Perkasų Nr. 67, 72 planas: 1 – akmuo, 2 – kapavietė, 3 – mirusiojo laidojimo kryptis, 4 – rūsiaduobė

2 lentelė. Atsitiktiniai radiniai tyrinėtose perkasose*

Perkasų Nr.	Radiniai															
	Kirviai	Peiliai	Įetigaliai	Galastuvai	Antkaklės	Smeigtukai	Apyrankės	Žiedai	Karoliukai	Įvijėlės	Pakabučiai	Grandelės	Diržų sagys	Pentinai	Dirbinių fragmentai	Iš viso
11	1	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2
12	-	-	-	1	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	2
13	-	-	-	-	1	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	2
14	-	-	-	-	-	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2
15	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	1	2
16	-	-	-	-	-	1	-	-	-	1	-	-	-	-	-	2
17	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	1
18	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	1
19	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	1
20	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1
21	-	-	1	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	2

* Į lentelę neįtrauktos pavienės lipdytų puodų šukelės grublėtu paviršiumi.

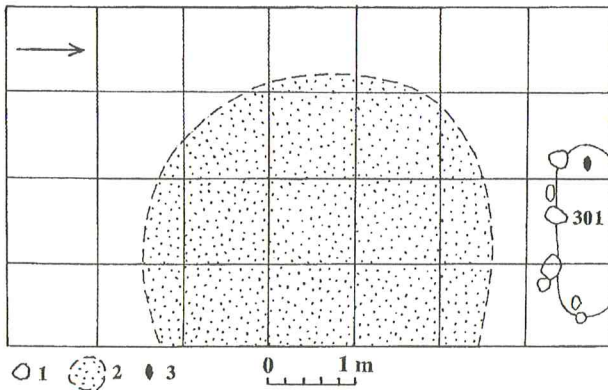
Perkasų Nr.	Radiniai															Iš viso
	Kirviai	Peiliai	Ietigaliai	Galąstuvai	Antkaklės	Smeigtukai	Apyrankės	Žiedai	Karoliukai	Įvijės	Pakabučiai	Grandelės	Diržų sagys	Pentinai	Dirbinių fragmentai	
22	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	1
23	-	-	1	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2
24	-	2	1	-	1	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	5
25	1	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2
26	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	2
27	-	-	-	-	-	1	-	1	-	-	-	-	-	-	-	2
30	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	1
35	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	1
36	-	-	-	-	1	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	2
38	-	-	-	-	-	1	-	1	-	-	-	-	1	-	-	3
40	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	1
41	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1
42	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	1	2
49	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	1	-	-	-	-	2
51	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	1	-	-	-	2
52	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	2
57	-	-	-	-	-	1	1	-	-	-	-	1	-	-	2	5
58	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2	2	-	-	-	-	4
59	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	1	-	1	3
60	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	1
62	-	-	-	-	-	-	1	1	-	-	-	-	-	-	-	2
63	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	2	-	-	3
65	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	2
67	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1
68	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	1
74	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	1
76	-	-	1	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2

105 pav. Bendras perkasių Nr. 14, 16–19, 22 planas: 1 – akmuo, 2 – kapavietė, 3 – mirusiojo laidojimo kryptis, 4 – suardytas plotas

Keliose apleistose rūsiaduobėse aptikta primestų akmenų (pk. Nr. 14, 31, 47, 54, 75) ar pavienių dirbinių, kaip antai geležinis ietigalis (pk. Nr. 13), geležinė diržo sagtis (pk. Nr. 17), žalvarinis įvijinis žiedas (pk. Nr. 27). Kai kuriose perkasoje rūsiaduobių kontūrai smė-

lyje gana ryškūs (105 pav.). Kitų perkasių viena kuri nors dalis perkasinėta, žemė permaišyta kartais net su dideliu kiekiu pelenų, kurie, žviliškių nuomone, naudoti rūsiui dezinfekuoti. Vis dėlto ir tokiose perkasoje išliko nesuardytų kapų (106 pav.). Tik keliose žemė buvo ištaisai permaišyta (matyt, ne kartą perkasta), čia neaptikta net jokių atsitiktinių dirbinių (pk. Nr. 28, 29, 45, 47, 54, 78). Vietomis tokios permaišytos žemės sluoksnis siekdavo daugiau nei 100 cm storio. Pvz., perkasoje Nr. 28 įžemis buvo 140 cm gylėje. Apskritai reta perkasa pasitaikė be rūsiaduobių (pk. Nr. 11, 16, 32, 33, 35, 37, 39, 46, 53, 57, 58, 60–62, 66, 77). Be to, kelios iškastos toje kapinyno dalyje, kur mirusiųjų nelaidota (pk. Nr. 34, 41–43, 48, 64, 82). Nors kasinėtame plote kai kur kapų ir nerasta, tačiau, kad jų būta, akivaizdžiai rodo aptiktos akmenų vainikų liekanos (pk. Nr. 69, 71).

106 pav. Perkamos Nr. 80 planas: 1 – akmuo, 2 – suardytas plotas, 3 – mirusiojo laidojimo kryptis

Ištirtose perkasoje kapų skaičius labai nevienodas. Mažiau suardytose arba visai nesuardytose rasta po 9, 10 ar net 11 kapų (1 lent.).

Žviliuose ištirti kapai chronologijos atžvilgiu skiriami į 3 grupes. Gausiausių grupę sudaro senojo geležies amžiaus II pusei (III–IV a.) priskiriami kapai. Nemažai kapų ištirta iš vidurinio geležies amžiaus II pusės (VII–VIII a.) ir tik 22 buvo iš vėlyvojo geležies amžiaus (X–XII a.) (3 lent.).

3 lentelė. Ištirtų kapų chronologinė priklausomybė

Amžiai	Senasis geležies a.	Vidurinis geležies a.	Vėlyvasis geležies a.
Kapų Nr.	22–149, 151–159, 259–303	150, 160–190, 192–258	1–21, 191
Iš viso	182 (60%)	99 (32,7%)	22 (7,3%)

Savaime suprantama, kad toks platus archeologinių šaltinių chronologijos diapazonas teikia realią galimybę pažinti konkrečiame regione tūkstantį metų vykusią laidosenos apeigų raidą bei tradicijų ir naujovių sąveiką papročiuose. Štai kodėl, nagrinėjant laidoseną, ir yra akcentuojama chronologinė seka.

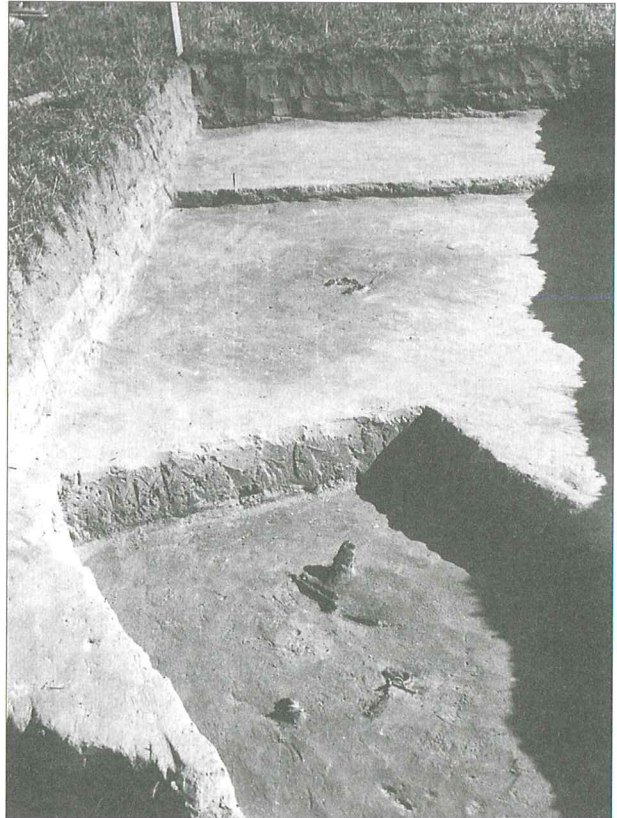
107 pav. Viršutinis perkastos Nr. 14 horizontas

108 pav. Bendras geriau išlikusių akmenų vainikų vaizdas šiaurinėje kapinyno dalyje

Duomenys apie kapų įrangą ir mirusiuosius

Akmenų statiniai aptikti tik toje kapinyno dalyje, kur mirusieji laidoti senajame geležies amžiuje. Čia buvo ištirti 55 kapai, apjuosti geriau ar blogiau išsilaikiusiais akmenų vainikais (15 lent.). Labai tikėtina, kad jų kasinėtame plote galėjo būti ir daugiau.

109 pav. Kapai Nr. 113, 114 be akmenų vainikų (pk. Nr. 32)

Mat kai kuriose perkasose terastos vien akmenų statinių liekanos, kurių priklausomybė konkrečiam kapui buvo neaiški. Be to, konstatuotas ne vienas atvejis, kai žviliškiai rūši daržovėms žiemą laikyti įrengdavo akmenų vainiku apjuostoje vietoje (pk. Nr. 14, 15, 27, 30, 67, 72). Savaiame suprantama, kad, kasant tada rūsiaduobę, būdavo ne tik visiškai sunaikinamas toje vietoje kadaise palaidoto mirusiojo kapas, bet ir gerokai suardomas apie jį apstatytas akmenų vainikas. Kapinynas vietomis taip suniokotas, jog apie ten buvusių kapus kartais teliudijo vien sugriuvusių akmenų krūvos, atkastos tyrinėtoje perkasoje (Nr. 69).

Kasinėtoje kapinyno teritorijoje viršutinės akmenų dalys beveik visada būdavo aptinkamos vos tik nuplėšus velėną arba šalinant armens sluoksnį (107 pav.). Visa statinio konstrukcija dažniausiai išryškėdavo 30–50 cm gylyje nuo dabartinio žemės paviršiaus. Keletas statinių buvo ir 25 cm (k. Nr. 31, 40, 82, 83, 103), ir 60 cm (k. Nr. 57, 58, 70) gylyje.

Bene geriausiai išlikę tie akmenų vainikai, kurie juosė kapus Nr. 31, 32, 43, 45, 51, 55, 58, 70, tyrinėtus gretimose perkasose (Nr. 14, 16–19, 22) (108 pav.). Mažiau apgriautų vainikų buvo dar ir perkasose Nr. 67, 68, 70, 72, 73, 81. Kitose atkasti tik menki statinių griuvėsiai, pabiros akmenų grupės. Kai kuriose perkasose rasta ir kapų, prie kurių apskritai nebuvo jokio akmens (15 lent., 109 pav.). Panašus reiškinys konstatuotas, kasinėjant ir kitus iš senojo geležies amžiaus išlikusius kapinynus su akmenų vainikais (LA, 1995a, p. 8–9).

Išaiškėjo, kad dažniausiai prie anksčiau sukrautų vainikų buvo tveriami kiti. Todėl daug atvejų, kai viena kuri nors vainiko sienelė bendra dviem kapams, įrengtiems šalia vienas kito (110, 111 pav.). Prietvaruose laidodavo ir vaikus, ir suaugusius. Tai turėjo reikšmės ir akmenų vainikų matmenims.

Sprendžiant iš geriau išlikusių statinių, jie buvo ovalo formos, išorėje siekė apie 300–340 cm ilgio ir 220–260 cm pločio, viduje – apie 210–285 cm ilgio ir 160–180 cm pločio. Vaikų kapus aptverdavo mažesniais vainikais, kurie išorėje buvo 210–270 cm ilgio ir 140–150 cm pločio, viduje – apie 160–215 cm ilgio ir apie 90–120 cm pločio. Akmenys apie kapus krauti rūpestingai: ant apačioje glaudžiai sustatytų dažnai didesnių akmenų tvarkingai dedami kiti, kartais net perpus mažesni (112 pav.). Kiekvienas ratas – vis mažesnio skersmens. Todėl taip suręstos 3–5 aukštų sienelės, siekiančios iki 55–60 cm aukščio, viršuje būdavo pasvirusios centro link. Vainikai galėjo būti ir aukštesni, nes kapinyną archeologai rado jau labai suardytą.

Statiniams parinkti labai įvairaus dydžio natūralūs lauko rieduliai. Kai kurių vainikų apatiniams ratams

110 pav. Akmenų statiniai perkasoje Nr. 19

111 pav. Akmenų statinių pritvėrimo vaizdas perkasoje Nr. 14

112 pav. Keliaaukštės akmenų sienelės fragmentas (k. Nr. 51 vainiko dalis)

atridenta net pusmetrinų akmenų. Pvz., pk. Nr. 15, 17, 66, 68 aptikta 58 × 40 × 45, 52 × 40 × 31, 50 × 30 × 27, 50 × 40 × 38, 50 × 42 × 30 cm dydžio riedulių. Tačiau buvo vainikų, kurių keliaaukštės sienelės sustatytos ir iš daug mažesnių akmenų. Pvz., pk. Nr. 73 atkastas 3 aukštų sienelės fragmentas, kuris visas sukrautas iš gana panašaus dydžio akmenų, siekiančių tik apie 10–18 cm ilgio ir 8–10 cm skersmens. Iš nedidelių, apie 6 × 8 × 10–8 × 10 × 13 cm dydžio akmenų sukrauto 4–5 aukštų vainiko dalis buvo atkasta ir

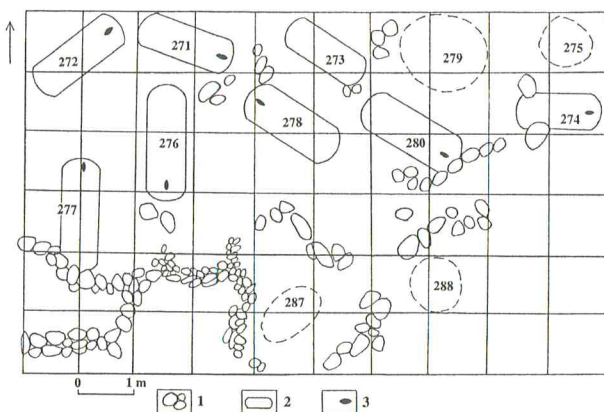
pk. Nr. 14. Ypač iš vienodų akmenų sudėtas jos viršutinis ratas. Tik apatinysis sustatytas iš perpus didesnių riedulių.

Kraunant vainiką, akmenys dėti įvairiai: vienur jie orientuoti išilgai, kitur skersai, dažniausiai smailiųį galą nukreipiant į statinio vidų. Antrasis atvejis būdingesnis vainikų apatiniams ratams.

Tik nedidelė dalis mirusiųjų laidota akmenų vainiko lygyje ar vos keliolika centimetrų giliau (k. Nr. 23, 74, 269, 271, 276, 288, 289, 292–294, 297, 298, 301). Dažniausiai įkapės bei skeleto liekanos būdavo aptinkamos 30–65 cm giliau apatinės akmenų eilės. Bet buvo kapų, kurių radinius nuo vainiko pamato skyrė net 75–90 cm storio žemės sluoksnis (k. Nr. 31, 32, 51, 56).

Mirusieji laidoti ir laisvuose ploteliuose, likusiuose tarp anksčiau sustatytų akmenų vainikų. Tokiais atvejais kapą vis tiek supo akmenų sienelės. Ypač tai akivaizdu iš k. Nr. 58 kasinėjimų medžiagos. Šis kapas įrengtas už vainikų, juosusių k. Nr. 51 ir 70. Vėliau šalia laidojant kitą mirusįjį (k. Nr. 57), apie jo kapą buvo sukrautas naujas vainikas, kurio dalis „užėjo“ ant k. Nr. 58 PR galo (105 pav.). Beje, buvo atkasta ir daugiau kapų, ant kurių duobės kontūrų galo taip pat „užeidavo“ akmenų sienelė (k. Nr. 70, 103, 266, 277). Tokie atvejai dar labiau patvirtina nuomonę, kad vainikus kraudavo po to, kai mirusįjį užberdavo žemėmis.

Atskirai reikėtų aptarti akmenų padėtis prie k. Nr. 274 ir 301. Tiriant pirmąjį kapą, nustatyta, kad ant išryškėjusių duobės kontūrų vakarinio galo buvo užversti 2 akmenys, gulintys kampuose per 40 cm vienas nuo kito. Jie stambūs, t. y. vienas – 50 × 42 × 30 cm, antrasis – 40 × 30 × 25 cm dydžio (113 pav.). Įkapės ir griaučių dūlėsiai aptikti 25 cm giliau. Taigi, palaidojus mirusįjį, vietoj viso vainiko prie kapo tebuvo pastatytas savotiškas antžeminis ženklas, t. y. kojūgalyje abipus padėta po didelį akmenį. Beje, tai vaiko (mergaitės) kapas.

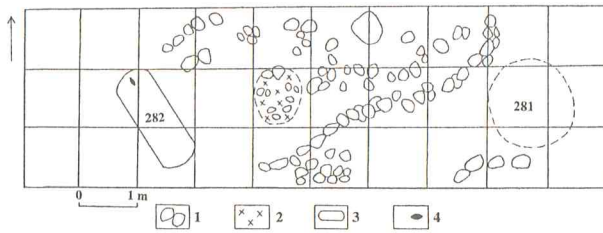
113 pav. Perkasų Nr. 68, 73 planas: 1 – akmuo, 2 – kapavietė, 3 – mirusiojo laidojimo kryptis

Kitokia akmenų padėtis matyti, tyrinėjant k. Nr. 301. Čia 45 cm gylyje aptikti ne tik griaučių dūlėsiai bei įkapės, bet ir 7 akmenys, gulintys ant išryškėjusių duobės kontūrų. Trijose vietose (kojūgalyje ir mirusiojo dešinėje) padėta po 2 sugrupuotus akmenis, kurių 1 didesnis, kitas – perpus mažesnis. Ketvirtoje vietoje, galvūgalyje, mirusiojo dešinėje, pačiame duobės kampe, buvo tik 1 mažesnis akmuo (106 pav.). Turint galvoje magijos principą *pars pro toto* (dalis vietoj visumos), galima manyti, kad toks mirusįjį pusrėčiū juosiantis akmenų sugrupavimas simbolizuoja visą vainiką.

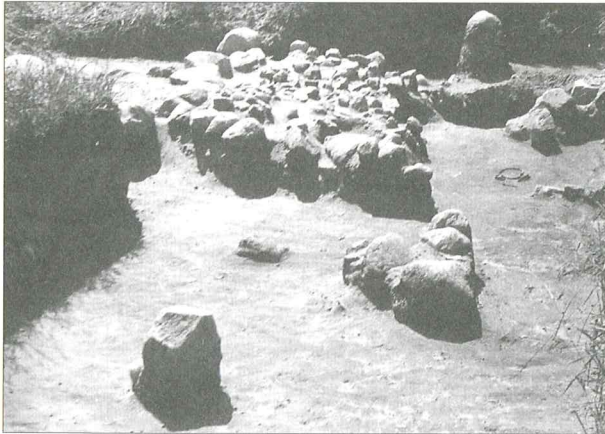
Šie abu atskirai aptarti atvejai, ko gero, bene bus geriausi pavyzdžiai, rodantys, kad paprotys aptverti kapą akmenų vainiku regione nyko palengva, kol galų gale visiškai sunyko. Juk didelė dalis kapų, kuriuose mirusieji buvo laidoti senajame geležies amžiuje, apskritai buvo be akmenų vainikų (15 lent.). Galbūt papročio nykimą rodo dar ir tokie faktai, kad akmenimis apstatydavo ne kiekvieną atskirą kapą, bet greta įrengtų kapų galus tik apjuosdavo bendra akmenų eile. Antai tokia išsisinė vieno aukšto apie 300 cm ilgio stambių akmenų eilė sudėta ties k. Nr. 265, 266, 268 šiaurės vakariniais galais (104 pav.). Kita apie 350 cm ilgio didelių akmenų eilė buvo sudėta tarp k. Nr. 267 ir 269 (104 pav.). Tai lyg pertvara, beje, visiškai tiesi, skirianti du greta įrengtus kapus.

Savotiškas statinys atkastas ir perkasoje Nr. 70. Įstrižai visos perkastos (PV–ŠR kryptimi) kv. ABC 5–8 stūksojo šiek tiek vingiuota dviaukštė akmenų siena. Ji buvo apie 480 cm ilgio (matuota tiesia linija nuo vieno galo iki kito). Kai kur ši siena siekė 30, vietomis – iki 45 cm aukščio. Tai priklausė nuo akmenų dydžio ir nuo to, ar matuota prie 1, ar prie 2 išlikusios sienos aukštų. Didžiausi akmenys buvo 32 cm ilgio, 25–28 cm skersmens. Kiti – nedaug mažesni. Už šios sienos į šiaurę (kv. AB 6–8) lygiagrečiai buvo kita eilė, sudaryta iš panašaus dydžio akmenų. Tik ši, antroji, – vienaaukštė, be to, joje vietomis yra tušti tarpai. Galbūt šita netvarkinga akmenų eilė, gulinti apytikriai per 20–25 cm nuo pirmosios, tėra nuo pastarosios viršaus nukritę trečiojo aukšto akmenys. Vienoje šio statinio pusėje rastas ugniakuras (Nr. 2), kitoje – suardytas kapas (Nr. 281) (114 pav.).

Akmenų grindinėlis aptiktas tyrinėjant akmenų vainiką, sustatytą apie k. Nr. 100 (115 pav.). Nustatyta, kad šio vainiko viduje (apie 20–30 cm gylyje nuo dabartinio žemės paviršiaus) pridėta netaisyklingos formos akmenukų, kartais briaunotų, tarytum nuskeltų nuo didesnių riedulių. Pabiras grindinėlis, sudarytas iš 5 × 6 × 8 – 9 × 10 × 20 cm dydžio akmenukų, apėmė apie 140 × 200 cm plotą. Tai lyg savotiškas „dangtis“ virš k. Nr. 100. Jo duobės kontūrai išryškėjo

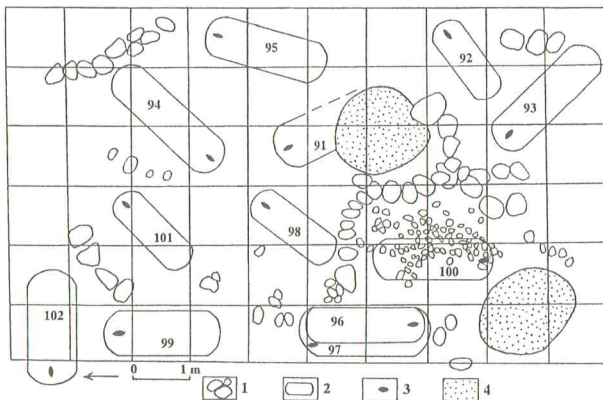
114 pav. Perkasos Nr. 70 planas: 1 – akmuo, 2 – degėsiai, 3 – kapavietė, 4 – mirusiojo laidojimo kryptis. Centre – ugniakuro Nr. 2 liekanos

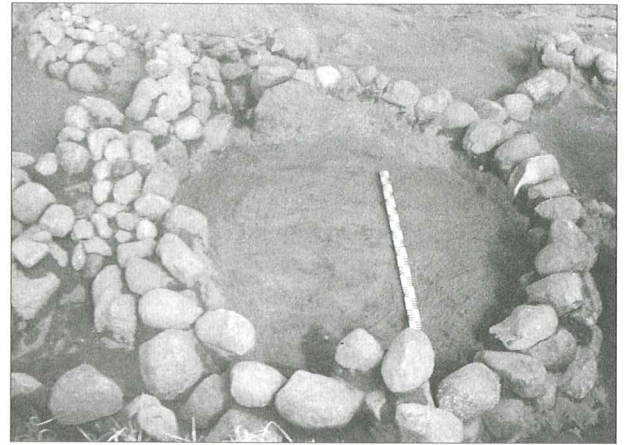
115 pav. Akmenų grindinėlis virš kapo Nr. 100

30 cm giliau grindinėlio. Patį grindinėlį juosė akmenų vainikas, kurio išlikusios tik Š, ŠR, R, PV dalys (116 pav.).

Savotišku grindinėliu reikėtų laikyti ir tokius akmenų sudėjimus, kurie rasti siaurame tarpe, likusiame tarp dviejų šalia vienas kito sustatytų vainikų (117 pav.). Bet kartais atskiri vainikai būna sujungti

116 pav. Perkasų Nr. 27, 30 planas: 1 – akmuo, 2 – kapavietė, 3 – mirusiojo laidojimo kryptis, 4 – rūsiauduobė

117 pav. Akmenų sudėjimai–grindinėliai, jungiantys atskirus akmenų vainikus perkasoje Nr. 16

ir specialiomis akmenų tvorelėmis. Antai apie k. Nr. 43 ir 51 sustatytus vainikus skyrė tuščias tarpas, per kurį dviejose vietose buvo iš akmenų specialiai „nutiestos“ jungiamosios atšakos – tvorelės (105 pav.).

Kapų duobių kontūrai smėlyje beveik visuomet būdavo ryškūs (118 pav.). Toje kapinyno dalyje, kur mirusieji laidoti III–IV a., kontūrai dažniausiai užfiksuoti 40–60 cm gylyje nuo dabartinio žemės paviršiaus (lent. 15). Tik keletu kapų dėmės išryškėjo iš karto nukasus armens sluoksni (k. Nr. 22, 24, 82). Bet kartais duobių kontūrai nustatyti gerokai giliau, t. y. net 100–110 cm gylyje (k. Nr. 31, 32, 47, 50, 51, 55, 97, 98). Duobes kasė gana rūpestingai, nes kontūrai yra taisyklingo stačiakampio formos, šiek tiek supalintais kampais. Suaugusius laidojo 60–90 cm pločio ir 180–240 cm ilgio duobėse. Platesnės iškastos tik keliems vyrams (k. Nr. 45, 48, 103, 135) (15 lent.). Vaikai laidoti 45–60 cm pločio ir 110–160 cm ilgio duobėse. Šiek tiek ilgesnėse guldyti paaugliai. Pločiu

118 pav. Kapo Nr. 266 duobės kontūrai

4 lentelė. III–IV a. kapų kontūrų gylis

Gylis cm	Kapų Nr.	Iš viso
25–30	22, 24, 82	3
35	36, 37, 39, 80, 153, 154, 238A, 238B	8
40	23, 25–27, 33, 34, 41, 62, 71, 72, 77, 104, 112, 123–126A, 126 B, 133, 135, 139, 144, 145, 156, 259, 270, 271, 278, 289–291, 293, 297	33
45	64, 81, 105, 117, 120, 122, 136, 143A, 143B, 292, 296, 298, 301	13
50	28, 30, 38, 40, 42, 44, 49, 59, 61, 63, 73, 76A, 76B, 85, 86, 89, 91, 94, 106–111, 114, 121, 127, 130–132, 134, 137, 138, 141, 147, 148, 261, 267, 268, 276, 277, 286, 295	43
55	52, 65, 67–69, 75, 92, 113, 116, 118, 142, 158, 272, 273, 280, 282, 294	17
60	48, 60, 70, 74, 83, 84, 90, 95, 96, 100, 103, 140, 155, 157, 260, 265, 266	17
65	45, 115, 159, 274	4
70	35, 43, 102, 149	4
75	54, 93, 119	3
80	99, 101	2
85	53, 87	2
90	56, 58, 88	3
95	57	1
100	32, 55, 98	3
105	31, 97	2
110	47, 50, 51	3

skyrėsi dvigubi bei trigubi kapai. Antai dviejų šalia vienas kito palaidotų berniukų kapų duobės buvo 110–120 cm pločio (k. Nr. 76, 153–154), vyro ir berniuko bendras kapas siekė 160 cm pločio (k. Nr. 85–86). Panašaus, t. y. 160 cm pločio buvo ir bendras 3 vaikų kapas (Nr. 109–111). Tačiau jei kape 2 mirusieji laidoti ne šalia vienas kito, o vienas giliau, antras sekliu, tai duobė neviršijo nė 100 cm pločio. Pvz., tokių dvigubų kapų patys didžiausi duobės kontūrai buvo 90 × 240 cm (k. Nr. 126), o patys mažiausi – 65 × 190 cm dydžio (k. Nr. 156 ir 159).

Neįprastos formos duobė buvo iškasta vyrui, palaidotam kape Nr. 39. Mat kapo PV dalis (galvūgalio sritis) paplatinta, iškasus apie 80 cm pločio ir 120 cm ilgio papildomą pusiau apvalios formos iškasą (21 : 1 pav.).

VII–VIII a. datuojamų kapų duobių kontūrai dažniausiai išryškėdavo 45–60 cm gylyje nuo dabartinio žemės paviršiaus. Vos kelios duobių dėmės užfiksuotos 35–40 cm gylyje, šiek tiek daugiau jų išryškėdavo gilesniuose perkasų sluoksniuose (5 lent.).

Šiuo geležies amžiaus laikotarpiu mirusiesiems kasė analogiškos formos duobes, kaip ir anksčiau. Suaugusius (kaip ir anksčiau) laidojo didesnėse, t. y. 60–80 cm pločio ir 180–230 cm ilgio, vaikus – mažesnėse, t. y. 40–55 cm pločio ir 110–160 cm ilgio duobėse. Bet buvo ir išimčių. Antai vienai moteriai iškasta 250 cm (k. Nr. 172), o vienai mergaitei – 170 cm ilgio duobė (k. Nr. 184). Dvigubų kapų kontūrai siekė 130–140 cm pločio ir 230 cm ilgio. Tokios plačios duobės kastos dėl to, kad 2 mirusiuosius galėtų paguldyti šalia vienas kito. Pvz., kape Nr. 238 palaidotas vyras ir vaikas, kape Nr. 245 – vyras ir moteris.

Kapų, skiriamų vėlyvajam geležies amžiaus laikotarpiui, t. y. X–XII a., kontūrai išryškėdavo 70–90 cm gylyje, išskyrus 2 kapus. Vieno iš jų (k. Nr. 191) duobės dėmė smėlyje užfiksuota 45 cm, kito (k. Nr. 7) – 50 cm gylyje (6 lent.). Buvo įprasta suaugusius laidoti 170–220 cm ilgio ir 60–90 cm pločio duobėse. Bet kai kuriems vyrams iškasdavo ir 100 cm pločio (k. Nr. 7) arba net 260 cm ilgio (k. Nr. 5, 6) duobę. Beje, ir kai kurių moterų kapų kontūrai siekdavo 230 cm (k. Nr. 1)

5 lentelė. VII–VIII a. kapų kontūrų gylis

Gylis cm	Kapų Nr.	Iš viso
35	238A, 238B	2
40	171, 224, 241, 243	4
45	194, 197, 207, 221, 222, 227, 231–133, 240, 242, 244, 245A, 245B, 246, 248, 258	17
50	161, 162, 167–169, 172–174, 185, 195, 196, 198, 199, 208, 216, 219, 223, 225, 226, 234, 250, 251, 253	24
55–57	160, 166, 170, 180, 182, 184, 186, 187, 200, 201, 211, 214, 230, 235–237, 239, 249, 254, 255	20
60–62	165, 183, 188, 203–205, 209, 210, 212, 213, 218, 228, 229, 247	15
65	175, 178, 217	3
70	17, 20, 176, 189	4
75	21, 202, 206, 220	4
80	150	1
85	11, 13	2
90	14, 16, 18, 19	4

ar net 250 cm (k. Nr. 2) ilgio. Vaikus ir paauglius laidojo 130–160 cm ilgio duobėse. Jų pločio tyrinėtojai neužfiksavo. Nebuvo užfiksuotas ir dvigubo kapo Nr. 4 duobės plotis, tik išaiškinta, kad bendros duobės būta apie 215 cm ilgio (Tautavičius, 1968š, p. 5).

6 lentelė. X–XII a. kapų kontūrų gylis

Gylis cm	Kapų Nr.	Iš viso
45	191	1
50	7	1
60	3	1
70	4A, 6	2
80	4B, 5, 8	3
85	1, 2	2

Degėsių liekanos, pavieniai angliukai III–IV a. kapų teritorijoje aptikti jau nukasus ariamos žemės sluoksni nuo tiriamos perkastos paviršiaus. Dėl jų kiekio kai kuriose perkasose po armeniu neįmanoma buvo užfiksuoti net kapų duobių kontūrų. Pvz., pk. Nr. 37 teko sluoksnelį po sluoksnelio grandyti susimaišiusią su degėsiais žemę, kol pagaliau 50 cm gylyje nuo bendros dėmės „atskilo“ k. Nr. 130–133 duobių kontūrai. Neretai tuojau po armeniu smėlyje išryškėjusios tamsios netaisyklingos formos didelės dėmės su

pavieniais angliukais arba apie 20–30 cm pločio bei apie 110–140 cm ilgio atskiri degėsių dryžiai kaip tik ir parodydavo kapo vietą. Pvz., pk. Nr. 66 kv. BC 5–7 40 cm gylyje buvo pasklidusi apie 270 cm ilgio ir apie 100 cm pločio dėmė, kurią kasinėjant, 60–65 cm gylyje pagaliau išryškėjo taisyklingi 80 × 240 cm dydžio kapo kontūrai. Kitur degėsių sluoksniš po armeniu tesiekdavo vos 10–15 cm storio (k. Nr. 26, 138, 139, 298). Tokie faktai leidžia manyti, kad, palaidojus mirusįjį, duobės viršus daugiau ar mažiau būdavo pabarstytas degėsiais. Per šimtmečius dėl įvairių žemės darbų ar kitų priežasčių viršutiniuose dirvos horizontuose degėsiai vienur pasiskleisdavo plačiau, kitur juos težymėdavo po armeniu išlikę trumpesni ar ilgesni juodi dryžiai su angliukais, suodžių dėmelėmis.

Degėsių buvo ir kapų sampiluose (119 pav.). Nustatyta, kad, užpilant mirusįjį žemėmis, kartais į duobę berdavo nemažus žiupsnius degėsių, nes apie 20–40 cm skersmens jų dėmelės išryškėdavo tai vienoje, tai kitoje sampilo vietoje. Tai buvo ypač aki-vaizdu, tyrinėjant kapus Nr. 26, 51, 52, 56, 57, 68, 70, 71, 74, 103, 155, 260.

Duobės dugnas taip pat dažnai pabarstytas degėsiais. Vienur jų gausiau galvūgalyje, kitur – kojūgalyje, o dažniausiai – abipus mirusiojo. Kai kurių duobių abiejuose pakraščiuose, ant dugno, priberta tiek daug degėsių, kad nuo jų žemėje susidarė tamsios juostos, kurios siekdavo 10–25 cm pločio ir iki 12 cm storio (k. Nr. 96, 97, 112, 123). Nėra abejonių, kad degėsiais neretai apiberdavo ir karstą. Ši teiginį gerai

argumentuoja faktas, kad degėsių aptikta prie įkapių. Ypač tai pasakytina apie k. Nr. 47, 143, 144, 148. Tyrinėjant dvigubus kapus, kuriuose vienas mirusysis palaidotas giliau, kitas – sekliu, nustatyta, kad juos skiriančiame žemės sluoksnyje taip pat buvo degėsių. Pvz., toks apie 15–20 cm storio tarp sluoksniu skyrė vyro kape (Nr. 97, 143B, 159) palaidotą moterį (k. Nr. 96) arba vaiką (k. Nr. 143A, 156).

Atkreipia dėmesį ir tai, kad kai kuriuose kapuose prie mirusiojo rasti pavieniai akmenys, kartais apiberti degėsių (k. Nr. 45, 112, 118, 123, 130, 131). Jų buvo ir po akmenimis, todėl šių apačia net pajuodusi.

Tyrinėjant kapinyno teritorijoje geriau išlikusius akmenų vainikus, paaiškėjo, kad dažnai visame akmenimis apjuostame plotelyje pribarstyta degėsių. Pvz., atkasinėjant akmenų statinį, juosiantį kapą Nr. 55, jau 30 cm gylyje (nuo dabartinio žemės paviršiaus) visur aptikta degėsių. Be to, rastos ir 2 jų krūvelės, kurių viena buvo apie 12 × 15 cm dydžio, apie 7 cm storio, o kita – apie 20 × 35 cm dydžio ir apie 15 cm storio. 50 cm gylyje konstatuota dar ir 10 cm ilgio bei 40 cm pločio degėsių juostelė. Galiausiai 100 cm gylyje išryškėjo kapo duobės kontūrai, pilni degėsių. Jeigu akmenų vainikas būna „uždengtas“ akmenų grindinėliu, tai pirmiau paberta degėsių (k. Nr. 100). Degėsių apiberdavo ir pačius vainikus. Vietomis akmenys net pajuodę (gal aprūkyti?). Pvz., tokie buvo kai kurie kapą Nr. 51 juosiančio vainiko akmenys.

Kai prie anksčiau sukrauto akmenų vainiko pristatydavo prietvarą, tai degėsių kartais pabarstydavo sujungimo vietą. Pvz., apie kapą Nr. 32 pastatyto prietvaro šiaurinis galas apibertas degėsių. Jų taip pat pribarstyta ir prietvaro viduje. Galiausiai jais apibarstyta išorinė sienelė to vainiko, prie kurio privertas ir pats prietvaras. Šitaip degėsių tarytum nubrėžta riba, skirianti anksčiau už akmenų sienelės

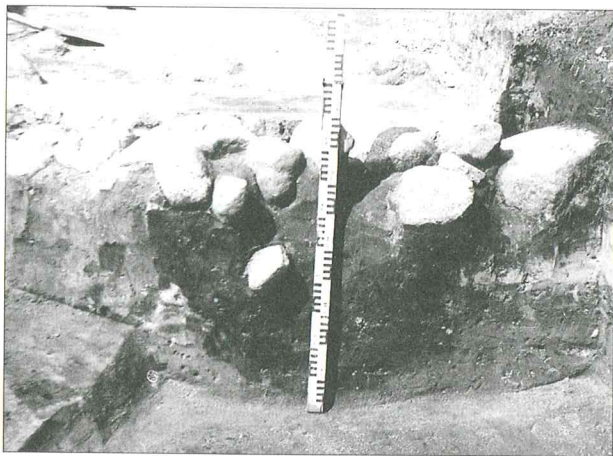
įrengtą kapą nuo esančio prietvare. Ne tik akmenų tvorele, bet ir degėsių atitvertų vienas nuo kito kapų užfiksuota dar ir perkasoje Nr. 14, 16. Pasitaikė atvejų, kai po akmenų vainikų pamatais taip pat buvo degėsių. Geriausiai tai rodo kapo Nr. 266 įranga (118, 119 pav.).

Apeigų su ugnimi pėdsakai užfiksuoti ir kasinėjant VII–VIII a. kapus. Degėsių barstytas kapų duobės dugnas, pilta jų užberiant mirusį žemėmis, jais apibarstytas ir kapo viršus. Kaip tik dėl to smėlyje geriau išryškėdavo duobių kontūrai. Vis dėlto šio laikotarpio kapuose mažiau degėsių negu anksčiau, t. y. III–IV a. datuojamuose kapuose. Bet kai kuriose perkasoje, nukasus armenį, taip pat aptikta didelių, netaisyklingos formos tamsios žemės dėmių su gausiais degėsių, pelenais, pavieniais angliukais. Pvz., perkasoje Nr. 51 tokia dėmė apėmė kv. AB 8–10. Ir tik 55 cm gylyje nuo šios dėmės „atskilo“ kapų Nr. 186 ir 187 atskirų duobių kontūrai. Po armeniu aptikta ir nedidelė degėsių krūvelė (k. Nr. 234) arba apie 40 × 140 cm dydžio tamsus pelenų dryžis (k. Nr. 258) – aiškus ženklas, kad giliau, po 10–30 cm storio žemės sluoksniu, išryškės kapo duobės kontūrai. Matyt, kaip anksčiau, taip ir VII–VIII a. degėsių apiberdavo ir karstą. Taip manyti verčia prie įkapių rasti degėsių, kurių ryškios liekanos konstatuotos tyrinėjant kapų Nr. 229, 250 įrangą. Kai šalia mirusiojo į kapą dėdavo žirgo auką, tai pirmiausia jos vietą pabarstydavo degėsių. Ypač tai akivaizdu iš k. Nr. 205, 209, 212 įrangos.

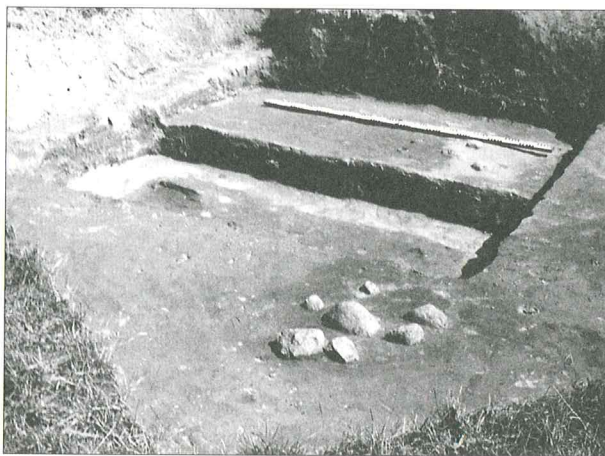
Vėlesniuose, t. y. X–XII a. kapuose taip pat užfiksuota degėsių: jais barstytas duobės dugnas, buvo ir sampilė. Bet čia jų visur berta daug saikingiau negu III–IV a. kapuose.

Ugniakurai (židiniai). III–IV a. kapų teritorijoje aptiktos dviejų ugniakurų arba židinių liekanos.

Ugniakuras Nr. 1 buvo pk. Nr. 38. Čia 45 cm gylyje kv. B 1, 2 ir C 1, 2 sandūroje išryškėjo apie 40 × 50 cm

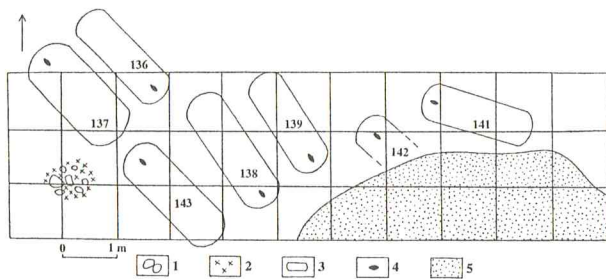

119 pav. Degėsių gausa kapo Nr. 266 sampilė

120 pav. Ugniakuro Nr. 1 liekanos prie kapų Nr. 136, 137

dydžio dėmė su dideliu kiekiu degėsių (120 pav.). Jos viduryje greta vienas kito gulėjo 2 didesni (10–18 cm skersmens ir 22–24 cm ilgio) akmenys, o prie jų aplink pabirę 6 mažesni (6–8 cm skersmens ir 11–14 cm ilgio) akmenukai. Ir vieni, ir kiti pajuodę nuo degėsių. Akmenys pajudinti iš pirminės padėties. Galima spėti, kad jais buvęs apjuostas ugniakuras. Tyrinėjant ugniakuro liekanas, paaiškėjo, kad jis buvo šiek tiek įkastas į žemę. Išliko apie 20 cm storio degėsių sluoksnis. Jame nerasta jokių dirbinių, kaulų ar kitų daiktų. Nėra jokių abejonių, kad čia kūrėnta ugnis, panašiai kaip kituose kapinyuose išlikusiuose ugniakuruose (Baitai, Klaipėdos r.; Kalneliai, Šiaulių r.; Dauglaukis, Tauragės r.; Linkaičiai, Joniškio r., ir kt.). Dar pridurtina, kad ugniakuras įrengtas tarp kelių kapų (Nr. 137, 143, 148, 152), kuriuose daug degėsių, pavienių angliukų (121 pav.).

121 pav. Perkasos Nr. 38 planas: 1 – akmenys, 2 – degėsių, 3 – kapavietė, 4 – mirusiojo laidojimo kryptis, 5 – suardytas plotas

Ugniakuras Nr. 2 buvo pk. Nr. 70 (114 pav.). Kv. B 5 45 cm gylyje išryškėjo apie 75 cm pločio ir apie 90 cm ilgio dėmė, kurioje perdegusi žemė buvo susimaišiusi su pelenais, angliukais, suodžiais. Dėmės pakraščiuose aptikta 10 akmenų, kurių pats didžiausias 12 × 17 × 18 cm, pats mažiausias – 7 × 9 × 10 cm dydžio. Tarp jų kai kur buvo 10–25 cm ilgio tušti tarpai. Storiausias degėsių sluoksnis – iki 8 cm – konstatuotas ugniakuro viduryje, o pakraščiuose tesiekė 2–3 cm storio. Nerasta nei dirbinių, nei kaulų, nei kitokių daiktų. Patį ugniakurą iš visų pusių supo apardyti akmenų vainikai, kadaise sudėti apie kapus.

Neabejotina, kad aprašytuose ugniakuruose per laidotuves kūrėnta ugnis, o jos „liekanas“ barstydavo į kapą, jomis apiberdavo ir akmenų statinius.

Karstų liekanos aiškesnės III–IV a. kapuose (15 lent.). Dažniausiai karstus žymėjo medienos puvesiai, išlikę kapuose po žalvariniais papuošalais arba žalvariu puoštais dirbiniais. Pvz., k. Nr. 47 medinio karsto liekanų gausiai aptikta po pentiniais, kamanomis, kurių odiniai dirželiai gausiai pakaustyti žalvariniais apkaustėliais.

Kad mirusieji laidoti karstuose, dažnai rodė ir geležinių kirvių padėties kape. Mat šios įkapės dėtos šalia vyro, atremtos į karsto sienelę, žemyn nukreiptais ašmenimis. Todėl tyrinėjimų metu kirviai beveik visada randami tartum įkirsti į žemę. Pirmiausia ir aptinkamos jų įmovos, kartais dar ir prigludusios prie karsto kontūrų, jeigu jie kapo duobėje būna akivaizdūs.

Kai kuriuose kapuose žalvariniai papuošalai užkonservavo net karsto dugno ar šono fragmentų. Antai vyro k. Nr. 260, apytikriai palei mirusiojo dešiniąją blauzdą, buvo padėtos 2 žalvarinės lankinės žieduotosios segės, po kuriomis ir buvo rastas apie 14 × 20 cm dydžio sutrešusio karsto dugno gabalas (87 : 3 pav.). Vyro k. Nr. 112 tarp gausių degėsių išlikusi net apie 55 cm ilgio karsto šono dalis, kuri vietomis siekė nuo 2 iki 7 cm pločio. Aiškiai matyti, kad karstas buvęs skobtinis, apdegtas iš vidaus. Beje, jis paremtas 2 akmenimis, kurių vienas gulėjo viename, antras – kitame išlikusios medienos gale (52 : 4 pav.). Kad karstai buvo skobtiniai, išaiškėjo padarius tyrinėjamo kapo skerspjūvį. Bene geriausiai tai paliudijo k. Nr. 260 kasinėjimų rezultatai. Mat jame, kaip minėta, dar buvo išlikęs ir karsto dugno gabalas. Mirusiojo kojūgalyje padarytas šio kapo duobės skerspjūvis įtikino, kad karsto dugnas išlenktas (119 pav.).

Kai kuriuose kapuose aptiktos karsto kontūrų žymės, dažniausiai ryškios viename ar kitame kapo gale, kartais – abipus mirusiojo ar kurioje nors vienoje jo pusėje (15 lent.). Sprendžiant iš tų žymių, suaugusieji laidoti 45–50 cm pločio karstuose, kurių sienelės siekė apie 2–3 cm storio. Daryti ir siauresni karstai, kurių vieni – 40 cm (k. Nr. 260), kiti – apie 43 cm (k. Nr. 131) pločio. Neaiškus karstų ilgis. Mat ryškesni sienelių kontūrai tebuvo tik vyro kape Nr. 85. Todėl buvo galima nustatyti, kad karstas buvęs apie 45 cm pločio ir 190 cm ilgio (41 : 1 pav.). Vaikai laidoti apie 30–40 cm pločio ir apie 130 cm ilgio karstuose.

Teigiant, kad žviliškiai III–IV a. savo mirusiuosius laidojo skobtiniuose karstuose, dera pridurti, kad stinga duomenų, leidžiančių pasakyti, kokie karstai – skobtiniai ar padaryti iš lentų – buvo naudoti vėlesniais laikotarpiais, t. y. VII–VIII arba X–XII a. Mat tik keliuose VII–VIII a. kapuose po žalvariniais papuošalais išliko medienos, t. y. karsto puvesių (k. Nr. 167, 172, 183, 189, 192, 202, 203, 213, 221). Be to, „įkirsti“ į žemę kirviai kai kuriuose kapuose (Nr. 186, 202) taip pat rodo, kad juose palaidoti mirusieji buvo paguldyti karstuose. Apie jų matmenis nėra jokių duomenų.

Labai mažai duomenų ir apie X–XII a. naudotus karstus. Antai tik vienos moters kape Nr. 2 tebuvo aptikta medienos liekanų, iš kurių aiškėja, kad karstas buvęs apie 45 cm pločio ir 180 cm ilgio.

122 pav. Pavienių akmenų padėtis moters kape Nr. 136

Pavienių akmenų, rastų prie mirusiojo, buvo 32 kapuose (10,6%), kurių 1 (k. Nr. 194) priklauso viduriniam, 4 – vėlyvajam geležies amžiui (k. Nr. 3, 4A, 6, 7), likusieji – senojo geležies amžiaus II pusei. Kaip parodyta 15 lentelėje, dažniausiai dėta po 1 (16 kapų), rečiau – po 2 (11 kapų) arba po 3 (4 kapai) ir retai – po 4 (1 kapas) akmenis. Jų padėtis mirusiojo atžvilgiu labai įvairi.

Po akmenį rasta galvūgalyje, šalia galvos, ties žastikauliu, prie juosmens, prie kojų arba pačiame kojūgalyje, vienur – mirusiojo dešinėje, kitur – kairėje (7 : 2; 21 : 1, 3; 37; 41 : 2, 3; 47 : 4; 55 : 3, 4 pav.). Dvigubame vaikų kape (Nr. 153–154) akmuo padėtas galvūgalyje (64 pav.). Viename moters kape (Nr. 266) jis gulėjo ties tošine dėžute su įkapėmis.

Dviejų akmenų padėtis kape dažnesnė tokia: po akmenį buvo arba abipus mirusiojo (prie kojų, galvos), arba kurioje nors vienoje jo pusėje (vienas – ties galva, kitas – ties kojomis) (52 : 2–4; 122 pav.). Tik k. Nr. 107 vienas akmuo gulėjo prie dešiniojo žastikaulio, kitas – prie kairiojo šlaunikaulio liekanų.

3 akmenys dažniau išdėlioti vienoje mirusiojo pusėje (kairėje arba dešinėje) (7 : 4 pav.). Bet jų rasta ir kitokioje padėtyje. Pvz., 2 akmenys gulėjo mirusiojo kairėje arba dešinėje (po 1 – prie galvos ar kojų), trečiasis akmuo – kitoje mirusiojo pusėje (prie juosmens ar kojų) (36 : 4; 48 : 2; 60 : 3 pav.). 4 akmenys buvo išrikiuoti mirusiojo dešinėje tokia tvarka: 3 jų gulėjo arti vienas kito, lygiagrečiai su mirusiojo kojomis, ketvirtasis – prie jo galvos (51 pav.).

Kapuose padėti pavieniai akmenys buvo apie 6–18 cm skersmens ir apie 10–20 cm ilgio. Nuo visų matmenimis skyrėsi tik akmuo, padėtas mirusiųjų galvūgalyje bendrame dviejų vaikų kape Nr. 153–154. Mat jis buvo apie 30 cm ilgio ir apie 20 cm skersmens. VII–VIII a. palaidoto mirusiojo galvūgalyje (k. Nr. 194) padėtas akmuo taip pat buvo didokas, t. y. siekė iki 24 cm ilgio ir iki 18 cm skersmens. Dar didesnių – apie 40–45 cm ilgio ir apie 20–30 cm skersmens rasta X–XII a. datuojamuose kapuose. Kai prie mirusiojo dėdavo 1 akmenį, tai jį statydavo galvūgalyje (k. Nr. 4A), o kai 2, tai arba abipus mirusiojo (k. Nr. 6), arba vieną – galvūgalyje, kitą – kojūgalyje (k. Nr. 7). Ypač dideli 2 akmenys gulėjo abipus sudeginto mirusiojo palaikų k. Nr. 3. Vienas iš jų buvo net 75 cm ilgio ir 40 cm skersmens, kitas – 50 cm ilgio ir 30 cm skersmens.

Kartais po akmenimis būna priberta degusių (k. Nr. 41, 45, 74, 107, 123, 126), o kai kurie akmenys net pajuodę, tartum aprūkyti. Šalia jų rasta ir po šukele grublėtu paviršiumi (k. Nr. 45, 107).

Kai kuriuose kapuose akmenys padėti duobės pakraščiuose, t. y. atokiau nuo mirusiojo, kituose – arti jo.

Dauguma archeologų pritaria J. Puzino išsakytai minčiai, jog pavieniai akmenys dėti karstui paremti (Puzinas, 1938, p. 217). Kad kartais tam tikslui akmenys galėjo būti naudojami, liudija ir Žvilių kapinyno kasinėjimų medžiaga. Antai tyrinėjant kapą Nr. 108, buvo konstatuotos apie 45 cm pločio ir 100 cm ilgio karsto liekanos, t. y. karsto sienelių kontūrai (52 : 3 pav.). Jų galuose (mirusiajam iš kairės) gulėjo po akmenį (vienas nuo kito per 80 cm). Karsto sienelių kontūrai, „paremti“ dviem akmenimis (abipus mirusiojo), užfiksuoti ir tyrinėjant k. Nr. 107 (52 : 2 pav.). Šąsajos tarp karsto ir jį rėmusių akmenų akivaizdžios ir kitų kapų kasinėjimo medžiagoje (k. Nr. 130, 131). O štai kape Nr. 112, mirusiojo kairėje, išlikusi net 55 cm ilgio skobtinio karsto šono dalis, kurios vienas galas buvo paremtas akmeniu. Antrojo akmens, gulėjusio per 80 cm tiesia linija nuo pirmojo, nesiekė kitas išlikusio karsto galas (52 : 4 pav.). Antra vertus, nors kai kuriuose kapuose ir buvo aiškios karstų sienelių žymės, prie jų nerasta jokio akmens (k. Nr. 56, 85, 86, 97, 103, 124, 145, 260).

Nekelia abejonių faktas, kad kai kurie pavieniai akmenys neturėjo jokio ryšio su karstu. Tai pasakytina apie tuos atvejus, kai akmuo gulėjo galvūgalyje ar ties mirusiojo viršugalviu (k. Nr. 23, 75, 159, 194, 266), kai pačiame kapo duobės pakraštyje greta vienas kito padėti 3 arba tik 1, o kartais ir 2 akmenys (k. Nr. 41, 45, 118, 123, 126, 147). Kartais net viename kape šalia palaidotiems individams tik vienas akmuo būna pastatytas galvūgalyje arba kojūgalyje (k. Nr. 153–154) (37, 64 pav.). Be to, akmuo dėtas ir prie sudeginto

mirusiojo kaulų krūvelės (k. Nr. 3). Tokie atradimai, žinoma, verčia galvoti, kad pavieniai akmenys, padėti prie mirusiojo, galėjo turėti ne vien tik praktinę, bet ir simbolinę reikšmę, juolab, kad baltų mitologijos tyrinėtojai nė kiek neabejoja dėl akmens ritualinės reikšmės (Vėlius, 1983, p. 31). Todėl net jei akmuo ir remia karstą, tokia padėtis nė kiek nesumenkina jo magiškosios paskirties, sakralinės prasmės.

Griaučių liekanos kapuose labai menkos. Dažniausiai aptikti tik kaukolių dūlėsiai, kartais dar koks smegeninės fragmentas, žandikaulio dalis ar dantų trupiniai, ypač jei prie jų prigludę žalvariniai galvos ar kaklo papuošalai. Kapai su tokiais radiniais sudarė 42,6 proc. Prie apyrankių, žiedų išliko dar ir rankų kaulų fragmentų, pirštikaulių (36,3 proc. kapų). Bet retai rasta kojų, dubenkaulių dūlėsių (3 proc. kapų). Vos 5 kapuose buvo užfiksuotos beveik viso skeleto stambesnių kaulų žymės (k. Nr. 9, 21, 55, 112, 222) (85 pav.).

Atsižvelgiant į atskirų skeleto dalių liekanas bei įkapių padėtį prie jų, nesunku nustatyti, kad mirusieji beveik visada laidoti po vieną. Dvigubų kapų tebuvo 12, trigubų – 1.

Senajam geležies amžiui priklausančiuose dvigubuose kapuose dažniausiai rasti vyro ir vaiko palaikai. Vienur vaikas (berniukas) gulėjo lygiagrečiai su vyru, jo kairėje, galvūgalyje (k. Nr. 85–86) (41 : 1 pav.), kitur vaikas (lytis nenustatyta) taip pat paguldytas vyro kairėje, bet lygiagrečiai su jo kojomis (k. Nr. 126) (41 : 2 pav.). Dviejuose kapuose vaikas (k. Nr. 143A – mergaitė, k. Nr. 156 – nenustatytos lyties individas) laidotas vyro kape (k. Nr. 143B ir 159); mirusiuosius skyrė 13–20 cm storio žemės tarp sluoksnis. Dar vienas vyras buvo palaidotas nenustatytos lyties vaiko kape (Nr. 82–83); žemės sluoksnis tarp vieno ir kito siekė 20–25 cm storio. Kituose dvigubuose kapuose šalia vienas kito guldyti 2 berniukai (k. Nr. 76, 153–154) (39 : 1, 2 pav.). Trigubame kape palaidoti 2 berniukai (k. Nr. 110, 111), šalia kurių, prie kojų – mergaitė (k. Nr. 109) (53 : 1 pav.). Poriniuose kapuose moterys laidotos vyro kape, o žemės sluoksnis tarp mirusiųjų buvo apie 30–40 cm storio (k. Nr. 34–35, 96–97).

Vėlesnio laikotarpio kapuose daug retesnį atvejai, kai bendroje duobėje palaidoti 2 mirusieji. Antai iširti tik 2 dvigubi VII–VIII a. kapai, kurių viename vyro dešinėje gulėjo nenustatytos lyties individas (k. Nr. 238), o kitame (k. Nr. 245) palaidotas vyras ir moteris (87 : 2 pav.).

Toje kapinyno teritorijoje, kur mirusieji laidoti X–XII a., rastas tik 1 dvigubas kapas, kuriame 2 moterys paguldytos šalia viena kitos (k. Nr. 4) (5, 6 pav.).

Taigi tyrinėtuose 303 kapuose buvo palaidoti 308 mirusieji.

Nors skeletų liekanos ir labai menkos, galima manyti, kad ir vyrai, ir moterys laidoti aukštiekninki, ištiestomis kojomis, įvairiai sudėtomis rankomis. Mat tokia mirusiųjų poza užfiksuota visuose archeologų tyrinėtuose geležies amžiaus kapinyuose, kuriuose buvo išlikusi osteologinė medžiaga. Antra vertus, ir keliuose Žviliuose atkastuose kapuose (k. 9, 21, 55, 112, 124, 194, 197, 222, 238A) rastos griaučių dalys (dubens, kojų kaulų liekanos) liudijo, kad mirusieji paguldyti būtent minėtąja poza. Žinoma, galėjo būti ir kitaip paguldytų. Juolab, kad ir kitų kapinynų kasinėjimo duomenys rodo, jog juose buvo vienas kitas mirusysis, palaidotas sukryžiuotomis kojomis (Jauneikiai, Jonišio r.; Marvelė ir Veršvai, abu – Kauno r.; Pagrybis, Šilalės r.; Reketė, Kretingos r.; Šaukėnai, Tauragės r., ir kt.) arba ant šono, tarsi miegantys (Lauksvydai, Kauno r.; Maudžiorai, Kelmės r.; Pagrybis, Šilalės r.; Plinkaigalis, Kėdainių r., ir kt.).

Rankų padėtį galima apibūdinti remiantis tik nedaugelyje kapų (29 proc.) rastais dilbikaulių, pirštikaulių fragmentais, kuriuos užkonservavo žalvariniai papuošalai – apyrankės ir žiedai. Kai jie užmaiti ant abiejų mirusiojo rankų, galima nustatyti, kad abi jos sudėtos ant krūtinės (k. Nr. 43, 54, 89, 96, 113, 131, 136, 183, 270, 274, 278), ant pilvo (k. Nr. 22, 23, 24, 44, 55, 87, 138, 293) arba dešinioji – ant pilvo, o kairioji – ištiesta palei šoną (k. Nr. 41), padėta ant juosmens (k. Nr. 130), ant krūtinės (k. Nr. 213, 235, 242), dešinioji – ant juosmens, o kairioji – ant krūtinės (k. Nr. 108, 134), arba priešingai, t. y. dešinioji – ant krūtinės, o kairioji – ant juosmens (k. Nr. 197). Kai apyrankės ar žiedai užmaiti tik ant vienos kurios nors mirusiojo rankos, tik šios padėtis ir tebuvo aiškesnė. Pvz., dešinioji ranka padėta ant krūtinės (k. Nr. 27, 50, 53, 73, 86, 114, 115, 117, 125, 139, 225), pilvo (k. Nr. 149, 223), juosmens (k. Nr. 56, 140) arba kairioji ranka padėta ant krūtinės (k. Nr. 47, 83–85, 101, 112, 116, 118, 122, 157, 167, 222, 265, 295), juosmens (k. Nr. 88, 105, 109, 137, 160, 184, 296, 301), ištiesta palei šoną (k. Nr. 40, 80). Ne viename kape žiedų bei apyrankių rasta mirusiojo pakaklėje, krūtinės ar juosmens srityje, bet nebuvo aišku, ant kurios rankos papuošalai galėjo būti užmaiti (k. Nr. 39, 48, 119, 121, 133, 143, 154–156, 158, 189, 214, 224, 227, 228, 237, 251, 253, 255, 276, 280).

Sudeginto mirusiojo kaulų rasta tik kape Nr. 3. Pažymėtina, kad šio duobė buvo panašaus dydžio, kaip ir griautinių kapų. Karsto liekanų neaptikta. Nedidelis žiupsnelis sudegintų kaulų pabertas duobės PV gale. Įkapių nerasta. Labiausiai į akis krinta 2 dideli akmenys, kurių po 1 gulėjo abiejuose duobės pakraščiuose. Vienas iš jų buvo net 40 × 75 cm, kitas – 30 × 50 cm dydžio.

7 lentelė. Mirusiųjų laidojimo gylis

Gylis cm	Kapų Nr.	Iš viso
30	151, 299	2
35	22, 82, 105, 128, 153, 154, 192, 193, 292, 300, 302	11
40	24, 27, 34, 36, 77, 79–81, 106, 129, 139, 20	12
45–48	29, 46, 52, 62, 71–73, 76, 125, 146, 156, 194, 195, 219, 231, 236, 243, 244, 246, 283, 296, 301	22
50–54	7, 23, 25, 30, 33, 59, 66, 68, 89, 91, 104, 109–111, 114, 121, 124, 130, 134, 144, 145, 161, 172, 191, 199, 204, 207, 211, 217, 218, 229, 232, 234, 245, 250, 251, 259, 263, 264, 271, 275, 281, 287, 293, 295, 297, 303	47
55–58	28, 69, 78, 120, 122, 133, 135, 136, 140, 143, 152, 160, 163, 166, 168, 171, 181, 198, 208, 210, 215, 216, 221, 223, 224, 227, 230, 241, 242, 248, 257, 278, 288, 294, 298	35
60–62	49, 61, 64, 65, 67, 74, 83, 92, 108, 112, 123, 132, 138, 141, 142, 155, 157, 162, 170, 173, 177–180, 184, 187, 188, 190, 196, 197, 203, 225, 233, 235, 238, 240, 249, 289, 291	39
65–67	60, 75, 84, 93, 96, 116, 117, 148, 159, 164, 167, 169, 175, 185, 228, 239, 247, 254, 286	19
70–72	3, 6, 17, 20, 35, 39, 42, 85, 90, 100, 107, 113, 119, 127, 131, 147, 149, 158, 176, 182, 183, 205, 209, 220, 222, 237, 253, 260, 267, 269, 272, 276, 277, 280	34
75–77	21, 26, 86, 126, 137, 150, 165, 189, 202, 212–214, 226, 258, 261, 265, 266, 282	18
80	4, 5, 8, 9, 15, 44, 101, 115, 118, 174, 206, 252, 255, 256, 268, 273, 274	17
85	2, 10, 11, 13, 87, 94, 103	7
90	1, 14, 18, 19, 54, 186, 201, 270	8
95	88, 99	2
100	43, 48, 53, 56, 97, 279, 285, 290	8
105	37, 45, 98	3
110	32, 38, 40, 57, 95, 102, 284	7
120	41, 50, 58	3
125	31	1
130	47, 55	2
150	51, 70	1

Šis kapas rastas toje kapinyno teritorijoje, kur buvo laidojama X–XII a. Reikia pridurti, kad ir kituose Jūros ir Dubysos tarpupyje kasinėtuose kapinynuose, chronologiniu požiūriu priklausančiuose I tūkstantmečio pabaigai ir II pradžiai, archeologai yra ištyrę ne vieną degintinį kapą (Kvėdarna, Paragaudis, Upyna, Žašinas – visi Šilalės r.; Bikavėnai, Šilutės r.). Kad sudeginti mirusieji minėtu laikotarpiu laidoti ir kituose, archeologų nekasinėtuose regiono kapiny-

nuose, neleidžia abejoti ir kraštotyrininko Vlado Statkevičiaus pateikti duomenys, kuriuos jis kaupė ne vienerius metus, lankydamas Šilalės apylinkėse išlikusius laidojimo paminklus, smarkiai nukentėjusius nuo žemės darbų. Apžiūrinėdamas Antininkų, Baravykų, Dargalių, Gulbių, Jaunodavos, Lingių Feros, Payžnio, Pakalniškių, Pilsūdų, Požerės, Rūtelių, Šiaudalių kapinynų suartą paviršių, jis rasdavo sudegintų kaulų fragmentų, apdegusių metalinių įkapių.

Be to, kai kur kraštotyriminkas užfiksavo net apie 15 × 20 cm dydžio dėmių su suodžiais, angliukais, apdegusiais ginklais, papuošalais, darbo įrankiais, sudegintais kauliukais, keramikos fragmentais. Jo nuomone, tai galėjo būti mirusiųjų deginimo vieta (Statkevičius, 1989; 1989šb).

Mirusiųjų laidojimo gylis labai įvairus. Didžioji dalis mirusiųjų (57,7 proc.) palaidota 45–70 cm gylyje nuo dabartinio žemės paviršiaus (lent. 7). Keletas kapų rasta vos 30 cm, bet kartais net 130–150 cm gylyje. Stinga duomenų, kokiame gylyje buvo keturių mirusiųjų palaikai. Mat vieno jų kapas visai suardytas, nerasta nė skeleto liekanų, aptiktos tik kelios įkapių nuolaužos, išblaškytos permaišytoje žemėje (k. Nr. 262). Kito suardyto kapo duobėje apskritai nebebuvo jokių radinių (k. Nr. 63). Kokiame gylyje mirusieji buvo

palaidoti likusiuose dviejuose kapuose (Nr. 12, 16), nėra aišku, nes 1968 m. kasinėjimų ataskaitoje stinga žinių.

Vertinant duomenis chronologijos aspektu, į akis krito tai, kad ypač nevienodame gylyje žvilieškiai laidoti senajame geležies amžiuje. Akivaizdu, kad kai kuriose perkasoje visi tyrinėti kapai buvo kone tame pačiame gylyje, kadangi vienus nuo kitų teskyrė 5 cm (pk. Nr. 73, 79), 10 (pk. Nr. 11, 21), 15 (pk. Nr. 13, 24, 36) ar 20 (pk. Nr. 23, 27) storio žemės sluoksnis. Kitur žemės sluoksnis su jame aptiktais kapais siekė 25–40 cm storio (lent. 8). Bet ištirta ir tokių perkasų, kuriose sekiausiai įrengti kapai rasti 35–45 cm, o giliausiai – 95–150 cm nuo dabartinio žemės paviršiaus (pk. Nr. 15–19, 26, 27, 30, 68, 72). Jose žemės sluoksnis su kapais buvo 50–85 cm storio.

8 lentelė. Tyrinėto žemės sluoksnio storis perkasoje su kapais

Perkasų Nr.	Sluoksnio storis cm	Perkasų Nr.	Sluoksnio storis cm	Perkasų Nr.	Sluoksnio storis cm	Perkasų Nr.	Sluoksnio storis cm
1	70–90	22	150	43	–	64	–
2	80	23	45–65	44	30–55	65	75
3	70–80	24	40–55	45	–	66	53–76
4	–	25	40	46	45–70	67	50–90
5	–	26	35–95	47	–	68	50–100
6	–	27	50–110	48	–	69	–
7	50–80	28	–	49	50–75	70	50–75
8A	–	29	–	50	50–80	71	–
9	70–90	30	65–110	51	55–90	72	45–110
10	–	31	35–85	52	60	73	50–55
11	30–40	32	50–80	53	50	74	60–100
12	40–75	33	50–80	54	–	75	35–60
13	40–55	34	–	55	35–60	76	45–55
14	50–125	35	45–75	56	50–80	77	55
15	40–110	36	35–40	57	50–75	78	–
16	70–120	37	50–70	58	50–75	79	30–35
17	45–130	38	40–75	59	57	80	45
18	45–130	39	45–70	60	48–60	81	50
19	100–150	40	75	61	45–70	82	–
20	45–65	41	–	62	45–65		
21	50–60	42	–	63	50–80		

123 pav. Kirvio, diržo ir pentinų padėtis vyro kape Nr. 47

Tikėtina, kad tokiai įvairovei lemiamos reikšmės galėjo turėti tai, jog kalvelėje įrengtas kapinynas ilgus metus buvo ariamas, tad dalis žemių galėjo nuslinkti žemyn. Todėl ant įkalnėje kasinėtų perkasų paviršiaus galėjo slūgsoti suneštinės žemės sluoksnis. Juolab, kad iš tikrųjų kalvelės centre atkasti kapai tebuvo vos 30–35 cm (pk. Nr. 79) arba 45–55 cm (pk. Nr. 76, 77, 80, 81) gylyje. Antra vertus, archeologinėje literatūroje senokai paskelbta tyrinėtojų nuomonė, kad kai kuriose Baltijos regiono senųjų žemdirbių bendruomenėse galiojo paprotys gilesnes duobes iškasti tiems mirusiesiems, kurie priklausė genties diduomenei (Могильников, 1974, p. 151, 184).

Šiuo atžvilgiu atkreipia dėmesį kario raitelio kapas Nr. 47 (30 pav.). Vyras palaidotas 135 cm gylyje. Įkapės išdėstytos abipus mirusiojo, galvūgalyje. Dešinėje pusėje įmovinis kirvis padėtas taip, lyg korpusu remtūsi į karsto sienelę, o ašmenimis – į jo dugną. Nors karstas sunykęs, bet apie jo buvimą liudija minėta kirvio padėtis (tarsi įkirstas į žemę) ir prie jo ašmenų prikibusios medienos likučiai – karsto „pėdsakai“. Kirvakotis gulėjęs palei dešinę ranką, ant kurios išilgai ištiestas

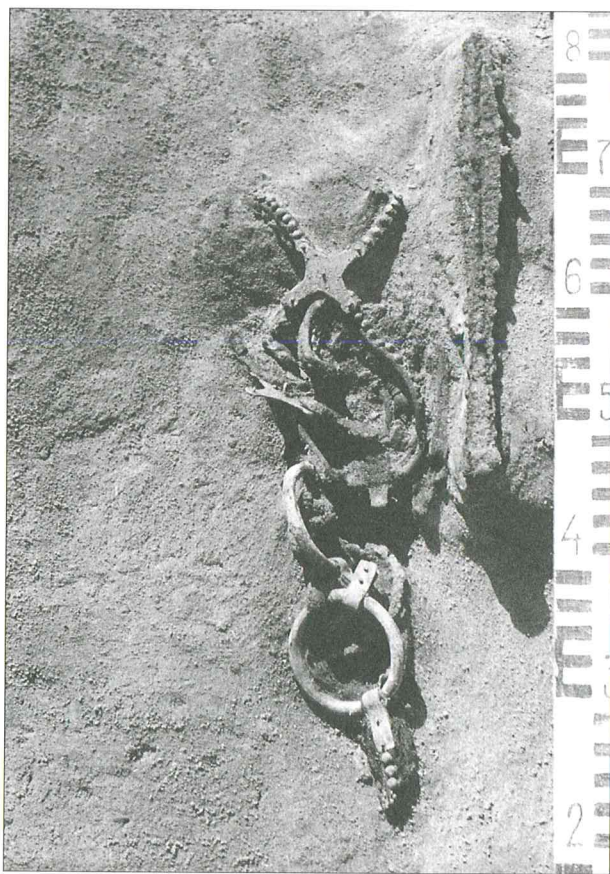
labai puošnus žalvuriu ir sidabru iškalinėtas diržas kartu su geležiniu peiliu. Vienas diržo galas beveik siekė kirvį, o kitas – 2 ant rankos padėtus žalvarinius pentinus su odiniais žalvuriu puoštais dirželiais, skirtais pentinui prisegti prie apavo (123 pav.).

Mirusiojo kairėje pusėje buvusi ietis, kurios teišliko tik geležinis antgalis, gulįs ties galva. Greta buvo dvejios kamanos, kurių dirželiai nusagstyti žalvariniais kūgeliais, be to, puoštos žalvario apkalais, pakabučiais. Tarp jų buvo dujeji žąslai (124 pav.).

Vyro kostiumą puošė žalvarinė sidabru pagražinta segė, žalvarinė antkaklė, žalvarinė apyrankė, geležinis smeigtukas (31 pav.).

Laidojant raitelį, kūrenta ugnis, kuri, be abejonės, turėjo ritualinę reikšmę, nes ir kapo dugne, ir visame duobės sampile buvo degusių krislelių, anglies gabalėlių (29 : 1 pav.).

Užpiltas kapas apdėtas akmenų vainiku. Deja, tyrinėjimų metu rasti tik jo likučiai: keliolika įvairaus dydžio (40 × 23 × 15 – 10 × 14 × 8 cm) akmenų, pabirusių pietinėje ir šiaurinėje kapo pusėse. Suardyto vainiko liekanos slūgsojo visai negiliai – po ariamos žemės sluoksniu.

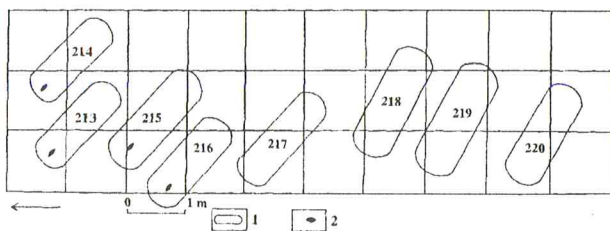

124 pav. Kamanos ir ietigalis vyro kape Nr. 47

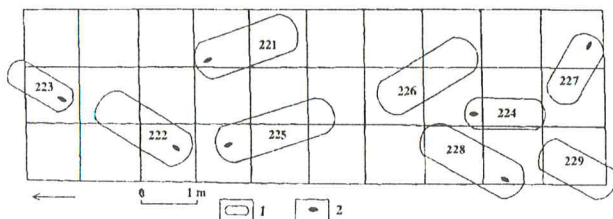
Taigi raitelio laidosena, atrodo, mažai kuo skiriasi nuo kitų vyrų (pėscūjų ir raitųjų) laidosenos – panaši kapo įranga, įkapių išdėstymo tvarka, matyt, ir akmenų vainikas buvęs panašus. Neįprastas tik duobės gylis. Užtat skirtumas ypač akivaizdus, lyginant raitelio ir kitų vyrų įkapes, jų vertę, puošybą, gamybą, pagaliau jų kiekį, įvairovę. Šiuo požiūriu raitelis, palaidotas kape Nr. 47, neturi sau lygių ne tik Žvilių kapinyne, bet ir kituose Jūros ir Dubysos tarpupyje kasinėtuose paminkluose, priklausančiuose senajam geležies amžiui. Artimiausių analogijų žinoma už Lietuvos ribų plytinčiose baltų žemėse. Turimas galvoje IV a. jotvingių „kunigaikščio“ kapas, lenkų archeologų atkastas Šveicarijos kapinyne, ties Suvalkais (Antoniewicz, Kaczyński, Okulicz, 1958, p. 22–57).

Perkasoje Nr. 67 raitelio kapas (Nr. 270) aptiktas giliausioje duobėje. Kiti šalia esantys kapai buvo 50–80 cm, o raitelio kapas – 90 cm gilyje. Mirusiojo galvūgalyje – kirvis, ictigalis, peilis, žąslai, diržo sagtis, kairėje pusėje – 2 pentinai ir dirželių sagtelės (99 : 1 pav.). Raitelis papuoštas antkakle, apvarėle, sudaryta iš žalvarinių įvijėlių ir stiklinių karoliukų. Ant rankų užmauta po apyrankę, drabužis ant krūtinės susegtas 3 segėmis, prie vienos dar prikabinta žalvarinė grandinėlė su gintariniu amuletu. Beje, tiek daug papuošalų nerasta nė viename Žviliuose atkastame vyro kape.

Tačiau kai kuriose perkasoje mirusieji (vyrai ir moterys) palaidoti net giliau už raitelius (pk. Nr. 16, 19) arba panašiam gilyje kaip ir raiteliai (pk. Nr. 13). Likusiose perkasoje (Nr. 66, 72, 76, 79) atkasti raitelių kapai buvo suardyti, tad jų tyrinėjimai menkai tegali

125 pav. ŠV–PV kryptimi orientuotos kapavietės perkasoje Nr. 57

126 pav. Įvairiomis kryptimis orientuotos kapavietės perkasoje Nr. 58

paremti prielaidą, jog neeiliniams žemdirbių bendruomenės nariams žviliškiai kasė gilesnes duobes.

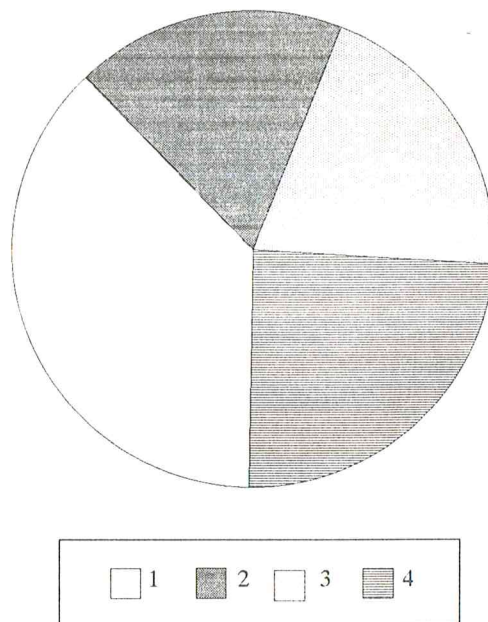
Viduriniame ir vėlyvajame geležies amžiaus perioduose laidota vienodesniame gilyje. Antai VII–VIII a. datuojami kapai dažniausiai rasti 48–80 cm gilyje. Sekliau (35–45 cm gilyje) palaidoti tik 5 mirusieji, kurių visi kapai buvo atkasti perkasoje Nr. 55. Ir tik 1 mirusysis (k. Nr. 186) rastas 90 cm gilyje. X–XII a. kapai įrengti 70–90 cm gilyje, išskyrus 1 (k. Nr. 191), rastą 50 cm gilyje.

Mirusiųjų orientavimą pagal pasaulio šalis geriausiai rodė po armeniu gelsvame smėlyje išryškėję kapų duobės kontūrai (125, 126 pav.). Jų nebuvo galima užfiksuoti tik tyrinėjant suardytus kapus. Tokių buvo 32 (10,5 proc.).

Ir senojo, ir vidurinio, ir vėlyvojo geležies amžiaus laikotarpiais duobės kapams dažniausiai kastos ŠV–PR (155 kapai; 51,1 proc.), perpus rečiau – ŠR–PV (74 kapai; 21,4 proc.) kryptimi (9 lent.).

9 lentelė. Kapų kontūrų kryptis

Laikotarpis	Kryptis				
	ŠV–PR	ŠR–PV	Š–P	V–R	Neaiški
Senasis geležies amžius	86	50	11	11	24
Vidurinis geležies amžius	58	17	6	10	8
Vėlyvasis geležies amžius	11	7	1	3	–
Iš viso	155	74	18	24	32

127 pav. Procentinis mirusiųjų laidojimo kryptių santykis pagal pasaulio šalis: 1–36,9 proc. (galva į ŠV), 2–18,4 proc. (galva į ŠR), 3–20,2 proc. (galva į PV), 4–24,5 proc. (galva į PR)

10 lentelė. Mirusiųjų orientavimas

Orientavimas	Kapų numeriai	Iš viso
ŠV		
285°	30, 77, 141, 176, 180, 260	6
300°	33, 74, 81, 85, 86, 142, 172, 182, 218, 230, 241, 259, 268, 270, 278, 284	16
315°	28, 58, 71, 72, 75, 82, 89, 93, 105, 110–113, 124, 126 (A, B), 137, 153, 154, 164, 178, 202, 248, 295, 296	25
330°	23, 27, 48, 56, 80, 143B, 183, 184, 212–214, 247, 282	13
345°	34, 35, 106, 130, 132, 133, 135, 147, 148, 189, 221, 225, 238B, 239, 242	15
?	10, 14, 18	3
ŠR		
15°	29, 104, 236	3
30°	22, 45, 67, 95, 103, 117, 119, 120, 144, 145, 231, 233, 240	13
45°	43, 60, 76 (A, B), 98, 101, 121	7
60°	42, 44, 57, 92, 272	5
75°	55, 155	2
?	4B, 6, 21	3
S ^x *Š	97, 99, 107, 122, 127, 197, 224, 235, 261, 277, 285	11
S ^x R	158, 162, 167, 168, 170, 175, 250, 274	8
PV		
195°	–	–
210°	26, 69, 84, 114, 118, 150, 194, 196, 222, 223, 228, 291	12
225°	4A, 40, 94, 115, 289	5
240°	24, 32, 39, 41, 59, 61, 68, 290, 293	9
255°	–	–
S ^x P	96, 100, 108, 140, 185, 198, 206, 276	8
S ^x V	7, 47, 54, 102, 156, 159, 166, 174, 301	9
PR		
105°	271	1
120°	36, 87–89, 186, 227, 265, 266, 280	9
135°	50, 65, 83, 109, 136, 157, 160	7
150°	123, 125, 134, 138, 139, 143A, 203, 209, 251, 253	10
165°	49, 52, 53, 116, 131, 149, 201, 237, 238A, 249, 255	11
?	12	1

* S^x – sezoniniai nukrypimai.

11 lentelė. Mirusiųjų orientavimas chronologijos kontekste

Kryptis	Kapų skaičius			
	Senasis geležies amžius	Vidurinis geležies amžius	Vėlyvasis geležies amžius	Iš viso
ŠV	52*	23	3	78
ŠR**	36	12	3	51
PR	26	13	1	40
PV**	30	11	2	43
Iš viso	144	59	2	43

12 lentelė. Vaikų kapai

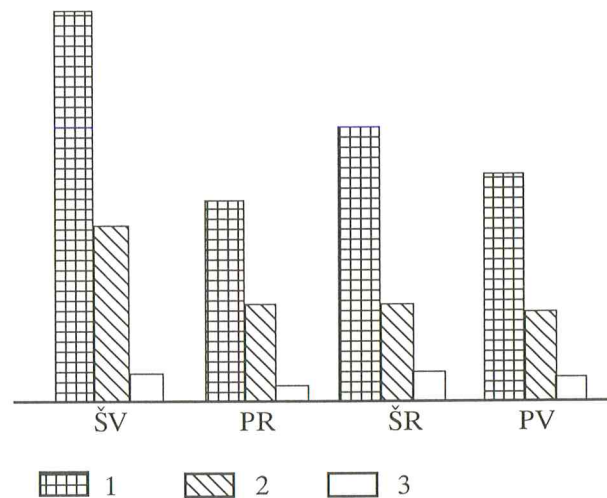
Lytis	Mergaitės	Berniukai	Neaiški
Kapų Nr.	14, 18, 27, 43, 49, 52, 53, 72, 109, 114, 121, 131, 143A, 178, 182–184, 188, 198, 203, 204, 224, 234, 241, 271, 273, 274, 280, 289	17, 20, 32, 60, 76AB, 86, 88, 92, 105, 110, 111, 130, 132, 140, 153, 154, 167, 180, 223, 237, 251, 261, 268, 278, 295	31, 83, 90, 104, 106, 120, 126B, 133, 135, 156, 165, 168, 170, 177, 179, 227, 229, 232, 248, 263, 264
Iš viso	29	26	21

Atskirų skeleto dalių liekanos bei įkapių padėtis 207 kapuose leido nustatyti ir juose palaidotų 212 individų orientavimą. ŠV–PR kryptimi iškastose duobėse mirusieji guldyti nevienodai: 78 orientuoti galva į ŠV, 39 – į PR (lent. 10). ŠR–PV kryptimi iškastose duobėse galva į ŠR orientuoti 52 mirusieji (įskaitant 11 kapų su sezoniniais nukrypimais į Š ir 8 – į R), į PV – 43 mirusieji (įskaitant 8 kapus su sezoniniais nukrypimais į P ir 9 – į V) (10 lent.; 127 pav.).

Dvigubuose ir trigubuose kapuose mirusieji guldyti dvejetainiai, t. y. vienur orientuoti ta pačia (k. Nr. 34 ir 35, 76A ir B, 85 ir 86, 126A ir B, 153 ir 154, 156 ir 159) arba priešinga (k. Nr. 4A ir B, 82 ir 83, 96 ir 97, 109–111, 143A ir B, 238A ir B) kryptimi. Laidojimo kryptis nenustatyta tik suardytame dvigubame kape Nr. 245.

Patyrinėjus mirusiųjų orientavimo paprotį chronologijos aspektu, paaiškėjo, kad senajame ir viduriniame geležies amžiuje vyravo tendencija individus guldyti galva į ŠV (128 pav.). Ar tokia tendencija išsilaiškė ir vėlyvajame geležies amžiuje, nėra aišku dėl duomenų stygiaus. Mat ištirtuose to laikotarpio kapuose buvo nustatyta tik 9 mirusiųjų laidojimo kryptis, kuri gana įvairi pasaulio šalių atžvilgiu (11 lent.).

Mirusiųjų lyties ir amžiaus diagnostika atlikta remiantis vien tik archeologijos duomenimis. Dėl prastos osteologinės medžiagos būklės antropologiniai tyrimai mažai padėtų.

128 pav. Mirusiųjų orientavimas chronologijos kontekste: 1 – senasis, 2 – vidurinis, 3 – vėlyvasis geležies amžius

* Skaitmuo (šis ir kiti) rodo kapų skaičių.

** Įskaitant ir kapus su sezoniniais nukrypimais.

Iš 303 kapuose palaidotų 308 mirusiųjų 132 buvo vyrai, 107 – moterys; 69 individų lytis nenustatyta. Atsižvelgus į kapų duobių matmenis, galima nesunkiai nustatyti, kuris mirusysis buvo suaugęs ir kuris – vaikas. Šiuo klausimu informacijos dar teikia ir papuošalai, ypač apyrankės bei žiedai. Mat vaikams ant rankų užmaudavo mažesnio skersmens papuošalus. Be to, kartais jiems į kapą įdėdavo ir kitų (papildomų) įkapių, kurių matmenys daug mažesni už suaugusiųjų kapuose rastus dirbinius. Pvz., berniukus aprūpindavo net vaikiškų (žaislinių?) ginklų komplektu (k. Nr. 153, 154) (39 : 2 pav.). Visa tai leido nustatyti, kad Žvilių kapi-nyne buvo atkasti ne mažiau kaip 76 vaikų kapai, tarp jų – 29 – mergaičių, 26 – berniukų, 21 – nenustatytos lyties vaikų (12 lent.).

Tyrinėjant moterų ir vyrų laidojimo kryptį pagal pasaulio šalis, išryškėjo lyčių supriešinimo tendencija. Geriausiai ją iliustruoja duomenys, surinkti kasinėjant kapus iš senojo geležies amžiaus. Antai nustačius 72 vyrų laidojimo kryptį, paaiškėjo, kad net 42 guldyti į ŠV. Priešingai, t. y. galva į PR, guldytas tik 1 vyras (15 lent.). Užtat tokia kryptimi daugiausia orientuota moterų: 21 iš 58. Vos 5 paguldytos „vyriška“ kryptimi, t. y. galva į ŠV. ŠR–PV kryptimi iškastose duobėse 14 vyrų ir 14 moterų orientuota į ŠR (įskaitant 6 vyrus su sezoniniais nukrypimais į Š ir 2 moteris į R); 15 vyrų ir 14 moterų paguldyta kitaip – galva į PV (įskaitant 4 vyrus ir 1 moterį su sezoniniais nukrypimais į V, taip pat 1 vyrą ir 4 moteris su sezoniniais nukrypimais į P). Lyčių opozicijos apraiškos ryškios dvigubuose, trigubuose kapuose: vyrai ir moterys (suaugę ir vaikai)

guldyti priešingai (k. Nr. 96–97, 109–111, 143A ir B) (53 : 1 pav.), išskyrus k. Nr. 34–35, kur abu skirtingos lyties individai orientuoti galvomis į ŠV. Kai į kapą guldydavo tos pačios lyties 2 individus, tai abiejų orientavimas vienodas (k. Nr. 76A ir B, 85–86, 126A ir B, 153–154, 156 ir 159). Lyčių priešprieša ypač krinta į akis, kai šalia vienas kito įrengtuose atskiruose kapuose vyrai ir moterys orientuoti aiškiai priešinga kryptimi (pk. Nr. 18, 26, 31, 32, 37–39, 67, 68) (104, 105, 113, 116, 120, 121 pav.).

Vidurinio geležies amžiaus laikotarpiui skiriamuose 99 kapuose rastas 101 mirusysis. Tarp jų 40 buvo vyrų, 39 – moterys; likusiųjų lytis neaiški. Nustatytas tik 25 moterų, 26 vyrų orientavimas pasaulio šalių atžvilgiu. Tačiau ryškesnės lyčių opozicijos neužfiksuota (13 lent.). Nors dvigubame k. Nr. 245 ir buvo palaidoti vyras ir moteris, bet kapas labai suardytas, tad mirusiųjų laidojimo kryptis neaiški. Beje, kitame dvigubame kape (Nr. 238) du individai paguldyti priešingai, t. y. vienas galva į ŠV, kitas – į PR. Tačiau nustatyta tik vieno mirusiojo lytis (13 lent.).

Vėlyvajam geležies amžiui priklausančiuose 22 kapuose palaidota 10 vyrų, 9 moterys, 4 individų lytis nenustatyta. Užfiksuotas tik 5 vyrų ir 4 moterų orientavimas pasaulio šalių atžvilgiu: galva į ŠV paguldyti 1 vyras ir 2 moterys, į PR – 1 vyras, į ŠR – 2 vyrai ir 1 moteris, į PV – 1 moteris, į V – 1 vyras. Vieninteliame dvigubame kape (Nr. 4) palaidotos 2 moterys buvo orientuotos priešinga kryptimi, t. y. viena į ŠR, kita į PV. Taigi visi 9 mirusieji guldyti gana įvairiomis kryptimis.

13 lentelė. Vyrų ir moterų orientavimas VII–VIII a.

Kryptis	ŠV	PR	ŠR, S**Š, S**R	PV, S**P, S**V	Iš viso
Vyrai, k. Nr.	164, 180, 202, 212, 218, 225, 230, 247	160, 186, 201, 209, 237, 238A, 249, 251, 253	162, 167, 175	185, 194, 206, 222, 223, 238	26
Moterys, k. Nr.	172, 176, 178, 182–184, 189, 213, 214, 221, 239, 241, 242	203	231, 233, 197, 224, 235, 250,	150, 196, 166, 174, 198	25
Iš viso	21	10	9	11	51

Žirgų aukos

13 suaugusių vyrų ir 2 berniukų kapuose, datuojamuose VII–VIII a., aptikta žirgo aukos liekanų (lent. 14). Į kapą dėta tik paaukoto žirgo galva. Kasinėjimų metu daugiau ar mažiau apardytos kaukolės liekanos dažniausiai rastos pirminėje padė-

tyje. Tik keliuose visiškai suardytuose kapuose (Nr. 163, 193, 202, 216) žirgo žandikaulių dalys, pavieniai dantys buvo išblaškyti permaišytoje žemėje kartu su įkapėmis ar jų nuolaužomis (78 pav.).

Sprendžiant pagal geriau išlikusius radinius, žirgo galvą dėdavo mirusiojo dešinėje, galvūgalyje, išilgai kapo (k. Nr. 167, 201, 205, 206, 209, 212, 247) (68,

* S^x – sezoniniai nukrypimai.

14 lentelė. Kapai su žirgo auka

Eil. Nr.	Kapo Nr.	Mirusiojo orientavimas	Gylis cm	Žirgo galva	Gylis cm	Kalavijas	Letigalis	Kirvis	Peilis	Kamanų detalės	Diržas	Pentinas	Geriamasis ragas	Pincetas	Keramika	Pastabos
1	161	–	50	+	50	–	–	–	1	–	–	–	–	–	–	Suardytas
2	163	–	55	+	50	–	–	–	–	+	–	–	–	–	–	–,–
3	167	R	65	+	55	–	1	–	–	–	+	–	1	–	–	Nesuardytas
4	175	R	65	+	50	–	–	–	–	+	–	1	–	–	–	Suardytas
5	193	–	35	+	45	1	–	–	–	–	+	–	–	–	–	–,–
6	201	PR 165°	90	+	50	–	–	–	–	+	+	–	–	–	–	–,–
7	202	ŠV315°	75	+	30	1	–	1	1	+	+	1	–	1	–	–,–
8	205	–	70	+	40	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–,–
9	206	P	80	+	60	1	2	–	–	+	+	–	1	–	–	Nesuardytas
10	209	PR150°	70	+	40	–	1	–	1	+	+	–	1	–	–	Suardytas
11	212	ŠV330°	75	+	40	–	–	–	–	+	–	–	–	–	–	–,–
12	216	–	55	+	55	–	–	–	–	+	–	–	–	–	–	–,–
13	243	–	45	+	45	–	–	–	–	+	+	–	–	–	+	–,–
14	247	ŠV330°	65	+	60	–	–	–	–	+	–	–	–	–	–	–,–
15	251	PR150°	50	+	50	–	–	–	–	+	–	–	–	–	–	Nesuardytas

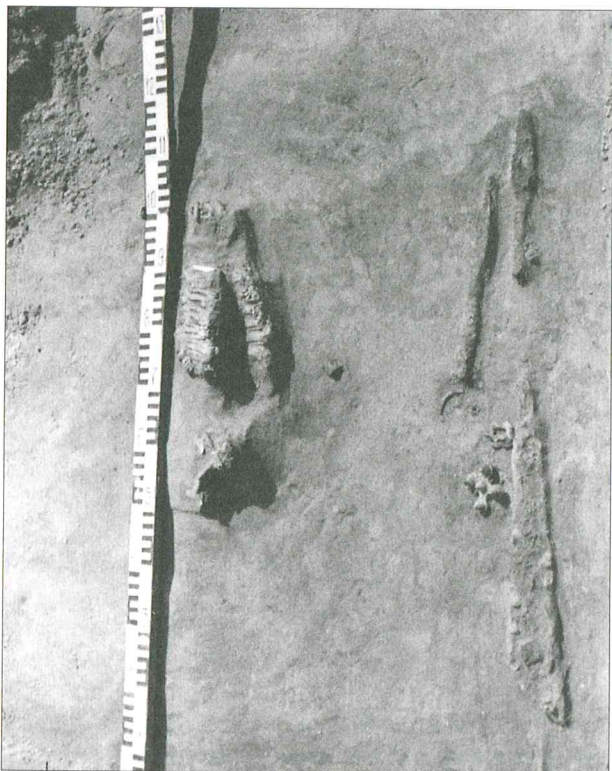
129 pav.). Tik k. Nr. 247 žirgo galvos liekanos rastos mirusiojo kairėje. Kaip rodo gerokai apardyto k. Nr. 161 radiniai, kartais žirgo galvą nors ir padėdavo vyro galvūgalyje, bet skersai kapo.

Kai kurių kapų tyrinėjimai leidžia manyti, kad žirgo auką padėdavo ne šalia mirusiojo, bet virš jo. Antai kasinėjant kapą Nr. 251 paaiškėjo, kad po žirgo kaukolės liekanomis gulėjo mirusiojo krūtinės ir rankų (greičiausiai sudėtų ant krūtinės) papuošalai. Vadinasi, gyvulio galva į kapą dėta, palaidojus mirusįjį, virš jo, krūtinės srityje (39 : 3A pav.). Panaši žirgo aukos situacija ir k. Nr. 175 (65 : 2 pav.). Tik čia gyvulio galva greičiausiai gulėjo virš mirusiojo galvos. Galimas daktas, kad ir viename, ir kitame kape žirgo auka buvusi padėta ant karsto, panašiai kaip kituose šiame regione kasinėtuose kapuose, priklausančiuose vėlesniam geležies amžiaus laikotarpiui, t. y. IX–XII a. (Vaitkunsienė, 1981b, p. 61).

Atkreipia dėmesį tai, kad kai kuriuose kapuose (Nr. 201, 205, 206, 209, 212) vyro dešinėje rastoji žirgo auka gulėjo 20–40 cm aukščiau negu mirusiojo palaikai

ar jo įkapės. Analogiški faktai užfiksuoti kasinėjant ir kitus VII–VIII a. kapus, išlikusius Šilalės apylinkėse (Tautavičius, 1984a, p. 99; Vaitkunsienė, 1984a, p. 81). Beje, paralelių pateikė dar ankstesnio laikotarpio (V–VI a.) kapinynų kasinėjimai Nemuno žemupyje (Vidgiriai, Šilutės r.). Matyt, galima palaikyti V. Šimėno nuomonę, siekiančią paaiškinti minėtą žirgo aukos situaciją: norint šalia mirusiojo paguldyti paaukoto žirgo galvą, kapo duobės šone neretai būdavo įrengiamas specialus laiptelis (Šimėnas, 1988, p. 95). Žviliuose, prieš padedant ant tokio laiptelio gyvulio galvą, kartais dar pabarstydavo tą vietą degėsiomis (k. Nr. 201, 205, 212), panašiai kaip jais pabarstydavo duobės dugną prieš guldant mirusįjį. Tačiau Žvilių kapinyne dažnesni kapai, kur tokio specialaus laiptelio nebuvo, nes žirgo auka rasta panašiam gylyje, kaip ir mirusysis (14 lent.). Kartais gyvulio galvą padėdavo net ant įkapių, t. y. ieties, geriamojo rago (k. Nr. 167).

Žvilių kapinyno kasinėjimų duomenys patvirtina nuomonę, kad vakarų žemaičių laidosenai būdinga tendencija per vaikų laidotuves aukoti ne suaugusį

129 pav. Žirgo aukos padėtis vyro kape Nr. 206

žirgą, bet kumeliuką. Kaip ir kituose Jūros ir Dubysos tarpupyje kasinėtuose V–XII a. kapinyuose (Pagrybis, k. Nr. 191, Kaštaunaliai, k. Nr. 32, Žašinas, k. Nr. 187), taip ir Žviliuose kumeliuko galvos liekanų rasta 2 berniukų kapuose (Nr. 187, 251).

Laidotuvių ceremonijoje žirgai, matyt, dalyvavo kamanoti. Mat kapuose prie gyvulio kaukolės liekanų buvo aptikta odinių kamanų, apkaustytų žalvarių, detalių (k. Nr. 243, 247), kamanų žalvarinių puošmenų-pakabučių (k. Nr. 175, 206, 212, 251), kamanų sagčių (k. Nr. 251) ar net žąslų tarp dantų (k. Nr. 209).

Aptariant žirgų aukas vyrų kapuose bei specialius laiptelius, ant kurių padėdavo nukirstą gyvulio galvą, neretai kartu su visomis kamanomis, neįmanoma apeiti įdomaus radinio kape Nr. 39, atkasto toje kapinyno teritorijoje, kur mirusieji buvo laidojami III–IV a. Visų pirma nustebino neįprastos formos pati kapo duobė. Mat jos PV dalis (mirusiojo galvūgalio sritis) buvo išplatinta net iki 165 cm pločio. Kita – ŠR duobės dalis (kojūgalio sritis) – 80 cm pločio. Kasinėjant kapą, paaiškėjo, kad mirusiojo kairėje buvo apie 80 cm pločio ir 120 cm ilgio pusiau apskritos formos iškasa (21 : 1 pav.). Jos sampilas niekuo nesiskyrė nuo tos žemės, kuria buvo užpildyta visa kapo duobė. Buvo net degėsių. O svarbiausia, 85 cm gylio (apie 15 cm giliau nei mirusiojo palaikai) iškasoje rasti geležiniai

dvinariai žąslai su grandimis galuose. Dirbinys gulėjo apie 50 cm į kairę nuo ginklų (ieties, kirvio), sudėtų mirusiojo kairėje. Galima tik spėlioti, ar speciali iškasa įrengta vien žąslams (galbūt su visomis kamanomis?) padėti, ar ir per laidotuves paaukoto žirgo galvai paguldyti. Tokie spėliojimai visiškai pagrįsti, turint galvoje tai, jog, tyrinėjami vakarų baltų paliktus kapinynus su akmenų vainikais, archeologai yra radę ne vieną vyro kapą, kuriame šalia mirusiojo kartais užkastas visas žirgas, kartais vien tik jo galva (kai kurios jų su žąslais tarp dantų) (Baitai, Bandužiai, Stragnai – visi Klaipėdos r., Gintarai, Kurmaičiai, Lazdininkai – visi Kretingos r.). Bet Žvilių kapinyne atkastame vyro k. Nr. 39 prie žąslų, gulėjusių minėtoje iškasoje, nerasta jokių žirgo galvos žymių. Gal sudulėjo?

Įkapės ir jų padėtis kapuose

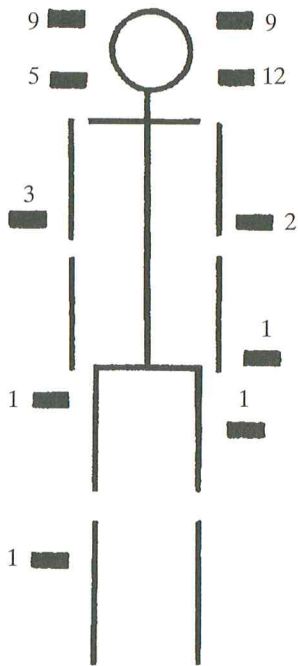
Per visą geležies amžių žviliškiai laikėsi papročio mirusiuosius laidoti su įkapėmis, pagamintomis iš įvairių medžiagų: tyrinėtuose kapuose buvo metalo, stiklo, gintaro, molio, medžio, akmens dirbinių.

Suaugusiųjų kapuose dažniausiai aptikta po keletą skirtingos paskirties dirbinių ir tik keliolikoje jų buvo po 10–14 daiktų (15 lent.). Bet kai kuriems mirusiesiems (ir vyrams, ir moterims) įdėta po 16 (k. Nr. 213), 17 (k. Nr. 113), 20 (k. Nr. 4A) ar net 25 (k. Nr. 260) įkapės. Vis dėlto dalyje tyrinėtų kapų teaptikta vos 1–3 dirbiniai (15 lent.). Daugiausia tokie kapai buvo suardyti, todėl tikėtina, kad juose išlikęs ne visas kapo inventorių. Kai kuriuose suardytuose kapuose rasta daugiau įkapių, kartais net iki 11 (k. Nr. 202) ar 15 (k. Nr. 270) daiktų.

Panašus vaizdas ir atkastuose vaikų kapuose. Ne viename iš jų taip pat aptikta vos po 1–2 ar po keletą įkapių, o kai kuriuose (k. Nr. 92, 114, 130, 167, 261) buvo ir po 10–14 dirbinių (15 lent.).

Iš viso tyrinėtuose kapuose rasta daugiau kaip 1 580 dirbinių (17 lent.). Be to, kasinėjant perkakas, dar surinkta per 90 pavienių įvairios paskirties daiktų (2 lent.) iš suardyto kapų.

Būdingas laidosenos bruožas – vyrus laidoti ne tik su ginklais, bet ir su tokiais įrankiais, kurie tinka kaunantis su priešininku bei dirbant įvairius ūkio, namų darbus. Viena tokių universalios paskirties įkapių – tai įmovinis *kirvis*, kurių po 1 rasta 5 berniukų ir 42 vyrų kapuose, po 2 – tik vyro k. Nr. 75 (17 lent.). Analizuojant visų šių kapų kasinėjimo duomenis, paaiškėjo, kad paprotys laidoti su kirviais vyriškos lyties mirusiuosius tarp vietos gyventojų buvo paplitęs senajame geležies amžiuje. Viduriniame geležies amžiuje toji ilgaamžė tradicija, matyt, blėso, kadangi tik 2 kapuose (Nr. 186, 202), datuojamuose VII–VIII a.,

130 pav. Kirvių vieta vyrų kapuose (skaitmuo rodo kapų skaičių)

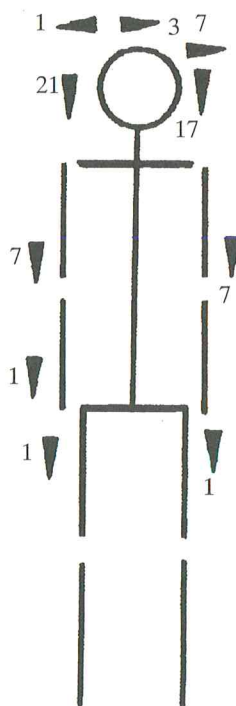
į karsto sienelę, nes kape jie randami lyg būtų įkirsti į žemę.

Peilis – kita universalios paskirties įkapė, kuri dažna vyrų ir labai reta moterų kapuose, nesvarbu, kuriam geležies amžiaus laikotarpiui jie priklausytų (17 lent.). Tik 1 vyras (k. Nr. 40) buvo palaidotas su 2 peiliais, kurių vienas aiškiai masyvesnis už antrąjį (22 : 2, 5 pav.). Kitiems 93 mirusiesiems į kapą dėdavo po 1 peilį. Šią įkapę turėjo 63 vyrai, 15 berniukų, 5 moterys, 1 mergaitė ir 10 nenustatytos lyties mirusiųjų (tarp jų 3 vaikai).

Kaip ir kirviai, peiliai kapuose dažniau randami mirusiojo galvūgalyje, negu prie jo rankos ar kojos (131 pav.). Dažniausiai šie įrankiai orientuoti išilgai kapo, smailgaliais į kojūgalį, rečiau – atvirksčiai. Skersai kapo galvūgalyje padėtų peilių smailgaliai nukreipti arba į kairę,

tebuvo po kirvį. Jų nerasta nė viename vėlyvajam geležies amžiui priklausančiame kape. Beje, klasifikuodami geležies amžiaus Lietuvos archeologinę medžiagą, tyrinėtojai atkreipė dėmesį į tai, kad nuo VII–VIII a. su įmoviniais kirviais vyrai daug rečiau laidoti (LAA, 1978, p. 113).

Buvo įprasta kirvius dėti mirusiojo galvūgalyje kartu su kitais įrankiais ar ginklais, bet jų rasta ir padėtų abipus vyro, tiksliau – palei jo rankas, kojas ar net kojūgalyje (130 pav.). Radinių padėtis leidžia daryti išvadą, kad kirvakočiai gulėjo lygiagrečiai su mirusiuoju, išilgai ietikočių. Kirvio korpusas galėjo būti atremtas

131 pav. Peilių vieta kapuose (skaitmuo rodo kapų skaičių)

arba į dešinę. Vienur geležtės ašmenys atkreiptos į mirusįjį, kitur – nuo jo.

Gana dažnai arti minėtų įkapių aptikta metalinių sagčių, apkaustėlių, todėl galima manyti, kad į kapą peilius dėdavo kartu su *diržais*. Jų būta 78 vyrų kapuose (17 lent.). 62,9 proc. šių kapų priklauso senajam, 29,6 proc. kapų – viduriniam, 7,4 proc. kapų – vėlyvajam geležies amžiaus periodui.

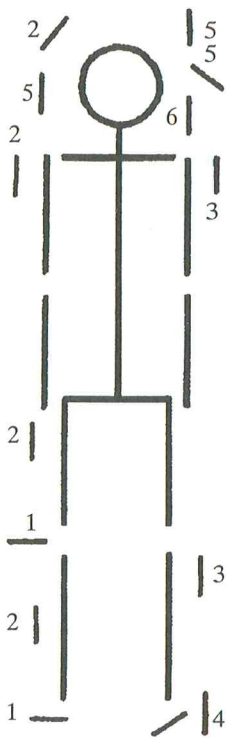
Geriau išlikusių kapų kasinėjimai leidžia teigti, kad tarp vietos gyventojų vyravo paprotys vyrus laidoti nesujuostus diržais. Mat metalinės diržų detalės kapuose randamos galvūgalyje, vienoje ar kitoje kaukolės liekanų pusėje, rečiau – mirusiojo krūtinės, pečių srityje ar palei kurį nors jo šoną. Galima tik spėlioti, kad bent 3 vyrai gal ir galėjo būti palaidoti sujuosti diržais, nes sagtys gulėjo apytikriai mirusiojo juosmens srityje, labiau kairėje (k. Nr. 70, 140, 164).

Kai kuriuose kapuose susuktus ratuku diržus kartu su peiliu padėdavo galvūgalyje šalia ten sudėtų kitų įkapių (29 : 3, 4 pav.). Kitur diržą ištiesdavo palei dešinįjį ar kairįjį mirusiojo šoną, matyt, lygiagrečiai su ietikočiais, kirvakočiais (29 : 1 pav.). Kai sagtys randamos galvūgalyje viename kapo duobės šone, o peilis – kitame, t. y. priešingame šone, galima manyti, kad diržą ištiesdavo ir skersai kapo (48 : 1; 87 : 3 pav.). Tokia diržo padėtis labiau būdinga VII–VIII a. datuojamiems kapams. Tik čia diržai dėti ne su peiliais, o su vienašmeniais plačiagaliais kalavijais, visai panašiai kaip ir kituose kapuose, atkastuose to paties laikotarpio gretimuose Kaštaunalių ar Požerės kapinyuose (Vaitkunskienė, 1984a, p. 85; Tautavičius, 1984a, p. 97).

Stinga duomenų apibūdinti diržų padėčiai vėlyvojo geležies amžiaus datuojamuose kapuose. Vis dėlto galima manyti, kad ir tuo metu dar nebuvo visiškai išblėsęs paprotys diržus dėti į kapą atskirai nuo mirusiojo. Mat 1968 m. kasinėjimų ataskaitoje yra nurodyta, kad vyro k. Nr. 12 sagtis ir peilis gulėjo prie ietigalio (Tautavičius, 1968š, p. 17). Taigi mirusysis nebuvo sujuostas diržu: įkapė padėta galvūgalyje.

Su *ylomis* palaidota 41 moteris, 11 mergaičių, vyras ir 2 nenustatytos lyties individai (17 lent.). Šios įkapės vieta kapuose per visą geležies amžių gana įvairi, bet vis dėlto dažniausiai ylą dėdavo mirusiojo galvūgalyje arba prie galvos, daug rečiau – prie kojų, rankų ar kojūgalyje (132 pav.). Rasta ylą, gulinčių ir skersai, ir įstrižai kapo, ir lygiagrečiai su mirusiuoju. Vienai moteriai (k. Nr. 196) prie galvos įstrižai padėtos net 2 ylos (70 : 4; 76 : 3, 4 pav.).

Vieninteliame vyro k. Nr. 35, atkastame toje kapinyne dalyje, kur mirusieji laidoti senajame geležies amžiuje, yla rasta šalia kirvio, peilio, diržo sagties, geriamojo rago, ietigalio. Visos šios įkapės gulėjo

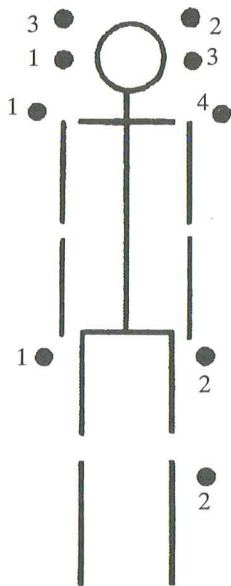
132 pav. Ylų vieta kapuose (skaitmuo rodo kapų skaičių)

galvūgalyje, mirusiojo dešinėje (11 : 4; 139 : 3 pav.). Kapo radiniai akivaizdžiai patvirtina tyrinėtojų nuomonę, kad senajame geležies amžiuje būta papročio su yломis laidoti ne tik moteris, bet ir vyrus (SGA, 1986, p. 166).

Verpstukai – būdinga moterų įkapė. Jų rasta 22 suaugusių individų, 6 mergaičių kapuose (17 lent.), kurie priklauso įvairiems geležies amžiaus periodams. Nesuardytuose kapuose verpstukai gulėdavo galvūgalyje, mirusiosios dešinėje arba kairėje. Bet pasitaikė išimčių, t. y. šių įkapių aptikta ir prie kojų (133 pav.). Dažniausiai kartu su verpstuku dėdavo ir ylą (17 lent.). Dvi mirusiosios palaidotos su 2 verpstukais. Pirmajai (k. Nr. 8) vienas verpstukas drauge su yla padėtas galvūgalyje kairėje, kitas – dešinėje. Antrosios moters kape (Nr. 87) abu verpstukai buvo mirusiosios kairėje prie kojų (apytikriai per 33 cm vienas nuo kito); yla padėta atskirai, t. y. gulėjo pačiame galvūgalyje, kairėje (35 : 4; 43 : 2, 3 pav.).

Kitokių darbo įrankių ar priemonių į kapus dėta retai. Antai *galąstuvų* rasta tik 2 vyrų ir berniuko kapuose (Nr. 28, 94, 153). Po *skiltuvų* taip pat įdėta vyrui ir berniukui (k. Nr. 58, 153). Tik 1 vyras palaidotas su *meškerės kabliuku* (k. Nr. 85). Visos šios minėtos įkapės buvo mirusiųjų galvūgalyje. Reikia pridurti, kad ir galąstuvai, ir skiltuvai, ir meškerės kabliukas rasti toje kapinyno dalyje, kur mirusieji laidoti senajame geležies amžiuje.

Ietigalių buvo 68 kapuose, priklausančiuose visiems 3 geležies amžiaus periodams (17 lent.). Ietis – suaugusių vyrų įkapė. Berniukams šis ginklas dėtas retai (k. Nr. 76B, 153, 154, 167, 261, 295).

133 pav. Verpstukų vieta moterų kapuose (skaitmuo rodo kapų skaičių)

Įprasta ietigalių radimo vieta kape – mirusiojo galvūgalyje, dešinėje arba kairėje pusėje. Daug dažniau dėdavo 1 ietį negu 2. Po 2 ietigalius rasta 18 kapų. Tik 1 vyras (k. Nr. 26) palaidotas su 3 ietimis, padėtomis mirusiojo kairėje taip, kad 2 iečių metaliniai antgaliai būtų galvūgalyje, o trečiosios – kojūgalyje (11 : 1 pav.). Kai kurių vaikų (k. Nr. 76B, 153, 154) ietys buvo vaikiškos, gal net žaislinės, nes ietigaliukai yra daug mažesni už rastuosius suaugusių vyrų kapuose. Bet kitų vaikų kapuose buvo ietigalių, net didesnių nei suaugusiųjų kapuose. Ypač tai pasakytina apie berniuko įkapę iš k. Nr. 167 (69 : 1 pav.).

Kalavijai – vien suaugusių vyrų įkapė, su kuria buvo palaidoti 8 mirusieji (k. Nr. 160, 185, 193, 202, 206, 225, 228, 244, 245A). Sprendžiant iš nesuardytų kapų kasinėjimo medžiagos, kalavijai, kartais ir su diržais, dėti į kapą taip, kad jų plačiagalės geležtės gulėtų mirusiojo kairėje, prie galvos ar palei ranką (65 : 1, 3; 79 : 1, 4; 87 : 1 pav.). Visi kalavijai bei jų dalys buvo VII–VIII a. datuojamuose kapuose. Radinių padėtis kape leidžia teigti, kad, laidojant vyrą, kalavijai nebuvo prijuosti prie mirusiojo, bet dėti atskirai, šalia jo. Galimas daiktas, kad šie ginklai kape guldyti lygiagrečiai su ietimis, gal net ant ietikočių (129 pav.).

Skydas įdėtas tik 1 vyrui (k. Nr. 48). Jo geležinė detalė – antskydis – kape gulėjo mirusiojo galvūgalyje, kairėje pusėje drauge su kitomis įkapėmis. Sprendžiant iš jų padėties (29 : 2 pav.), atrodo, kad skydas buvo padėtas ant kirvio ir peilio, po to ietis dėta taip, kad jos geležinis antgalis būtų ant antskydžio viršaus, o medinis ietikotis – lygiagrečiai su kirvakočiu. Beje, peilis, matyt, buvęs įdėtas su diržu, ištiestu galvūgalyje skersai kapo, nes metalinė diržo sagtis gulėjo kitoje duobės pusėje, t. y. mirusiojo dešinėje.

Vyravo paprotys su *papuošalais* laidoti daugiau moteris negu vyrus. Prie mirusiųjų papuošalai gulėjo taip, kaip jie buvo nešioti gyvųjų. Pvz., antkaklė ir apvaros rastos kaklo vietoje, segės ir smeigtukai su amuletais – krūtinės srityje, apyrankės ir žiedai – prie rankų kaulų liekanų, galvos dangos detalės – tarp kaukolės dūlėsių. Bet aptikta papuošalų ir ne savo vietoje. Tai tie atvejai, kai gyvieji mirusiesiems įdėdavo į kapą dovanų. Antai galvūgalyje buvo padėtų apyrankių (k. Nr. 24, 261), apvarėlių (k. Nr. 55, 178), medinių dėžučių su įkapėmis viduje (k. Nr. 88, 126B, 127, 266), o kojūgalyje – segių (k. Nr. 260). Ypač būdingas moterų laidojimo bruožas – 2 smeigtukus, dažnai apvyniotus žalvarine ar geležine grandinėle, padėti prie mirusiosios pačiose įvairiausiose kapo vietose.

Apskritai labiausiai išpuoštos žviliškės buvo laidojamos senajame geležies amžiuje. Kai kurios jų turėjo

net po 2 apgalvius, 2 apvaras, 2 antkakles, net 4 smeigtukus ar 6–8 apyrankes, 3–4 žiedus (17 lent.).

Metalinių *galvos dangos* detalių buvo 28 kapuose, kuriuose palaidota 18 moterų, 6 mergaitės, 2 vyrai, berniukas ir 1 nenustatytos lyties individas (17 lent.). Dauguma šių kapų – iš vidurinio geležies amžiaus periodo, kada turtingų šeimų moterys laidotos su puošniais apgalviais (70, 83 pav.). Kai kurios ir IV a. kilmingos mirusiosios turėjo net po 2 puošnius apgalvius (k. Nr. 149) (63 pav.). Reta įkapė – kepuraitė, nupinta iš žalvarinių įvilų ir siūlų. Ji rasta moters kape (Nr. 4A), atkastame toje kapinyno teritorijoje, kur mirusieji laidoti vėlyvajame geležies amžiuje (6 pav.).

Daug dažnesnis moterų papuošalas – *apvara*, kurią turėjo 51 mirusioji (tarp jų – 13 mergaičių). Su šiomis puošmenomis jos dažniau laidotos senajame geležies amžiuje, rečiau – viduriniame. Po apvarėlę teturėjo tik 2 mirusiosios, palaidotos vėlyvajame geležies amžiuje. Žvilių kapinyno archeologinė medžiaga dar rodo, kad buvo metas, kai apvaromis puošdavo ir vyrus. Štai tarp III–IV a. palaidotų vyrų išsiskiria 16 mirusiųjų (7 suaugę ir 9 vaikai), kurių kapo inventoriuje buvo apvara (17 lent.). Beje, šią įkapę turėjo dar ir 6 nenustatytos lyties individai (k. Nr. 126B, 156, 171, 187, 281, 297).

Atskirai minėtina berniuko kape Nr. 261 rastoji apvarėlė, sudaryta iš 9 gintarinių figūrinių kabučių, kurių 2 yra įmovinio kirvelio, kiti – aštuoniukės formos (96 : 8 pav.). Kaip rodo šio kapo tyrinėjimų rezultatai, apvarėle buvo perjuostas mirusysis, suvyniotas į audinį. Ryšulėlis dar susegtas 3 segėmis ir smeigtuku (96 : 4–6 pav.). Berniukui ant kaklo buvo antkaklė, apvara, ant rankų – po apyrankę, ant piršto – žiedas.

Su *antkakle* palaidotas 41 mirusysis (17 lent.). Po 2 jų teturėjo vos kelios moterys (k. Nr. 4A, 22, 23, 274). Paaiškėjo, kad žviliškiai daug dažniau antkakle puošdavo moteris negu vyrus tik senajame geležies amžiuje. Vėliau ši tradicija priblėso, nes po antkaklę rasta tik 3 moterų kapuose, kurie datuojami VII–VIII a. (k. Nr. 172, 183, 213). Iš vėlyvojo geležies amžiaus žinomas tik moters kapas Nr. 4A, kuriame taip pat rasta šių kaklo papuošalų (5, 6 pav.). Nėra abejonių, kad tos 4 mirusiosios priklausė genties kilmingųjų sluoksniui. Kaip rodo nesuardytų kapų inventoriūs, senjo geležies amžiaus pabaigoje tarp žviliškių įsigalėjo paprotys antkakle papuošti ir vyriškos lyties mirusiuosius, bet tik tuos, kurie, matyt, turėjo neeilinio bendruomenės nario statusą. Tokią nuomonę ypač pagrindė kapų Nr. 47, 113, 175, 260, 261, 270 inventoriaus analizė.

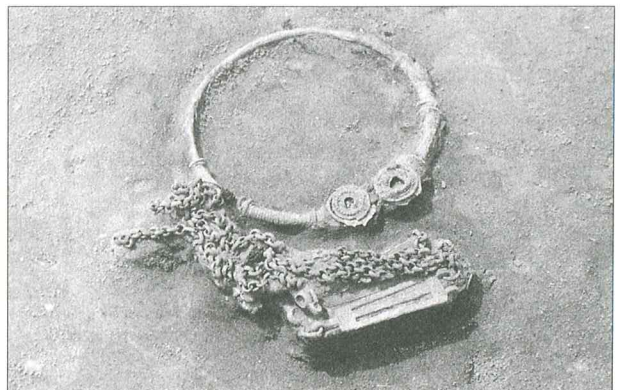
Segė per visą geležies amžių buvo vyrų įkapė. Po 1 jų rasta 41 kape, po 2 – 5 kapuose (Nr. 85, 97, 112, 260, 270), net 3 – berniuko ir vyro kapuose (k. Nr. 261,

270). Jų radimo vieta – mirusiojo krūtinės sritis. Bet štai vyro kape Nr. 112 viena segė gulėjo įprastoje vietoje, o antroji padėta šalia mirusiojo dešinėje, priglausta prie kirvio, kuris atremtas į karsto sienelę (52 : 4 pav.). Kito vyro kape (Nr. 260) dvi segės (kartu su pririštais pakabučiais-karoliukais) padėtos kojūgalyje, apytikriai prie dešinės kojos pėdos. Kadangi po abiem papuošalais išliko medienos gabalas, galima spėti, kad įkapes idėjo į karstą (87 : 3 pav.).

Smeigtukai – bene populiariausios įkapės. Jų rasta 194 kapuose (17 lent.). 58 vyrai ir 16 berniukų turėjo tik po smeigtuką, kuriuo, matyt, būdavo susmeigiamas drabužis. Taip manyti verčia šių įkapių radimo vieta, mirusiųjų krūtinės srityje.

Kitokia smeigtukų padėtis 62 moterų ir 20 mergaičių kapuose. Visų pirma, joms dažniausiai idėdavo į kapą po 2, rečiau – po 1 ir visai retai – po 4 (k. Nr. 272) ar 5 (k. Nr. 4A) smeigtukus. Be to, geriau išlikusių kapų tyrinėjimai rodo, kad būta papročio smeigtukų porą, dažnai apvyniotą juos jungiančia žalvarine (kartais ir geležine) grandinėle, padėti ant mirusiosios krūtinės, juosmens, rečiau – vienoje ar kitoje galvos pusėje, pakaklėje ar ant peties (7 : 2, 4; 35 : 4; 47 : 2, 4; 134 pav.). Vadinas, mirusiosios apranga nebuvo dabinama smeigtukais, nors tą krūtinės papuošalą ir idėdavo jai į kapą. Dedant nebuvo paisoma, į kurią pusę bus pakreiptos lygiagrečiai suglaustų smeigtukų galvutės. Juolab, kad smeigtukai guldyti ir skersai, ir įstrižai, ir išilgai kapo.

Aptarta smeigtukų padėtis vyrų ir moterų kapuose išliko panaši per visus geležies amžiaus periodus. Gal tik viduriniame geležies amžiuje smeigtukai moterims dėti dažniau ant juosmens (skersai ar įstrižai). Be to, pasitaikė suglaustą smeigtukų porą rasti supriešintoje padėtyje, t. y. lygiagrečiai gulinčių papuošalų galvutės nukreiptos į priešingą pusę (70 : 1, 3; 71; 81 : 1, 3; 90 pav.).

134 pav. Smeigtukų su grandinėlėmis ir pakabučiais padėtis moters kape Nr. 24

Vis dėlto tikėtina, kad, išlydėdami kai kurias moteris į pomirtinį gyvenimą, žvilieškiai nevengė papuošti jų drabužio smeigtukais. Pvz., ištyrus kapą Nr. 149 (IV a.), paaiškėjo, kad vienas smeigtukas su azūriniu pakabučiu gulėjo apytikriai mirusiosios kairiojo, kitas su analogišku pakabučiu – dešiniojo peties srityje, o juos jungiančios grandinėlės buvo sukritusios krūtinės vietoje (63 pav.).

Dar smeigtukų rasta nenustatytos lyties individų (24 suaugusių ir 15 vaikų) kapuose (17 lent.).

Būta papročio, gyvavusio per visą geležies amžių, prie segių arba smeigtukų prikabinti po 1 ar 2 *amuleti* – gintarinius arba stiklinius karoliukus. Tokių radinių buvo 88 kapuose, kuriuose palaidoti 38 vyriškos, 36 moteriškos ir 14 nenustatytos lyties individai (17 lent.). Dažniau mirusieji turėjo po 1 negu po 2 amuleti. Bet vienam vyrui prie pirmosios segės buvo prikabinti net 5, o prie antrosios – dar 2 spalvoto stiklo karoliukai-amuletai (k. Nr. 260) (94 : 1–4 pav.). Užfiksuota ir keletas atvejų, kai mirusysis, nors ir palaidotas be krūtinės papuošalo (segės ar smeigtuko), vis tiek būdavo aprūpintas amuletu. Nesuardytame moters kape tokia įkapė, rasta mirusiosios krūtinės vietoje (k. Nr. 266), matyt, buvo pritaisyta prie antkaklės. Vyro kape (Nr. 107) aptiktas amuletas dubens vietoje galbūt buvo įdėtas į kišenę. Dar 3 mirusiosioms gintarinis karoliukas padėtas galvūgalyje (k. Nr. 4B, 108, 265), vienai – į tošinę dėžutę (k. Nr. 127).

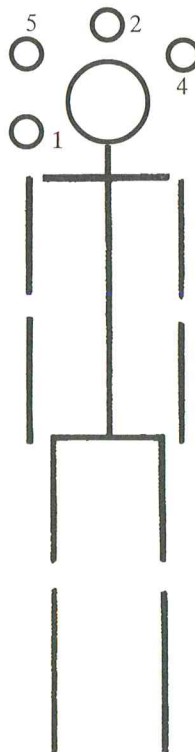
Apyrankėmis dažniau puošdavo moteris negu vyrus. Šių papuošalų buvo 31 moters, 16 mergaičių, 14 vyrų, 13 berniukų ir 18 nenustatytos lyties individų kapuose. Krinta į akis, kad apyrankių nepalyginamai daugiau turėjo tos moterys ir mergaitės, kurios palaidotos senajame geležies amžiuje. Dažniausiai tada ant abiejų rankų užmaudavo po 1–2 apyrankes. Neretai 1 ar 2 apyrankes joms užmaudavo tik ant vienos kurios nors rankos. Viena moteris buvo papuošta net 8 apyrankėmis, t. y. po 4 ant kiekvienos rankos (k. Nr. 54) (26 : 3 pav.). Po 6 apyrankes turėjo tik 2 mirusiosios. Vienai iš jų 4 papuošalai užmauti ant dešinėsios, 2 – ant kairiosios (k. Nr. 23) (7 : 2 pav.), kitai – po 2 ant abiejų rankų, o likusios 2 padėtos galvūgalyje (k. Nr. 24) (7 : 3 pav.).

Vyrai ir berniukai paprastai po apyrankę turėdavo ant kairės rankos. Kai kuriems jų dar ir ant kitos rankos užmaudavo po vieną (k. Nr. 32, 261, 270) ar net dvi (k. Nr. 113, 260) (55 : 1; 87 : 3 pav.). Su gausiomis įkapėmis palaidoto berniuko kape (Nr. 261) trečioji apyrankė rasta mirusiojo galvūgalyje. Sprendžiant iš papuošalo matmenų, tai galėjo būti suaugusio žmogaus dovana (95 : 1 pav.). Ir moterys, ir vyrai su apyrankėmis dažniau laidoti tik senajame geležies amžiuje. Tokių įkapių buvo keturiuose vyriškos lyties

ir trijuose nenustatytos lyties VII–VIII a. kapuose (Nr. 160, 167, 180, 251, 181, 170, 177), o vėlesnio laikotarpio vyrų kapuose apyrankių visai nerasta (17 lent.).

Žiedai per visą geležies amžių buvo ir vyrų, ir moterų įkapė, randama suaugusių bei vaikų kapuose. Šiais papuošalais papuošti 115 mirusiųjų: 47 moteriškos, 45 vyriškos ir 23 nenustatytos lyties individai (17 lent.). Dažniausiai jie turėjo po 1, rečiau 2 žiedus. Vos keletą išpuošė 3 (k. Nr. 4A, 23, 39, 40, 114, 167, 219) ar 4 (k. Nr. 44, 213) žiedais. Nors beveik visų šių įkapių viduje išlikę pirštikaulių fragmentai, nėra aišku, ant kurios mirusiojo rankos maudavo žiedus. Dažniausiai tokie papuošalai aptikti mirusiojo krūtinės, juosmens vietoje arba prie šono. Todėl galima manyti, kad žiedų vieta kape priklausė nuo rankų padėties, t. y. ar jos buvo sudėtos ant krūtinės, juosmens, ar ištiestos palei šonus. Kartais galima nustatyti, kad po 2 ar daugiau žiedų buvo užmauta ant abiejų mirusiojo rankų, rečiau – visi ant vienos kurios nors rankos (81 : 1 pav.).

Po *geriamąjį ragą* turėjo 17 mirusiųjų (17 lent.). Senajame geležies amžiuje su tokiomis įkapėmis laidodavo retai, be to, tik vyrus (k. Nr. 35, 143B). Viduriniame geležies amžiuje po geriamąjį ragą įdėdavo jau ne tik vyrams (k. Nr. 160, 206, 209, 211, 167), bet ir kilmingoms, turtingoms moterims (k. Nr. 172, 174, 176, 196, 197, 213, 217, 250, 254). Geriamojo rago žalvarinių apkalų fragmentų rasta ir suardytame nenustatytos lyties individo kape (Nr. 171).

135 pav. Geriamųjų ragų vieta kapuose (skaitmuo rodo kapų skaičių)

Sprendžiant iš nesuardytų kapų kasinėjimo duomenų, geriamieji ragai į kapą buvo dedami mirusiojo galvūgalyje arba šalia galvos, greta kitų čia padėtų dirbinių (135 pav.). Kai kuriuose kapuose geriamasis ragas padėtas statmenai, net atremtas į mirusiojo galvą, petį ar karsto sienelę, tartum būtų sklidasin gėrimo, kurį reikia saugoti, kad neišsilietų (k. Nr. 143B, 160, 174, 196) (66 pav.).

Su *pentinais* palaidoti 9 suaugę vyrai (k. Nr. 47, 56, 175, 199, 202, 259, 270, 285, 294). Dviem (k. Nr. 47, 270) įdėta po 2, likusiems – po 1. Nė vienos tokios įkapės nebuvo tik tų mirusiųjų kapuose, kurie palaidoti vėlyvajame geležies amžiuje.

Pentinių vieta kape labai nevienoda. Keliems vyrams pentinas, matyt, buvo pritaistas prie apavo, nes dirbinio liekanos gulėjo mirusiojo kojūgalyje, labiau kairėje pusėje (k. Nr. 56, 175). Kitiems mirusiesiems pentiną padėdavo prie galvos, kur sudėtos ir kitos įkapės, arba ant krūtinės (k. Nr. 202). Skirtinga pentinių padėtis ir tuose kapuose, kuriuose jų buvo po du. Antai kape Nr. 47 abu gulėjo vyro dešinėje, apytikriai ties juosmeniu (29 : 1 pav.). Įkapės įdėtos kartu su odiniais dirželiais, kurių viename gale pritaista sagtelė, kitame – pailgas apkaustėlis. Greta buvo ir daugiau įkapių: žalvariniais ir sidabriniais apkaustais išpuoštas odinis diržas, ištiestas palei vyro dešiniąją ranką, bei kirvis. Kitame vyro kape (Nr. 270) vienas pentinas taip pat gulėjo ties mirusiojo juosmeniu, bet kairėje pusėje, o antrasis – šalia galvos, kur buvo ir kitų įkapių, pvz., ietigalis, kirvis, žąslai (99 : 1 pav.). Abu pentinai greičiausiai taip pat buvę su dirželiais, nes prie kiekvieno jų rasta po sagtelę. Dirželiai, matyt, visiškai sudūlėjo, neužfiksuota net jų liekanų.

Kamanų detalių – žąslų, sagčių, apkaustų rasta 21 vyro ir berniuko kapuose, iš kurių 9 priklauso senojo, 12 – vidurinio ir 1 – vėlyvojo geležies amžiaus periodui (17 lent.). Gražiausios, net dvejios kamanos įdėtos vienam vyrui (k. Nr. 47). Jų odiniai dirželiai išpuošti žalvariniais apkalais. Vienerios kamanos turėjo geležinius žąslus su žalvarinėmis, kitos su geležinėmis grandimis galuose. Dar vienerių puošnių kamanų, apkaustytų žalvariniais apkaustėliais, liekanos rastos visai suardytame kape Nr. 147. Šiaip jau kapuose dažniausiai išlikę vien žąslai ar jų fragmentai (Nr. 7, 28, 39, 48, 209, 212, 244, 262, 270, 285, 300, 302). Bet kartais dar būna ir vienas kitas žalvarinis klevo sėklos formos kabutis su įvijėle – kamanų puošmena. Jų pasitaikė ir tuose kapuose, kur nebuvo žąslų (k. Nr. 161, 163, 175, 201, 202, 206, 147, 251). Nesuardytuose kapuose žąslai gulėjo šalia kitų įkapių, sudėtų prie mirusiojo galvos, rečiau – tarp žirgo dantų (79 : 2 pav.). Viename kape (Nr. 7) žąslai, rasti galvūgalyje, buvo aukščiau negu kitos įkapės, tartum ant 16–17 cm aukščio laiptelio. Labai savita aptariamos įkapės vieta kape Nr. 39. Tyrinėjimų duomenys leidžia daryti prielaidą, kad žąslai gulėjo specialioje apie 80 cm pločio ir 120 cm ilgio iškasoje, kuri įrengta mirusiojo kairėje (21 : 1 pav.). Nei kokių nors kitų kamanų detalių, nei žirgo galvos liekanų iškasoje nerasta.

Kadangi būta papročio per kai kurių vyrų laidotuves aukoti kamanotą žirgą, nukirstą gyvulio galvą dažniausiai į kapą šalia mirusiojo guldydavo su visomis kamanomis. Todėl kapuose prie žirgo galvos liekanų rasta žalvarinių klevo sėklos formos kabučių, puošusių kamanas, kartais dar ir sagčių, kitokių detalių (80 : 4, 5 pav.).

Keramikos įdėta 47 mirusiesiems: 18 vyrų, 3 berniukams, 13 moterų, 4 mergaitėms ir 9 nenustatytos lyties individams (17 lent.). Dažniausiai kapuose randama 1–3, rečiau – 4, 5 nedidelės šukelės grublėtu ar lygiu paviršiumi. Bet kasinėjant berniuko kapą (Nr. 92) buvo surinkta net 9 šukelės. Rasta ir nedidelių puodukų ar jų fragmentų (k. Nr. 73, 100, 243).

Paprotys mirusiuosius laidoti su keramika buvo įsigalėjęs senajame geležies amžiuje. Taip teigti verčia faktas, kad nei puodukų, nei pavienių šukelių nerasta kapuose, datuojamuose vėlesnių geležies amžiaus periodų. Tik kasinėjant vieną visiškai suardytą vyro VII–VIII a. kapą (Nr. 243), duobės centre, apie 58 cm gylyje, aptiktas puoduko angos profiliuotas pakraštys. Telioka spėlioti, ar tai atsitiktinis radinys, pakliuvęs į suardytą kapavietę dėl įvairių žemės darbų kapinyno teritorijoje, ar sunykusio papročio rudimentas.

Dažniausiai pavienės šukelės gulėdavo mirusiojo galvūgalyje. Čia padėti ir puodukai (pav. 35 : 2; 51). Rečiau keramikos rasta kojūgalyje (k. Nr. 22, 36, 149), šalia mirusiojo ar jo krūtinės vietoje (k. Nr. 24, 25, 39, 45, 97, 105, 107, 119, 139). Matyt, pavienių šukelių artimieji įmesdavo į kapą prieš laidojant mirusįjį, nes, tikrinant tyrinėto kapo dugną, pasitaikė ir keramikos (k. Nr. 130, 266, 267). Užpilant žemėmis kapą, taip pat mesdavo ir pavienių šukelių, mat jų rasta įvairiame sampilo gylyje įvairiose vietose (k. Nr. 113, 121, 126A, 127, 134, 143B, 144, 145, 260, 265).

Atkreipia dėmesį tai, kad kartais prie šukelių buvo degėsių, o ir pačių šukelių vidinė pusė pajuodusi nuo degėsių ar tartum aprūkusi nuo ugnies (k. Nr. 22, 45, 107, 144, 145, 149). O kape Nr. 73 rastasis puodukas mirusiojo galvūgalyje padėtas šalia didokos (8–9 cm aukščio ir apie 10–12 cm skersmens) degėsių ir angliukų krūvelės.

Kai kuriems mirusiesiems į kapą įdėta po *dėžutę*. Po vieną jų turėjo 2 vyrai, 2 vaikai, moteris ir nenustatytos lyties individas (17 lent.). Tokių įkapių rasta tik senajam geležies amžiui priskiriamuose kapuose (Nr. 28, 88, 126B, 127, 143A, 266). Sprendžiant iš geriau išlikusių radinių, dėžutės buvo medinės, puoštos žalvario apkaustais. Vienose iš jų įdėta po 2 gintarinius karoliukus-amuletus (k. Nr. 88, 127), kitose – papuošalų, t. y. iš karoliukų ir žalvarinių įvijėlių sudarytų aparėlių, žiedų (k. Nr. 126B, 266). Dažniausiai dėžutės rastos mirusiojo galvūgalyje (41 : 2; 57 : 1 pav.), rečiau – krūtinės vietoje ar kojūgalyje (k. Nr. 28, 88) (17 : 2 pav.).

Keturi mirusieji palaidoti su *pincetu* (17 lent.). Trys rasti viduriniam geležies amžiui priskiriamuose vyrų kapuose (Nr. 162, 199, 202), 1 – senajam geležies amžiui priklausančiame kape (Nr. 152). Kapai suardyti, todėl nėra pakankamai aiški įkapių padėtis

mirusiojo atžvilgiu. Tačiau mažiau suardyto kapo Nr. 162 tyrinėjimai leidžia manyti, kad pincetai būdavo pritaikomi prie krūtinės papuošalų. Mat šiame kape rastas geležinis lazdelinis smeigtukas buvo su geležine grandinėle, prie kurios ir prikabintas geležinis pincetas.

Titnago gabaliukai – retos įkapės (17 lent.). Po netaisyklingos formos titnagėlių turėjo tik vyras ir berniukas (k. Nr. 113, 153). Abiejuose kapuose, priskiriamuose senajam geležies amžiui, titnago nuoskala gulėjo mirusiojo galvūgalyje kartu su kitais čia padėtais dirbiniais (39 : 2; 55 : 1 pav.).

Akmeninį *skiltuvą* primenantis daiktas įdėtas tik vyrui, kurio kapas (Nr. 58) buvo toje kapinyno dalyje, kur mirusieji laidoti senajame geležies amžiuje. Įkapė gulėjo vyro galvūgalyje, prie čia padėto peilio ir kirvio (29 : 4 pav.).

Be to, kapuose rasta pavienių įvijėlių, grandinėlių, grandelių, apkaustų, geležinių ar žalvarinių dirbinių nuolaužų (17 lent.).

Labai tikėtina, kad būta papročio mirusįjį užkloti ar susiausti *drobule*. Mat ne viename kape aptikta lininio ir vilnonio audinio skiautelių, kurias užkonservavo žalvarinės įkapės. Žinoma, išlikusias po žalvarinių papuošalų skiauteles galima laikyti mirusiojo drabužių liekanomis (k. Nr. 14, 23, 27, 34, 41, 49, 180, 183, 261, 270). Bet audinio dalelių išliko ir ant žalvarinių įkapių viršaus. Pvz., kapuose Nr. 23, 44,

50, 183, 197, 198, 213 rastos audinio skiautelės tartum kokia žievė vietomis buvo prilipusios prie žalvarinių apgalvio detalių, antkaklių, segių, smeigtukų, apyrankių, žiedų paviršiaus.

Kai kurie vaikai, matyt, buvo suvynioti į drobulę. Greičiausiai taip palaidotas berniukas, kurio kapas pažymėtas Nr. 261 (95 : 1 pav.). Drobulė vaiko pakaklėje skersai susmeigta smeigtuku, su kuriuo lygiagrečiai įsegta ir didoka segė. Prie jos vertikaliai įsegtos dar 2 vaikiškos segelės. Visas ryšulėlis perjuostas vėrinium, sudarytu iš figūrinių gintarinių pakabučių (96 pav.). Pats mirusysis turėjo ant kaklo dar kitą apvarą, ant rankų – po apyrankę ir 1 žiedą. Galvūgalyje, vaiko kairėje, buvo ietigalis, peilis ir diržo sagtis, dešinėje – suaugusio žmogaus apyrankė.

Galimas daiktas, kad mažiausiai dar bent 3 vaikai (berniukas ir mergaitės) buvo suvynioti į drobulę, kuri mirusiųjų pakaklėje buvo skersai susmeigta smeigtuku ir sege (k. Nr. 88) arba vien smeigtuku su grandinėle (k. Nr. 183) ar be jos (k. Nr. 198).

Keliuose suaugusių moterų kapuose (k. Nr. 4A, 50, 213) lygiagrečiai gulintys 2 smeigtukai su grandinėlėmis aiškiai buvo įsmeigti į storą vilnonį audinį, greičiausiai skarą, kuri galėjo būti sulankstyta ir padėta ant mirusiosios krūtinės ar juosmens (81 : 1 pav.).

Reikia pridurti, kad audinio liekanų rasta visiems geležies amžiaus periodams priskiriamuose kapuose.

15 lentelė. Suvestiniai laidosenos duomenys

Kapo Nr.	Mirusiojo lytis	Orientavimas	Gylis cm	Kapo kontūrų dydis cm	Kontūrų gylis cm	Kapo duobės kryptis	Degėstai	Karsto liekanos, dydis cm	Akmenų vainikai	Vainiko gylis cm	Pavieniai akmenys	Žirgo auka, gylis cm	Įkapės
1	M	–	90	?x230	85	ŠR–PV	–	–	–	–	–	–	1
2	M	–	85	65x250	85	V–R	–	45x180	–	–	–	–	3
3	–	–	70	?x225	60	ŠR–PV	–	–	–	–	2	–	–
4A	M	PV 255	80	90x215	70	ŠR–PV	–	–	–	–	1	–	20
4B	M	ŠR	80	70x220	80	ŠR–PV	–	–	–	–	–	–	4
5	V	–	80	70x260	80	ŠR–PV	–	–	–	–	–	–	2
6	V	ŠR	70	70x260	70	ŠR–PV	+	–	–	–	2	–	6
7	V	V	50	100x250	50	V–R	+	–	–	–	2	–	4
8	M	–	80	60x215	80	V–R	+	–	–	–	–	–	7
9	–	–	80	–	–	ŠV–PR	–	–	–	–	–	–	1
10	V	ŠV	85	–	–	ŠV–PR	–	–	–	–	–	–	5

Kapo Nr.	Mirusiojo lytis	Orientavimas	Gylis cm	Kapo kontūrų dydis cm	Kontūrų gylis cm	Kapo duobės kryptis	Degėstai	Karsto liekanos, dydis cm	Akmenų vainikai	Vainiko gylis cm	Pavieniai akmenys	Žirgo auka, gylis cm	Įkapės
11	M	-	85	70x200	85	ŠV-PR	-	-	-	-	-	-	5
12	V	PR	-	?x215	-	ŠV-PR	-	-	-	-	-	-	4
13	M	-	85	?x170	85	ŠV-PR	-	-	-	-	-	-	3
14	M	ŠV	90	?x130	90	ŠV-PR	-	-	-	-	-	-	9
15	V	-	80	?x180	-	Š-P	-	-	-	-	-	-	2
16	-	-	-	?x190	90	ŠV-PR	-	-	-	-	-	-	1
17	V	-	70	?x160	70	ŠV-PR	-	-	-	-	-	-	4
18	M	ŠV	90	?x150	90	ŠV-PR	-	-	-	-	-	-	10
19	-	-	90	?x200	90	ŠV-PR	-	-	-	-	-	-	2
20	V	-	70	?x160	70	ŠV-PR	-	-	-	-	-	-	5
21	V	ŠR	75	-	75	ŠV-PR	-	-	-	-	-	-	4
22	M	ŠR30°	35	80x220	30	ŠR30°-PV210°	+	-	+	30	-	-	11
23	M	ŠV330°	50	60x210	40	ŠV33°-PR150°	+	+	+	30	1	-	14
24	M	PV240°	40	80x200	30	ŠR60°-PV240°	+	-	-	-	-	-	12
25	V	-	50	80x210	40	ŠR60°-PV240°	+	-	-	-	-	-	5
26	V	PV210°	75	80x240	40	ŠR30°-PV210°	+	-	-	-	-	-	7
27	M	ŠR330°	40	45x180	40	ŠV330°-PR150°	+	-	+	30	-	-	5
28	V	ŠV315°	55	85x240	50	ŠV315°-PR135°	+	-	-	-	-	-	7
29	-	ŠR15°	45	-	-	ŠR-PV	-	-	-	-	-	-	2
30	V	ŠV285°	50	80x220		ŠV285°-PR105°	+	-	+	30	-	-	4
31	-	-	125	70x160	105	ŠV15°-PR135°	+	-	160x?	25	2	-	1
32	V	PV240°	110	60x180	100	ŠR60°-PV240°	+	-	140x270	30	-	-	4
33	V	ŠV300°	50	90x240	40	ŠV300°-PR120°	+	-	-	-	-	-	5
34	M	ŠV345°	40	60x200	40	ŠV345°-PR165°	+	+	-	-	-	-	3
35	V	ŠV345°	70	90x?	70	ŠV345°-PR165°	-	-	-	-	-	-	11
36	-	PR120°	40	80x210	35	ŠV300°-PR210°	+	-	+	35	-	-	7
37	-	-	105	70x200	35	ŠR75°-PV225°	+	-	-	-	-	-	2
38	-	-	110	60x200	50	ŠV15°-PR135°	+	-	-	-	-	-	1
39	V	PV240°	70	?x235	35	ŠR60°-PV240°	+	-	-	-	1	-	13
40	V	PV225°	110	80x200	50	ŠR45°-PV225°	+	-	+	25	-	-	13

Kapo Nr.	Mirusiojo lytis	Orientavimas	Gylis cm	Kapo kontūrų dydis cm	Kontūrų gylis cm	Kapo duobės kryptis	Degėsiai	Karsto liekanos, dydis cm	Akmenų vainikai	Vainiko gylis cm	Pavieniai akmenys	Žirgo auka, gylis cm	Įkapės
41	M	PV240°	120	85x220	40	ŠR60°-PV240°	+	-	-	-	3	-	6
42	M	ŠR60°	70	85x210	50	ŠR60°-PV240°	+	+	190x?	30	-	-	5
43	M	ŠR45°	100	50x130	70	ŠR45°-PV225°	+	-	150x210	40	-	-	2
44	M	ŠR60°	80	80x200	50	ŠR60°-PV240°	+	+	-	-	-	-	13
45	V	ŠR30°	105	100x240	65	ŠR30°-PV210°	+	-	?x340	40	1	-	6
46	-	-	45	-	-	-	+	-	-	-	-	-	5
47	V	V	130	90x230	110	V-R	+	+	+	40	-	-	12
48	V	ŠV330°	100	100x240	60	ŠV330°-PR150°	-	-	+	45	-	-	10
49	M	PR165°	60	50x150	50	ŠV345°-PR165°	-	-	-	-	-	-	4
50	M	PR135°	120	70x220	110	ŠV315°-PR135°	-	+	-	-	-	-	11
51	V	-	150	80x230	110	ŠR75°-PV225°	+	-	220x300	40	-	-	1
52	M	PR165°	45	50x140	55	ŠV345°-PR165°	+	-	-	-	-	-	5
53	M	PR165°	100	60x170	85	ŠV345°-PR165°	+	-	-	-	-	-	5
54	M	V	90	70x200	75	V-R	+	-	-	-	-	-	14
55	M	ŠR75°	130	80x220	100	ŠR75°-PV255°	+	-	+	30	-	-	8
56	V	ŠV330°	100	80x240	90	ŠV330°-PR150°	+	50x?	-	-	-	-	9
57	M	ŠR60°	110	80x200	95	ŠR60°-PV240°	+	-	+	60	-	-	3
58	V	ŠV315°	120	70x220	90	ŠV315°-PR135°	+	-	+	60	-	-	9
59	V	PV240°	50	70x200	50	ŠR60°-PV240°	+	-	-	-	-	-	4
60	V	ŠR45°	65	50x130	55	ŠR45°-PV225°	+	-	-	-	-	-	2
61	V	PV240°	60	80x225	50	ŠR60°-PV240°	+	-	-	-	-	-	1
62	-	-	45	60x?	40	ŠR-PV	-	-	-	-	-	-	1
63	-	-	-	80x220	50	ŠV300°-PR120°	+	-	-	-	-	-	-
64	-	-	60	80x220	45	ŠR60°-PV240°	+	-	-	-	-	-	1
65	M	PR135°	60	60x?	55	ŠV315°-PR135°	-	-	-	-	-	-	2
66	M	-	50	-	-	-	-	-	-	-	-	-	3
67	-	ŠR30°	60	70x200	55	ŠR30°-PV210°	+	-	-	-	-	-	2
68	V	PV240°	50	80x220	55	ŠR60°-PV240°	+	-	-	-	-	-	9
69	V	PV210°	55	70x200	55	ŠR30°-PV210°	-	-	-	-	-	-	2
70	V	-	150	70x185	60	ŠR75°-PV255°	+	-	260x340	60	-	-	2

Kapo Nr.	Mirusiojo lytis	Orientavimas	Gylis cm	Kapo kontūrų dydis cm	Kontūrų gylis cm	Kapo duobės kryptis	Degėjai	Karsto liekanos, dydis cm	Akmenų vainikai	Vainiko gylis cm	Pavieniai akmenys	Žirgo auka, gylis cm	Įkapės
71	V	ŠV315°	45	70x210	40	ŠV315°-PR135°	+	-	-	-	-	-	2
72	M	ŠV315°	45	60x160	40	ŠV315°-PR135°	+	-	-	-	-	-	2
73	-	-		80x200	50	ŠV330°-PR150°	+	-	-	-	-	-	4
74	V	ŠV300°	60	90x220	60	ŠV300°-PR120°	+	-	+	50	3	-	5
75	V	ŠV315°	65	80x?	55	ŠR-PR	-	-	-	-	1	-	4
76A	V	ŠR45°	45	120x?	50	ŠR-PV	+	-	-	-	-	-	2
76B	V	ŠR45°	45	120x?	50	ŠR-PV	+	-	-	-	-	-	2
77	V	ŠV285°	40	70x?	40	ŠV285°-PR105°	-	-	-	-	-	-	3
78	M	-	55	-	-	ŠV330°-PR150°	+	-	-	-	-	-	2
79	-	-	40	-	-	-	+	-	-	-	-	-	4
80	V	ŠV330°	40	80x220	35	ŠV330°-PR150°	+	-	-	-	1	-	4
81	-	ŠV300°	40	70x?	45	ŠV300°-PR120°	-	-	-	-	-	-	2
82	V	ŠV315°	35	80x220	25	ŠV315°-PR135°	+	-	+	25	-	-	4
83	-	PR135°	60	60x160	60	ŠV315°-PR135°	+	-	+	25	-	-	4
84	M	PV210°	65	70x190	60	ŠR30°-PV210°	-	+	-	-	-	-	8
85	V	ŠV300°	70	160x220	50	ŠV330°-PR120°	+	45x190	-	-	-	-	10
86	V	ŠV300°	75	160x220	50	ŠV300°-PR120°	+	35x130	-	-	-	-	6
87	M	PR120°	85	85x205	85	ŠV300°-PR120°	+	+	-	-	1	-	13
88	V	PR120°	95	60x140	90	ŠV300°-PR120°	+	+	-	-	-	-	9
89	M	ŠV315°	50	80x?	50	ŠV-PR	+	+	-	-	-	-	8
90	-	PR120°	70	50x120	60	ŠV300°-PR120°	+	-	-	-	-	-	3
91	V	-	50	80x?	50	ŠV-PR	-	-	-	-	-	-	9
92	V	ŠR60°	60	60x150	55	ŠR60°-PV240°	+	-	+	30	-	-	11
93	V	ŠV315°	65	70x200	75	ŠV315°-PR135°	-	-	+	30	-	-	9
94	V	PV225°	85	75x220	50	ŠR45°-PV225°	+	-	+	50	3	-	5
95	V	ŠR30°	110	70x205	60	ŠR30°-PV210°	+	-	-	-	-	-	3
96	M	P	65	60x200	60	Š-P	+	-	+	30	-	-	8
97	V	Š	100	80x210	105	Š-P	+	45x?	+	30	-	-	10
98	M	ŠR45°	105	60x160	100	ŠR45°-PV225°	-	-	-	-	-	-	4
99	V	Š	95	80x200	80	Š-P	+	-	-	-	-	-	8

Kapo Nr.	Mirusiojo lytis	Orientavimas	Gylis, cm	Kapo kontūrų dydis cm	Kontūrų gylis cm	Kapo duobės kryptis	Degėsiai	Karsto liekanos, dydis cm	Akmenų vainikai	Vainiko gylis cm	Pavieniai akmenys	Žirgo auka, gylis cm	Įkapės
100	M	P	70	70x200	60	Š-P	+	-	?x300	30	4	-	4
101	M	ŠR45°	80	80x200	80	ŠR45°-PV225°	-	-	+	30	-	-	3
102	V	V	110	90x205	70	V-R	+	-	-	-	-	-	7
103	V	ŠR30°	85	100x?	60	ŠR30°-PV210°	+	-	?x240	20-30	-	-	8
104	-	ŠR15°	50	50x160	40	ŠR15°-PV195°	+	-	-	-	-	-	2
105	V	ŠV315°	35	55x140	45	ŠV315°-PR135°	-	+	-	-	-	-	4
106	-	ŠV345°	40	50x130	50	ŠV345°-PR165°	-	-	-	-	-	-	2
107	V	Š	70	80x205	50	Š-P	+	45x?	-	-	2	-	6
108	M	P	60	85x210	50	Š-P	+	45x?	-	-	2	-	12
109	M	PR135°	50	40x110	50	ŠR315°-PR135°	+	30x?	-	-	-	-	7
110	V	ŠV315°	50	-	50	ŠV315°-PR135°	+	37x?	-	-	-	-	5
111	V	ŠV315°	50	-	50	ŠV315°-PR135°	+	?x130	-	-	-	-	4
112	V	ŠV315°	62	85x215	40	ŠV315°-PR135°	+	+	-	-	2	-	11
113	V	ŠV315°	70	90x230	55	ŠV315°-PR135°	+	+	-	-	-	-	17
114	M	PV210°	53	60x160	50	ŠR30°-PV210°	+	-	-	-	-	-	10
115	M	PV225°	80	70x180	65	ŠR45°-PV225°	+	+	-	-	-	-	5
116	M	PR165°	65	80x210	55	ŠV345°-PR165°	+	+	-	-	-	-	6
117	-	ŠR30°	65	60x180	45	ŠR30°-PV210°	+	-	-	-	-	-	2
118	M	PV210°	80	60x180	55	ŠR30°-PV210°	+	+	-	-	2	-	5
119	M	ŠR30°	70	60x180	75	ŠR30°-PV210°	+	-	-	-	-	-	5
120	-	ŠR30°	55	50x150	45	ŠR30°-PV210°	+	-	-	-	-	-	2
121	M	ŠR45°	50	60x160	50	ŠR45°-PV225°	-	-	-	-	-	-	7
122	-	Š	55	60x160	45	Š-P	+	-	-	-	-	-	4
123	-	PR150°	60	60x180	40	ŠV330°-PR150°	+	-	-	-	1	-	1
124	-	ŠV330°	50	80x220	40	ŠV330°-PR150°	+	45x?	-	-	-	-	1
125	M	PR150°	45	70x190	40	ŠV330°-PR150°	+	+	-	-	-	-	8
126A	V	ŠV330°	75	90x240	40	ŠV330°-PR150°	+	+	-	-	1	-	8
126B	V	ŠV330°	75	90x240	40	ŠV330°-PR150°	+	+	-	-	-	-	3
127	-	Š	70	70x200	50	Š-P	+	-	-	-	2	-	6
128	-	-	35	-	-	-	+	-	-	-	-	-	2

Kapo Nr.	Mirusiojo lytis	Orientavimas	Gylis cm	Kapo kontūrų dydis cm	Kontūrų gylis cm	Kapo duobės kryptis	Degėšiai	Karsto liekanos, dydis cm	Akmenų vainikai	Vainiko gylis cm	Pavieniai akmenys	Žirgo auka, gylis cm	Įkapės
129	-	-	40	-	-	-	+	-	-	-	-	-	4
130	V	ŠV345°	50	70x190	50	ŠV345°-PR165°	+	40x?	-	-	1	-	12
131	M	PR165°	70	80x170	50	ŠV345°-PR165°	+	43x?	-	-	1	-	5
132	V	ŠV345°	60	65x160	50	ŠV345°-PR165°	+	-	-	-	-	-	2
133	-	ŠV345°	55	60x155	40	ŠV345°-PR165°	+	-	-	-	-	-	4
134	M	PR150°	50	70x220	50	ŠV330°-PR150°	+	-	-	-	-	-	11
135	-	ŠV345°	55	60x150	40	ŠV330°-PR150°	+	-	-	-	-	-	2
136	M	PR135°	58	70x210	45	ŠV315°-PR135°	+	-	-	-	2	-	4
137	V	ŠV345°	75	100x215	50	ŠV315°-PR135°	+	-	-	-	-	-	10
138	M	PR150°	60	80x240	50	ŠV330°-PR150°	+	+	-	-	-	-	10
139	M	PR150°	40	70x200	40	ŠV330°-PR150°	+	-	-	-	3	-	7
140	V	P	55	60x?	60	V-R	-	+	-	-	-	-	5
141	V	ŠV285°	60	70x200	50	ŠV285°-PR105°	-	-	-	-	-	-	5
142	V	ŠV300°	62	70x?	55	ŠV-PR	-	-	-	-	-	-	3
143A	M	PR150°	55	90x230	45	ŠV330°-PR150°	+	-	-	-	-	-	4
143B	V	ŠV330°	72	90x230	45	ŠV330°-PR150°	+	-	-	-	-	-	10
144	M	ŠR30°	50	70x200	40	ŠR30°-PV210°	+	-	-	-	-	-	5
145	V	ŠR30°	50	80x230	40	ŠR30°-PV210°	+	-	-	-	-	-	9
146	-	-	45	-	-	-	+	-	-	-	-	-	2
147	V	ŠV345°	70	70x180	50	ŠV345°-PR165°	+	-	-	-	1	-	5
148	V	ŠV345°	67	70x200	50	ŠV345°-PR165°	+	-	-	-	-	-	4
149	M	PR165°	70	90x230	70	ŠV345°-PR165°	+	+	-	-	-	-	11
150	M	PV210°	75	70x?	80	ŠR30°-PV210°	-	-	-	-	-	-	2
151	V	-	30	-	-	-	+	-	-	-	-	-	6
152	-	-	55	-	-	-	+	-	-	-	-	-	2
153	V	ŠV315°	35	110x140	35	ŠV315°-PR135°	+	-	-	-	-	-	8
154	V	ŠV315°	35	110x140	35	ŠV315°-PR135°	+	-	-	-	1	-	5
155	-	ŠR75°	60	80x190	60	ŠR75°-PV225°	+	-	-	-	2	-	4
156	-	V	45	45x110	40	V-R	+	-	-	-	-	-	2
157	M	PR135°	60	80x180	60	ŠV315°-PR135°	+	-	-	-	-	-	3

Kapo Nr.	Mirusiojo lytis	Orientavimas	Gylis cm	Kapo kontūrų dydis cm	Kontūrų gylis cm	Kapo duobės kryptis	Degėšiai	Karsto liekanos, dydis cm	Akmenų vainikai	Vainiko gylis cm	Pavieniai akmenys	Žirgo auka, gylis cm	Įkapės
158	M	R	70	70x190	55	V-R	+	-	-	-	-	-	3
159	V	V	65	65x190	65	V-R	+	-	-	-	1	-	9
160	V	PR135°	55	65x210	55	ŠV315°-PR135°	+	-	-	-	-	-	9
161	V	-	50	70x?	50	V-R	+	-	-	-	-	50	3
162	V	R	60	60x190	50	V-R	+	-	-	-	-	-	6
163	-	-	55	-	-	-	-	-	-	-	-	50	2
164	V	ŠV315°	65	60x210	50	ŠV315°-PR135°	+	-	-	-	-	-	4
165	-	-	75	55x160	60	V-R	+	-	-	-	-	-	1
166	M	V	58	60x180	55	V-R	-	-	-	-	-	-	5
167	V	R	65	60x120	50	V-R	+	+	-	-	-	55	13
168	-	R	55	45x120	50	V-R	-	-	-	-	-	-	2
169	-	-	65	60x210	50	ŠV285°-PR105°	+	-	-	-	-	-	1
170	-	R	60	45x110	55	V-R	+	-	-	-	-	-	3
171	-	-	55	60x?	40	ŠV300°-PR120°	-	-	-	-	-	-	3
172	M	ŠV300°	50	50x200	50	ŠV300°-PR120°	-	+	-	-	-	-	9
173	M	-	60	60x180	50	ŠV285°-PR105°	+	-	-	-	-	-	2
174	M	V	80	60x200	50	V-R	-	-	-	-	-	-	9
175	V	R	65	65x200	65	V-R	+	-	-	-	-	50	3
176	M	ŠV285°	70	65x210	70	ŠV285°-PR105°	+	-	-	-	-	-	6
177	-	-	60	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2
178	M	ŠV315°	60	50x140	65	ŠV315°-PR135°	-	-	-	-	-	-	8
179	-	-	60	-	-	ŠV285°-PR105°	+	-	-	-	-	-	2
180	V	ŠV285°	60	55x140	55	ŠV285°-PR105°	-	-	-	-	-	-	5
181	-	-	55	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2
182	M	ŠV300°	70	55x?	55	ŠV-PR	-	-	-	-	-	-	3
183	M	ŠV330°	70	40x130	60	ŠV330°-PR150°	-	+	-	-	-	-	9
184	M	ŠV300°	60	45x170	55	ŠV300°-PR120°	-	-	-	-	-	-	7
185	V	P	67	60x?	50	Š-P	-	-	-	-	-	-	6
186	V	PR120°	90	70x210	55	ŠV300°-PR120°	+	-	-	-	-	-	3
187	-	-	60	80x200	55	ŠV300°-PR120°	+	-	-	-	-	-	4

Kapo Nr.	Mirusiojo lytis	Orientavimas	Gylis cm	Kapo kontūrų dydis cm	Kontūrų gylis cm	Kapo duobės kryptis	Degėsiai	Karsto liekanos, dydis cm	Akmenų vainikai	Vainiko gylis cm	Pavieniai akmenys	Žirgo auka, gylis cm	Įkapės
188	M	-	60	45x110	60	ŠV315°-PR135°	-	-	-	-	-	-	5
189	M	ŠV345°	75	60x200	70	ŠV345°-PR165°	+	+	-	-	-	-	5
190	-	-	60	-	-	ŠV345°-PR165°	+	-	-	-	-	-	2
191	V	-	50	70x180	45	ŠV300°-PR150°	-	-	-	-	-	-	3
192	M	-	35	-	-	-	+	-	-	-	-	-	5
193	V	-	35	-	-	-	+	-	-	-	-	45	3
194	V	PV210°	45	70x220	45	ŠR30°-PV210°	-	-	-	-	1	-	4
195	-	-	45	60x200	50	ŠR30°-PV210°	+	-	-	-	-	-	3
196	M	PV210°	60	65x200	50	ŠR30°-PV210°	+	-	-	-	-	-	6
197	M	Š	60	70x200	45	Š-P	-	-	-	-	-	-	10
198	M	P	55	40x110	50	Š-P	+	-	-	-	-	-	5
199	V	-	54	70x195	50	ŠR30°-PV210°	+	-	-	-	-	-	5
200	M	-	40	60x180	55	ŠR15°-PV195°	+	-	-	-	-	-	2
201	V	PR165°	65	80x?	55	ŠV345°-PR165°	+	-	-	-	-	50	3
202	V	ŠV315°	75	75x?	75	ŠV-PR	+	+	-	-	-	30	11
203	M	PR150°	60	60x160	60	ŠV330°-PR150°	+	+	-	-	-	-	2
204	M	-	52	60x150	62	ŠV345°-PR165°	-	-	-	-	-	-	3
205	V	-	-	80x210	60	ŠV330°-PR150°	+	-	-	-	-	40	2
206	V	P	80	80x200	75	Š-P	+	-	-	-	-	60	9
207	M	-	52	65x?	45	ŠV315°-PR135°	-	-	-	-	-	-	4
208	V	-	55	75x?	50	ŠV-PR	-	-	-	-	-	-	3
209	V	PR150°	70	80x200	60	ŠV330°-PR150°	+	-	-	-	-	40	6
210	V	-	55	70x190	60	ŠV315°-PR135°	-	-	-	-	-	-	3
211	V	-	50	65x200	55	ŠV330°-PR150°	-	-	-	-	-	-	5
212	V	ŠV330°	75	75x195	60	ŠV330°-PR150°	+	-	-	-	-	40	1
213	M	ŠV315°	75	60x180	60	ŠV315°-PR135°	-	+	-	-	-	-	16
214	M	ŠV315°	75	60x170	50	ŠV315°-PR135°	+	-	-	-	-	-	4
215	V	-	55	75x200	60	ŠV315°-PR135°	+	-	-	-	-	-	3
216	V	-	55	70x195	50	ŠV315°-PR135°	+	-	-	-	-	55	1
217	M	-	50	60x180	65	ŠV315°-PR135°	-	-	-	-	-	-	5

Kapo Nr.	Mirusiojo lytis	Orientavimas	Gylis cm	Kapo kontūrų dydis cm	Kontūrų gylis cm	Kapo duobės kryptis	Degėsiai	Karsto liekanos, dydis cm	Akmenų vainikai	Vainiko gylis cm	Pavieniai akmenys	Žirgo auka, gylis cm	Įkapės
218	V	ŠV300°	50	75x200	60	ŠV300°-PR120°	+	-	-	-	-	-	3
219	V	-	45	75x205	50	ŠV300°-PR120°	+	-	-	-	-	-	8
220	-	-	70	70x200	75	ŠV300°-PR120°	+	-	-	-	-	-	6
221	M	ŠV345°	55	75x200	45	ŠV345°-PR165°	+	+	-	-	-	-	7
222	V	PV210°	70	70x215	45	ŠR30°-PV210°	+	-	-	-	-	-	6
223	V	PV210°	57	50x130	50	ŠR30°-PV210°	+	-	-	-	-	-	3
224	M	Š		55x140	40	Š-P	-	-	-	-	-	-	6
225	V	ŠV345°	62	70x210	50	ŠV345°-PR165°	+	-	-	-	-	-	7
226	-	-	75	65x190	50	ŠV330°-PR150°	+	-	-	-	-	-	2
227	-	PR120°	55	50x130	45	ŠV300°-PR120°	+	-	-	-	-	-	2
228	V	PV210°	65	70x190	60	ŠR30°-PV210°	+	-	-	-	-	-	7
229	-	-	50	60x140	60	ŠR30°-PV210°	+	-	-	-	-	-	3
230	V	ŠV300°	57	60x200	55	ŠV300°-PR120°	+	-	-	-	-	-	2
231	M	ŠR30°	48	60x170	45	ŠR30°-PV210°	+	-	-	-	-	-	2
232	-	-	50	50x160	45	ŠR30°-PV210°	+	-	-	-	-	-	3
233	M	ŠR30°	60	60x175	45	ŠR30°-PV210°	+	-	-	-	-	-	3
234	M	-	53	50x140	50	ŠR30°-PV210°	+	-	-	-	-	-	4
235	M	Š	60	70x200	57	Š-P	+	-	-	-	-	-	9
236	-	ŠR15°	45	60x180	55	ŠR15°-PV195°	-	-	-	-	-	-	1
237	V	PR165°	70	60x160	55	ŠV345°-PR165°	+	-	-	-	-	-	4
238A	V	PR165°	60	130x230	35	ŠV345°-PR165°	+	-	-	-	-	-	4
238B	-	ŠV345°	60	130x230	35	ŠV345°-PR165°	+	-	-	-	-	-	2
239	M	ŠV345°	65	60x180	55	ŠV345°-PR165°	+	-	-	-	-	-	3
240	-	ŠR30°	60	65x170	45	ŠR30°-PV210°	+	-	-	-	-	-	1
241	M	ŠV300°	55	55x160	40	ŠV300°-PR120°	+	-	-	-	-	-	2
242	M	ŠV345°	57	70x175	45	ŠV345°-PR165°	+	-	-	-	-	-	4
243	V	-	45	80x200	40	ŠV315°-PR135°	+	-	-	-	-	45	5
244	V	-	45	80x200	45	ŠV330°-PR150°	-	-	-	-	-	-	5
245A	V	-	50	140x200	45	ŠV315°-PV135°	+	-	-	-	-	-	4
245B	M	-	50	140x200	45	ŠV315°-PV135°	+	-	-	-	-	-	2

Kapo Nr.	Mirusiojo lytis	Orientavimas	Gylis cm	Kapo kontūrų dydis cm	Kontūrų gylis cm	Kapo duobės kryptis	Degėsiai	Karsto liekanos, dydis cm	Akmenų vainikai	Vainiko gylis cm	Pavieniai akmenys	Žirgo auka, gylis cm	Įkapės
246	M	-	45	65x180	45	ŠV315°-PR135°	+	-	-	-	-	-	6
247	V	ŠV330°	65	80x?	60	ŠV330°-PV150°	+	-	-	-	-	60	1
248	-	ŠV315°	55	55x140	45	ŠV315°-PR135°	+	-	-	-	-	-	2
249	V	PR165°	60	60x160	55	ŠV345°-PR165°	+	-	-	-	-	-	4
250	M	R	50	70x?	50	V-R	+	-	-	-	-	-	4
251	V	PR150°	50	60x170	50	ŠV330°-PR150°	+	-	-	-	-	50	6
252	M	-	80	-	-	-	-	-	-	-	-	-	7
253	V	PR150°	70	70x200	50	ŠV330°-PR150°	-	-	-	-	-	-	3
254	M	-	65	60x170	55	ŠV315°-PR135°	+	-	-	-	-	-	4
255	-	PR165°	80	70x180	55	ŠV345°-PR165°	+	-	-	-	-	-	1
256	M	-	80	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1
257	M	-	55	-	-	-	-	-	-	-	-	-	3
258	M	-	75	80x250	45	ŠR60°-PV240°	+	-	-	-	-	-	3
259	V	ŠV300°	53	90x200	40	ŠV300°-PR120°	+	-	-	-	-	-	4
260	V	ŠV285°	70	80x240	60	ŠV285°-PR105°	+	40x?	?x300	50	-	-	25
261	V	Š	76	60x130	50	Š-P	+	-	-	-	-	-	14
262	V	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	5
263	-	-	50	-	-	-	-	-	?x300	40	-	-	5
264	-	-	50	-	-	-	+	-	-	-	-	-	5
265	M	PR120°	77	60x200	60	ŠV300°-PR120°	+	-	-	-	-	-	11
266	M	PR120°	75	70x180	60	ŠV300°-PR120°	+	-	+	50	1	-	7
267	-	-	70	70x180	50	V-R	-	-	+	50	-	-	3
268	V	ŠV300°	80	60x120	50	ŠV300°-PR120°	+	-	+	50	-	-	6
269	-	-	70	-	-	-	-	-	+	50	-	-	3
270	V	ŠV300°	900	75x?	40	ŠV300°-PR120°	+	+	+	50	-	-	15
271	M	PR105°	50	75x160	40	ŠV285°-PR105°	+	-	+	50	-	-	6
272	M	ŠR60°	70	65x180	55	ŠR60°-PV240°	+	-	-	-	-	-	8
273	M	-	80	60x150	55	ŠV300°-PR120°	-	-	?x270	55	-	-	5
274	M	R	80	60x140	65	V-R	+	-	-	-	2	-	7
275	V	-	50	-	-	-	-	-	-	-	-	-	3

Kapo Nr.	Mirusiojo lytis	Orientavimas	Gylis cm	Kapo kontūrų dydis cm	Kontūrų gylis, cm	Kapo duobės kryptis	Degėsiai	Karsto liekanos, dydis cm	Akmenų vainikai	Vainiko gylis cm	Pavieniai akmenys	Žirgo auka, gylis cm	Įkapės
276	M	P	70	70x195	50	Š-P	+	-	+	50	-	-	5
277	V	Š	70	70x190	50	Š-P	-	+	+	40	-	-	5
278	V	ŠV300°	55	70x170	40	ŠV300°-PR120°	+	-	-	-	-	-	7
279	-	-	100	-	-	-	-	-	+	55	-	-	3
280	M	PR120°	70	70x180	55	ŠV300°-PR120°	+	-	+	55	-	-	5
281	-	-	50	-	-	-	+	-	-	-	-	-	2
282	V	ŠV330°	75	65x180	55	ŠV330°-PR150°	+	-	-	-	-	-	4
283	V	-	45	-	-	-	+	-	?x275	50	-	-	5
284	V	ŠV300°	110	-	-	ŠV-PR	+	+	?x270	40	-	-	7
285	V	Š(?)	100	-	-	-	+	-	-	-	-	-	3
286	-	-	65	80x180	50	ŠV300°-PR120°	+	-	+	45	-	-	3
287	M	-	50	-	-	-	-	-	310x300	50	-	-	3
288	-	-	55	-	-	-	-	-	+	50	-	-	2
289	M	PV225°	60	70x160	40	ŠR45°-PV225°	+	-	+	40	-	-	5
290	V	PV240°	100	80x200	40	ŠR60°-PV240°	+	-	-	-	-	-	2
291	M	PV210°	60	70x180	40	ŠR30°-PV210°	+	-	-	-	-	-	5
292	V	-	35	75x?	45	V-R	-	-	+	40	-	-	2
293	M	PV240°	50	80x200	40	ŠR60°-PV240°	-	-	+	30	-	-	5
294	V	-	55	-	55	-	+	-	+	30	-	-	4
295	V	ŠV315°	50	65x180	50	ŠV315°-PR135°	+	-	-	-	-	-	8
296	V	ŠV315°	45	80x200	45	ŠV315°-PR135°	+	-	-	-	-	-	5
297	-	-	50	80x180	40	ŠV300°-PR120°	+	-	+	40	-	-	3
298	-	-	55	70x180	45	ŠV315°-PR135°	+	-	+	45	-	-	2
299	V	-	30	-	-	-	-	-	-	-	-	-	3
300	V	-	35	-	-	-	-	-	-	-	-	-	6
301	V	V	45	70x200	45	V-R	+	-	+	45	-	-	3
302	V	-	35	-	-	-	-	-	-	-	-	-	3
303	-	-	50	-	-	-	-	-	+	50	-	-	2

Kapinyne aptikti daiktai klasifikuojami pagal Baltijos regiono kraštuose priimtą tipologinę ir chronologinę sistemą.

Beje, ne visi radiniai buvo gerai išlikę. Stiklo bei gintaro karoliukų, akmeninių galastuvų, verpstukų formos aiškesnės, o mediniai dirbiniai (dėžutės, kars-tai) ar medinės daiktų detalės (rankenos, kotai) taip sunykę, kad būdavo randami vien menki medienos trūnėliai, o dažnai ir jų nebebuvo nė žymės. Žalvarinių dirbinių paviršiaus patina beveik visada nelygi, tad kartais ir ornamentą sunku įžiūrėti. O iš plonų vielučių padarytų papuošalų, ypač žiedelių, radimvietę neretai žymėjo tik žalvario trupiniai. Prasta ir geležinių dirbinių būklė. Ant kirvių, ietigalių, kalavijų, peilių paviršiaus buvo storokas rūdžių sluoksnis, kuris atsiskirdavo nuo radinio, vos jį pajudinus. Ypač paveikti korozijos smulkesni dirbiniai, pvz., smeigtukai, diržų sagtys, ylos. Keliant tokį radinį iš perkasos, atskykla bei nubyra rūdys, ir archeologo rankose kartais lieka mažas daikto fragmentas arba vien rūdžių nuobiros. Nors daikto ir neliko, bet žinios apie jį vis tiek paleidžiamos į mokslo apyvartą, nes kapinyno tyrinėtojai radinį aprašė, nupiešė, nufotografavo prieš tai, kai jis nepajudintas gulėjo radimvietėje. Taip pat nagrinėjami ir atsitiktiniai (ne kasinėjimų metu) kapinyno teritorijoje rasti dirbiniai, saugomi šalies muziejuose.

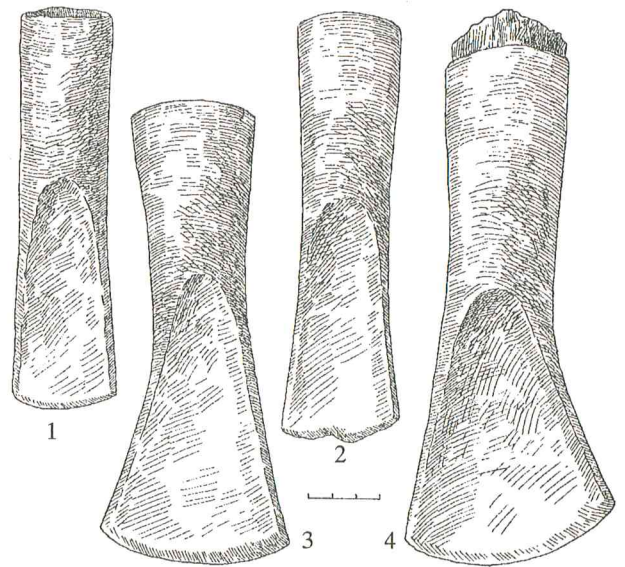
Įrankiai ir ginklai

Kirviai. Iš viso kapinyne rasta 55 kirviai: 49 – kapuose (17 lent.), 3 – perkasoje (2 lent.) ir 3 atsitiktinai aptikti (LNM, 487: 36, 44, 45).

Visi jie geležiniai įmoviniai. Pagal išorinius požymius dirbinius galima skirti į 2 grupes.

Pirmajai grupei priklauso 5 kirviai, kurių tik vienas rastas atsitiktinai (pk. Nr. 11), kiti – kapuose (Nr. 71, 102, 259, 284). Kirvių korpuso šonai tiesūs, be susiaurinimo tarp ašmenų ir įmovos (136 : 1, 2 pav.). Ašmenys nepaplatinti, siekiantys 4,4–5 cm pločio. Dirbiniai yra nuo 15,5 iki 18 cm ilgio. Jų įmovos masyvokos, 3,8–4,4 cm skersmens.

Antrajai grupei priklauso visi kiti kirviai. Jų korpusas tarp įmovos ir ašmenų yra susiaurintas, tartum išmaugtas, o ašmenys paplatinti, bet daugiau tik į vieną pusę, t. y. koto link (137 pav.). Dauguma šių dirbinių yra nuo 17 iki 21 cm ilgio. Vaikų bei kelių suaugusių kapuose (Nr. 47, 56, 75, 76, 130, 141, 153, 154, 159, 275) rasta ir mažesnių – 11,7–16 cm ilgio (137 : 7 pav.). Didelių, siekiančių 22–24 cm ilgio dirbinių tėra tik keletas (k. Nr. 91, 93, 260, 285) (137 : 4 pav.). Iš visų

136 pav. Įmoviniai kirviai: 1 – k. Nr. 259, 2 – k. Nr. 202, 3 – k. Nr. 71, 4 – k. Nr. 186

dydžiu labai išsiskiria rastasis kape Nr. 74, kuris yra 26,5 cm ilgio (137 : 1 pav.). Lietuvos archeologinėje medžiagoje tokie ilgi įmoviniai kirviai – tikra retenybė (LAA, 1978, p. 113).

Vieni antrosios grupės dirbiniai turi ilgesnę ir masyvesnę, apie 3,5–4,2 cm skersmens įmovą, kiti – trumpesnę, apie 3,7–4 cm. O ašmenys ir vieni, ir kitų kirvių (net vaikiškų) paplatinti nuo 4,2 iki 6,5 cm pločio. Pastebėta, kad ilgesnių kirvių ašmenys platesni. Bet pasitaikė ir išimčių. Pvz., paties ilgiausio kirvio ašmenys tesiekia 5,5 cm pločio (137 : 1 pav.). Antra vertus, 2 vidutinio dydžio kirviai, kurių vienas – 19 (k. Nr. 186), kitas – 20 cm ilgio (k. Nr. 202), turėjo visų plačiausių ašmenis: pirmasis – 7,5, antrasis – 8,4 cm pločio (136 : 2, 4 pav.). Paskutiniojo ir įmova yra didžiausio (5 cm) skersmens.

Kadangi abu šie kirviai rasti VII–VIII a. datuojamuose kapuose, galima manyti, kad gerokai platesni ašmenys – tai rodiklis, žymintis skirtingą kirvių chronologiją. Mat visi kiti kirviai rasti toje kapinyno teritorijoje, kur mirusieji laidoti daug anksčiau, t. y. senajame geležies amžiuje, tiksliau – antroje jo pusėje, III–IV a. Studijuojant šio laikotarpio radinius, tapo akivaizdu, kad tuo pačiu metu žviliškiai naudojo įvairaus dydžio kirvius. Taigi Žvilių kapinyne surinkta archeologinė medžiaga neparemia archeologinėje literatūroje paskelbtos nuomonės, kad mažesni trumpesniais ir siauresniais ašmenimis kirviai yra chrono-

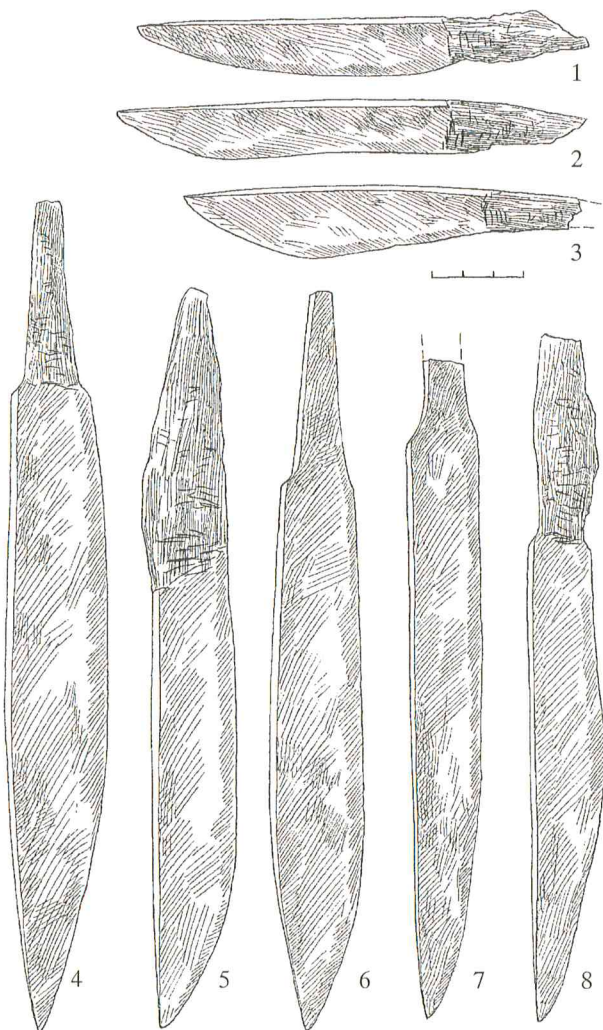
137 pav. Įmoviniai kirviai: 1 – k. Nr. 74, 2 – k. Nr. 80, 3 – k. Nr. 59, 4 – k. Nr. 93, 5 – k. Nr. 69, 6 – k. 159, 7 – k. Nr. 154

logiškai ankstesni, o didesni – vėlesni (LAA, 1978, p. 113). Tarp kitko, net ir pats didžiausias – 26,5 cm ilgio kirvis yra būtent iš III a. Taip tvirtinti leidžia tame pat kape (Nr. 74) rasta jau vien tik žalvarinė kūginiais galais antkaklė, priklausanti šio tipo papuošalų I grupei, datuojamai III a. (SGA, 1986, p. 92). O kad skirtingų dydžių kirviai yra vieno laikotarpio, įrodo ir kapo Nr. 75 radiniai. Čia palaidotas vyras turėjo 2 kirvius, iš kurių vienas yra 16 cm, kitas – 20 cm ilgio (38 : 1, 3 pav.).

Bet būta tendencijos su mažesniais kirviais laidoti vaikus. Kai kurie iš šių dirbinių, ypač siekiantys tik apie 11–14 cm ilgio, galėjo būti net ir žaisliniai (137 : 7 pav.) (k. Nr. 130, 153, 154).

Medienos liekanos dažno dirbinio įmovoje rodo, kad kirviai į kapą dėti su kotais.

Iki pat šių dienų Lietuvos archeologinėje literatūroje (LA, 1993, p. 58; LA, 1995a, p. 75; VGA, 1996, p. 103) vis dar atiduodama duoklė įsisenėjusiai

138 pav. Peiliai: 1 – k. Nr. 153, 2 – k. Nr. 36, 3 – k. Nr. 68, 4 – k. Nr. 137, 5 – k. Nr. 222, 6 – k. Nr. 296, 7 – k. Nr. 142, 8 – k. Nr. 30

tradicijai kirvius priskirti darbo įrankių grupei. Tiesa, išlyga daroma tik kai kuriems pentiniams kirviams, kurie buvę skirti tik kovai (VGA, 1996, p. 144; Казакиявичюс, 1988, p. 74–81). Autorė mano, kad ne tik pentinių, bet ir įmovinių kirvių paskirtis galėjo būti universalesnė: bent jau geležies amžiaus pirmojoje pusėje tas pats kirvis galėjo būti ne tik darbo įrankis, bet ir įprastas Lietuvos kario ginkluotės elementas, panašiai kaip ir peilis (Vaitkunskienė, 1989a, p. 58; LA, 1995b, p. 97). Ir kiti tyrinėtojai teigia, kad atskirti, kuris kirvis yra darbo įrankis, o kuris – ginklas, tegalima nebent pasitelkus daug vėlesnio laikotarpio, t. y. XI–XII a. archeologinę medžiagą (Atgāzis, 1964, p. 124).

Peiliai. Jų kapinyne surinkta 99 : 95 – kapuose (17 lent.), 4 – perkasoje (2 lent.).

Visi peiliai yra įtveriamieji, tiesūs. Pagal geležtės formą skiriamos 7 dirbinių grupės.

Pirmajai grupei priklauso beveik trečdalis visų kapinyne rastų peilių – 31 dirbiny. Būdingiausias jų požymis – lapo formos geležtė (138 : 6 pav.). Didžioji dalis šių peilių yra 17–25,5 cm ilgio. Nevienodo dydžio ir jų geležtės – nuo 11,5 iki 19 cm ilgio. Labiausiai paplatinta ašmenų vieta siekia 2–4 cm pločio. Tik keletas peilių yra didesnių arba mažesnių matmenų. Pvz., kapuose Nr. 76, 103, 137, 270 buvo 26,5–27 cm ilgio peilių su 19,5–20,3 cm ilgio ir 2,5–3,2 cm pločio geležtėmis. Trys mažiausi peiliai, siekiantys 12–14 cm, rasti vaikų kapuose (Nr. 88, 132, 261). Šių įkapių geležtės tebuvo apie 9 cm ilgio ir 1,8–2,2 cm pločio.

Kai kurie tyrinėtojai linkę manyti, kad peiliai su lapo formos geležte buvo labiau paplitę žemaičių apgyventoje teritorijoje, todėl esą verta dirbinius vadinti žemaitiškais (Valatka, 1984, p. 10).

Visi šios grupės peiliai Žviliuose rasti toje kapinyno dalyje, kur mirusieji laidoti senajame geležies amžiuje.

Antrajai grupei priklauso 7 peiliai tiesia nugarėle ir tartum išgaubtais ašmenimis, todėl geležtės siek tiek platesnės ties viduriu (138 : 3, 8 pav.). Geriau išlikę dirbiniai yra 20–22 cm ilgio. Apie 16 cm ilgio geležtės plačiausia vieta – 2,5–3 cm. 6 masyvesni įrankiai – vyrų įkapės (k. Nr. 30, 47, 85, 86, 93, 95). Septintasis, kone perpus mažesnis peilis (apie 12 cm ilgio) su analogiškos formos apie 10 cm ilgio geležte, ties viduriu paplatinta iki 2 cm, buvo įdėtas ir moteriai (k. Nr. 291).

Chronologijos atžvilgiu šie peiliai vartoti tuo pačiu metu, kaip ir pirmosios grupės peiliai. Kaip rodo Pagrybio kapinyno kasinėjimo archeologinė medžiaga, regiono gyventojai peilius su tokios formos geležtėmis vartojo dar ir vėliau, t. y. V–VI a. (LA, 1995b, p. 94). Tačiau tokių įrankių nerasta vėlesnio laikotarpio – VII–VIII a. kapuose, atkastuose Žvilių kapinyne.

Trečiajai grupei priklauso 16 peilių, kurių geležtės nuo pusės ar nuo pat įtveriamosios dalies pamažu siaurėja ir smailėja (k. Nr. 28, 33, 35, 39, 40, 48, 74, 79, 108, 142, 153, 159, 170, 178, 227, 301) (138 : 1 pav.). Geriau išlikę dirbiniai yra nuo 17 iki 22 cm ilgio. Jų geležtės siekia 12–19 cm ilgio ir apie 2–3,5 cm pločio (plačiausioje vietoje). Bet keturiuose kapuose rasta ir daug mažesnių, apie 11–14 cm ilgio peilių su 7–8,5 cm ilgio geležtėmis. Po tokio dydžio įkapę įdėta 2 berniukams (k. Nr. 153, 170), mergaitei (k. Nr. 178) ir moteriai (k. Nr. 108).

Trečiosios grupės peiliai buvo paplitę ir senajame, ir viduriniame geležies amžiaus perioduose. Mat Žviliuose tokių radinių aptikta ne tik III–IV a., bet ir

VII–VIII a. datuojamuose kapuose. Rasta ir Pagrybyje, tyrinėjant V–VI a. kapus (LA, 1995b, p. 94).

Ketvirtajai grupei priklauso 7 peiliai, kurių ašmenys tarsi kiek sudilę nuo ilgo vartojimo (k. Nr. 36, 40, 45, 56, 68, 181, 194) (138 : 2 pav.). Tai apie 12–23,5 cm ilgio dirbiniai su 9–17,5 cm ilgio geležtėmis.

Remiantis Žvilių ir Pagrybio kapinynų kasinėjimų duomenimis, tokius peilius regiono gyventojai vartojo ir senajame, ir viduriniame geležies amžiaus perioduose.

Penktaşajai grupei priklauso tie 8 peiliai, kurių vieno plokščio geležtės susiaurėja tik visai arti smaigalio (138 : 5, 7 pav.). Įrankiai skirtingo dydžio – nuo 15,5 iki 26,5 cm ilgio. Skirtingos ir jų geležtės, kurios siekia nuo 11 iki 18,5 cm ilgio ir 2–3 cm pločio. Po šią įkapę įdėta 4 vaikams (k. Nr. 180, 232, 237, 278), 3 vyrams (k. Nr. 143B, 222, 300) bei moteriai (k. Nr. 144).

Peilius su tokiomis geležtėmis vietos gyventojai vartojo gana ilgai. Mat Žviliuose jų rasta ne tik III–IV a., bet ir VII–VIII a. kapuose. Aptikta ir Pagrybyje, kasinėjant V–VI a. kapus (LA, 1995b, p. 94).

Šeštajai grupei priklauso tik peilis iš kapo Nr. 26 (13 : 7 pav.). Nuo visų kitų jis pirmiausia skiriasi tuo, kad jo geležtė aiškiai paplatinta tik arčiau smaigalio. Tuo peilis tartum primena VII–VIII a. regione paplitusius plačiagalius kalavijus, tik už juos yra daug mažesnis: siekia 29 cm ilgio. Išplatinta geležtės dalis yra 3 cm pločio, o pati geležtė – 21 cm ilgio. Kita originali detalė – apie 2,5–3 cm dydžio žiedasplokštelė, kuri atskiria peilio įtvėriamąją dalį nuo geležtės.

Vos keliolika peilių su tokiomis metalinėmis detalėmis ant medinio koto archeologai rado kasinėdami kapus iš vidurinio geležies amžiaus periodo (Jau-neikiai, Joniško r.; Pagrybis, Šilalės r.; Plinkaigalis, Kėdainių r.; Taurapilis, Utenos r.). Bet Žvilių radinys yra ankstesnis: jis buvo vyro kape, kuris datuojamas IV a. (11 : 1 pav.). Beje, visame Žvilių kapinyne tai vienintelis kapas, kuriame mirusysis palaidotas net su 3 ietimis. Visos padėtos vyro kairėje: 2 taip, kad geležiniai antgaliai būtų mirusiojo galvūgalyje, o trečioji – priešingai, nes ietigalis gulėjo kojūgalyje. Galvūgalyje, prie ietigalių, dar buvo kirvis ir minėtasis peilis, gulintis skersai kapo. Mirusiojo krūtinės srityje aptiktas geležinis lazdelinis smeigtukas, o šalia – diržo sagtis. Labai tikėtina, kad diržas (su sagtimi) galėjo būti padėtas ant ietigalių.

Septintajai grupei priklauso 2 įtvėriamieji peiliai, iš visų kapinyne rastųjų išsiskiriantys tuo, kad jų viršūnės daugiau ar mažiau nulenktos žemyn. Taigi abu dirbiniai artimi įrankiams, kuriuos archeologai vadina peiliais-pjautuvėliais (Volkaitė-Kulikauskienė, 1984a, p. 79).

Vieno iš šių dirbinių būdingesnės savybės yra tokios: geležtės nugarėlė lenkta, ašmenys tiesūs, įkote, sudaranti geležtės tašą ir tolygiai siaurėjanti, palenkta žemyn (40 : 3 pav.). Visas peilis-pjautuvėlis yra tik 13 cm ilgio (geležtė siekia 9 cm). Lyginant šį dirbinį su kitais Lietuvoje rastais peiliais-pjautuvėliais, aiškėja, kad Žvilių radinys yra artimas įrankiams, kurių pagrindinis vartojimo laikas buvo pirmieji m. e. amžiai, nors buvo dar paplitę ir III a. II puseje (Volkaitė-Kulikauskienė, 1984a, p. 81; 2 : 1 pav.).

Žvilių peilis-pjautuvėlis rastas vyro kape Nr. 80. Ši įkapė padėta skersai kapo, mirusiojo kairėje, apytikriai prie peties. Be jos, prie mirusiojo rasta ir daugiau įkapių: galvūgalyje, kairėje, buvo įmovinis kirvis, krūtinės srityje – geležinis lazdelinis smeigtukas, ant kairės rankos – žalvarinė juostinė trikampio pjūvio apyrankė šiek tiek susiaurintais, tartum suspaustais galiukais (40 pav.). Paskutinioji įkapė – apyrankė – leidžia patikimai datuoti ir patį kapą, kuriame rastas peilis-pjautuvėlis. Mat tokio tipo rankų papuošalai buvo ypač madingi III–IV a. (SGA, 1986, p. 144).

Turint galvoje Lietuvos archeologų parengtą peilių-pjautuvėlių klasifikaciją, tipologiją ir chronologiją bei atsižvelgiant į kape Nr. 80 rastą papuošalą, aptariamą Žvilių radinį galima datuoti III a. II puse.

Kitokio pavidalo yra antrasis Žvilių kapinyne rastas peilis-pjautuvėlis. Jo geležtė (nuo pat ryškiai nulenktos žemyn įkote) palengva plėtėja ir tik arčiau nulenktos smaigalio vėl susiaurėja (76 : 1 pav.). Pats dirbinio smaigalys nulūžęs. Peilis yra 15 cm ilgio (tiesia linija matuojant), geležtė plačiausioje vietoje (arti nulenkimo) siekia 2,5 cm. Rastas moters kape Nr. 196, kuris buvo atkastas toje kapinyne dalyje, kur mirusieji laidoti VII–VIII a. Peilis-pjautuvėlis padėtas mirusiajai šalia galvos, kairėje, kartu su verpstuku ir 2 yломis (70 : 4 pav.). Moteris palaidota su geriamuoju ragu, kurio liekanos gulėjo ties viršugalviu, bei puošniu apgalviu, suveržtu didele žalvarine įvija.

Formos atžvilgiu tas peilis-pjautuvėlis labai primena dalgelius (tiesa, perpus ilgesnius), rastus Lietuvos pajūrio kapinyuose su akmenų vainikais, apjuostais aplink kapus (Tautavičius, 1968, p. 126, 2 : 3, 4 pav.). Bet Žvilių radinys, kaip minėta, daug vėlesnis. Tarp šių, vėlesnių, jam artimų paralelių žinoma Linksmučių kapinyne (Pakruojo r.) kasinėjimų medžiagoje (LAB, 1961, 283 : 1 pav.).

Taigi abu Žviliuose rasti peiliai-pjautuvėliai yra nevienodos formos, skirtinga ir jų chronologija, o jų savininkai – skirtingos lyties individai. Beje, yra pastebėta, kad tokie įrankiai vyrų kapuose randami retai ir tai tik iki V a. ar VI a. pradžios. O I m. e. tūkstantmečio viduryje įsigali paprotys dėti juos į moters kapą (VGA, 1996, p. 117). Šią nuostatą paremia ir Žvilių

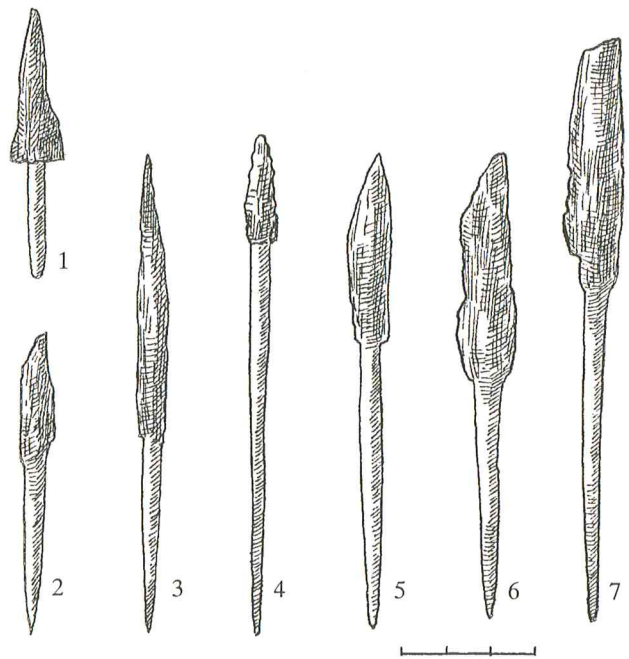
kapinyno kasinėjimų duomenys: pirmasis peilis-pjautuvėlis, skirtinas III a. II pusei, rastas vyro kape, ant-rasis, datuotinas VII–VIII a., rastas moters kape. Bet abiejų įrankių paskirtis panaši – ūkyje jie vartoti įvairiems darbams. Pvz., peiliais-pjautuvėliais būdavo pjaunama žolė, iškapojami krūmokšniai (tai svarbu žemdirbystėje), jais nuimamas derlius (Volkaitė-Kulikauskienė, 1984a, p. 85; Граудонис, 1985, p. 34).

Kalbant apie kitų, t. y. tiesia geležte peilių paskirtį, tenka konstatuoti, kad archeologai įpratę juos skirti prie darbo įrankių, nors priduria išlygą: dideli dirbiniai galėjo būti ir ginklai. Autorė jau yra mėginusi įrodinėti, kad ir trumpi tiesūs peiliai buvo ne tik plataus kasdienio vartojimo įrankiai, bet ir labai pravertė kaip ginklas savigynai ar puolant priešą (LA, 1995b, p. 95). Ne veltui žviliškiai laikėsi papročio su tiesiais peiliais laidoti vyriškos lyties mirusiuosius. Moterų kapuose tokia įkapė labai reta. Pvz., po nedidelį peilį (12–15,5 cm ilgio) įdėta tik į 4 moterų ir mergaitės kapus (k. Nr. 108, 144, 178, 258, 291).

Ant dažno peilio įteriamosios dalies būna medienos liekanų. Kartais kotai perkalti dar ir geležine vinimi.

Žvilių kapinyne rastų peilių kolekciją dar papildė per 20 fragmentų. Bet jie per menki, kad būtų galima nustatyti, kuriai peilių grupei radiniai priklauso. Taigi stinga ir duomenų, leidžiančių apibūdinti peilius, žviliškių vartotus vėlyvajame geležies amžiuje. Beje, skelbiant trumpą informaciją apie šio laikotarpio kapinyno kasinėjimus 1968 m., paminėtas faktas, kad kai kurių vyrų kapuose rasta po peilį (Tautavičius, 1970a, p. 75). Bet kasinėjimų ataskaitoje pateiktuose iširtų kapų aprašuose nurodytas tik 2 tokių dirbinių ilgis: kape Nr. 6 rastasis buvo 14, kape Nr. 12 – 10 cm ilgio (Tautavičius, 1968š, p. 9, 17). Kokie buvo kiti 4 peiliai, aptikti kapuose Nr. 5, 19, 20, 21, ataskaitoje žinių nėra (Tautavičius, 1968š, p. 8, 20, 21). Lietuvos nacionaliniame muziejuje saugomi 2 peilių fragmentai tokie menki, kad net neįtraukti į inventoriaus sąrašus (žr.: k. Nr. 5 ir 19 radiniai).

Ylos. Jų rasta 56: visos kapuose (17 lent.). Dėl korozijos šie dirbiniai gerokai sunykę, sutrūkinėję. Sveikesni yra 10–14 cm ilgio (139 pav.). Vaikų kapuose rasta ir keletas mažesnių (vaikiškų) ylių, tesiekiančių vos 6,5 cm ilgio (k. Nr. 182, 224) (139 : 1, 2 pav.). Kaip ir kituose Lietuvos archeologiniuose paminkluose, Žviliuose aptiktų ylių įkotė yra keturkampio, o likusi, t. y. „darbinė“, dalis – apskrito pjūvio. Proporcija tarp vienos ir kitos dalies – pati įvairiausia. Yra dirbinių, kurių įkotė tesiekia 2–2,2 cm, o likusi dalis – net 9–9,8 cm ilgio (k. Nr. 134, 144). Kartais abi dalys panašaus ilgio (k. Nr. 138, 158, 196, 197, 221). Retesnės tos ylos, kurių duriamoji dalis trumpesnė už įkotę. Pvz.,

139 pav. Ylos: 1 – k. Nr. 182, 2 – k. Nr. 224, 3 – k. Nr. 35, 4 – k. Nr. 134, 5 – k. Nr. 174, 6 – k. Nr. 204, 7 – k. Nr. 221

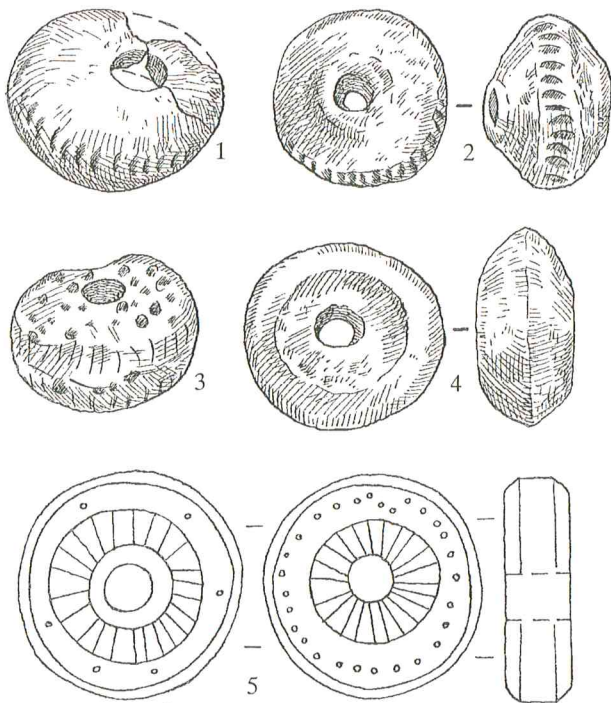
vyro kape Nr. 35 rastosios kotelis yra 6 cm ilgio, kai visa yla – 11 cm (139 : 3 pav.). Sprendžiant iš geriau išlikusių radinių, daugumos iš jų įkotė siekia 4–6 cm, likusi dalis – 6–8 cm ilgio. Daugelis ylių dar tebeturi medinių kotelių liekanas.

Stinga duomenų apie tas ylas, kurios rastos X–XII a. datuojamose kapuose (Nr. 1, 2, 4A, 11, 14, 18). Iš kasinėjimų ataskaitos aiškėja, kad dėl korozijos dirbinėliai taip sunykę, kad archeologams beliko konstatuoti vien jų radimo faktą (Tautavičius, 1968š, p. 3, 6, 17, 18). Todėl ir publikacijoje apie kasinėjimus tėra vien trumpa žinutė, kad moterų kapuose dažnai randama geležinė yla (Tautavičius, 1970a, p. 75).

Kaip rodo Žvilių radiniai, kelis šimtmečius vartotos labai panašios ylos. Atkreipia dėmesį nebent tai, kad tik viduriniame geležies amžiuje mergaitėms į kapą dėta mažų (vaikiškų) ylių. Be to, tik iš šio laikotarpio žinoma kapų, kur mirusioji palaidota ne su 1, o su 2 ylomis (k. Nr. 196). Reikia pridurti dar ir tai, kad tik senajame geležies amžiuje žviliškiai ylių įdėdavo ir vyrams (k. Nr. 35). Matyt, šiame periode yla buvusi ne vien moterų, bet ir vyrų darbuose vartotas įrankis. Tai patvirtina kitų I–IV a. kapinyne kasinėjimų duomenys, rodantys, kad tokių įrankių buvo abiejų lyčių individų kapuose (SGA, 1986, p. 166).

Verpstukai. Iš viso kapinyne surinkti 28 verpstukai, rasti 26 kapuose (17 lent.). Skiriamos 2 jų grupės.

Pirmajai grupei priklauso 24 dirbiniai, kurie yra žemo cilindro formos, plokšti, nuo 3,5 iki 5,6 cm

140 pav. Verpstukai: 1 – k. Nr. 163, 2 – k. Nr. 131, 3 – k. Nr. 231, 4 – k. Nr. 138, 5 – k. Nr. 4A

skersmens ir 1,3–1,8 cm aukščio. Visi – akmeniniai. Vieni verpstukai rūpestingai padaryti, dailiai nulygintu paviršiumi (84 : 7 pav.), kiti – priešingai, yra net ne visai taisyklingos formos (k. Nr. 87, 166, 174, 188, 224, 235) (43 : 2, 3 pav.), tretį – ornamentuoti (k. Nr. 4A, 163, 231, 239, 241).

Ornamento elementai – duobutės, linijos, įkartėlės – ant dirbinių paviršiaus išdėstyti neatidžiai. Pvz., kape Nr. 231 rasto verpstuko abi plokštumos ir šonai išpuošti duobutėmis, nesilaikant jokios sistemos. Be to, dirbinėlio šonus aplinkui juosia įrėžta linija, abipus kurios priraizyta įvairaus ilgio skersinių brūkšnelių (140 : 3 pav.). Viduryje esanti skylutė gręžta iš abiejų pusių, nes pradžioje ji didesnio skersmens, o giliau – siaurėjanti. Ant kito verpstuko (k. Nr. 239) duobučių kompozicija apjuosia skylutę iš abiejų pusių: ant vienos dirbinio plokštumos ratu išdėstytos 9 duobutės, ant kitos – daug mažesnio skersmens 8 duobučių ratas supra skylutę, o antrasis, didesnių duobučių, ratas išdėstytas pakraščiuose (91 : 1 pav.). Kiek čia buvo duobučių, neaišku, nes verpstuko pakraščiai vietomis nudužę. Trečiojo verpstuko (k. Nr. 241) abi pusės išraižytos nuo skylutės projektuotais spinduliais, kurių vieni ilgesni, kiti trumpesni, tretį įrėžti ryškiau, ketvirtį – vos žiūrimi. Apskritai visa linijų kompozicija netvarkinga, kai kurios atskiros linijos net kreivokos. Dar vieno verpstuko (k. Nr. 163) kraštas pagražintas eile skersinių griovelų su įkartėlėmis (140 : 1 pav.).

Antrajai grupei priklauso 4 verpstukai. Jie yra dvigubo nupjauto kūgio formos, 3,8–4,5 cm skersmens ir 1,8–2,6 cm aukščio, padaryti arba iš molio (k. Nr. 8, 131, 138), arba iš akmens (k. Nr. 196). Vieno molinio verpstuko briauna papuošta nago išpaudų eile (140 : 2 pav.), kito – akmeninio – nerūpestingai įrėžtų skersinių brūkšnelių eile (76 : 2 pav.).

Taigi Žviliuose, kaip ir kituose Žemaitijos areale kasinėtuose kapinyuose, aptiktų verpstukų daugumą sudaro akmeniniai, įprastos, t. y. žemo cilindro formos, verpstukai. Dvigubo nupjauto kūgio pavidalo iš akmens padarytas verpstukas – reta įkapė regiono moterų kapuose, atkastuose geležies amžiaus kapinyuose.

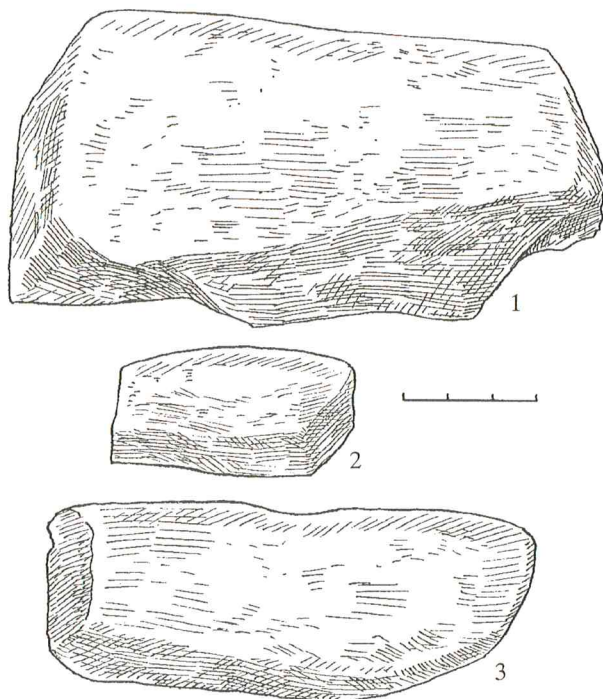
Nagrinėjant Žviliuose rastų verpstukų chronologinę priklausomybę, gauti įdomūs rezultatai. Antai senajame geležies amžiuje palaidotų su verpstukais moterų kapai tesudaro tik 6,8 proc., t. y. šių darbo įrankių įdėta tik 4 mirusiosioms iš 58 (k. Nr. 87, 131, 134, 138). Reikia pridurti, kad panašus vaizdas ir kituose kapinyuose su akmenų vainikais. Pvz., Palangos, Lazdininkų, Reketės, Tūbausių kapinyuose terasta tik po keletą (2–8) verpstukų (Tautavičius, 1968, p. 136; Butėnienė, 1968, p. 148; Navickaitė-Kuncienė, 1968, p. 167; Rimantienė, 1968, p. 201).

Viduriniame geležies amžiuje žviliškiai jau daug dažniau įdėdavo verpstuką mirusiajai į kapą. Tokie sudaro jau 37,5 proc. visų moterų kapų, t. y. 15 iš 40 mirusiųjų palaidotos su verpstuku. Vėlyvajame geležies amžiuje jau kone visoms mirusiosioms žviliškiai įdėdavo po šią įkapę (jos neturėjo tik 2 iš 9 mirusiųjų – k. Nr. 1, 13), o viena palaidota ir su 2 verpstukais (k. Nr. 8). Jeigu mirusiajai į kapą dėdavo 2 verpstukus, tai šie skyrėsi vienas nuo kito bent dydžiu (k. Nr. 87). Tačiau kape Nr. 8 rastieji buvo dar ir skirtingos formos (vienas – dvigubo nupjauto kūgio, kitas – žemo cilindro formos), padaryti iš skirtingos medžiagos (vienas – iš molio, kitas – akmens).

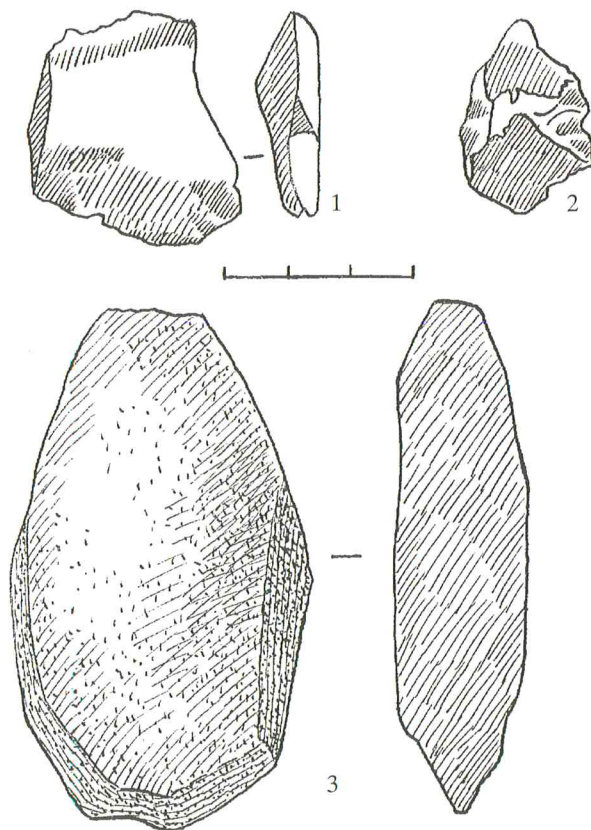
Kai kurių mergaičių kapuose rasta nedidelių, vos 3,2 cm skersmens verpstukų, padėtų šalia vaikiškos ylos (k. Nr. 224) (86 : 6 pav.).

Galastuvai. Jų kapinyne rasta 4: 3 – kapuose (k. Nr. 28, 94, 153), 1 – atsitiktinai (pk. Nr. 12). Tai pilgi, netaisyklingos formos, keturkampio pjūvio dirbiniai, padaryti iš paprastų lauko akmenų. Kai kurie nudaužtu šonu ar galu. Akivaizdu, kad galasta kartais tik vienu šonu (k. Nr. 153), o kartais ir trimis šonais (k. Nr. 28). Vieni galastuvai yra nedideli, 5–8 cm ilgio (141 : 2 pav.), kiti – perpus stambesni. Pvz., kape Nr. 28 rastasis yra 12,5 cm ilgio, 6 cm storio ir 4 cm pločio (141 : 1 pav.). Tokie dideli galastuvai – būdingas radinys pajūrio Lietuvos kapinyuose su akmenų vainikais (Bandužiai, Kurmaičiai, Lazdininkai, Palanga, Rūdaičiai ir kt.). Žviliuose rastieji aptikti toje

141 pav. Galąstuvai: 1 – k. Nr. 28, 2 – k. Nr. 94, 3 – k. Nr. 153

142 pav. Titnago nuoskalos ir skiltuvai: 1 – k. Nr. 153, 2 – k. Nr. 113, 3 – k. Nr. 58.

kapinyne dalyje, kur buvo kapų su akmenų vainikais. Visi galąstuvai yra iš III–IV a.

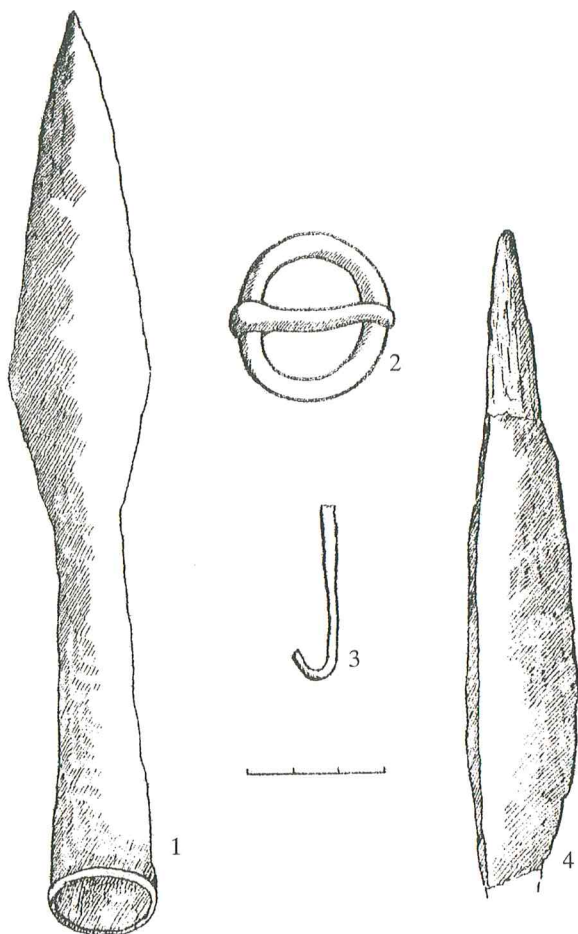
Skiltuvai – retas radinys Žvilių kapinyne. Antai tik vyro kape Nr. 58 buvo ovalo formos 8 cm ilgio, 4,5 cm pločio ir 2,3 cm storio skiltuvai, padarytas iš rausvos spalvos akmens (142 : 3 pav.). Mirusysis palaidotas kaip karys: jo dešinėje padėta ietis, kitapus, galvūgalyje, gulėjo kirvis, peilis ir skiltuvai. Drabužiai ant krūtinės susegti sege ir smeigtuku; prie papuošalų rasti ir 2 gintariniai amuletai-karoliukai. Prie ietigalio buvo dar žalvariu apkaustyto odinio diržo liekanų su žalvarine sagtimi (29 : 4 pav.). Kapas atkastas toje kapinyne teritorijoje, kur mirusieji laidoti senajame geležies amžiuje.

Aptariamam Žvilių skiltuvui paralelių rasta Lietuvos pajūrio kapinyuose su akmenų vainikais, kur tokių radinių taip pat aptikta tik vienas kitas (Kurmaičiai, Senkai, žr.: Kulikauskas, 1968, p. 46, 22 : 7 pav.; Michelbertas, 1968b, p. 118).

Kalbant apie skiltuvus, privalu atkreipti dėmesį į 2 titnago nuoskalas, kurių po vieną buvo berniuko (k. Nr. 153) ir vyro (k. Nr. 113) kapuose. Tai netaisyklingos formos 2,4–3,7 cm aukščio ir 2,4–3,2 cm pločio plokštelės (142 : 1, 2 pav.). Abiejuose kapuose jos padėtos ties mirusiojo galva kartu su kitais įrankiais bei ginklais (39 : 2A; 55 : 1 pav.). Titnago plokštelės rastos toje kapinyne pusėje, kur išliko kapų, apjuostų akmenų vainikais. Beje, kasinėjant tokius laidojimo paminklus, paplitusius ir Jūros baseine, ir abipus Minijos, kai kuriuose vyrų (Reketė, Rūdaičiai, Pailgotis) bei moterų (Pagrybis) kapuose taip pat aptikta po titnagėlį. Labai tikėtina, kad šie daiktai galėjo būti vartojami vietoj skiltuvo, kuriuos Lietuvos gyventojai į vyrų kapus ėmė dėti jau pirmaisiais m. e. amžiais (SGA, 1986, p. 182). Antra vertus, titnagėliai sietini ir su ugnies magija, panašiai kaip su ja siejami skiltuvo formos kabučiai-amuletai iš kaimyninių slavų ir skandinavų kraštų (Stenberger, 1958, p. 165; Новикова, 1991, p. 182). Autorė linkusi labiau palaikyti antrąją titnagėlių paskirties versiją: tai magiška priemonė – amuletai, apsaugantys jo savininką nuo nelaimės, įvairių nesėkmių (Vaitkunsienė, 1995, p. 32; LA, 1995b, p. 140).

Meškerės kabliukas rastas tik vienas. Jis padarytas iš apvalaus pjūvio geležinės apie 0,3 cm storio vielutės, kurios vienas smailėjantis galas užlenktas. Kabliukas yra apie 4 cm ilgio (143 : 3 pav.).

Tai vyro įkapė, padėta jam prie galvos, kairėje pusėje (k. Nr. 85). Mirusysis palaidotas su ietimi prie dešinio šono. Ant ietikočio ar šalia jo ištiestas diržas su peiliu, krūtinės srityje gulėjo geležinis smeigtukas, 2 žalvarinės segės ir gintarinis amuletas-karoliukas. Ant kairiosios rankos užmauta žalvarinė apyrankė.

143 pav. Vyro įkapės iš kapo Nr. 85: 1 – ietigalis, 2 – diržo sagtis, 3 – meškerės kabliukas, 4 – peilis

Kaklo srityje išliko apvarėlės dalys – sidabrinių pakabučių-kibirėlių, žalvarinių įvijėlių fragmentai, gelsvo stiklo karoliukas (42 pav.). Be to, šalia mirusiojo, kairėje, palaidotas berniukas (taip pat su papuošalais, amuletais ir peiliu, padėtu galvūgalyje, skersai kapo) (41 : 1 pav.). Pagal radinius kapas datuotinas IV a.

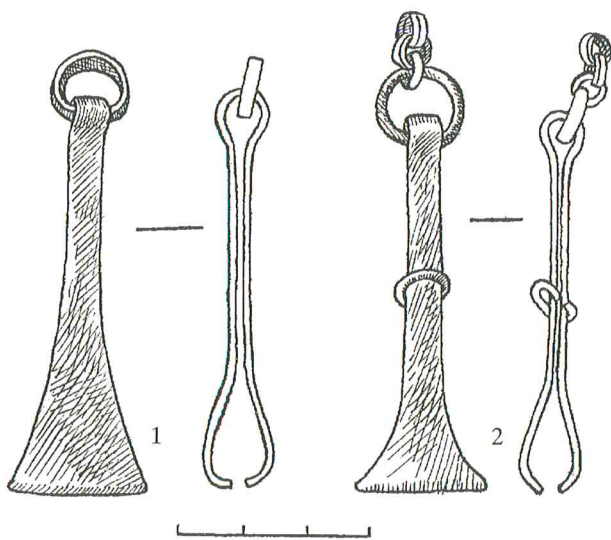
Meškerės kabliukai – ypač reta įkapė. Be Žviliuose rastojo, žinomas dar vienas toks žalvarinis dirbinys, aptiktas Pagrybyje, berniuko kape (LA, 1995, p. 101). Užtat panašūs geležiniai kabliukai, kaip ir kiti žvejybos įrankiai bei priemonės, daug dažnesni radiniai piliakalniuose (SGA, 1986, p. 168; Grigalavičienė, 1995, 64, 65 pav.).

Pincetai. Jų rasta 4 ir visi – kapuose. 3 pincetai žalvariniai (k. Nr. 162, 199, 202), ketvirtasis – geležinis (k. Nr. 152). Tai nedideli dirbinėliai apie 5,7–7,8 cm ilgio, tolydžiai plėtėjantys, su 2–2,4 cm pločio žnyplėmis (144 pav.). Du pincetai turi po žalvarinę grandelę, o vienas iš jų – dar ir į ją įvertos žalvarinės grandinėlės fragmentą. Ant paskutiniojo užmauta grandelė, skirta pincetui labiau suglausti (144 : 2 pav.). Kai kurių dirbinėlių pakraščiuose įrėžta 1–2 linijos (k. Nr. 162, 202).

Išskyrus vieną, visi kiti pincetai rasti suardytuose kapuose, gulintys atsitiktinėje padėtyje. Nesuardytame kape (Nr. 162) pincetas buvo mirusiojo (vyro) krūtinės srityje, šalia geležinio lazdelinio smeigtuko, prie kurio kilpinės galvutės išlikę menki žalvarinės grandinėlės trupiniai. Be to, šalia šių radinių gulėjo dar diržo sagtis ir peilio dalis. Vadinas, ant mirusiojo krūtinės buvo padėtas diržas su peiliu. Prie galvos rastas ietigalis rodo, kad ietis gulėjusi vyro dešinėje. Taigi radimo aplinkybės leidžia manyti, kad pincetas grandinėle buvo prikabintas prie smeigtuko. Pritaisyti prie krūtinės papuošalų pincetai dažniausiai kaip tik ir randami kituose vyrų kapuose, tyrinėtuose įvairiose Lietuvos vietovėse (SGA, 1986, p. 167; VGA, 1996, p. 274).

Lyginant visų mirusiųjų, palaidotų su pincetais, kapuose išlikusias įkapes, ypač išsiskiria k. Nr. 202 radiniai. Ne tik gausumu (11 įkapių), bet ir įvairove. Pirmiausia, mirusysis palaidotas kaip karys raitelis. Mat suardytoje kapavietėje rasta žirgo aukos liekanų, kamanų puošybos žalvarinių detalių, kalavijo ir jo makščių fragmentų, pentinas, įmovinis kirvis, peilis. O antra, ypač puošnios kai kurios kape išlikusios mirusiojo aprangos detalės. Pvz., vyro galvą juosė austinė juosta, į kurią žalvariniai apkaustėliai-sankabėlės įkabintos 6 eilėmis (154 : 5 pav.). Panašiomis sankabėlėmis-kūgeliais nusagstytas ir odinio diržo paviršius. Be to, rasta ir papuošalų: žalvarinės kryžinės segės fragmentų, geležinis lazdelinis smeigtukas, žalvarinis įvijinis žiedas.

Kadangi kitame suardytame vyro kape (Nr. 199) taip pat buvo pentinas ir ietigalis, ir šis mirusysis, matyt, palaidotas kaip karys raitelis.

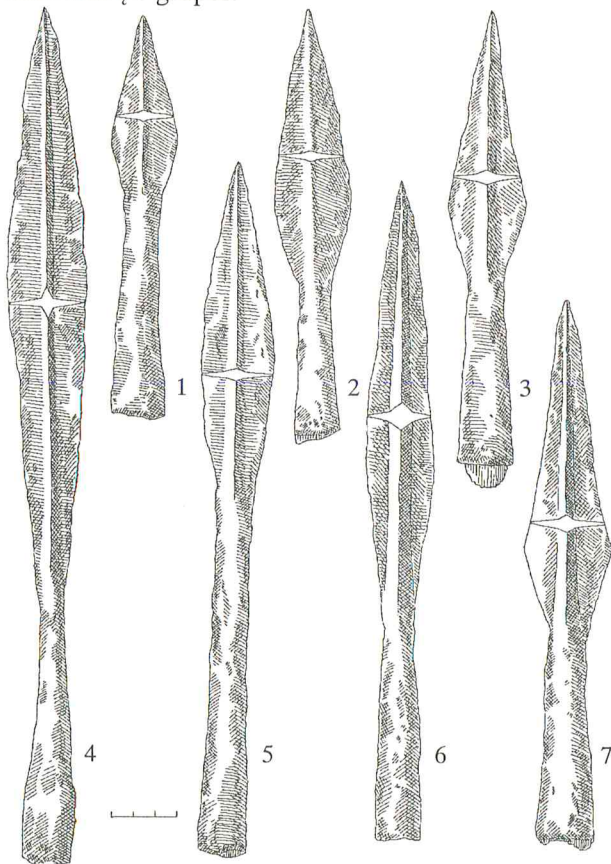
144 pav. Pincetai: 1 – k. Nr. 162, 2 – k. Nr. 202

Žviliuose rastų pincetų datavimas nekelia abejonų, nes geležinis aptiktas senojo geležies amžiaus, o žalvariniai – vidurinio geležies amžiaus kapų teritorijoje.

Nagrinėdami pincetų paskirties klausimą, tyrinėtojai yra pareiškę įvairių nuomonių, tarp kurių pasitaiko net ir labai originalių. Pvz., remiantis tuo, kad šių dirbinių randama turtinguose vyrų kapuose, dažniausiai prikabinėtų prie drabužių susegusių segių ant krūtinės, ir tuo, kad kartais kape pasitaiko ornamentuotas arba sidabruotas pincetas, daroma prielaida, jog jie vartoti būrimui ar kažkokioms apeigoms, kurioms, matyt, buvo teikiama maginė prasmė (Tautavičius, 1981a, p. 31). Šiaip jau literatūroje vyrauja teiginys, kad pincetai buvo naudojami amatų ir medicinos srityje (Waller, 1984, p. 183–190; Die Germanen, 1983, p. 194; Arnst, 1990, p. 23–33; Карнуп, 1975, p. 44). Šį teiginį palaiko ir autorė.

Ietigaliai. Jų rasta 97: 88 – kapuose (17 lent.), 5 – perkasose (2 lent.), 4 – atsitiktinai (LNM, 487 : 34, 35, 42, 47). Visi įmoviniai.

Atsižvelgiant į ietigalių plunksnos formą, dirbiniai skirstomi į 6 grupes.

145 pav. Įmoviniai ietigaliai: 1 – k. Nr. 147, 2 – k. Nr. 74, 3 – k. Nr. 94, 4 – k. Nr. 47, 5 – k. Nr. 137, 6 – k. Nr. 112, 7 – k. Nr. 35

Pirmajai grupei priklauso 29 *ietigaliai rombo formos plunksnomis*. Pagal išorinius požymius skiriami keli jų variantai, potipiai (Kazakevičius, 1979, p. 53; Казакевичюс, 1988, p. 22).

I variantui priskiriama didžioji dauguma šios grupės ietigalių (15 egz.), kurių plunksnoms būdinga iškilė briauna, nusitęsusi išilgai per vidurį (145 : 1, 3; 146 : 1, 2 pav.). Dėl to kai kurių smaigalys net rombinio pjūvio (k. Nr. 33, 48, 68, 94, 97). Ietigaliai yra 12,5–25 cm ilgio su 2,5–4,8 cm pločio plunksnomis. Įmovos ir plunksnos santykis nuo 1 : 1 iki 1 : 1,5. Sprendžiant iš įmovų skersmens, mediniai iečių kotai galėjo būti nuo 2 iki 3 cm skersmens.

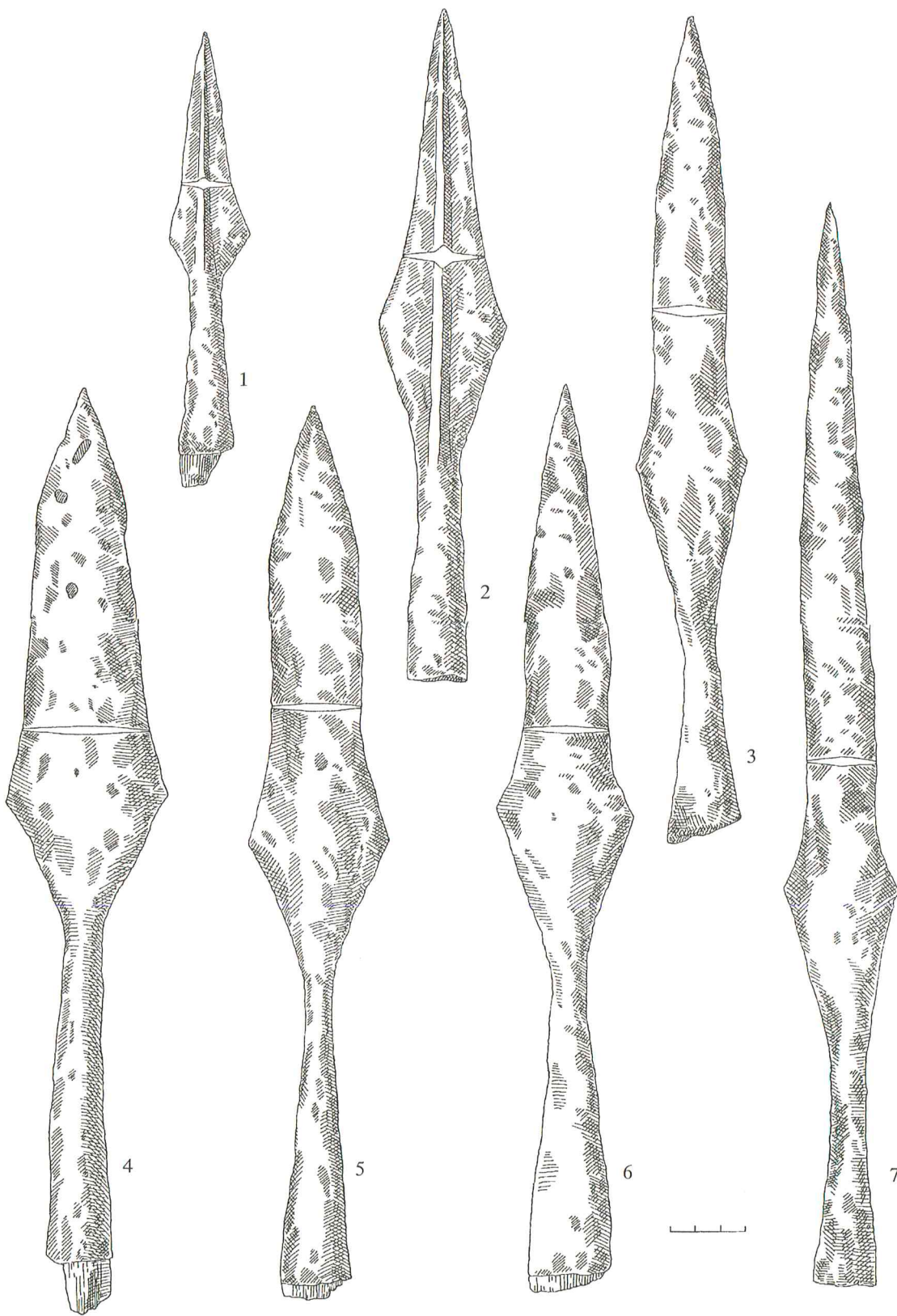
Tyrinėtojų nuomone, tokie ietigaliai Lietuvoje buvo paplitę III–IV a. (Казакевичюс, 1988, p. 23, 25). Šiam laikotarpiui priklauso ir Žvilių radiniai. Mat kapuose jie rasti kartu su antkaklėmis kūginiais galais bei žieduotomis antkaklėmis, lankinėmis žieduotomis bei geležinėmis lankinėmis segėmis palenkta kojele.

II variantas – ietigaliai su plokščiomis ištęsto rombo formos plunksnomis (11 egz.) (22 : 3 pav.). Jie yra nuo 14 iki 35,5 cm ilgio su 2,8–5,3 cm pločio plunksnomis. Dalies jų peteliai nuleisti. Sprendžiant iš įmovų skersmens, mediniai ietigalių kotai galėjo būti apie 1,8–2,8 cm storio.

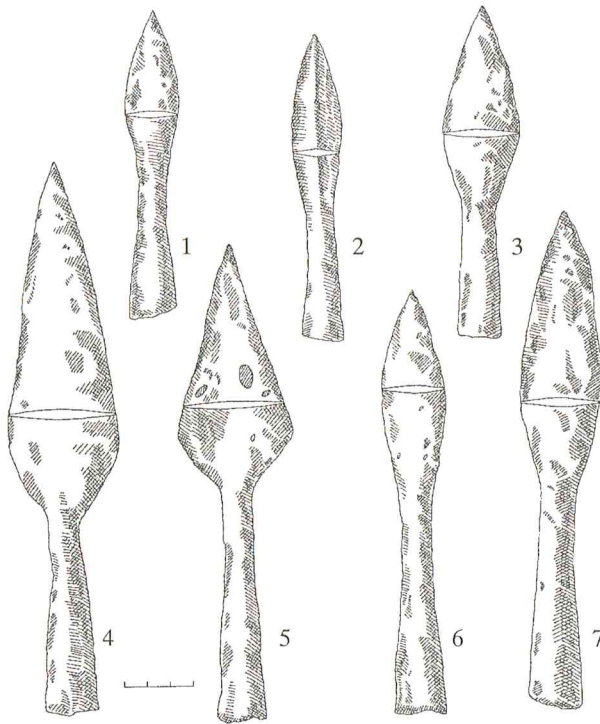
Archeologinėje literatūroje nurodyta, kad tokio pavidalo ietigaliai yra iš III–IV a. (Казакевичюс, 1988, p. 29). Žvilių radiniai rasti kaip tik toje kapinyno dalyje, kur buvo laidojama senojo geležies amžiaus antrojoje pusėje. Tiesa, šiek tiek abejonų gali sukelti kape Nr. 58 rasto ietigalio datavimas. Mat kartu su juo be kitų įkapių kape buvo ir žalvarinė lankinė segė trikampe kojele. Iki šiol manoma, kad tokie papuošalai Lietuvoje buvo madingi V–VI a. (LAA, 1978, p. 42; VGA, 1996, p. 198). Bet Žvilių kapinyno kasinėjimų medžiaga leidžia ne tik pradėti diskusiją dėl kai kurių dirbinių (tarp jų ir dėl lankinių segių trikampe kojele) nuo seno išsigalėjusios chronologijos, bet šią chronologiją dar ir patikslinti.

III variantas – ietigaliai su plokščia, plačia ir trumpa plunksna (3 egz.) (147 : 3, 5 pav.). Jie yra 18–19,5 cm ilgio su 4–5 cm pločio plunksna, kuri ne tik trumpesnė už įmovą, bet ir perpus už ją platesnė. Sprendžiant iš įmovų skersmens, mediniai ietikočiai galėjo būti apie 2,4–2,5 cm storio.

Šio varianto ietigaliai Lietuvoje buvo paplitę IV–VII a., o kituose baltų kraštuose – nuo III a. (Казакевичюс, 1988, p. 29, 31). Nėra jokių abejonų, kad Žvilių radiniai priklauso IV a. Mat 2 ietigaliai (k. Nr. 68, 284) rasti kartu su III–IV a. datuojamais ietigaliais rombo formos plunksnomis, su iškilė briauna per vidurį (146 : 2 pav.), o vienas iš jų ir su žieduotąja antkakle (36 : 2 pav.). Trečiasis ietigalis rastas suardytame

146 pav. Įmoviniai ietigaliai: 1 – k. Nr. 94, 2 – k. Nr. 68, 3 – k. Nr. 159, 4 – k. Nr. 26, 5 – k. Nr. 93, 6 – k. Nr. 103, 7 – k. Nr. 143B

147 pav. Įmoviniai ietigaliai: 1 – k. Nr. 141, 2 – k. Nr. 151, 3 – k. Nr. 77, 4 – k. Nr. 40, 5 – k. Nr. 68, 6 – k. Nr. 113, 7 – k. Nr. 85

kape (Nr. 300), kuriame beliko mažai įkapių. Tačiau ir šio ietigalio ankstyvą chronologiją patvirtina pati radimo vieta: suardytas kapas buvo atkastas toje kapinyno dalyje, kur mirusieji laidoti senajame geležies amžiuje.

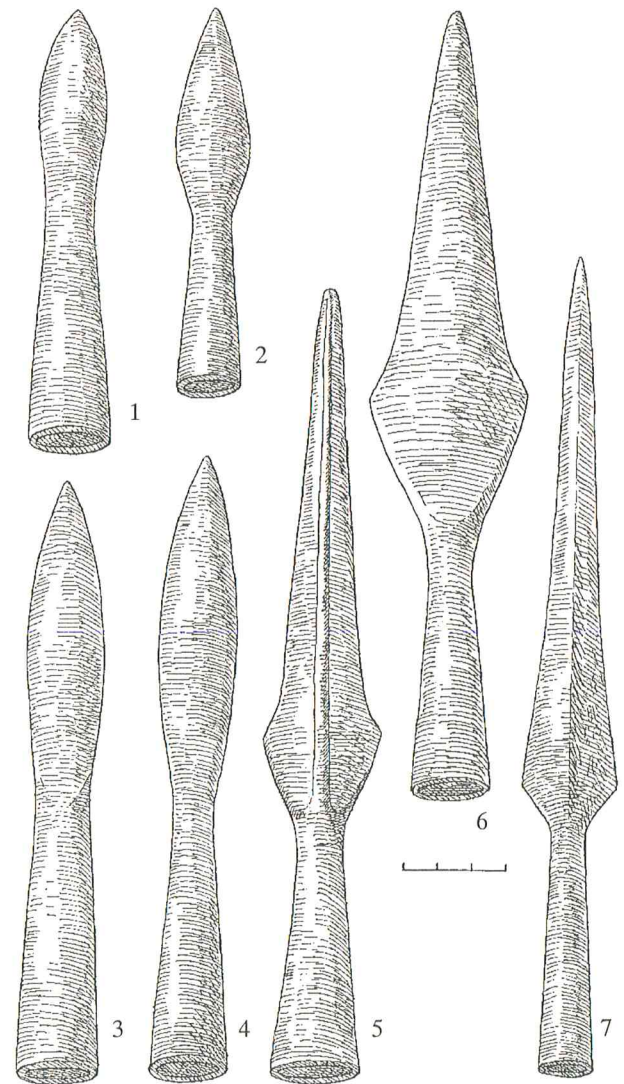
Antrąją didelę grupę sudaro 23 *ietigaliai lauro lapo formos plunksnomis*, iš kurių vienos yra su iškilia briauna per vidurį (145: 2, 5 pav.), kitos – plokščios (147: 4, 6, 7 pav.).

I variantui skiriami 4 ietigaliai (k. Nr. 59, 97, 137 ir 1 – atsitiktinis). Jie yra nuo 21 iki 30 cm ilgio su 3,1–4 cm pločio plunksnomis. Sprendžiant iš įmovų skersmens, mediniai ietikočiai galėjo būti apie 2,2–2,7 cm storio.

Tyrinėtojai nustatė, kad šio varianto ietigaliai dažniausiai randami Vakarų Lietuvos ir Vidurio Žemaitijos II–IV a. kapinyuose (Казакявичюс, 1988, p. 42). Žvilių kapinyno kasinėjimų medžiaga leidžia visus 4 minėtus ietigalius skirti senojo geležies amžiaus periodo II pusei. Mat jie kapuose rasti kartu su ietigaliais rombo formos plunksna su iškilia briauna per vidurį, su lankinėmis žieduotomis segėmis.

II variantui skiriama 19 ietigalių. Jie yra 11–30 cm ilgio su 2,5–4,6 cm pločio plunksnomis. Plunksnos ir įmovos santykis – 1,5 : 1, 2 : 1. Įmovų skersmuo leidžia spėti, kad mediniai ietikočiai galėjo būti apie 2–2,8 cm storio.

Tyrinėtojai tokio pavidalo ietigalius datuoja IV–VIII a. (Казакявичюс 1988, p. 45). Žvilių radiniai yra iš dviejų geležies amžiaus periodų. 9 egzemplioriai rasti senojo geležies amžiaus kapinyne (k. Nr. 40, 112, 113, 126 (2 egz.), 141, 145, 154, 282). Tiesa, dėl vieno ietigalio chronologijos gali kilti abejonių, nes jis rastas kape (Nr. 282), kurio inventoriuje buvo ir antkaklė užkeistais apvalaus pjūvio galais. Mat pagal tradiciją, kurios ištakos siekia 1938 metus (Puzinas, 1938, p. 257), iki šiol (VGA, 1996, p. 181) teigiama, kad tokio tipo papuošalai pradėti nešioti tik nuo V a. Bet, autorės nuomone, Žviliuose rastos tokios antkaklės yra iš IV a. Likę 10 ietigalių priklauso VII–VIII a. Mat kapuose jie rasti su lankinėmis skliutakojėmis (k. Nr. 160),

148 pav. Įmoviniai ietigaliai: 1 – k. Nr. 153, 2 – k. Nr. 76, 3 – k. Nr. 211, 4 – k. Nr. 162, 5, 6 – k. Nr. 260, 7 – atsitiktinis radinys (LNM, 487: 34)

bei aguoninėmis (k. Nr. 185, 222, 228) segėmis, su vienašmeniais plačiagaliais kalavijais (k. Nr. 160, 185, 206, 225, 228).

Trečiąją grupę sudaro *ietigaliai profiliuotomis plunksnomis* (15 egz.). Jie yra 23–40 cm ilgio su 3,2–6 cm pločio (per petelius) plunksnomis. Plunksnos ir įmovos santykis – nuo 1,5 : 1 iki 3,5 : 1. Sprendžiant iš įmovų skersmens, mediniai ietikočiai galėjo būti apie 2,4–3 cm storio.

Ietigalių plunksnos yra labai įvairios. Kai kurios jų turi išilginę, labai iškilį briauną (k. Nr. 260, 284), todėl smaigalys yra rombinio pjūvio (148 : 5 pav.). Kitų ietigalių plunksnos plokščios arba jų skerspjūvis primena smarkiai ištęstą rombą, peteliai arba labai išryškinti ir staigiai užkeisti, arba suapvalinti (146 : 3–7; 148 : 6 pav.). 2 ietigaliai (k. Nr. 26, 93) iš visų skyrėsi kitaip profiliuota plokščia plunksna: jos nuo įmovos smarkiai paplatintos (nuo 4 iki 5,5 cm pločio) ir, akcentavus petelius, susiaurintos, bet netoli viršūnės dar kartą susiaurintos taip, kad susidarytų lyg ir antri peteliai (146 : 4, 5 pav.).

Ginklų tyrinėtojai nustatė, kad ietigaliai profiliuotomis plunksnomis V–VII a. buvo paplitę visoje Lietuvoje (Казакьявичюс, 1988, p. 37). Bet vakarinėse Žemaitijos žemėse kasinėtų kapinynų medžiaga verčia archeologus manyti, kad bent jau šio regiono gyventojai ietimis su profiliuotais geležiniais antgaliais buvo apsiginklavę ir anksčiau (Valatka, 1984, p. 10). Beje, už Lietuvos ribų esančiose baltų žemėse ietigaliai profiliuotomis plunksnomis paplito net nuo III a. (Казакьявичюс, 1988, p. 40).

Žvilių kapinyne šios formos ietigaliai – vieni iš ankstyvųjų. Mat senojo geležies amžiaus kapinyno teritorijoje tyrinėtuose kapuose jie rasti kartu su IV a. įkapėmis: žieduotomis segėmis (k. Nr. 103, 270), antkaklėmis su rakto skylutės formos kilpele galuose (k. Nr. 260, 261), gintarinių aštuoniukės formos pakabučių aparėle (k. Nr. 261), ietigaliais rombo formos plunksnomis, su iškilia briauna per vidurį (k. Nr. 260, 284).

Ketvirtąją grupę sudaro *ietigaliai lanceto formos plunksnomis* (7 egz.) (147 : 2; 148 : 1, 3, 4 pav.). Jie yra 14–23 cm ilgio su 2–2,8 cm pločio plunksnomis. Plunksnos ir įmovos santykis beveik visada 1 : 1. Būdingiausia dirbinių savybė – plunksnos siaurumas. Kartais net įmovos skersmuo viršija plunksnos plotį (k. Nr. 211), nors šiaip jau dažniausiai ir vienos, ir kitos ietigalių dalies matmenys apylygiai.

Šio tipo ietigaliai Lietuvoje buvo paplitę V–VIII a. (Казакьявичюс, 1988, p. 53). Žviliuose tokie rasti VII–VIII a. kapuose (k. Nr. 162, 206, 211, 225, 228, 230 (2 egz.) kartu su būdingais tam laikotarpiui dirbiniais: vienašmeniais plačiagaliais kalavijais, kryžine sege.

Penktąją grupę sudaro *ietigaliai karklo formos plunksnomis* (7 egz.) (145 : 4, 6 pav.). Jie yra nuo 20 iki 38 cm ilgio, su 2–3,1 cm pločio plunksnomis. Bet suardytame kape Nr. 151 rastas ir kone perpus mažesnis aplūžinėjęs ietigaliukas (apie 12,5 cm ilgio) su iškilia briauna per vidurį (147 : 2 pav.). Gal tai vaiko įkapė.

Šios grupės ietigalių plunksnos ir įmovos santykis – nuo 2 : 1 iki 2,5 : 1. Tokių ilgų antgalių mediniai kotai tebuvo vos apie 2–2,6 cm storio. Kartais kotai būna papuošti, užmaunant ant jų žalvarinę įviją (k. Nr. 167).

Pats ilgiausias (38 cm) ietigalis su labai išryškinta iškilia briauna per plunksnos vidurį (145 : 4 pav.), rastas kario raitelio kape Nr. 47, jau skelbtas spaudoje ir datuotas IV a. (Vaitkuskienė, 1989a, p. 58; 1 : 1 pav.). Dar vienas į jį panašus, bet trumpesnis yra iš kapo Nr. 112 (145 : 6 pav.). Trečiasis, rastas kape Nr. 277, nuo pirmųjų dviejų skiriasi tuo, kad jo karklo lapo formos plunksna yra be iškilios briaunos.

Kiti šios grupės ietigaliai yra daug vėlesni. Antai 2 jų rasti kapuose (Nr. 167, 222) kartu su lankinėmis aguoninėmis segėmis, dėl kurių chronologinės priklausomybės VII–VIII a. nėra jokių abejonių (69 : 1 pav.).

Dar 2 ietigaliai karklo lapo formos plunksnomis rasti kapuose (Nr. 7, 21), atkastuose toje kapinyno teritorijoje, kur mirusieji laidoti X–XII a.

Šeštajai grupei atstovauja vienintelis atsitiktinai rastas (LMM, 487 : 3) *ietigalis siaura ilgo ištęsto trikampio formos plunksna*, užkirsta prie įmovos (148 : 7 pav.). Plunksnos skerspjūvis plačiausioje vietoje primena suplotą rombą, o ties smaigaliu – aštriakampį rombą. Ietigalis jau yra paminėtas spaudoje (Volkaitė-Kulikauskienė, 1981, 3 : 5 pav.).

Tokios formos ietigaliai yra gana reti, būdingiausi vakariniams Lietuvos rajonams ir datuojami XI a., bet dar vartoti ir XII a. (Volkaitė-Kulikauskienė, 1981, p. 13).

Atskirai minėtini 2 maži ietigaliukai, greičiausiai žaisliniai, nes rasti vaikų kapuose (Nr. 76, 153). Jie tėra 11–12 cm ilgio su trumpomis ir siauromis (apie 2,3–2,5 cm pločio) plunksnomis (pav. 148 : 1, 2). Abu kapai atkasti senojo geležies amžiaus kapinyno teritorijoje.

Stinga duomenų apie likusius 13 ietigalių. Mat dėl korozijos iš vienu teliko vien menki fragmentai, kitų – neaiški forma – daiktai aplūžinėję, nutrupėję ir jų plunksnų pakraščiai (LNM, 487 : 35, 42, 47), apie trečius težinomas tik pats ietigalio radimo faktas (Tautavičius, 1968š, p. 17).

Jau anksčiau, nagrinėjant Pagrybio kapinyno kasinėjimų archeologinę medžiagą iš V–VI a., buvo pastebėta: jeigu ir tas pats mirusysis aprūpintas

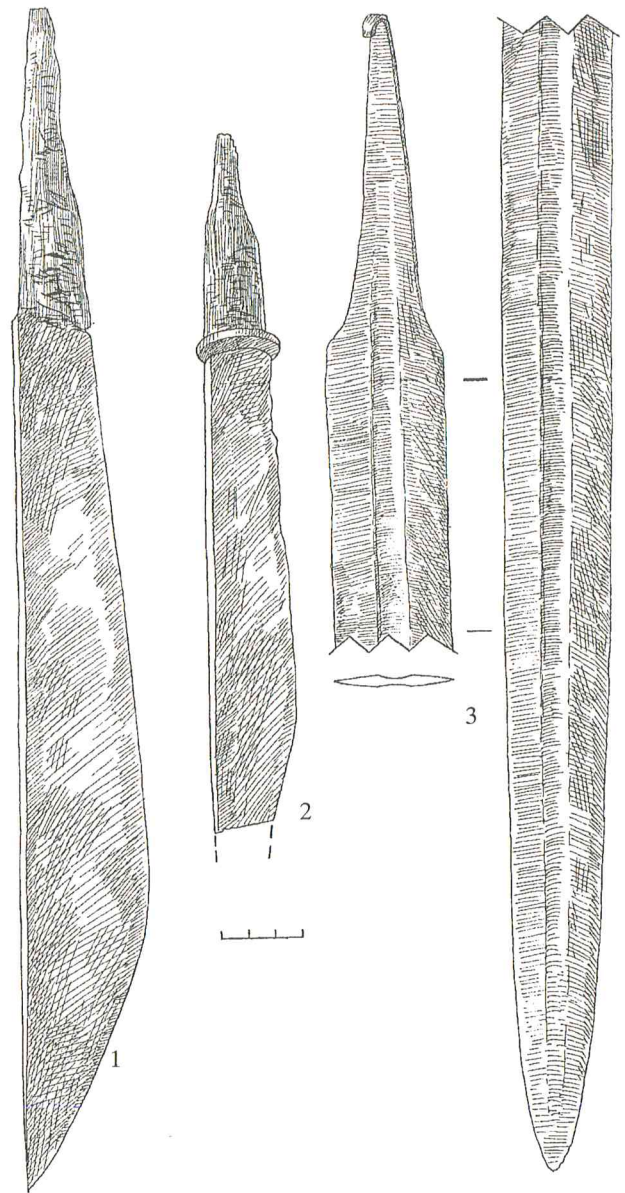
2 ietimis, tai jų geležiniai antgaliai skirtingo pavidalo (LA, 1995b, p. 106). Panašų vaizdą pateikė ir Žvilių kapinyno kasinėjimų rezultatai. O jei kartais į kapą ir dėdavo 2 to paties tipo ietigalius, tai šie būdavo skirtingų variantų. Pvz., kape Nr. 260 rasti ietigaliai – abu profiliuotomis plunksnomis, bet vieno iš jų plunksna – siaura su iškilia briauna per vidurį, kito – kone perpus platesnė ir plokščia (148 : 5, 6 pav.); kape Nr. 68 rasti abu ietigaliai su rombine plunksna, bet skirtingo pavidalo: viena yra ilga, ištęsto rombo formos su iškilia briauna per vidurį, kita trumpa ir plokščia (146 : 2; 147 : 5 pav.). Kai kapo inventoriuje (k. Nr. 126B, 160, 185, 230) esantys 2 ietigaliai yra to paties tipo, tai vienas nuo kito skiriasi bent jau matmenimis (57 : 8, 9; 67 : 1, 2; 89 : 5, 6 pav.).

Kalavijai ir jų makštys. Kapinyne rasti 9 geležiniai kalavijai (8 – k. Nr. 160, 185, 193, 202, 206, 225, 228, 245, 1 – atsitiktinis, LNM, 487 : 49) ir 2 makščių dalys (1 – k. Nr. 206, 1 – atsitiktinis – LNM, be inv. Nr.). Visi kalavijai yra su įtveriamą įkote, bet jų geležtės – dvejopos: vienašmenės ir dviašmenės.

Pirmajam tipui priklauso kapuose rasti kalavijai. Jie yra *vienašmeniai, plačiagaliai* (67 : 9; 80 : 7; 89 : 4 pav.). Geriau išlikę siekia nuo 45 iki 52 cm ilgio. Jų 36,5–41,5 cm ilgio geležtės yra 3–3,8 cm pločio ties įkote. Nuo įkotės geležtė tolydžiu plotėja ir ties viršūne siekia net 6,2–8 cm pločio. Atskirai minėtinas kalavijas iš kapo Nr. 228. Mat jis trumpesnis už kitus ir yra 42,5 cm ilgio. Be to, jo 32 cm ilgio geležtė, ties rankena siekianti 3 cm, plotėja ne nuo įkotės, t. y. ne nuo pradžios, kaip kitų, o nuo pusės, ir ties viršūne paplatinta tik iki 4,5 cm pločio, t. y. kone perpus mažiau negu kitų kalavijų (149 : 1 pav.). Tačiau šis ginklas geležtės išorinėmis savybėmis primena kape Nr. 26 rastą peilį su geležiniu žiedu – plokštele ant įtveriamosios dalies (149 : 2 pav.). Tik šis peilis yra daug ankstesnis už plačiagalius kalavijus, kurie Žviliuose visi buvo rasti VII–VIII a. priklausančiuose kapuose.

Turint galvoje tai, kad regiono gyventojai peilius su paplatintomis ties viršūne geležtėmis naudojo ir senojo geležies amžiaus antroje pusėje (Žviliai, k. Nr. 26), ir vidurinio geležies amžiaus pirmojoje pusėje (Pagrybis, k. Nr. 56, 134, 184 – LA, 1995b, p. 94), galima manyti, jog būtent iš tokios formos dirbinių ir išsirutuliojo VII–VIII a. tarp vakarų žemaičių paplitę plačiagaliai kalavijai. Galbūt dėl to šiuos ginklus kai kurie tyrinėtojai ir vadina plačiaisiais kovos peiliais-kalavijais (Tautavičius, 1978, p. 124; Казакиявичюс, 1988, p. 109) arba vien tik plačiaisiais kovos peiliais (VGA, 1996, p. 139).

Dabar turimais duomenimis, plačiagaliai kalavijai vakarų žemaičių ginkluotėje buvo įsitvirtinę VII–VIII a. (Kaštaunaliai, Maudžiorai, Pagrybis, Požerė ir kt.).

149 pav. Kalavijai ir peilis: 1 – k. Nr. 228, 2 – k. Nr. 26, 3 – atsitiktinis radinys (LNM, 487:49)

Kitos baltų gentys, pvz., žiemgaliai, latgaliai, jais ginkluoti buvo dar ir X–XI a. (VGA, 1996, p. 138).

Tyrinėtojų nuomone, plačiagaliai kalavijai – tai kertamasis ginklas, kuris įgudusiose rankose tampa pavojingas priešininkui (Volkaitė-Kulikauskienė, 1981, p. 24; Казакиявичюс, 1988, p. 109). Kaip rodo Žvilių kapinyno kasinėjimų duomenys, plačiagalys kalavijas buvo ir raitelių (k. Nr. 193, 202, 206), ir pėsčiųjų karių (k. Nr. 160, 185, 225, 228) ginkluotės elementas.

Kitam tipui priklauso atsitiktinai 1967 m. rastas kalavijas. Jis yra *dviašmenis*, 93 cm ilgio. Apie 4,65 cm pločio palengva smailėjanti geležtė yra su išilginiu

grioveliu per vidurį, todėl jos skerspjūvis profiliuotas (149 : 3 pav.).

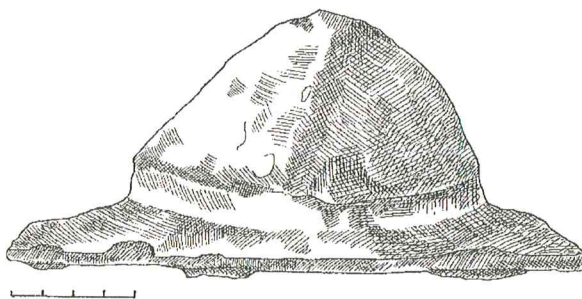
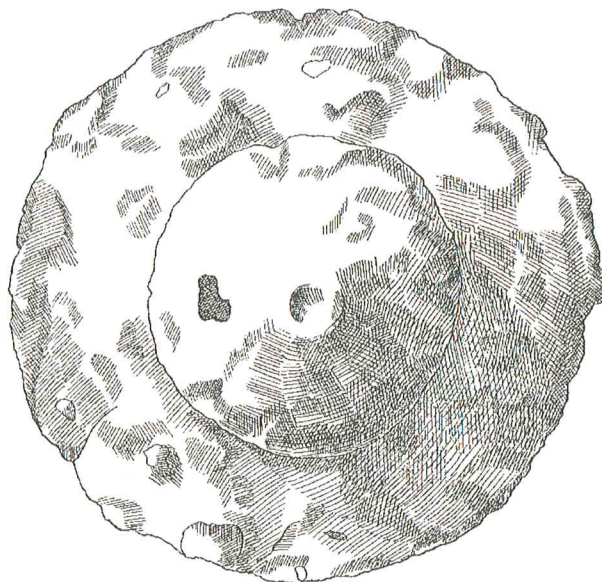
Šis ginklas yra iš vėlyvojo geležies amžiaus laikotarpio. Mat kraštotyrininkas V. Statkevičius nurodė (KU, 1976š, p. 21), kad kalavijas buvo rastas kasant tranšėjas (daržovėms laikyti) toje kapinyno dalyje, kur, kaip paaiškėjo 1968 m., mirusieji laidoti X–XII a. (Tautavičius, 1970a, p. 76). Bet 1996 m. paskelbtame IX–XIII a. baltų kalavijų kataloge apie Žviliuose rastą ginklą žinių nėra galbūt dėl to, kad šiame veikale suregistuoti tik tokie kalavijai, kurių rankenos yra su skersiniais (Kazakevičius, 1996, 1 lent., 2 pav.). Žvilių kalavijo rankena be skersinių.

Žviliuose rasti plačiagaliai kalavijai turėjo medines rankenas, kurių liekanų aptikta ant įkočių. Spėjama, kad ir Lietuvoje, ir Latvijoje vyravo paprotys tokį ginklą vyrui į kapą dėti be makščių (Казакявичюс, 1988, p. 117). Bet Žviliuose bent keturių vyrų kapuose (Nr. 185, 202, 206, 245) aptikta makščių apkalų ir puošmenų fragmentų. Jie rodo, kad makštys buvusios medinės, o jų kraštai abipus apkaustyti apie 1 cm pločio geležine juoste. Suardytame kape Nr. 202 išlikusi dar ir dalis geležinės grandies, paprastai tvirtinamos ties makščių žiotimis tam, kad būtų galima įtvirti diržą, prie kurio kalavijas su makštėmis ir nešiojamas (LA, 1995b, pav. 152). Žinota ir kitų būdų, kaip makštis pritaistyti prie diržo. Antai kape Nr. 160 ties kalavijo nugarėle gulėjo 2 skirstikliai, vienas nuo kito per 24 cm. Abu sudaro geležinę, apie 2 × 2,5 cm dydžio grandelę, prie kurios dar yra išlikęs ir žalvarinis dvigubas, apie 2 cm ilgio apkaustėlis (67 : 5–7 pav.). Priešakinė (geroji) jo pusė ornamentuota iškiliumu ratuku. Makščių pakabinimo juostą kartais papuošdavo ir ant jos užverta žalvarinė įvija. Pvz., keliant iš kapo Nr. 185 kalaviją, po juo, išilgai nugarėlės, aptikta apie 7 cm ilgio ir apie 1 cm skersmens žalvarinė įvija su virvūčių pluoštu.

V. Statkevičiaus Žviliuose surinktų atsitiktinių radinių kolekcijoje (LNM, 487 : 32–50) yra 3 aplūžinėję žalvariniai makščių apkaustėliai-juostelės, iš kurių vienas pakraštys visas dantytas.

Skydai. Visame Žvilių kapinyne rasta tik vieno skydo detalė – geležinis antskydis. Jis aptiktas tyrinėjant kario raitelio kapą Nr. 48 (29 : 2 pav.). 18,5 cm skersmens antskydis turi dar nedidelį, apie 11 cm skersmens cilindro formos paaukštinimą ir nuolaidžią, tarsi pusrutulio, tartum kūgio apie 6 cm aukščio viršūnę (150 pav.).

Lietuvoje rasti medinio skydo geležiniai antskydžiai šiuo metu dažniausiai skirstomi tik į 2 grupes. Tokiai klasifikacijai 1978 m. pamatą padėjo A. Tautavičius (LAA, 1978, p. 122). Aptariant Žvilių radinį, labiau tinka platesnė antskydžių klasifikacija, kuri

150 pav. Antskydis iš vyro kapo Nr. 48

archeologinėje literatūroje įsitvirtino visu dešimtmečiu anksčiau (Radzvilovaitė, 1966, p. 127–142). Remiantis šia specialiai II–VIII a. skydams skirta studija, aiškėja, kad Žvilių antskydis priklauso tai trečiajai Lietuvoje žinomai antskydžių grupei, kuri datuojama III–IV a. (Radzvilovaitė, 1966, p. 135). Beje, šiam laikotarpiui skiriami ir kituose vakarų baltų kapinynuose su akmenų vainikais rasti antskydžiai (Kurmaičiai, Lazdininkai, Palanga, Rūdaičiai, Senkai – visi Kretingos r.). Kai kurie tyrinėtojai laikosi nuomonės, kad panašios formos antskydžiai yra būdingi vakarų baltų kultūrai (Godłowski, 1974, VI : 28 lent.).

Drabužių elementai ir papuošalai

Kai kurios mirusiųjų aprangos dalys buvo gausiai išpuoštos žalvariu. Dėl šio metalo savybės konservuoti organines medžiagas atskiri drabužių elementai kapuose buvo geriau ar blogiau išsilaikę. Remiantis tokiais radiniais, jau mėginta atkurti apibendrintą žviliškių moterų kostiumą, dėvėtą X–XI a. (Волкайтė-

151 pav. X–XI a. moters kostiumas pagal Žvilių kapo Nr. 4 radinius (rekonstrukcija R. Volkaitės-Kulikauskienės)

Куликаускене, 1986, 49 pav.) (151 pav.). Tačiau prie žalvarinių papuošalų aptiktos menkos audinių skiautėlės dar netyrinėtos ir tebelaukia specialistų dėmesio.

Galvos danga. Kepuraitė rasta tik viename moters kape (Nr. 4A). Ji padaryta iš apie 0,6 cm skersmens žalvarinių grandelių, yra kūgio formos ir siekia iki 17 cm aukščio. Priekinėje pusėje kepuraitės pakraštys papuoštas prikabintais klevo sėklos pavidalo žalvariniais pakabučiais, geriau išlikusių buvo 13. Vietomis

jų paviršius ornamentuotas koncentriniais ratukais-akutėmis.

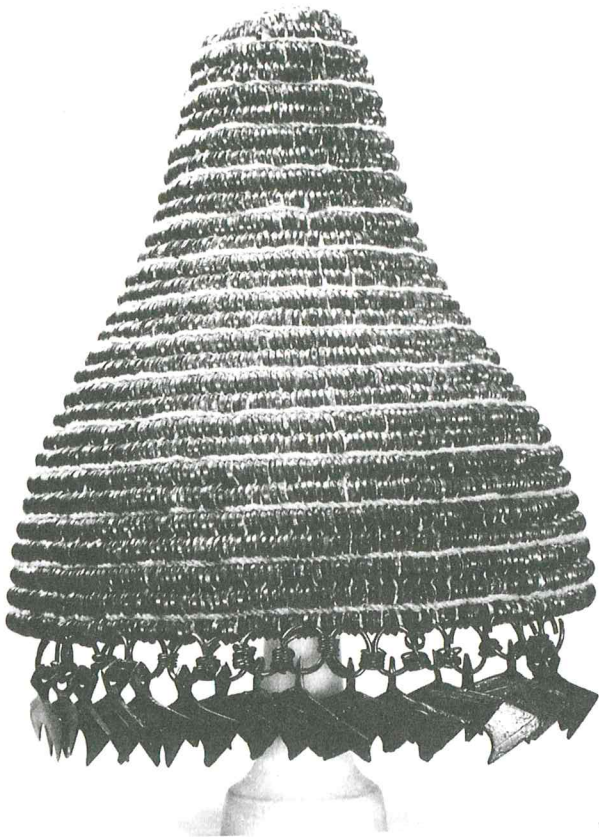
Tokių kepuraičių iki šiol rasta tik vakarinėse žemaičių žemėse kasinietuose IX–XII a. kapinynuose (Paragaudis, Upyna, Žašinas – visi Šilalės r., Bikavenai, Šilutės r.). Archeologai ilgai manė, kad jos padarytos iš žalvarinių grandelių, suvertų į eilutes, o pastarųjų skaičius priklausė nuo to, ar ši galvos danga buvo pusrutulio, ar kūgio formos (151 pav.). Pirmosioms reikėję iki 18–20, o antrosioms – net iki 30–31 tokių grandelių eilučių. Tačiau nebuvo aišku, kaip tos grandelės kabintos prie audinio ir apskritai ar jis buvęs (Volkaitė-Kulikauskienė, 1970, p. 127; Tautavičius, 1970b, p. 112; Valatka, 1974, p. 76).

Pirmąkart šių kepuraičių pavidalą atkūrė dailininkė restauratorė Bronė Pinkevičiūtė (152 pav.). Ji nustatė, kad senovės meistrai kepuraitėms daryti naudojo suktus lininius siūlus, kartais nudažytus augaliniais dažais, kurių vienam gaminiui prireikdavo net apie 4 tūkstančių. Grandelės nebuvo suvertos, kaip spėliojo archeologai, bet sudėtingu būdu supintos į ilgą pynę (Pinkevičiūtė, 1981, p. 65). Iš jos meistras spirale konstravo norimos formos ir aukščio kepuraitę, o priekyje dar prikabindavo keliolika žalvarinių (rečiau – sidabruotų) klevo sėklos formos pakabučių. Tokios kepuraitės sunkokos (sverdavo net iki 1 200 g), tačiau pakankamai elastingos, gerai apgobdavo galvą. Tai, be abejo, šventinis turtingos moters drabužių elementas. Ši išvada savaime išplaukia, regint kitas gausias visos aprangos žalvario puošmenas, rastas kiekviename kape, kur tik buvo kepuraitė. Pvz., Žviliuose kape Nr. 4A palaidota moteris turėjo 2 antkakles, 5 smeigtukus, 3 apyrankes, be kitų įkapių, kurių iš viso rasta 20 (17 lent.). Tiek įkapių nebuvo nė viename Žvilių kapinyne atkastame moters kape.

Dar pasakytina, kad Žvilių kepuraitės kūginė viršūnė tartum nuardyta, o nuardytoji dalis – apie 60 cm ilgio dviguba grandelių pynė su spirališkai suriestu galiuku – ištiesta kape tiesiai į pietryčius (153 pav.).

Apgalvių rasta 29 egz. (17 lent.). Jie yra nevienodi: skiriami 5 šių galvos puošmenų tipai.

Pirmajam tipui priklauso 2 apgalviai, rasti moters ir mergaitės kapuose (Nr. 23, 27). Sprendžiant iš žalvarinių detalių ir organinės medžiagos liekanų, galvos papuošalą sudarė audeklinė juostelė, kurios priekinėje dalyje (kaktos srityje) siūlu-virvute buvo prikabinta žalvarinių įvijėlių eilė (7 : 2 pav.). Įvijėlės padarytos iš labai plonos (vos apie 0,1 cm pločio) vielutės. Geriau išlikusios siekė iki 2,5 cm ilgio. Suaugusios moters kape Nr. 23 jų išliko 7, vaiko kape Nr. 27 – 2 egz. Nėra aišku, prie kokio pločio juostos įvijėlės buvo prisiūtos, nes žalvario užkonservuotos audeklo skiautėlės buvo visai menkos.

152 pav. Kepuraitė iš moters kapo Nr. 4A (rekonstrukcija B. Pinkevičiūtės)

Abiejų moterų kapai atkasti toje kapinyno dalyje, kur mirusieji buvo laidojami III–IV a. Todėl nekyla jokių abejonių dėl aptariamo tipo apgalvių chro-

153 pav. Kepuraitės liekanos iš moters kapo Nr. 4A

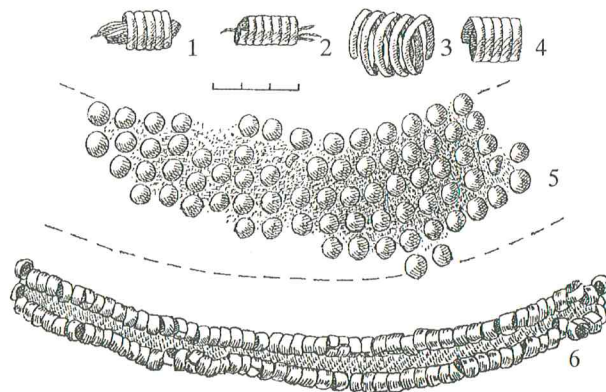
nologijos. Ją patvirtina ir abiejuose kapuose rastos įkapės, pvz., antkaklė dėželiniais galais, klaipėdietiško tipo antkaklės kūginiais galais, smeigtukai žiedine galvute, ažūrinė apskrita segė.

Senojo geležies amžiaus paminkluose aptinkama apgalvių – odinių juostelių, kurių priekinėje dalyje būna pritvirtinta žalvarinių puošmenų, pvz., ornamentuotų skardelių ar tuščiavidurių spurgelių (SGA, 1986, p. 84). Taigi jie skiriasi nuo rastųjų Žviliuose. Skiriasi ir nuo visų kitų archeologinėje literatūroje paskelbtų IV–XI a. apgalvių, kurių konstrukcijos pagrindinė detalė yra žalvarinė įvija, dėl to, matyt, tokius galvos papuošalus kai kurie archeologai vadina įvijiniais (Vaškevičiūtė, 1992, p. 128).

Antrajam tipui priklauso 22 apgalviai, kurių sandarai būdinga žalvarinė įvija. Skiriami bent 2 jų variantai, atspindintys šių galvos papuošalų konstrukcijos raidą.

Sprendžiant iš kapuose aptiktų liekanų, 5 apgalvius sudarė iš įvairaus storio siūlų padaryta juosta, kurios galai buvo perkišami per žalvarinę įviją, prigludusią prie moters pakaušio (71, 82 pav.). Todėl kasinėjimų metu ši metalinė apgalvių detalė randama gulinti tarp kaukolės dūlėsių skersai kapo (70; 81 : 1–3 pav.). Įvijos nevienodos. Vienos padarytos iš pusiau apvalaus pjūvio apie 0,3 cm pločio vielos ir yra 1,5–2,4 cm ilgio bei 1,5–2 cm skersmens (154 : 1, 2, 4 pav.). Apgalviai su tokia trumpa įvija yra patys ankščiausi. Mat jie rasti toje kapinyno dalyje, kur mirusieji laidoti III–IV a. (k. Nr. 134, 149, 280).

Kitų apgalvių įvijos, padarytos iš panašios vielutės, yra kone dvigubai ilgesnės – siekia iki 4,5 cm ilgio ir yra apie 1 cm skersmens (154 : 3 pav.). Apgalvis su tokia įvija rastas VII–VIII a. datuojamų kapų teritorijoje (k. Nr. 203). Čia aptiktas ir dar vienas apgalvis su didžiuole 15,5 cm ilgio įvija, padaryta iš trikampio

154 pav. Apgalviai ir jų detalės: 1 – k. Nr. 280, 2 – k. Nr. 203, 3 – k. Nr. 134, 4 – k. Nr. 49, 5 – k. Nr. 202, 6 – k. Nr. 167

pjūvio vielos (75 : 3 pav.). Jos ir skersmuo daug didesnis negu kitų – siekia iki 2,3 cm (k. Nr. 189).

Beveik visų įvijų vidus kupinas žalvario užkonservuotų siūlų. Geriausiai išlikusios jų liekanos (k. Nr. 189) rodo, kad siūlai buvo vilnoniai, dveji: vieni rudos, kiti – šviesesnės, rusvos spalvos. Pirmųjų kiekvienas siūlas suvytas iš 2, antrųjų – iš 7 gijų.

Taigi visi 5 šio varianto apgalviai, turintys po 1 ilgesnę ar trumpesnę įviją, padaryti iš siūlų. Tačiau neaišku, kaip iš tų siūlų pluošto buvo pagaminta juosta, apjuosianti mirusiosios galvą. Kai kurie tyrinėtojai spėja, kad įvairiaspalvių siūlų pluoštu galėjo būti apsukamas iš lankščios vytelės padarytas lankelis, dedamas ant moters galvos (Volkaitė-Kulikauskienė, 1984b, p. 121; 1997, p. 36). Ši prielaida galima, turint galvoje, kad vienos moters kape (Nr. 149) rastos įvijos viduje išliko ne tik siūlų, bet ir medinio stiebelio-pagaliuko liekanų. Bet apie tokių stiebelių paskirtį yra ir kitų nuomonių, kurios bus išdėstytos vėliau, apibūdinus visus antrojo tipo apgalvių variantus.

Kitam šio tipo apgalvių variantui priklauso 15 egz., rastų VII–VIII a. kapuose. Geriau išlikusios įkapės rodo, kad jų konstrukcijai pamatą padėjo ankstesni – pirmojo varianto apgalviai. Nuo šių vėlesnieji skiriasi daug gausesnėmis ir įvairesnėmis žalvarinėmis detalėmis.

Nesuardytuose kapuose rastiems apgalviams panaudotos stambios 14–17 cm ilgio ir 2–2,4 cm skersmens žalvarinės įvijos, padarytos iš 0,4–0,5 cm pločio trikampio pjūvio vielos, glaudžiai suvytos į 30–31 apviją (k. Nr. 172, 174, 196, 197, 213, 221, 235). Abiejų galinių apvijų briaunelė kartais ornamentuota skersinių įkartėlių eile (k. Nr. 221). Bet vienos mirusiosios apgalvis buvo su daug trumpesne, vos 2,7 cm ilgio siekiančia įviją, padaryta iš 0,3 cm storio apvalaus skerspūvio vielos, suvytos į 7 apvijas (k. Nr. 242). Abi galinės apvijos taip pat papuoštos įkartėlių eilute.

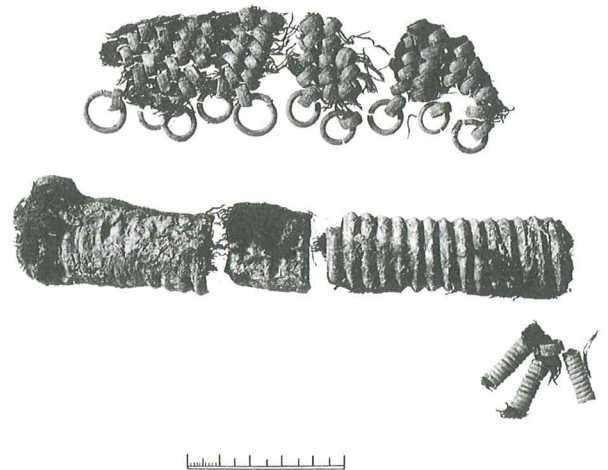
Kasinėjimų metu visos didžiosios įvijos rastos gulinčios skersai kapo prie mirusiosios pakauškaulio fragmentų (83 pav.). Dirbiniai šiek tiek išlinkę, tarytum kartojantys pakaušio linkį. Įvijų viduje gausu siūlų, kurie yra dviejų spalvų. Vienose įvijose – juodi ir rusvi, kitose – rudi ir tamsiai žali, o trečiose – vien rudi, bet skirtingų atspalvių. Be to, vienos spalvos siūlai yra stori, primenantys virvutes, suvytas iš 7–10 gijų, o kitokios spalvos siūlai – daug plonesni ir dažniausiai suvyti tik iš 2 gijų.

Dėl šių didelių žalvarinių įvijų paskirties archeologinėje literatūroje yra pareikšta įvairių nuomonių. Antai vieni archeologai mano, kad įvijos yra susijusios su to meto moterų šukuosena ir sudaro plaukų juostos dalį (Tautavičius, 1984a, p. 107). Kitiems atrodo, kad ant įvijų būdavo sukama kokio nors galvos apdangalo

dalis arba plaukai (Merkevičius, 1974, p. 61). Treti teigia, kad įvijos tėra papuošalas, turintis praktinę paskirtį, t. y. pakaušyje ant įvijos būdavo užsukami plaukai, padarant tam tikro dydžio kuodą (Volkaitė-Kulikauskienė, 1997, p. 37; 28 pav.). Ketvirtai galvoja, kad įvija sujungdavo abu galus apgalvio, sudaryto iš žalvarinių įvijėlių, periodiškai perskirtų vertikaliomis žalvarinėmis plokštelėmis (Michelbertas, 1972a, 5 pav.). Dėl paskutiniosios nuomonės archeologinėje literatūroje jau senokai pradėta reikšti abejonių (Volkaitė-Kulikauskienė, 1984b, p. 121).

Kilusių diskusiją paįvairino „Žemaitijos“ ekspedicijos archeologiniai atradimai, 1975 m. tyrinėjant Kaštaunalių kapinyną. Skelbiant šio paminklo kasinėjimų rezultatus, ir buvo išdėstyta mintis, kad siūlų pluoštas įvijų viduje yra liekanos audeklinio apgalvio, juosusio mirusiosios galvą ir ant pakaušio suveržto būtent ta žalvarine įviją, kad jos viduje tarp siūlų esančiu mediniu pagaliuku greičiausiai buvo persmeigiama įvijoje buvusi apgalvio dalis (Vaitkunskienė, 1984a, p. 86). Tokias prielaidas ne tik patvirtino, bet ir gerokai praplėtė nauja archeologinė medžiaga, sukaupia kasinėjant Žvilių kapinyną.

Kadangi kapuose rasta geriau ar blogiau išlikusių kaukolės dūlėsių, nekilo jokių abejonių dėl įvijų padėties: visos jos gulėjo ties mirusiosios pakaušiu. Nuiminėjant nuo žalvarinių įvijų pažaliavusios kaukolės liekanas, pastebėta plaukų, pažaliavusių kaip ir kaulai (k. Nr. 172, 189, 213). Vadinasi, jei įvijos būtų susijusios su šukuosena, tai susuktų į kuodą plaukų liekanos turėtų būti prikibusios prie įvijos iš visų pusių. Bet, betyrinėjant kapą, paaiškėjo štai kas. Kai įvija būdavo keliama iš kapo, visada drauge pasikeldavo ir po ja išlikęs medienos gabalas – žalvario užkonservuotas ir

155 pav. Apgalvio liekanos iš moters kapo Nr. 197

prie jo prilipęs karsto fragmentas. Paprastai medienos liekanos lengvai kaip luobas atsiskirdavo, bet plaukų tarp įvijos ir karsto fragmento nebuvo. Ant medienos gabalo net būdavo atsispaudę aiškūs įvijos atspaudai – apvijų palikti grioveliai, bet juose plaukų – nė žymės. Vadinasi, jie ant įvijos nebuvo užvynioti. Juk jeigu jau žalvaris užkonservavo karsto fragmentą, tai turėjo išlikti ir ant įvijos užvynioto menamo kuodo dalis tarp įvijos bei medienos. Bet žalvario įvija užkonservavo tik pakauškaulio dalį su plaukų liekanomis, aiškiai priglundusiomis prie vienos įvijos pusės, – tos, kuri lietésu su pakaušiu.

Kapuose kartu su įvija prie kaukolės liekanų buvo ir juostų, nupintų iš žalvarinių grandelių bei storų rusvos spalvos siūlų, analogiškų tiems, kurių pluoštas išlikęs minėtų įvijų viduje bei galuose. 0,6–0,7 cm skersmens grandelės sulenktos iš plokščios ar trikampio pjūvio apie 0,3 cm pločio vielutės. Beje, matmenimis ir išore jos labai artimos toms grandelėms, kokios naudotos kepuraitei, rastai kape Nr. 4A. Tik ji daug vėlesnė už apgalvius.

Apgalvių juostoje grandelės komponuotos vertikalios vis po 2 eiles (155, 156 pav.). Tarp jų kartu dar įpintas atskiras daug plonesnis siūlas. Šis, matyt, ne tik sutvirtindavo juostą, bet ir savitai ją papuošdavo, ypač jei įpintasis siūlas buvęs kitokios spalvos.

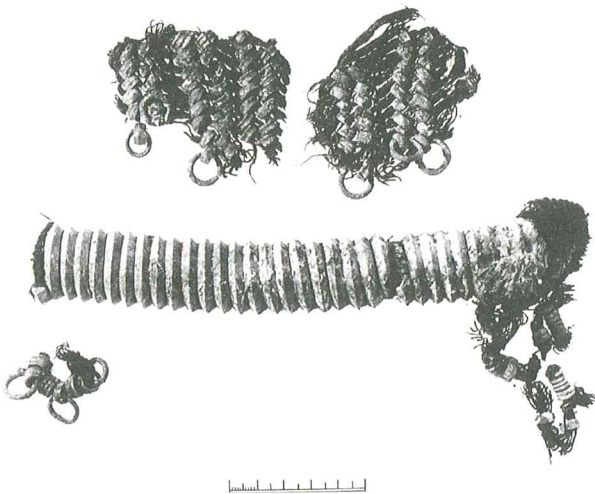
Kai kurių kapų (Nr. 197, 221, 235, 246, 256) radiniai pateikė argumentų, leidžiančių tvirtinti, kad visą juostų pakraštį dar puošia žalvariniai pakabučiai. Tai apie 1 cm skersmens žiedeliai, sulenkti iš 0,2 cm storio apskritos vielos (77 : 1; 84 : 4 pav.). Tačiau nėra pakankamai aišku, nei kiek tokių pakabučių galėjo būti prikabinta prie juostos, nei koks buvęs pačios juostos plotis. Geriausiai išlikusios yra 4–5,5 cm pločio, tačiau

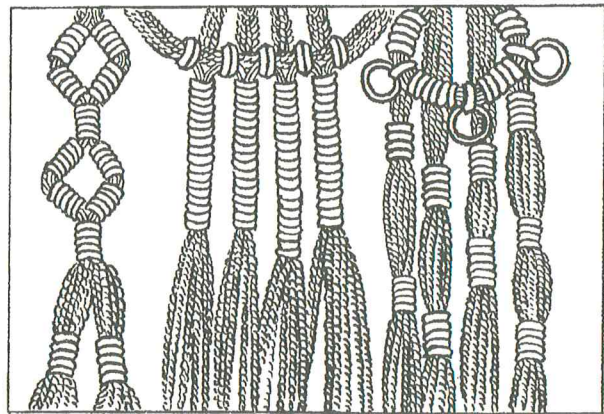
157 pav. Apgalvio nešiosena VII–VIII a. (rekonstrukcija autorės)

juostos galėjo būti ir platesnės, nes jų pakraščiuose siūlai nunykę, o pavienių grandelių aptikta ir tarp kaukolės dūlėsių.

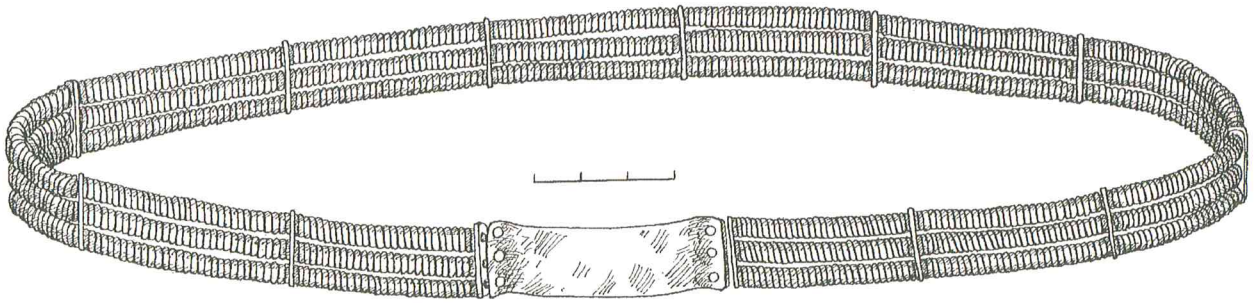
Remiantis geriau išlikusiais juostų fragmentais (k. Nr. 197, 221), galima nustatyti, kad žalvarinės grandelės vertikalios įpintos tik toje juostos dalyje, kuri apjuosdavo moters kaktą. Apytikriai ties ausimis jau nebesupinti, palaidi siūlai pertraukiami per žalvarinę

156 pav. Apgalvio liekanos iš moters kape Nr. 221

158 pav. Palaidų apgalvio galų puošimo variantai

159 pav. Apgalvis iš moters kapo Nr. 149

įviją, juosiančią pakaušį. Suveržus apgalvį, iš įvijos galų išlindę palaidi siūlai – juostos galai (157 pav.) sruogomis abipus galvos laisvai, lyg kokie kaspiniai, leidavosi ant pečių. Vietomis sruogos perrištos dekoratyviniais mazgeliais, galimas daiktas, dar ir tuo tikslu, kad geriau laikytųsi ant jų užmaustytos žalvarinės grandelės (k. Nr. 172, 174, 221). Daug rečiau siūlų pluošteliai suverti į mažas žalvarines įvijėles taip, kad susidarytų rombinės figūros (k. Nr. 197). Buvo ir kitaip iš žalvarinių grandelių ir įvijėlių sudarytų pakabučių ar „kutų“, pritaistytų prie įvijų galuose nusvirusio siūlų pluošto (158 pav.). O to pluošto kai kuriuose kapuose (Nr. 174, 213) išliko nemažai (73 : 4 pav.), todėl galima nustatyti, kad abiejuose įvijos galuose išlindę siūlai gražiai užlenkti ir pabrukti mirusiajai po galva, guldant ją į karstą. Tokiais atvejais skersai kapo gulinčios įvijos išorė būna apkibusi siūlais (juos ir užkonservavo žalvarinis dirbinys – įviją).

Kaip jau sakyta, įvijose išlikęs ir kitokios spalvos bei rūšies siūlų (plonesnių) pluoštas. Labai tikėtina, kad į įviją galėjo būti įverta dar ir atskira spalvotų siūlų puošmena, kurios abu galai taip pat laisvai krisdavo ant pečių. Juk yra žinoma, kad kai kuriose Lietuvos vietovėse nešioti ir tokie apgalviai, kurių įvijos abiejuose galuose įverta net po žalvarinę grandinę, kartais dar ir su keliais žalvariniais klevo sėklos formos pakabučiais gale (Merkevičius, 1984, 17 pav., viršuje; LA, 1993, 145 : 9 pav.). O kitų įvijų abiejuose galuose pradurtos skylutės (Merkevičius, 1984, 21 : 10, 11 pav.; Valatka, 1984, p. 16) taip pat patvirtina mintį apie galėjusias būti į jas įkabintas įvairias puošmenas.

Kai kuriose Žvilių kapinyne rastose įvijose tarp siūlų būna įsmeigtas medinis stiebelis (k. Nr. 149, 172). Tačiau kitose jo nėra, pvz., kapuose Nr. 197, 235 rastos įvijos abi buvo net keliose vietose perlūžusios ir todėl galima įsitikinti, kad minėto stiebelio nėra. Bet kelių gerai išlikusių įvijų viduje yra tiek daug sukietėjusių siūlų, kad neįmanoma įžiūrėti, ar toks stiebelis yra, ar nėra.

Šių stiebelių paskirtis iki šiol nėra pakankamai aiški. Archeologinėje literatūroje keliama mintis, kad

tai – liekana lankelio, kuris apvyniotas juoste ar siūlų pluoštu, nešiotas ant galvos su žalvarine įviją plaukų kuodui susukti, o kartu tas medinis strypelis galėjęs būti ir įviją formuojantis elementas, be kita ko, prilaikantis ir patį kuodą (Volkaitė-Kulikauskienė, 1997, p. 36, 28 pav.).

Autorės nuomone, jau vien Žviliuose rasti apgalviai (155, 156, 157 pav.) įrodo, kad jokio medinio lankelio jiems konstruoti neprireikė, juolab, kad daugumoje įvijų ir nebuvo to menamo lankelio, t. y. medinio stiebelio liekanų. Beje, apie juos nieko nekalba ir kiti tyrinėtojai, analizuodami archeologinę medžiagą, sukauptą kasinėjant kitus vakarinėse žemaičių žemėse išlikusius Maudžiorų ar Šarkų kapinynus, kur taip pat aptikta apgalvio įvijų (Valatka, 1984, p. 16; Tautavičienė, 1984, p. 33). Šiaurinių žemaičių paliktame Sauginių kapinyne 2 moterų kapuose (Nr. 22, 32) taip pat rasta po apgalvio įviją, tačiau, skelbiant paminklo kasinėjimų duomenis, nė žodžiu neužsiminta, kad jose galėjo būti kokių nors medienos liekanų (Merkevičius, 1984, p. 45, 53).

Tuo tarpu Kaštaunalių ir Požerės kapinynų tyrinėtojai tvirtina, kad kai kuriose įvijose ne tik yra po medinį strypelį ar virbelį, bet jie dar ir aiškiai apdrožti (Tautavičius, 1984a, p. 100; Vaitkunskienė, 1984a, p. 86), kartais net nusmailintais galais – lyg koks kaištis (Kaštaunaliai, k. Nr. 14, 19). Kalbant apie praktinę tokio stiebelio (ar strypelio, virbelio) paskirtį galima teigti, jog jis būdavo įsmeigiamas į įvijoje esantį siūlų pluoštą tam, kad suveržtas apgalvis neatsipalaiduotų ir nesmuktų ant akių. Fiksacija pakaušio srityje kartais buvo reikalinga gal net dėl atsvaros, nešiojant apgalvius, kurių priekyje įpinta žalvarinių grandelių, prikabinta žalvarinių pakabučių-žiedelių.

Diskutuojant dėl praktinės medinio stiebelio paskirties apgalvio įvijoje, tyrinėtojams galbūt vertėtų pasidomėti ir dėl kitos – magiškosios – jo funkcijos. Mat Eugenija Šimkūnaitė, ištyrusi Kaštaunaliuose (k. Nr. 19) rastos įvijos viduje tarp siūlų įsmeigtą stiebelį, nustatė, kad jis yra kadaginis. O tyrinėtojai teigia,

kad amžinai žaliuojantis spygliuotis kadagys baltų gentyse sietas su chtoniškuoju mitologijos ir folkloro personažu Velniu (Rekašius, 1988). Mitologų nuomone, Velnias – tai suverenus dievas, mirusiųjų ir gyvulių, iš dalies ir kaimo bendruomenės globėjas (Vėlius, 1987). Etnografai dar nurodo, kad lietuvių agrariniuose ir kalendoriniuose papročiuose gausu įvairių apeigų su kadagiu (Dundulienė, 1991, p. 94–97). Tomis apeigomis siekta atgimimo, augimo efekto. Ar tik ne šito ir buvo linkima mirusiajai į apgalvio įviją įkišant sakralinę kadagio šakelę?

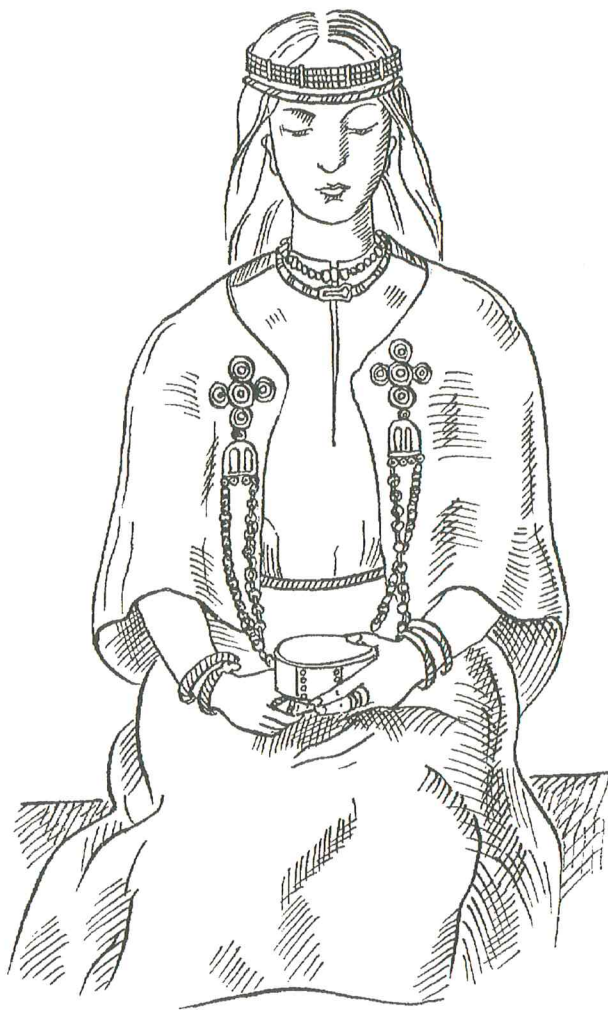
Ta proga verta prisiminti gintaro amuletus – apskritas plokšteles, archeologų randamas moterų kapuose, tyrinėtuose kuršių paliktuose kapinynuose (Volkaitė-Kulikauskienė, 1964, p. 49). Radimo aplinkybės leidžia manyti, kad plokštelės buvo pritaisytos prie galvos dangos (Varnas, 1978, p. 121). O juk gintarui senovės baltų papročiuose ir tikėjimuose teikta ypatinga – magiškoji – reikšmė (Vaitkunskienė, 1992a, p. 36; 1992b, p. 49).

Apibūdinant antrojo tipo apgalvių antrąjį variantą, pagrindinis žinių šaltinis, kaip minėta, buvo 7 nesuardytų kapų kasinėjimo rezultatai. Bet iš akių neišleisti ir duomenys, gauti tyrinėjant dar 6 labai suardytus kapus (Nr. 171, 207, 245B, 246, 252, 256). Mat tarp išblaškytų, aplūžinėjusių įkapių ar jų liekanų šiose kapavietėse rasta ir iš siūlų bei žalvarinių grandelių nupintų juostų fragmentų su pakabučiais-žiedeliais. Didžiausias įvijas, matyt, susirinko „lobių ieškotojai”.

Atskirai dar minėtini 2 vaikiški apgalviai, kurių po 1 aptikta mergaičių kapuose Nr. 198, 224. Abi puošmenos blogos būklės, geriau teišliko tik žalvarinės detalės. Mirusiųjų galvos vietoje, skersai kapo, gulėjo po 3,5–4,2 cm ilgio ir apie 0,6 cm skersmens įviją su siūlų liekanomis viduje (24 : 3, 4 pav.). Tarp kaukolės dūlėsių dar aptikta išlikusių grandelių ar mažyčių įvijėlių trupinių, kurios, matyt, puošė iš siūlų pluošto padarytą priekinę apgalvio dalį. Tačiau visiškai neaišku, nei kiek čia tų grandelių ar įvijėlių buvo, nei kokio jos dydžio, nes kapuose rastos tik menkos jų dalelės. Galima tik spėlioti, kad abu vaikiški apgalviai buvę analogiškos konstrukcijos, kaip aukščiau apibūdinti rastieji suaugusių moterų kapuose. Juolab, kad ir šie, ir anie rasti VII–VIII a. datuojamuose kapuose.

Taigi antrojo tipo apgalvius regiono moterys nešiojo kelis šimtmečius: paplitę senojo geležies amžiaus pabaigoje šie galvos papuošalai neišėjo iš mados visą vidurinį geležies amžių.

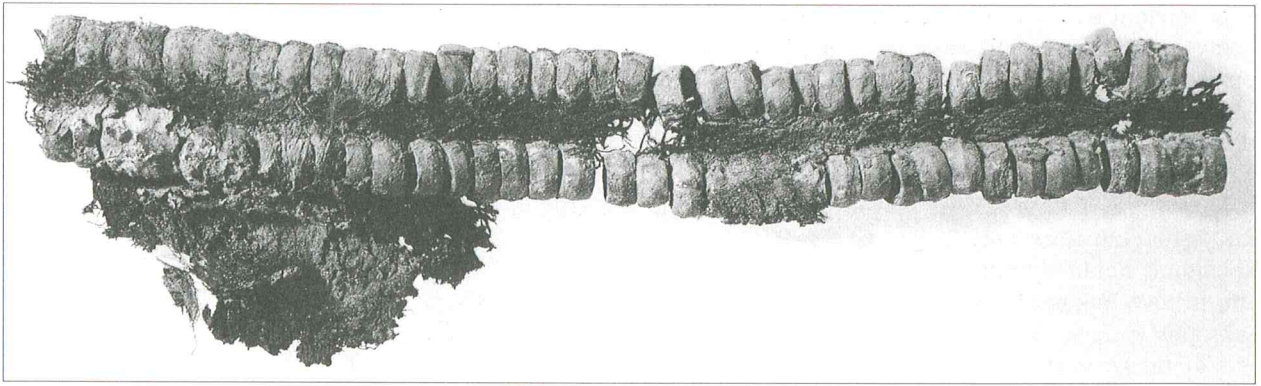
Trečiajam tipui priskiriamas apgalvis, rastas moters kape Nr. 149. Jis visas žalvarinis, sudarytas iš 3 eilių įvijėlių, vietomis perskirtų ir sutvirtintų skersi-

160 pav. IV a. moters kostiumas pagal kapo Nr. 149 radinius (autorės rekonstrukcija)

nėmis plokštelėmis. Abu šios žalvarinės juostos galus jungė $5 \times 1,5$ cm dydžio stačiakampio pavidalo šiek tiek išlenkta plokštelė (159 pav.). Ji be ornamento, su 3 skylutėmis abiejuose galuose. Apgalvį sudarančios apie 0,4 cm skersmens įvijėlės nevienodos: vienos yra 3 cm, kitos – 3,8–4 cm ilgio. Jas skiriančios plonos stačiakampio pavidalo suapvalintais kampais plokštelės su 3 skylutėmis yra 1,5 cm ilgio ir apie 0,5 cm pločio. Visas apgalvis (sudėjus į juostą įvijas ir plokšteles) yra apie 52–53 cm ilgio.

Apgalvis rastas ant mirusiosios galvos kartu su kitu, priklausančiu antrojo apgalvių tipo pirmajam variantui (154 : 4 pav.). Kadangi kape pirminėje padėtyje dar tebebuvo ir kaukolės fragmentų (60 : 4; 63 pav.), tai aiškus ir pats apgalvių nešiojimo būdas: žalvarinis apgalvis juosė mirusiosios galvą taip, kad jo galus jungianti plokštelė aiškiai buvo prigludusi prie

161 pav. Berniuko apgalvio fragmentas iš kapo Nr. 167

pakauškaulio. Antrojo apgalvio liekanos, t. y. žalvarinė įvija su siūlų pluoštu viduje, gulėjo taip pat prie pakauškaulio ir visai arti tos plokštelės, jungiančios žalvarinio apgalvio galus. Radinių – galvos papuošalų ir kaukolės liekanų padėtis akivaizdžiai rodo, kad mirusiajai ant galvos pirma buvo uždėtas apgalvis su žalvarine įvija ant pakaušio, paskui ir žalvarinis apgalvis taip, kad jo galus jungianti plokštelė derėtų su pirmojo apgalvio įvija, t. y. būtų aukščiau anos (160 pav.). Vadinasi, kapo Nr. 149 tyrinėjimai pateikė neginčijamų argumentų, leidžiančių nustatyti, kad jungiamoji plokštelė ir įvija yra dviejų tipologiškai skirtingų apgalvių elementai.

Ši nuostata akcentuotina todėl, kad archeologinėje literatūroje galima rasti vieną ar kitą apgalvio rekonstrukciją, kur abu minėti skirtingų apgalvių elementai sukomponuoti į vieną (Michelbertas, 1972a, p. 123; Vaškevičiūtė, 1992, p. 130; 7 pav.). Tokie mėginimai jau yra sulaukę argumentuotų abejonių (Volkaitė-Kulikauskienė, 1984b, p. 121; LA, 1995b, p. 111). Tās abejones parėmė ir archeologiniai duomenys, gauti kasinėjant Pagrybio kapinyną. Jie leidžia pamatuotai tvirtinti, kad žalvarinis apgalvis su jungiamąja plokštele ir iš siūlų padarytas apgalvis su žalvarine įvija – tai 2 skirtingų tipų galvos papuošalai (LA, 1995b, p. 110). Mat atkasus moters kapą Nr. 35, buvo akivaizdu, jog žalvarinis apgalvis juosia gerai išlikusių kaukolę, o atskirai galvūgalyje gulėjo 2 žalvarinės įvijos, kurių vienoje išlikęs siūlų pluoštas ir į jį įsmigusio medinio strypelio liekanos, kita buvo tuščia (LA, 1995b, p. 17; 156 pav.).

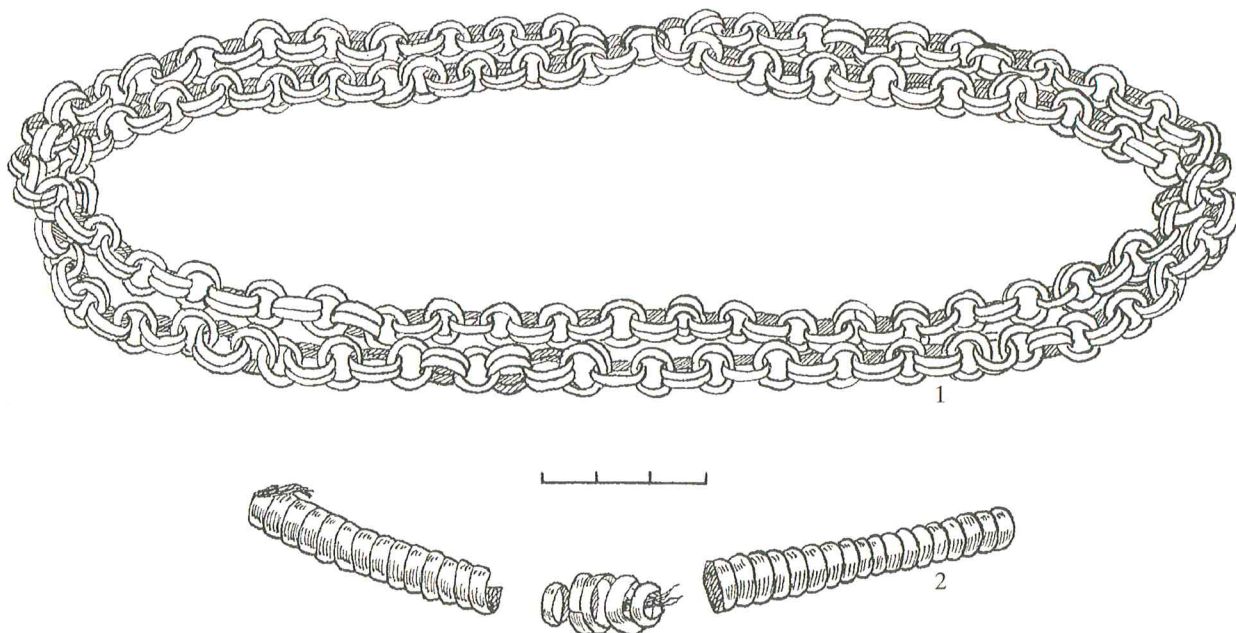
Nors žalvariniai apgalviai, sudaryti iš įvijėlių ir skiriamųjų plokštelių, gana populiarius papuošalas, Lietuvoje paplitęs jau senajame geležies amžiuje (Волкайте-Куликаускаене, 1986, p. 156), tačiau tokie, kurių galus sujungia pailga plokštelė, yra reti. Iki šiol jie randami tik tuose kapinyuose, kurie buvo kasinėti Šilalės apylinkėse (Dargaliai, Pagrybis, Pakalniškiai, Šarkai, Žviliai).

Žviluose rastasis yra pats anksčiausias, datuotinas IV a. Galbūt dėl to jis ir pats siauriausias. Mat papuošalą sudaro tik 3 įvijėlių eilės, o kitus, vėlesnius, datuojamus V–VI a., – net 5–6 eilės. Todėl ir galus jungiančios plokštelės nevienodos, Žvilių apgalvio plokštelė daug mažesnė, be to, ji neornamentuota, o kitos, vėlesnės, pagražintos įvairiais geometriniais raštais.

Ketvirtajam apgalvių tipui priklauso 1 egz. (k. Nr. 202). Sprendžiant iš liekanų, galvos papuošalą sudarė ne siauresnė kaip 5,5 cm pločio audeklinė juosta, kurios priekyje prisagstyta žalvarinių kugelių-sankabėlių (154 : 5 pav.), siekiančių apie 0,7 cm skersmens. Geriau išlikusių priskaičiuota 73 egz. Akivaizdu, kad abiejuose kugelių šonuose yra po ataugėlę. Pradūrus audeklinę juostą, ataugėlės užlenktos į kugelio vidų. Kūgeliai segti glaudžiai vienas prie kito 6 vertikaliomis eilėmis, kurių išliko 18. Kūgeliais išpuošta apgalvio dalis buvo apie 14 cm ilgio. Tai gi žalvario puošmenomis padabinta tik ta dalis, kuri juosė mirusiojo kaktą.

Apgalvis rastas vyro kape. Mirusysis palaidotas kaip įžymus karys raitelis. Tai rodo jo įkapės (17 lent.). Tiesa, kapas labai suardytas, įkapės, tiksliau, jų dalys, išblaškytos kapavietėje, o pirminėje padėtyje gulėjo tik 3 daiktai: apgalvis (su kaukolės dūlėsiais), kirvis (prie kaukolės liekanų) ir pentinas (mirusiojo krūtinės srityje). Kiti daiktai – kalavijo bei jo makščių fragmentai, peilio dalis, pincetas, smeigtuko nuolauža, žiedas, segės fragmentas, odinis diržas, puoštas žalvariniais kūgeliais, diržo sagtis su apkalu – rasti įvairiame gylyje ir įvairiose kapo vietose. Taip pat rasta ir žirgo kaukolės dalių bei kamanų žalvarinių puošmenų – klevo sėklos formos kabučių su įvijėlėmis.

Dėl apgalvio chronologijos abejonių nekyla, nes juo papuoštas mirusysis palaidotas VII–VIII a. kapų teritorijoje. Tai liudija ir kitos jo įkapės. Tai įdomu. Mat žalvariniais kūgeliais puošti kai kurias raitelių ir žirgo aprangos dalis (diržus, pentinų odines detales, kamanas) žviliskiai pradėjo dar senajame geležies

162 pav. Mergaičių papuošalai iš kapo Nr. 184: 1 – apgalvis–grandinė, 2 – apvara

amžiuje. Tyrinėtojai yra nurodę, kad drabužio puošimas žalvariniais kūgeliais – tai įvairiuose Europos kraštuose paplitusi mada, rodanti, be kita ko, neabejotinus tarpgentinius kontaktus (Blumberg, 1982).

Penktajam apgalvių tipui priklauso 1 egz. (k. Nr. 167). Tai juosvos spalvos audeklinė juostelė, kurios abu kraštai apkabinėti žalvarinėmis viena prie kitos priglaustomis grandelėmis. Grandelės padarytos iš 0,3–0,35 cm pločio vielutės ir yra apie 0,7 cm skersmens (154 : 6; 161 pav.). Apgalvio būta apie 2 cm pločio. Radimo aplinkybės liudija, kad juo kaip juosta buvo perjuosta mirusiojo galva. Tačiau neaišku, kaip sujungti apgalvio galai. Galbūt jie paprasčiausiai buvo surišti ant pakaušio.

Šiuo apgalviu papuoštas mirusysis – berniukas buvo palaidotas kaip karys raitelis (17 : 5 pav.). Prie šono padėta ietis, ties kurios geležine viršūne gulėjo geriamasis ragas, o ant viršaus – paaukoto kumeliuko galva. Vaikas papuoštas žalvariniais papuošalais, tarp kurių buvo apvarėlė, segė su 2 gintariniais amuletais-karoliukais, apyrankė, 3 žiedai. Šalia galvos buvo padėtas ir diržas, bet jo išlikusi tik metalinė sagtis. Taigi ir įkapės, ir žirgo auka liudija, kad berniukas – kilmingos bei turtingos šeimos vaikas. Tai viena. O antra, kapo inventorius ir jo vieta kapinyne rodo, kad apgalvis datuotinas VII–VIII a.

Beje, to paties laikotarpio panašių galvos papuošalų rasta kasinėjant ir Požerės kapinyną. Tik šių juostų pakraščiuose žalvarinių grandelių įverta daug rečiau. Be to, manoma, kad tokiomis 2–4 cm pločio juostomis

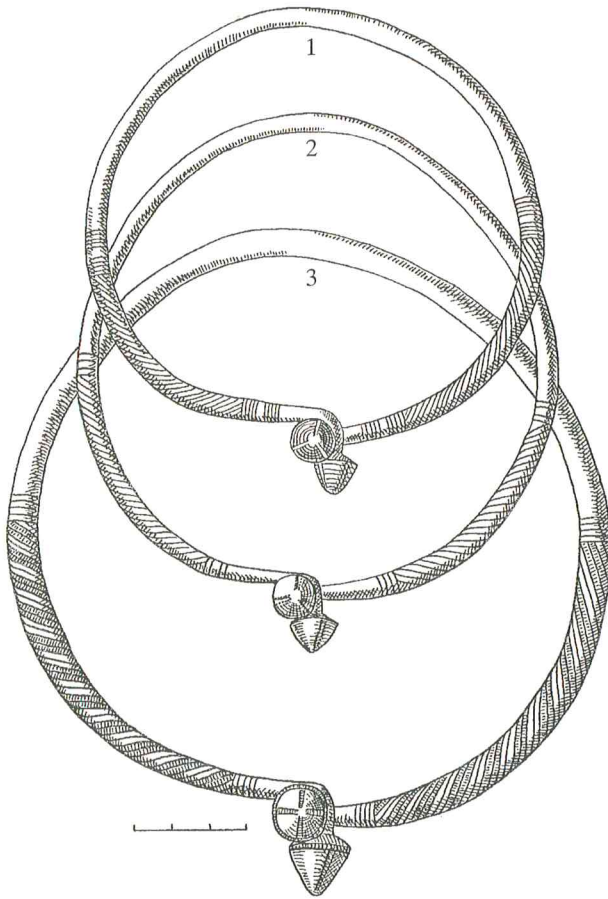
būdavo surišami ant pakaušio plaukai, o ilgi galai krisdavo ant pečių (Tautavičius, 1984a, p. 108; 22 pav.). Visai kitą panašaus galvos papuošalo nešiojimo būdą demonstruoja radinių – juostos ir kaukolės padėtis Žviliuose atkastame vaiko kape, t. y. jis apjuosė berniuko galvą.

Grandinė – originalus galvos papuošalas, rastas tik mergaitės kape Nr. 184. Radinys primena vainiką, sudarytą iš dvigubų žalvarinių, apie 0,8 cm skersmens grandelių. Iš jų ir suverta dveilė grandinė, kurios galus sujungė viena į kitą įvertos 3 grandelės (162 : 1 pav.). Gana gerai išlikęs papuošalas yra apie 16 cm skersmens. Kaip liudija radimo aplinkybės, iš grandelių suvertas vainikas ant vaiko galvos dėtas taip, kad sujungti jo galai būtų ant pakaušio.

Papuošalo chronologiją pirmiausia nurodo jau pati tyrinėtą kapo padėtis kapinyne: mirusioji palaidota tarp kitų VII–VIII a. datuojamų kapų. Ypač patikimas chronologijos rodiklis – kapo inventorius. Pvz., jau vien tik kryžinis smeigtukas su apskritomis plokštelėmis „kryžiaus“ galuose neleidžia abejojti, kad vaikas palaidotas ne anksčiau kaip VII a. Apskritai tokie smeigtukai regiono moterų labiausiai ir buvo nešioti VII–VIII a. (Kaštaunaliai, Požerė). Minėta mergaitės įkapė – kryžinis smeigtukas atkreipia dėmesį dar ir tuo, kad prie jo prikabinta dvilinka žalvarinė grandinė (visas jos ilgis – apie 50 cm) yra analogiška tai, iš kurios padarytas vainikas – galvos papuošalas.

Šiam vainikui analogijų Lietuvos archeologinėje medžiagoje iki šiol nėra žinoma. Tačiau, tyrinėjant kai

163 pav. Antkaklės kūginiais galais: 1 – k. Nr. 27, 2 – k. Nr. 72, 3 – k. Nr. 23

kuriuos iš vidurinio geležies amžiaus regione išlikusius kapinynus, atkasta kapų, kuriuose palaidotų vaikų galva buvo perjuosta žalvarine grandinėle (LA, 1995, 158 pav.).

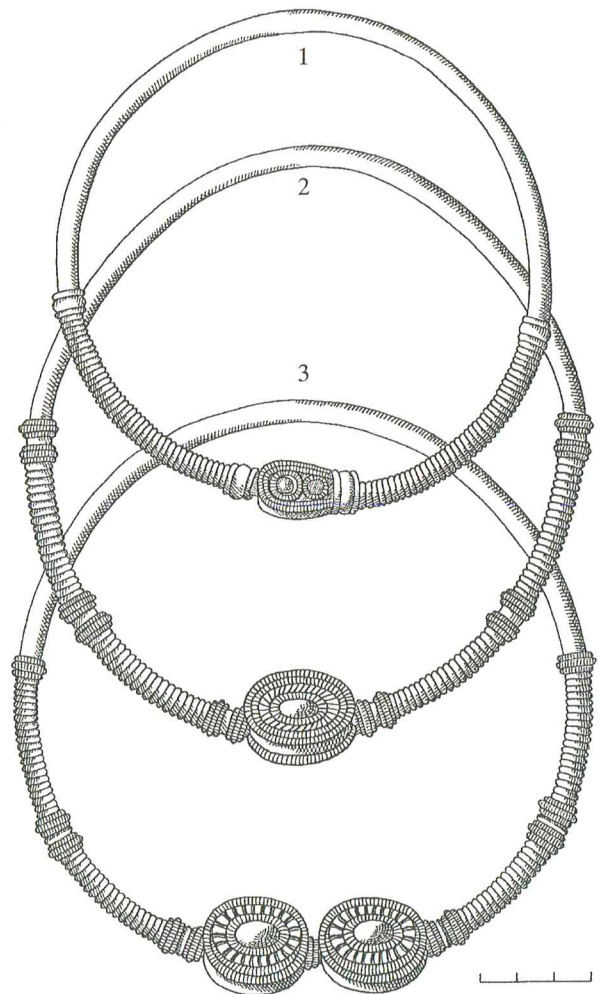
Kaklo ir krūtinės papuošalai. *Antkaklės.* Kapinyne jų rasta 53: 45 – tyrinėtuose kapuose (17 lent.), 7 – atsitiktinai kasinėtose perkasose (2 lent.), 1 – atsitiktinė, rasta V. Statkevičiaus (LNM, 478 : 41). Šie papuošalai yra 9 tipų.

Antkaklių kūginiais galais aptikta 11. Visos jos, žalvarinės, skirstomos į 2 grupes. Pirmajai priklauso 7 vadinamosios klaidėdietiškios antkaklės, kurių surinkta: 3 sveikos (k. Nr. 22, 23, 34, 74, 129), 1 deformuota (pk. Nr. 24) ir 1 fragmentas (LNM, 478 : 41). Jų apskrito pjūvio 0,4–0,7 cm storio lankeliai šonuose šiek tiek pastorinti, o prie galų vėl plonėjantys. Pastorinti šonai puošti įžambiais grioveliais, tarp kurių protarpiais įrėžti skersiniai ranteliai. Ornamento pradžia ir pabaigą akcentuoja skersinių brūkšnelių grupė (163 : 3 pav.). Kūgelių apačią apjuosia įkartėlių eilė, o viršų puošia tokių pat įkartėlių dvi viršūnėje

kryžmai susikertančios eilės. Antkaklė yra 12,5–16 cm skersmens, kūgeliai – 1–1,5 cm aukščio ir 1,2–1,5 cm skersmens.

Nustatyta, kad tokio tipo antkaklės kūginiais galais Lietuvoje labiausiai paplito III a., nors kai kurios jų galėjo būti nešiotos dar IV a. pradžioje (LAA, 1978, p. 14). Žviliuose rastosios priskiriamos III a.

Antrajai grupei priklauso 4 vadinamosios latviškos-lietuviškos antkaklės kūginiais galais (k. Nr. 27, 65, 72, pk. Nr. 36). Išoriškai jos mažai kuo skiriasi nuo klaidėdietiškųjų. Antkaklių apskrito pjūvio lankelis šonuose ne tik pastorintas, bet ir paplatintas ir todėl yra ovalaus skerspūvio. Pastorintoji dalis pagražinta vien tik įžambiniais grioveliais, o ornamento pradžia ir pabaiga pažymėta skersinių brūkšnelių grupe. Kūgeliai dažniau puošti taip, kaip pirmosios grupės antkaklių. Tačiau vieni antkaklių kūgeliai papildomai ornamentuoti dar ir horizontaliai įrėžtais grioveliais (163 :

164 pav. Antkaklės dėželiniais galais: 1 – k. Nr. 22, 2 – k. Nr. 23, 3 – k. Nr. 24

1, 2 pav.). Sveika antkaklė yra 11,5 cm skersmens (k. Nr. 27), kitos 2 – sulūžusios, o ketvirtosios tėra tik fragmentas. Kūgeliai siekia 0,6–0,8 cm aukščio ir apie 1–1,1 cm skersmens.

Tokios antkaklės datuojamos III a. antrąja puse – IV a. (LAA, 1978, p. 14). Žvilių antkaklės priklauso prie ankstyvųjų, t. y. datuojamos III a. II puse.

Dėželių antkaklių rasta 4 egz. (k. Nr. 22, 23, 24, 68). Visos žalvarinės, bet skirtingos. Antkaklių iš kapo Nr. 22 apskrito pjūvio, apie 0,5 cm storio lankelio šonai iki pat galų yra šiek tiek pastorinti ir matomoje (gerojoje) pusėje išraižyti skersiniais grioveliais. Iš pirmo žvilgsnio atrodo, kad jie apvynioti plona vielute (164 : 1 pav.). Pagražinimo pradžia ir pabaigą akcentuoja profiliuotas žiedelis. Vienas antkaklės galas užbaigtas pailga plokštele su išilgine išpjova kabliukui užkabinti. Ant jos viršaus uždėta „dėželė“, kuri yra 2 cm ilgio ir apie 1,5 cm pločio. Dėželės paviršius 2 eilėmis apkraštuotas rautyta vielute. Iš tokios pat vielutės padaryti 2 ratukai įtaisyti dėželės viršuje. Vienas iš jų apjuosia skylutę, skirtą kabliukui, pritaistytam kitame antkaklės gale, o antrojo ratuko vidus tuščias, matyt, skirtas stiklo akutei įstatyti, bet šios jau čia nebėra. Antkaklės yra apie 13 cm skersmens.

Ši antkaklė ypač atkreipia dėmesį tuo, kad jos dėželė yra neįprastos formos, t. y. ne apskrita, o pailga. Lietuvos archeologinėje medžiagoje žinoma dar 1 antkaklė su pailga dėzele, rasta Kurmaičių kapinyne, Kretingos r., kartu su Antonino Pijaus moneta (Kulikauskas, 1951, 1 pav.). Žvilių antkaklė priskiriama III a. Mat ji rasta tame pat kape, kuriame buvo tuo pačiu amžiumi datuojama antkaklė kūginiais galais.

Kitų dviejų (k. Nr. 23, 24) antkaklių apie 0,6 cm storio apskrito pjūvio lankelių šonai iki pat galų apvynioti plona vielute. Apvyniojimo pradžia, vidurys ir pabaiga pagražinta nevienodo skersmens rautytu žiedelių grupe. Viena antkaklė (k. Nr. 23) turėjo tik 1 apskritą dėželę (pav. 164 : 2), o kita (k. Nr. 24) – 2, t. y. abiejuose galuose po 1 (pav. 164 : 3). Apie 2,5 cm skersmens ir apie 1,2 cm aukščio dėželių paviršiuje, pačiame centre, yra įdubimas, tarytum „lizdas“ stiklo akutei (nė vienos nerasta) įstatyti. Visas likęs paviršius išpuoštas rautytais sidabriniais žiedeliais.

Ketvirtosios antkaklės (k. Nr. 68) lankelis padarytas panašiai, kaip ir dviejų paskutiniųjų. Akivaizdu, kad dėželė buvusi tik 1, bet išliko tik tos dėželės apačia, t. y. apie 1,6 cm skersmens apskrita plokštelė su skylute centre. Ant plokštelės yra išlikę tik buvusios dėželės pėdsakai. Ši antkaklė – vyro įkapė, nes kapo inventoriuje buvo ir ginklų, tarp jų ir III–IV a. datuojamų ietigalių rombine plunksna (36 : 2 pav.).

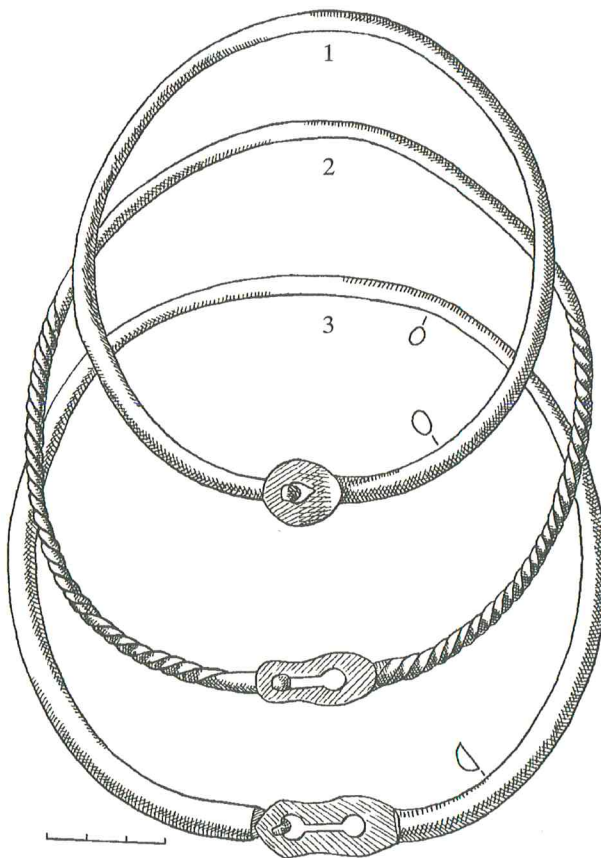
Dėželių antkaklių skersmuo 15,5–16 cm.

Analogiškos antkaklės ir su 1, ir su 2 dėžėmis

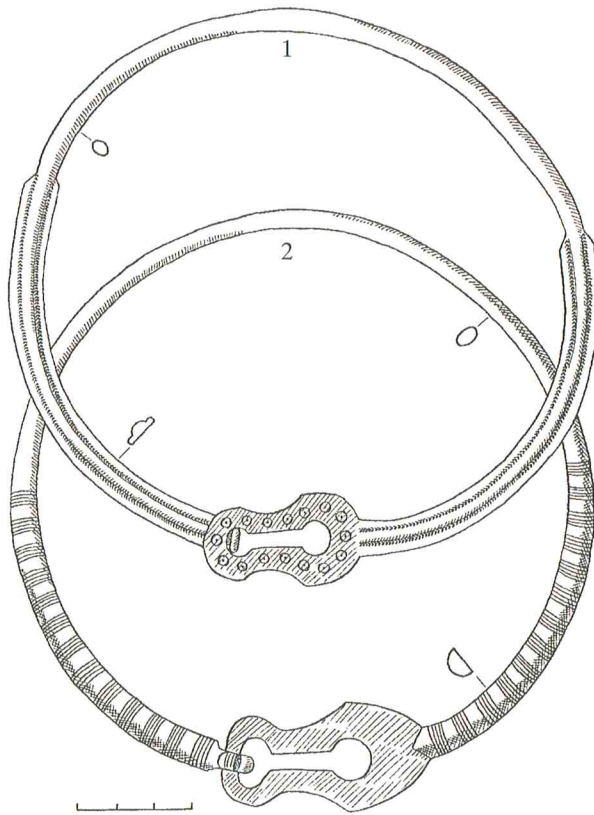
galuose Lietuvoje buvo paplitusios III a., bet kai kurios galėjo būti madingos dar ir IV a. (LAA, 1978, p. 17, 18). Žviliuose rastosios datuotinos III a. Taip manyti verčia kartu su jomis rasti to paties laikotarpio kiti papuošalai, pvz., antkaklė kūginiais galais, žiediniai smeigtukai, juostinės apyrankės.

Šaukštinė antkaklė tėra 1 (k. Nr. 265). Jos apie 0,5 cm storio apskrito pjūvio lankelio šonai ir galai apvynioti vielute. Apvyniojimo pabaigoje ir pradžioje užmata po profiliuotą rautytu paviršiumi žiedelį. Viename lankelio gale yra kabliukas, kitame – šaukštelio pavidalo „kilpa“. Šis apie 5,3 cm ilgio ir 2,2 cm pločio „šaukštelis“ aplink išpjovą užsegti ir viršuje puoštas plačiais grioveliais, likusi dalis – zigzaginėmis linijomis (98 : 2 pav.). Antkaklė yra žalvarinė, siekia 16 cm skersmens.

Žvilių antkaklė priklauso tai Lietuvoje paplitusių šaukštinių antkaklių antrajai grupei, kuri populiariausia buvo IV a., bet kai kurios jų nešiotos ir III, ir V a. (LAA, 1978, p. 19).

165 pav. Antkaklės su kabliuku ir plokščia kilpele–užkaba: 1 – su apskrita užkaba iš k. Nr. 67, 2, 3 – su raktų skylutės pavidalo užkaba iš k. Nr. 29, 47

166 pav. Antkaklės su kabliuku ir rakto skylutės pavidalo kilpele-užkaba: 1 – k. Nr. 54, 2 – k. Nr. 44

Antkaklių su rakto skylutės pavidalo kilpele-plokštele galuose yra 11. Vienų antkaklių apie 0,3–0,5 cm storio apskrito pjūvio lankelis galuose šiek tiek pastorintas (k. Nr. 47, 103), kitų toks pat lankelis šonuose bei galuose taip paplatintas (iki 0,65–9 cm), kad yra pusiau apvalaus pjūvio (k. Nr. 42, 44, 54, 139), trečių toks pat lankelis šonuose ir galuose tordiruotas ir šiek tiek pastorintas (k. Nr. 29, 49, 260, 261, 268) (165 : 2, 3 pav.). Viename antkaklių gale esanti 3–4 cm ilgio bei 1–2,8 cm pločio rakto skylutės pavidalo plokštelė yra vienur mažiau (165 : 2, 3 pav.), kitur (166 pav.) labiau profiliuotais pakraščiais. Daug dažniau joje padaryta ne 1, bet 2 skylutės kabliukui, esančiam kitame antkaklio gale. Taigi užkabinus kabliuku už vienos skylutės antkaklė bus mažesnio, už kitos – didesnio skersmens. Apskritai antkaklių skersmuo siekia 12–15 cm.

Kai kurių papuošalų lankelio pusiau apvalaus pjūvio šonai ir galai ornamentuoti skersinių brūkšnelių grupėmis (k. Nr. 42, 44) arba įkartėlių eilėmis (k. Nr. 54). Tik vienos antkaklės plokštelė puošta koncentrinėmis ratukų eile (k. Nr. 54).

Šio tipo antkaklėmis puošti ir vaikai, ir moterys, ir vyrai. Pastarųjų jos paprastesnės, be ornamento.

Senesnėje archeologinėje literatūroje nurodoma, kad antkaklės su rakto skylutės pavidalo plokštele galuose Lietuvoje paplito V–VI a. (LAB, 1961, p. 319). Naujų duomenų sankaupa vertė papuošalų chronologiją koreguoti, t. y. datuoti juos IV a. pabaiga – V a. (LAA, 1978, p. 20). Kaip rodo Žviliuose surinkta archeologinė medžiaga, regiono gyventojai šias antkakles nešiojo IV a. Tokį ankstyvą jų paplitimą greičiausiai lėmė tarpgentiniai kontaktai su Vidurio Europos gentimis, kurios antkakles su rakto skylutės pavidalo plokštele galuose buvo pamėgusios III–IV a. (Die Germanen, 1983, p. 370; Schlette, 1971, p. 121; Hoffmann, Treide, 1976, 205 pav.).

Antkaklių su apskrita plokštele viename gale ir su kabliuku kitame tēra 2 (k. Nr. 67, 274). Jos padarytos iš žalvarinės apie 0,4 cm storio vielos. Vienas galas užlenktas, šitaip padarant kabliuką, kitas taip išplotas, kad pasidarytų 1,2–1,6 cm skersmens plokštelė su

167 pav. Antkaklės viela apvyniotais šonais ir galais su kabliuku bei kilpele: 1 – k. Nr. 84, 2 – k. Nr. 113, 3 – k. Nr. 87

skylute centre. Vienos antkaklės lankelio vidurinė dalis staigiai pastorinta ir siekia iki 0,8 cm skersmens (101 : 6; 165 : 1 pav.).

Antkaklės yra 12–13,5 cm skersmens. Viena jų puošė mergaitę, kita – nenustatytos lyties individą. Mergaitei ant kaklo buvo dar ir kita antkaklė viela apvyniotais šonais ir galais su kabliuku ir kilpele bei su rantytomis žiedeliais apvyniojimo pradžioje ir pabaigoje. Kadangi apie šio tipo papuošalų chronologiją tuoj pat bus kalbama, paaiškės ir klausimas, iš kokio laikotarpio yra abi antkaklės su apskrita plokštele galuose.

Antkaklių viela apvyniotais šonais ir galais su kabliuku ir kilpele rasta 8. Jas galima skirti į 2 grupes.

Pirmajai priklauso 4 egz. (k. Nr. 87, 96, 113, 274). Jų apskrito pjūvio apie 0,4 cm storio lankelio šonai iki pat galų apvynioti vielute. Apvyniojimo pradžia, pabaiga, kartais ir vidurys (k. Nr. 87) pagražinti įvairaus skersmens rantytomis žiedeliais. Dėl to antkaklės dar vadinamos žieduotomis (167 : 2, 3 pav.). Viename lankelio gale yra iš vielutės padaryta kilpelė, kitame – dvilinkas kabliukas. Antkaklių skersmuo 15,5–18 cm. Jais papuoštos 2 moterys, mergaitė ir vyras.

Senesnėje archeologinėje literatūroje yra nurodymų, kad žieduotosios antkaklės su kabliuku ir kilpele galuose Lietuvoje datuojamos IV–V a., bet kai kurios buvo nešiotos ir VI a. (LAB, 1961, p. 203, 318). Vėliau pasirodžiusiame specialiai senajam geležies amžiui Lietuvoje skirtame veikale, aptariant to laikotarpio kaklo papuošalus (SGA, 1986, p. 86–106), tepaminėta, kad kai kurios antkaklės viela apvyniotais galais su kabliuku ir kilpele yra puoštos profiliuotais žiedeliais. Neužsiminta apie jas viduriniame geležies amžiui Lietuvoje skirtame darbe (VGA, 1996, p. 173–186). Labai tikėtina, jog taip atsitiko todėl, kad kasmet gausėjanti archeologinė medžiaga vis dar nepateikė svarių argumentų, pagaliau leidžiančių galutinai nustatyti aptariamųjų antkaklių chronologiją.

Remiantis Žvilių kapinyno kasinėjimų duomenimis, galima teigti, kad regiono gyventojai žieduotąsias antkakles viela apvyniotais šonais ir galais su kabliuku bei kilpele nešiojo jau senajame geležies amžiuje, tiksliau – jo pabaigoje. Taip tvirtinti leidžia jau vien tai, kad šių papuošalų ir III–IV a. antkaklių šaukštiniais bei dėželiniais galais lankeliai labai panašūs (164 : 2, 3 pav.). Pagaliau visų šių tipų antkaklės Žviliuose rastos toje kapinyno teritorijoje, kur mirusieji laidoti senajame geležies amžiuje.

Antrąją grupę sudaro 4 antkaklės (k. Nr. 50, 84, 89 ir 1 atsitiktinė – pk. Nr. 76). Nuo pirmosios grupės papuošalų jos skiriasi tik tuo, kad jų labai plono (0,25–0,4 cm) apskrito pjūvio lankelio viela apvynioti šonai ir galai neturi žiedelių. Be to, nuo pat apvy-

niojimo pradžios lankelis pamažu vis labiau storėja ir galuose siekia 1–1,3 cm skersmens (167 : 1 pav.). Dėl to šie papuošalai vadinami antkaklėmis storėjančiais viela apvyniotais galais. Antkaklių užsegimas – kabliukas ir kilpelė – visiškai toks pat kaip žieduotųjų.

Antkaklės yra 15–16 cm skersmens. Visos – moterų įkapės.

Anksčiau buvo manoma, kad antkaklės storėjančiais viela apvyniotais galais su kabliuku ir kilpele yra iš V–VI a. (LAB, 1961, p. 318), taigi – vidurinio geležies amžiaus pirmosios pusės. Bet pačioje naujaujoje literatūroje, t. y. veikale, specialiai skirtame viduriniam geležies amžiui Lietuvoje, nagrinėjant to laikotarpio kaklo papuošalus, antkaklės storėjančiais viela apvyniotais galais su kabliuku ir kilpele nepamintėtos (VGA, 1996, p. 173–189). Galbūt nauji archeologiniai atradimai privedė tyrinėtojus, studijuojančius minėtąjį Lietuvos istorijos periodą, prie minties, kad tos antkaklės yra iš kito – ankstesnio – periodo, t. y. iš senojo geležies amžiaus? Bet ir šiam periodui specialiai skirtame veikale stinga žinių apie antkakles storėjančiais viela apvyniotais galais, nors jame ir įdėtas visas skyrius apie kaklo papuošalus (SGA, 1986, p. 86–106).

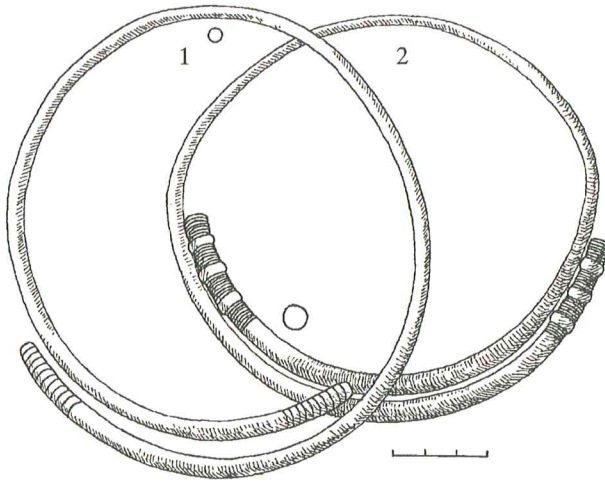
Žvilių antkaklės yra visiškai analogiškos vakarų baltų žemėse randamiems tokio tipo dirbiniais, kurie datuojami III a. antrąja puse – IV a. (Okulicz, 1973, 205 pav.; Godłowski, 1974, VI : 23 lent.). Pagaliau Žviliuose ir kapai su tokiomis antkaklėmis buvo atkasti toje kapinyno dalyje, kur mirusieji kaip tik ir buvo laidojami senojo geležies amžiaus antrojoje pusėje.

Antkaklių plonėjančiais galais su kabliuku ir kilpele rasta 7. Juos galima skirti į 3 grupes.

Pirmajai priklauso 2 antkaklės lygiu apskrito pjūvio, apie 0,5 cm storio lankeliu, pamažu plonėjančiais (iki 0,3 cm storio) galais, kurių viename padaryta kilputė, kitame – kabliukas (72 : 8 pav.). Abi antkaklės žalvarinės. Geriau išlikusios, rastos moters kape Nr. 172, lankelis yra apie 16 cm skersmens, kitos – iš vyro kapo Nr. 164 – terasti tik fragmentai.

Antrąjai grupei priklauso 2 antkaklės tordiruotu lankeliu, plonėjančiais galais, kurių viena su kilpute, kita su kabliuku (k. Nr. 194, 269). Papuošalai rasti suardytuose vyro ir vaiko kapuose. Jie deformuoti, sulūžinėję, todėl neaiškūs ir dirbinių matmenys. Sveikesnės antkaklės tordiruotas lankelis siekia apie 0,4 cm, galai – 0,25 cm storio. Abi antkaklės padarytos iš žalvarinės vielos.

Trečiajai grupei priklauso 2 antkaklės (k. Nr. 183, 213). Jų plonėjantis į galus lankelis visas tordiruotas, išskyrus vidurinę dalį, kuri yra keturkampio pjūvio. Viename lankelio gale sulenkta kilputė, kitame –

168 pav. Antkaklės pastorintais užkeistais galais: 1 – k. Nr. 270, 2 – k. Nr. 282

kabliukas (74 : 11 pav.). Abi antkaklės žalvarinės, rastos moterų kapuose.

Dar vienos žalvarinės antkaklės tordiruoto lankelio dalys su kabliuku ir kilpele rastos suardytame vyro kape Nr. 175. Tačiau turimi fragmentai per menki, kad būtų galima nustatyti, kuriai – antrajai ar trečiajai – grupei antkaklę priskirti.

Visos 7 aptariamojo tipo antkaklės Žviliuose rastos VII–VIII a. datuojamų kapų teritorijoje. Lietuvoje tuo laikotarpiu antkaklės lygiu lankeliu su kabliuku ir kilpele retesnės už tas, kurių lankelis tordiruotas, ir šių, kaip nurodo tyrinėtojai, nemažai rasta pajūrio rajonuose, Žemaitijoje, šiaurinėje krašto dalyje, kitur – kiek mažiau (VGA, 1996, p. 178). Tarp Žviliuose rastųjų didesnės dalies papuošalų lankelis tordiruotas.

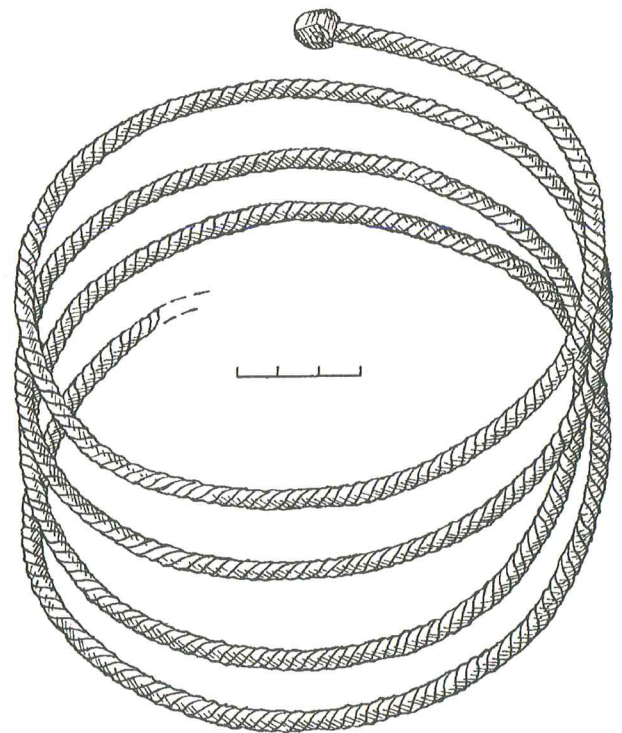
Antkaklių užkeistais galais rasta 2 egz. Viena (k. Nr. 270) padaryta iš 0,5 cm storio apskrito pjūvio žalvarinės vielos. Truputį paplatinti lankelio šonai yra pusiau apvalaus pjūvio, siekiantys 0,9 cm skersmens. Apskrito pjūvio antkaklės galai papuošti skersinių brūkšnelių grupe. Tokiais pat brūkšneliais pažymėta ir šonų paplatinimo pradžia (168 : 1 pav.). Kita antkaklė padaryta iš 0,3 cm storio apskrito pjūvio vielos (k. Nr. 282). Lankelio šonai ir galai pastorinti iki 0,75 cm. Patys galiukai papuošti skersinių brūkšnelių grupėmis (168 : 2 pav.). Antkaklių skersmuo – 13–15 cm.

Archeologinėje literatūroje iki šių dienų teigiama, kad antkaklės apvaliais pastorintais bei užkeistais galais Lietuvoje pradėtos nešioti V a. (VGA, 1996, p. 180). Tokiam teiginiui pamatą padėjo nuostata (LAA, 1978, p. 24), kurią prieš 60 metų paskelbė J. Puzinas, pirmą kartą apibendrinamas visą iki tol sukauptą Lietuvos archeologinę medžiagą (Puzinas,

1938, p. 256–257). Per tuos kelis dešimtmečius naujai sukaupti duomenys verčia patikslinti, be kitko, ir minėtų antkaklių atsiradimo laiką. Pvz., net ir vien Žvilių kapinyno kasinėjimų rezultatai leidžia tvirtinti, kad antkaklės užkeistais apvalaus pjūvio pastorintais galais Lietuvoje pradėtos nešioti ne vėliau kaip IV a. Pirmiausia, su tokiomis antkaklėmis papuošti abu mirusieji palaidoti toje kapinyno vietoje, kur ir visi kiti mirusieji buvo laidojami III–IV a. O antra, antkaklių chronologiją rodo ir kitos kartu su jomis rastos mirusiojo įkapės. Antai jau vien tik kape Nr. 270 rasta IV a. lankinė žieduotoji segė (100 : 4 pav.) nenuginčijamai liudija, kad visas kapo inventorius (taigi ir jame buvusi antkaklė pastorintais galais) datuotina ne vėliau kaip IV a. Beje, šio tipo Žvilių segė ir kiti tyrinėtojai priskiria IV a. (SL, 1994, pav. 299; ASL, 1993, 17 : 1 lent.). O apskritai tokio pavidalo segės vakarų baltų kraštuose datuojamos III a. antrąja puse – IV a. (Okulicz, 1973, 203 : b pav.).

Vytinės antkaklės su daugiakampėmis buoželėmis galuose rastos 2 (k. Nr. 4A). Jos yra įvijinės, suvytos iš 3 apie 0,6 cm storio apskrito pjūvio žalvarinių vielų. Galuose yra po daugiakampę apie 0,8 × 0,7 cm dydžio buoželę. Antkaklės siekia apie 14,5 cm skersmens (169 pav.).

Žviliuose jos rastos moters kape, tyrinėtame vėlyvojo geležies amžiaus kapinyne. Tyrinėtojai nurodė,

169 pav. Vytinė antkaklė iš moters kabo Nr. 4A

170 pav. Karolių apvara iš moters kapo Nr. 54

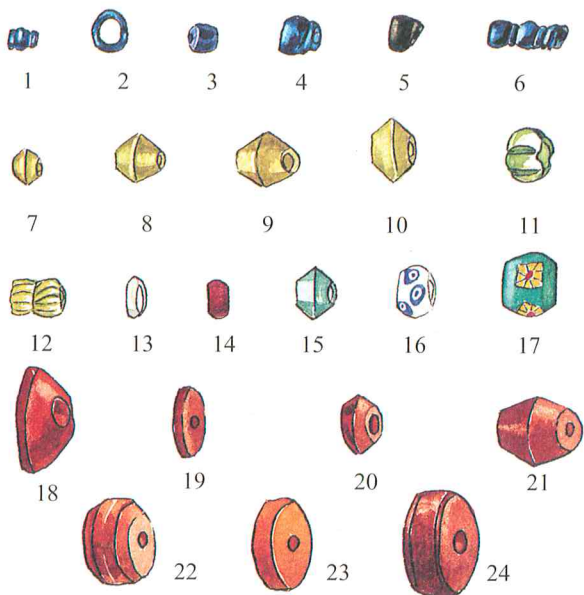

171 pav. Karolių apvaros: 1, 4 – k. Nr. 54, 2 – k. Nr. 139, 3 – k. Nr. 53

kad tokie papuošalai yra iš X–XII a., daugiausia jų aptikta Vakarų Lietuvoje, ypač Šilalės, Šilutės r. (LAA, 1978, p. 31).

Be to, kasinėjimų metu rasta dar bent 5 antkaklių fragmentai (k. Nr. 10, pk. Nr. 13, 23, 41, 65), tačiau neaišku, kuriam tipui reikėtų skirti radinius.

Karoliai ir apvaros. Jų kapinyne iš viso rasta 409: 227 padaryti iš stiklo ir emalio, 180 – gintaro, 1 – molio ir 1 – žalvario. Dauguma karolių (274 egz., 16 lent.) kartu su žalvarinėmis įvijėlėmis sudarė kaklo papuošalus – apvaras, į kurias retkarčiais buvo įverta dar ir

172 pav. Įvairių formų karoliai: 1 – k. Nr. 125, 2 – k. Nr. 111, 3 – k. Nr. 139, 4 – k. Nr. 115, 5 – k. Nr. 297, 6 – k. Nr. 109, 7 – k. Nr. 102, 8 – k. Nr. 264, 9 – k. Nr. 297, 10, 17 – k. Nr. 84, 11 – k. Nr. 44, 12 – k. Nr. 83, 13 – k. Nr. 125, 14 – k. Nr. 86, 15 – k. Nr. 102, 16 – k. Nr. 108, 18 – k. Nr. 270, 19 – k. Nr. 86, 20, 21 – k. Nr. 58, 22, 23 – k. Nr. 149, 24 – k. Nr. 143B

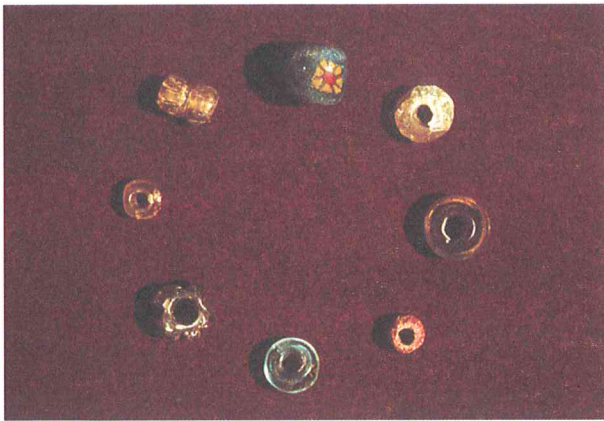

173 pav. Karolių apvara iš moters kapo Nr. 53

žalvarinis pusbėnelio formos ažūrinis (k. Nr. 297) ar keletas sidabrinių kibirėlio pavidalo (k. Nr. 87–89, 161) pakabučių (45 : 6; 96 : 10; 188 : 2–4 pav.).

Žviliuose su karolių apvaromis buvo palaidoti 37 mirusieji: moterys, vyrai ir vaikai. Kai kurie jų turėjo net po 2 tokius kaklo papuošalus (k. Nr. 55, 261).

Kita dalis kapuose rastų pavienių karolių (132 egz.) traktuotini kaip amuletai, su kuriais buvo palaidoti 88 abiejų lyčių individai: suaugę ir vaikai (17 lent.) (174 pav.).

174 pav. Karoliukai-amuletai iš įvairių kapų

175 pav. Dalis karolių apvaros iš moters kapo Nr. 291

176 pav. Pakabučių-karolių apvara iš berniuko kapo Nr. 261

Dar 3 karoliai yra atsitiktiniai. Vienas (gintarinis) rastas 1968 m. (LNM, 478 : 24), du (gintarinis ir žalvarinis) – 1983–1989 m. kasinėjimų metu (pk. Nr. 22, 42).

Nors karolių paskirtis buvo dvejopa – vieni sudarė kaklo papuošalus, kiti nešioti kaip amuletai, – bet tai neturi reikšmės jų klasifikacijai, tipologijai bei chronologijai. Mat ir apvaroms, ir amuletams tikdavo bet kuris įsigytas stiklo ir emalio ar gintaro karolis. Karolių paskirtį paaiškina tik radimo aplinkybės. Jos ypač svarbios, kai mirusysis būna palaidotas ir su amuletais, ir su karolių apvara. O tokių mirusiųjų buvo 12 (k. Nr. 84, 85, 87, 88, 108, 109, 130, 159, 260, 265, 266, 270).

Karolių apvaros kapavietėse randamos mirusiųjų kaklo srityje, t. y. tokioje padėtyje, kaip jos buvo nešiotos. Retam mirusiajam apvarą į kapą dėjo atskirai. Pvz., kape Nr. 55 viena žalvarinių įvijėlių ir 6 karolių apvara padėta mirusiosios galvūgalyje, kita analogiška apvara gulėjo ant krūtinės prie smeigtukų. Kartais apvarą įdėdavo į tošinę dėžutę, pastatytą mirusiojo galvūgalyje (k. Nr. 126B, 266). O vienas berniukas (k. Nr. 261) ne tik palaidotas su apvara ant kaklo, bet, suvyniojus į drobulę, dar perjuostas su antrąja apvara.

16 lentelė. Karolių kiekis apvarose

Kapų Nr.	Karoliai		
	Stiklo ir emalio	Gintariniai	Iš viso
42	–	2	2
53	11	–	11
54	24	1	25
55	1	11	12
84	5	–	5
85	1	–	1
87	4	–	4
88	–	4	4
89	3	3	6
108	4	1	5
109	1	4	5
111	5	2	7
114	2	–	2
115	5	2	7
116	2	–	2
118	2	–	2
119	5	1	6
125	2	12	14

16 lentelės tęsinys

Kapų Nr.	Karoliai		
	Stiklo ir emalio	Gintariniai	Iš viso
126B	–	10	10
130	–	4	4
136	–	2	2
138	4	2	6
139	10	–	10
159	2	–	2
260	–	5	5
261	13	10	23
265	12	–	12
266	22	2	24
268	3	–	3
270	8	–	8
274	–	1	1
275	10	–	10
280	2	–	2
291	5	3	8
293	3	–	3
295	3	–	3
297	17	1	18

Žviliuose rastos 9 apvaros, kuriose karoliai vien tik gintariniai (k. Nr. 42, 55, 88, 126B, 130, 136, 260, 261, 274), 16 apvarų, kuriose karoliai vien tik iš stiklo ir emalio (k. Nr. 53, 84, 85, 87, 114, 116, 118, 139, 159, 265, 268, 270, 275, 280, 293, 295), ir 14 apvarų, kuriose buvo ir pirmųjų, ir antrųjų (k. Nr. 54, 55, 89, 108, 109, 111, 115, 119, 125, 138, 261, 266, 291, 297) (175 pav.). Karolių skaičius apvarose labai nevienodas. Kai kuriose tebuvo vienas ar keli, kitose – keliolika ar net 23–24 karoliai (16 lent.). Iš viso apvarose buvo 191 stiklo ir emalio bei 83 gintaro karoliai. Tyrinėtuose kapuose rasta 132 karoliai-amuletai (17 lent.): 95 gintaro, 36 stiklo ir emalio bei 1 keraminis. Radimo aplinkybės rodo, kad jie buvo nešioti po 1 ar po 2, prikabinėti prie krūtinės papuošalų (segių, smeigtukų). Tik keliuose kapuose amuletų padėtis kita. Pvz., trims moterims po karolį padėta galvūgalyje (k. Nr. 4B, 108, 265), nenustatytos lyties individui – 2 karoliukai įdėti į dėžutę, pastatytą galvūgalyje (k. Nr. 127), vienai moteriai karoliukas buvęs prikabinatas prie antkaklės

(k. Nr. 266), kitos moters kape (Nr. 149) po karoliuką rasta abipus 2 apyrankių, užmautų ant dešinės rankos. Kape Nr. 260 vyras palaidotas net su 7 amuletais, kurių 2 prikabinėti prie vienos, 5 – prie kitos segės. Unikali ir pačių segių padėtis: jos įdėtos į karstą greta viena kitos prie mirusiojo dešinės kojos (94 : 2, 4 pav.). Apskritai šio vyro kape buvo daug ir kitokių dirbinių (17 lent.). Ir dar 1 vyras amuletų turėjo daugiau negu kiti mirusieji. Antai kape Nr. 137 rasti 3 amuletai-karoliukai, kurių 2 buvo prikabinėti prie segės, o trečiasis, didesnis už anuos, gulėjo atskirai mirusiojo krūtinės srityje.

Jei mirusįjį laidodavo su 2 amuletais, tai abu būdavo padaryti iš tos pačios medžiagos, t. y. arba iš gintaro, arba iš stiklo ir emalio. Tačiau reta, kad abu karoliukai būtų panašaus pavidalo, o stiklo bei emalio karoliukai vienas nuo kito dažniausiai skyrėsi dar ir spalva. Labai skirtingi amuletai parinkti 2 mirusiesiems. Antai kape Nr. 86 vienas prie segės prikabinatas karoliukas buvo gintarinis, o kitas, prikabinatas prie smeigtuko, – keraminis; kape Nr. 88 – vienas gintarinis, kitas stiklinis buvo prikabinėti prie smeigtuko. Nustatyta, kad tik 24 mirusieji turėjo stiklo ir emalio karoliukų-amuletų. Kai kurie palaidoti su dviem (k. Nr. 39, 83, 99, 102, 103, 265), kiti su vienu (k. Nr. 40, 44, 50, 84, 85, 88, 90, 96, 57, 100, 107, 108, 140, 263, 264, 266, 300), o vienas vyras (k. Nr. 260) net su 7 amuletais.

Kapinyne rasti stiklo ir emalio karoliai yra viena spalviai, išskyrus 2 įvairiaspalvius.

Remiantis M. Michelberto pasiūlyta klasifikacija (Michelbertas, 1972b, p. 37), Žviliuose aptiktuosius galima suskirstyti į kelias grupes.

Pirmajai grupei priklauso 111 apvalių, šiek tiek suplotų, daugiausia mėlynos, rečiau juosvos, balkšvos, rausvai rusvos ar raudonos spalvos karolių (170, 171 : 1 pav.). Vieni iš jų yra maži, vos 0,25–0,5 cm aukščio ir 0,3–0,6 cm skersmens. Kiti didesni, siekia 0,6–0,7 cm aukščio ir 0,6–2 cm skersmens. Absoliuti dauguma apvalių karolių nešioti apvarose. Amuletais traktuotini tik 14 (k. Nr. 99, 100, 103, 107, 260, 265, 300).

Antrajai grupei priklauso 65 dvigubo kūgio formos, dažniausiai balkšvi, žalsvi, gelsvi, rečiau – mėlyni, žydri, rausvai juosvi karoliai (172 : 7–10, 15 pav.). Jie yra 0,5–1,1 cm aukščio ir 0,7–1,4 cm skersmens. Pats didžiausias baltos spalvos karolis siekė net 0,9 cm skersmens ir 1,5 cm aukščio (k. Nr. 297). Amuletams parinkta 16 egz., kurie rasti 14 kapų (Nr. 39, 40, 50, 83, 85, 88, 90, 97, 102, 103, 140, 260, 263, 264).

Trečiajai grupei priklauso 16 sudėtinių mėlynos spalvos karolių. Daugiausia yra dvigubų ir trigubų, rečiau – keturgubų, o šešiagubas tėra tik 1. Visi jie nešioti apvarose (k. Nr. 109, 114, 115, 118, 119, 138, 291, 293) (172 : 1, 4, 6 pav.).

Ketvirtajai grupei priklauso 13 keturkampio pjūvio mėlynų karolių. Jie labai įvairaus dydžio: patys mažiausi yra 0,25 × 0,25, didžiausi – 0,4 × 0,7 cm. Su jais sudarytų aparų terasta tik 3 kapuose (Nr. 138, 139, 159) (172 : 3 pav.).

Penktajai grupei priklauso 7 kuboaktaedriniai mėlyni karoliai 0,6–0,8 cm skersmens ir 1–1,2 cm ilgio. Su tokiais palaidoti tik 2 mirusieji: vienas (k. Nr. 53) aparoje kartu su kitokiais karoliais jų nešiojo 4, kitas (k. Nr. 275) – 3 (171 : 3; 173 pav.).

Šeštajai grupei priklauso 8 grandelės-žiedelio pavidalo mėlynos, žalsvos, gelsvos ir balkšvos spalvos karoliai apie 0,3 cm pločio ir 0,7–1 cm skersmens (172 : 2, 13 pav.). Dviejų mirusiųjų kapuose (Nr. 108, 125) buvo po 1 aparoje, o trečiojo – 5 (k. Nr. 111). Vienai moteriai (k. Nr. 96) toks mėlynas karoliukas kaip amuletas buvo pritaistas prie smeigtuko.

Septintajai grupei priklauso 6 ranti balkšvos ir gelsvos spalvos karoliai, tarp kurių 1 yra dvigubas. Šis siekia apie 1,1 cm skersmens ir 1,8 cm ilgio (172 : 12 pav.), kiti – 0,5–0,8 cm ilgio ir 0,7–1,4 cm skersmens. Po tokį karoliuką aparoje (kartu su kitokiais) nešiojo 3 mirusieji (k. Nr. 53, 275, 295), kiti (k. Nr. 44, 83, 266) po analogišką karoliuką nešiojo kaip amuletą.

Minėtųjų formų ir spalvų stiklo bei emalio karoliai Lietuvoje ypač buvo paplitę III–IV a. (Michelbertas, 1972b, p. 37–41). Tada jie kaklo aparose nešioti dažnai kartu su gintaro karoliais, žalvarinėmis įvijėlėmis, kabučiais. Kaip minėta, panašūs elementai būdingi ir Žvilių kapinyne rastoms aparoms.

Įvairiaspalviai stiklo ir emalio karoliai rasti tik 2. Nors abu skirtingi, bet jų paskirtis vienoda, t. y. jie nešioti kaip amuletai. Vienas iš jų – tai apvalus apie 0,7 cm aukščio ir 1 cm skersmens baltos spalvos karolis su mėlynomis dėmelėmis-akutėmis. Jis rastas kape Nr. 108, padėtas mirusiosios galvūgalyje (172 : 16 pav.). Kitas apvalus apie 1,1 cm aukščio ir 1,3 cm skersmens žalsvai melsvas karolis papuoštas augaliniu ornamentu, t. y. abiejuose jo šonuose yra po aštuonialapį gėlės žiedą: lapeliai geltonos spalvos, viduriukas raudonas (172 : 17 pav.). Šis karolis buvo moters kape Nr. 84 prie smeigtuko, gulėjusio mirusiosios krūtinės srityje (35 : 3 pav.).

Lietuvos archeologinėje medžiagoje įvairiaspalvių stiklo bei emalio karolių daug mažiau negu vienaspalvių. Be to, tyrinėtuose I–IV a. Lietuvos laidojimo paminkluose dažnesni tie, kurie puošti akutėmis ar taškučiais, juostelėmis. Kur kas rečiau aptinkami karoliai su augaliniu ornamentu. Tyrinėtojų nuomone, Lietuvoje I–IV a. paplitę stiklo ir emalio karoliai yra atvežti iš Romos imperijos provincijų daugiausia, atrodo, jūros keliu iš vakarinių, nors dalis galėjo pa-

tekti ir iš rytinių gamybos centrų (Michelbertas, 1972b, p. 45–47; LAA, 1978, p. 131).

Iš 180 kapinyne rastų gintarinių karolių net 92 yra dvigubo nupjauto kūgio formos (172 : 20, 21 pav.). Jie gana įvairaus dydžio: dauguma karolių yra nuo 0,3 iki 1,1 cm aukščio ir nuo 0,6 iki 1,2 cm skersmens, bet kai kurie siekia 1,3–1,6 cm aukščio ir 1,4–2 cm skersmens. Ir aparoms, ir amuletams skirti karoliai dažnokai yra padaryti nerūpestingai, vietomis tebėra aiškios drožimo žymės, kartais net skylutė išgręžta ne centre, o šone (k. Nr. 126B, 221, 225). Tokių daugiau pasitaikė tyrinėjant III–IV a. kapus. Laidojant mirusiuosius vidurinio ir vėlyvojo geležies amžiaus laikotarpiams, akivaizdžiai stengtasi jiems į kapą dėti dailesnių, nušifuotų gintaro karolių.

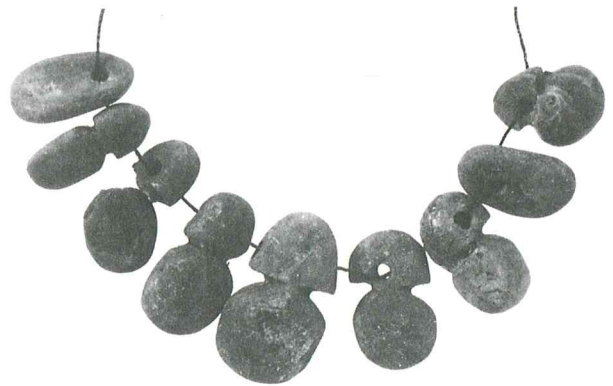
Antrąją, gausesnę, grupę sudaro 47 gintariniai žemo cilindro formos karoliai. Jie labai įvairaus dydžio, pvz., nuo 0,2 iki 1,1 cm aukščio ir nuo 0,6 iki 2,2 cm skersmens (172 : 19, 23, 24 pav.). Kai kurie karoliai apskaldyti netaisyklingai, t. y. vienas kraštas plonesnis už kitą, kiti primena apskritas plokšteles.

Apvalių, šiek tiek suplotų gintarinių karolių rasta 17. Jie yra 0,4–1,2 cm aukščio ir 0,7–1,8 cm skersmens (172 : 22 pav.).

Netaisyklingų formų, nerūpestingai apdrožtų gintaro gabalėlių-karoliukų aptikta 12. Jie yra apie 0,5–0,6 cm aukščio ir apie 0,6–0,7 cm skersmens.

Dar 2 gana dideli, apie 0,6–0,9 cm aukščio ir 1,7–1,9 cm skersmens karoliai yra pusrutulio formos (172 : 18 pav.). Abu nešioti kaip amuletai (k. Nr. 93, 270). O visų kitų formų gintariniai karoliai nešioti ir aparose ir kaip amuletai.

Ypač atkreipia dėmesį originali aparą, sudaryta iš 9 gintarinių figūrinių karolių, kurių 7 yra aštuoniukės, 2 – kirvelio formos (176, 177 pav.). Pats didžiausias – vidurinis – 1,8 cm ilgio bei 1,1 cm pločio, pats mažiausias – 1,1 cm ilgio ir 0,8 cm pločio. Šių

177 pav. Pakabučių-karolių aparą iš berniuko kapo Nr. 261

178 pav. Karolių ir įvijėlių apvara iš berniuko kapo Nr. 261

gintarėlių apvara – berniuko įkapė (k. Nr. 261). Mirusysis buvo suvyniotas į drobulę, kuri pakaklėje susegta didele vyriška sege ir smeigtuku bei dviem vaikiškoms segelėmis. Visas ryšulėlis perjuostas minėtųjų gintarų apvara. Kita apvarėlė, sudaryta iš gintarinio ir 13 mėlyno stiklo karolių, žalvarinių įvijėlių bei sidabrinų kibirėlio formos pakabučių, puošė mirusiojo kaklą (178 pav.).

Dar vienas figūrinis aštuoniukės formos apie 1,3 cm aukščio bei 0,6 cm pločio gintarinis karoliukas rastas mergaitės kape Nr. 52. Jis buvęs prikabinamas prie smeigtuko kartu su kitu dvigubo nupjauto kūgio formos gintariniu karoliuku. Taigi abu nešioti kaip amuletai.

Žviliuose rastiems gintaro karoliams, išskyrus figūrinius, gausu paralelių kitų analogiško laikotarpio Lietuvos kapinynų kasinėjimų medžiagoje. Nepalyginamai retesni figūriniai karoliai. Jų aptikta tik keliuose lig šiol kasinėtuose paminkluose (Gintarai, Kretingos r.; Maudžiorai, Kelmės r.; Plinkaigalis, Kėdainių r.). Jiems artimų paralelių, datuojamų III–IV a., žinoma ir prūsų žemėse (Okulicz, 1973, 207 : j-o pav.; Godłowski, 1974, II : 20, IV : 12 lent.). Žviliuose rastieji yra iš IV a.

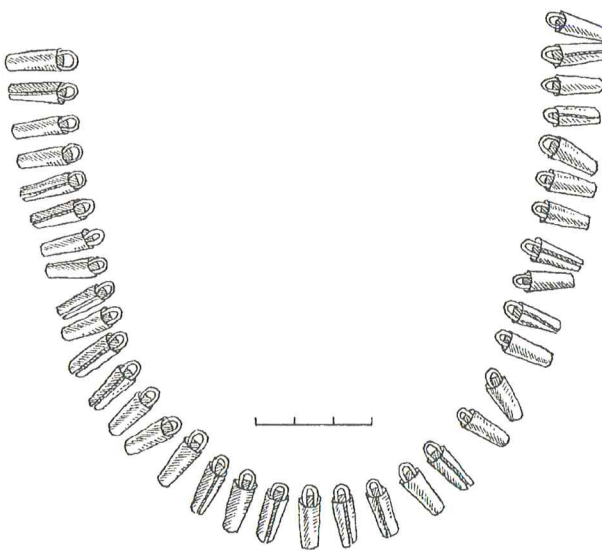
Gintarinių karolių radimo aplinkybės Žvilių kapinyne leidžia tvirtinti, kad vietos gyventojai gintarus apvarose nešiojo tik senajame geležies amžiuje. Tada jie pavieniui buvo nešioti dar ir kaip amuletai. Vidurinio ir vėlyvojo geležies amžiaus kapų kasinėjimo medžiaga rodo, kad tuo laikotarpiu 1–2 gintaro karoliai nešioti tik kaip amuletai. Karolių apvaromis tuomet mirusiųjų nepuošė.

Vienintelis keraminis karoliukas yra šiek tiek suploto rutulio formos, rausvos spalvos, apie 0,5 cm aukščio ir 0,7 cm skersmens. Jis buvo pritaisytas prie smeigtuko – berniuko įkapės (k. Nr. 86). Be šio amuleto, mirusysis turėjo ir kitą, t. y. gintarinę žemo cilindro formos plokštelę, prikabinantą prie kitos įkapės – segės (172 : 14 pav.). Vaikas palaidotas bendrame kape su vyru (41 : 1B pav.) Šis dvigubas kapas yra senojo geležies amžiaus kapinyno teritorijoje.

Visiškai atsitiktinai rastas žalvarinis trigubas, apie 1,1 cm ilgio ir apie 1 cm skersmens karolis. Jis apsilydęs nuo ugnies, deformuotas. Radinio chronologija neaiški. Ir štai dėl ko. Nustatinėjant Žvilių kapinyno ribas, šiauriniame paminklo pakraštyje buvo kasinama kontrolinė perkasa (Nr. 42). Čia kapų ar jų pėdsakų jau neaptikta, bet sąnašinės žemės sluoksnyje buvo rasti 2 pavieniai daiktai – minėtasis karolis ir mažas apsilydęs žalvario gabaliukas. Iš kur jie čia pakliuvo, kodėl jie apsilydę, – tai klausimai be atsakymo.

Apvarų, sudarytų vien tik iš metalinių įvijėlių bei pakabučių, Žviliuose rasta 36. Skiriamos kelios jų grupės.

Pirmajai grupei priklauso vien iš žalvarinių įvijėlių sudarytos apvaros, kurių buvo 7 kapuose (Nr. 14, 22, 156, 271, 272, 278, 281). Geriau išlikusios įvijėlės siekė nuo 2 iki 3,7 cm ilgio ir nuo 0,3 iki 0,5 cm skersmens. Neaišku, kiek jų galėjo būti apvaroje. Mat dažniausiai įvijėlės sulūžinėjusios. Sveikų ar jų fragmentų tyrinėtuose kapuose rasta nuo 2 iki 9. Radimo aplinkybės leidžia teigti, kad įvijėlių apvaromis puošti daugiausia abiejų lyčių vaikai, rečiau – moterys. Tokie kaklo papuošalai rasti senajame geležies amžiuje palaidotų

179 pav. Pakabučių apvara iš moters kapo Nr. 149

mirusiųjų kapuose. Tik viena apvara yra iš daug vėlesnio laikotarpio, t. y. iš vėlyvojo geležies amžiaus (k. Nr. 14).

Antrajai grupei priklauso 2 apvaros, sudarytos iš sidabrinė kibirėlio formos pakabučių. Vienos moters kape (Nr. 149) jų buvo išlikę 37 (179 pav.), kitos (k. Nr. 265) – 32 (98 : 1 pav.). Pakabučiai yra 1,5 cm aukščio ir 0,4–0,5 cm skersmens.

Kaip jau minėta, karolių apvarose buvo nešioti ir pavieniai sidabriniai kibirėlio formos pakabučiai (k. Nr. 87–89, 261). Jie labai sunykę, todėl neaišku, kiek jų buvo konkrečioje apvaroje. Iš atkastų kapų pavykdavo iškelti tik po 1–3 pakabučius.

Apskritai kibirėlio formos pakabučiai Lietuvos archeologinėje medžiagoje reti: iki šiol jų terasta vakarų baltų paliktuose kapinyuose, išlikusiuose iš senojo geležies amžiaus laikotarpio (Gintarai, Šilinkai). Jie buvo daug populiariesni kaimyniniuose kraštuose (SGA, 1986, p. 105; Godłowski, 1974, p. 41).

Trečiajai grupei priklauso 4 apvaros su pusemėnuli formos pakabučiais. Kadangi tokių papuošalų rasta tik suardytuose kapuose, tai neaiškus pakabučių skaičius atskiroje apvaroje. Pvz., moters kape Nr. 34 mirusiosios kaklo vietoje, prie antkaklės, tebuvo 2 pakabučiai. Panaši vieno pakabučio padėtis ir kitame apardytame moters kape Nr. 65. Kituose dviejuose kapuose (Nr. 66, 297) po vieną rastų pakabučių padėtis visai atsitiktinė.

Pakabučiai nevienodi: vieni yra su 3 ataugėlėmis abiejuose galuose (20 : 1, 2; 188 : 3 pav.), kitų galai kiek paplatinti (188 : 2 pav.), treči yra ažūriniai (102 : 3; 188 : 4 pav.). Jų aukštis siekia nuo 2,5 iki 3 cm, plotis – apie 2,5 cm.

Iš analogiškų pakabučių sudarytos apvaros neretai randamos Lietuvoje, tyrinėjant II–IV a. kapinytus (SGA, 1986, p. 103).

Ketvirtajai grupei priklauso originali apvara, sudaryta iš 24 žalvarinių lazdelės pavidalo pakabučių (k. Nr. 49). Jie yra šiek tiek profiliuoti, apie 1,7–1,8 cm ilgio ir 0,2 cm storio, vienas galas papuoštas skersinių rantelių grupe, kitas – kiek paplotas, su skylute (32 : 2 pav.). Artimiausia analogija šiam papuošalui yra prūsų III–IV a. archeologinėje medžiagoje (Okulicz, 1973, 207 : d pav.). Žviliuose rasta apvara datuojama IV a. Tai mergaitės įkapė. Be šio papuošalo, mirusiajai ant kaklo dar buvo ir antkaklė su rakto skylutės pavidalo užkaba (32 : 3 pav.).

Penktajai grupei priklauso 9 apvaros, kurias sudaro žalvarinės įvijėlės ir tarp jų po vieną įverti grandelės pavidalo pakabučiai (k. Nr. 18, 188, 189, 200, 239B, 242, 250, 251, 257). Geriau išlikusios įvijėlės yra 2–3 cm ilgio ir 0,5–0,6 cm skersmens. Pakabučiai dvejojai: vieni 1–1,3 cm skersmens (91 : 2 pav.), kiti –

180 pav. Moterų apvaros: 1 – k. Nr. 197, 2 – k. Nr. 172, 3 – k. Nr. 213

beveik dvigubai didesni, t. y. siekia apie 2,2–2,5 cm skersmens (75 : 5 pav.). Apvarose jų būna nuo 1 iki 4.

Kaip rodo kapinyto kasinėjimų medžiaga, šio tipo apvaros – būdinga VII–VIII a. palaidotų moterų įkapė. Tik mergaitės kape Nr. 18 rastoji apvara yra iš vėlesnės epochos, nes mirusioji palaidota toje kapinyto dalyje, kurioje yra vėlyvojo geležies amžiaus kapai.

Kaip vieną penktojo tipo apvarų variantą dar galima vertinti įkapė, aptiktą mergaitės kape Nr. 184. Papuošalą sudaro 2 žalvarinės apie 5,5 cm ilgio ir 0,5 cm skersmens įvijos, tarp kurių įvertos 5 žalvarinės skirtingo diametro grandelės. Jos padarytos iš 0,2 cm storio apvalaus pjūvio vielutės. Pati didžiausia – vidurinė – 1,1 cm skersmens, abipus jos po 2 suvertos vis mažesnės grandelės siekia 0,9–0,7 cm skersmens (162 : 2 pav.).

Šeštajai grupei priklauso 8 apvaros (k. Nr. 167, 171, 172, 192, 213, 235, 252, 254). Jas sudaro žalvarinės įvijėlės ir tarp jų įverti pakabučiai-grandinėlės (180 : 2, 3 pav.). Geriau išlikusios įvijėlės yra 4,5–6 cm ilgio ir 0,5–1 cm skersmens. Pakabutį sudaro 2 arba 3 nuo 2,5 iki 4 cm ilgio grandinėlės, sunarstytos iš dvigubų 0,6–1,1 cm skersmens grandelių. Tarp įvijėlių grandinėlės pritaistos žalvarinėmis detalėmis. Tos detalės – kartais paprasčiausi apie 1 cm skersmens žiedeliai, kartais – 0,6 cm skersmens ir 0,4 cm pločio cilindriškai rantytu paviršiumi arba ainių formos pakabėlės (92 : 3–5 pav.). Šios, geriau išlikusios, yra apie 1,5 cm aukščio ir 1,4 cm skersmens (k. Nr. 252, 254).

Kai kurias apvaras sudarė net 2 eilės įvijėlių (k. Nr. 213, 235, 252, 254), tarp kurių įverta net po 4–5 grandinėlių pakabučius (k. Nr. 213, 252). Bet pasitaikė ir kur kas kuklesnių papuošalų. Antai su gausiomis įkapėmis palaidoto berniuko kape Nr. 167 rastą apvarą sudarė tik 2 įvijėlės ir tarp jų įvertas pakabutis – grandinėlė (69 : 4 pav.).

Matyt, papuošalą sudarančios detalės (įvijėlės, pakabučiai, grandinėlės) buvo suveriami ant siūlo-virvutės. Jų liekanų, sudarytų iš 2–6 gijų, išliko prie kai kurių apvarų (k. Nr. 167, 213).

Šio tipo apvaros rastos, tyrinėjant VII–VIII a. moterų kapus, kuriuose gausu įkapių, kartais net sidabru papuoštų (k. Nr. 213). Su tokiu papuošalu palaidotas vienintelis vyriškos lyties individas (berniukas, k. Nr. 167), neabejotinai kilęs iš kilmingos šeimos. Tai liudija jau vien tik jo kape rasta žirgo auka.

Atkreipia dėmesį tai, kad Žviliuose aptiktos apvaros su grandinėlių pakabučiais iki šiol neturi analogų Lietuvos archeologinėje medžiagoje.

Septintajai grupei priklauso 2 apvaros, kurias sudaro žalvarinės įvijėlės ir klevo sėklos formos pakabučiai (74 : 1–5 pav.). Įvijėlių telikę fragmentai. Pakabučiai yra apie 2,1–2,5 cm aukščio ir apie 5 cm pločio. Vienoje apvarėlėje įverti 2 (k. Nr. 187), kitoje – 5 (k. Nr. 183) pakabučiai.

Abi apvaros rastos vaikų kapuose, atkastuose VII–VIII a. kapinyno teritorijoje. Analogiškų papuošalų aptikta ir kituose to paties laikotarpio žemaičių kapinyuose (Tautavičius, 1984a, 13 : 8 pav.).

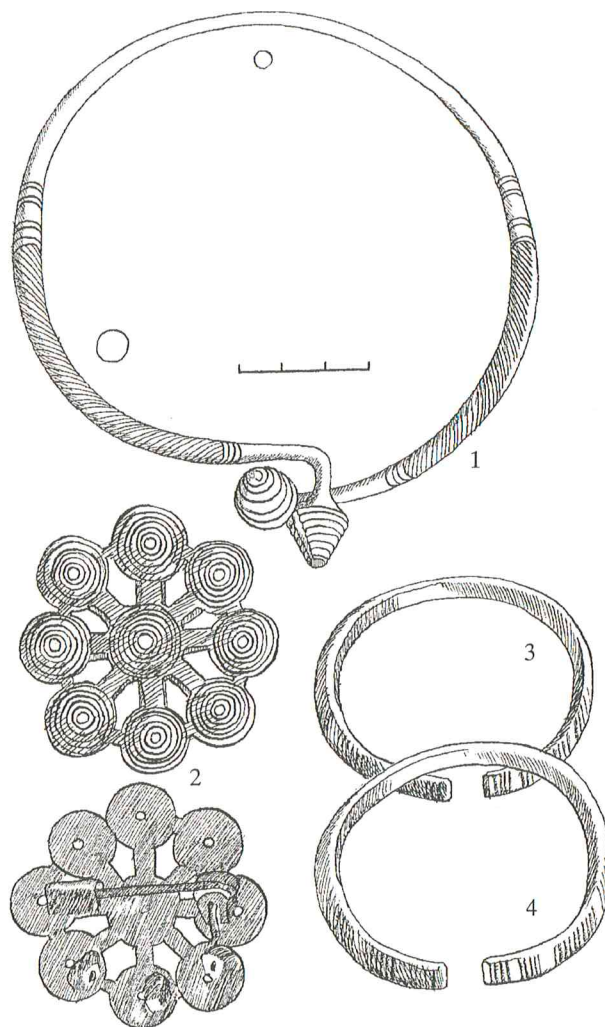
Aštuntajai grupei priklauso apvara iš kapo Nr. 197. Ją sudaro 2 eilės 6,5–7,2 cm ilgio ir 0,6–0,7 cm skersmens įvijėlės, tarp kurių periodiškai įverta po trilapį ažūrinį pakabutį (180 : 1 pav.). Tokių pakabučių yra 3. Jie yra 3,2 cm aukščio ir 2,8 cm pločio.

Šis papuošalas – tai su gausiomis įkapėmis palaidotos moters įkapė. Apvara datuojama VII–VIII a. Mat su ja papuošta mirusioji buvo palaidota toje kapinyno teritorijoje, kur minėtu laiku žviliškiai ir buvo laidojami.

Nors apvara su trilapiais ažūriniais pakabučiais Žviliuose rasta vienintelė, tačiau tokius kaklo papuošalus, matyt, nešiojo ir kitoms žemaičių bendruomenėms priklausiusios moterys. Mat pavienių minėto tipo pakabučių yra rasta atsitiktinai lankant Burbiškių, Paupynio kapinynus (VGA, 1996, p. 188).

Minėtina dar ir apvara iš apardyto vaiko kapo Nr. 182. Kasinėjimo metu mirusiojo kaklo vietoje rastos 2 įvijos, kurių viena buvo sulūžusi, kita – apie 4 cm ilgio. Jos labai panašios į tas įvijėles, kurios nešiotos VII–VIII a. apvarose su įvairiais minėtais žalvariniais pakabučiais. Todėl galima manyti, kad tarp abiejų įvijėlių galėjo būti nešiotas koks nors pakabutis, panašiai kaip kito vaiko kape (Nr. 167). Pakabutis galėjo pakliūti pas tuos, kurie swardė kapą.

Segės. 47 vyriškos lyties mirusiųjų kapuose rastos 55 segės (17 lent.). Ir tipologijos, ir chronologijos atžvilgiu jos yra labai įvairios, bet galima išskirti 4 pagrindines jų grupes, t. y. apskritos, lankinės, kryžinės ir pasaginės segės.

181 pav. Radiniai iš vaiko kapo Nr. 27: 1 – antkaklė, 2 – segė, 3, 4 – apyrankės

Pirmajai grupei priklauso vienintelė apskrita, plokščia, ažūrinė segė iš kapo Nr. 27. Ji primena 5,7 cm skersmens rozetę su 8 iš centro projektuotais stipinėliais, kurių kiekvienas užbaigtas apie 0,8 cm skersmens apskrita plokštele (181 : 2 pav.). Šių visas paviršius išraižytas koncentriniais ratukais. Tokiais ratukais akcentuotas ir segės vidurys. Antroje papuošalo pusėje padarytas užsegimas bei 3 kilpelės, skirtos, matyt, kokiems nors pakabučiams ar grandinėlėms įverti. Taip manyti leidžia analogijos, žinomos Lietuvos archeologinėje medžiagoje (LLM, 1958, 187 pav.).

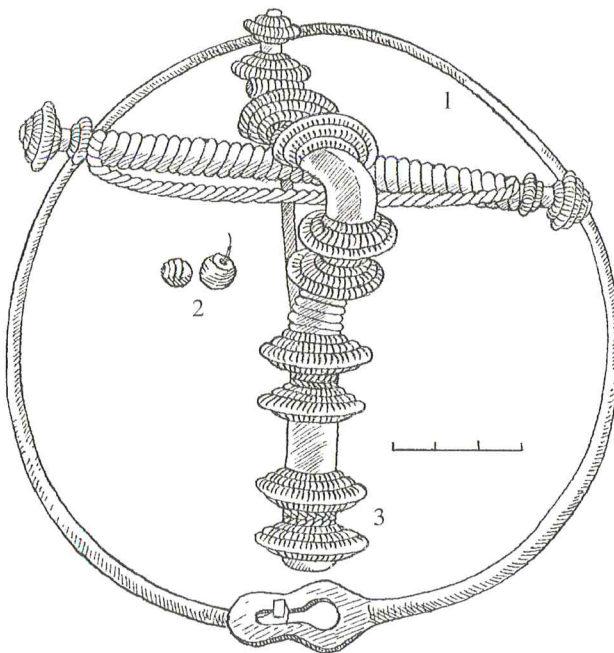
Kaip nustatė tyrinėtojai (Volkaitė-Kulikauskienė, Jankauskas, 1992, p. 140), segės paviršius padengtas plona sidabro–alavo plėvele. Be to, tai vienas ankčiausių vietinės kilmės tirtų dirbinių, kurių gamybai taikytas litavimas.

Apskritos ažūrinės segės Lietuvoje paplito III–IV a. (SGA, 1986, p. 122). Žviliuose rastoji priklauso prie ankstesniųjų šio tipo segių. Mat kartu su ja kape buvo antkaklė kūginiais galais, datuojama III a. antrąja puse.

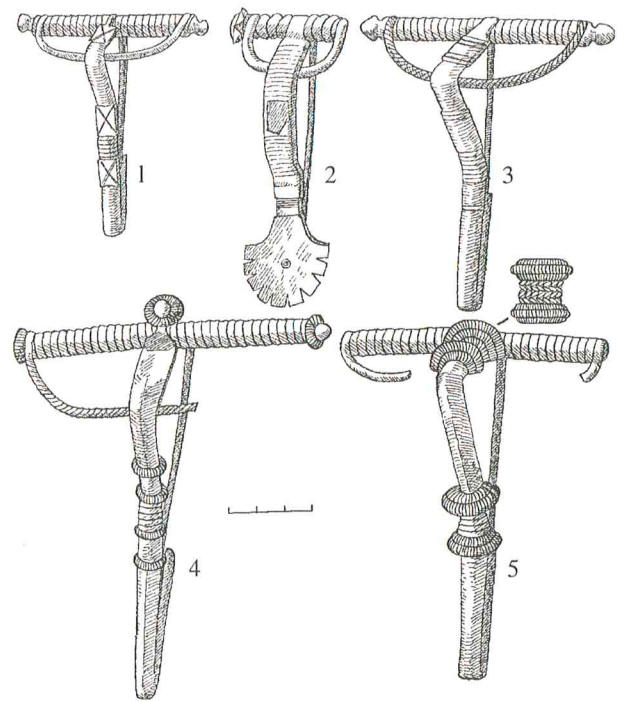
Antrajai grupei priklauso 47 lankinės segės. Tarp jų gausiausios žieduotosios, kurių Žviliuose rasta 24 egz. Vienų segių pusiau apvalaus pjūvio, apie 0,6–0,7 cm pločio palenkta kojėlė ir liemenėlis puošti 8 rautyti žiedelių grupėmis (k. Nr. 28, 35, 88). Kiekviena grupė sudaro 3 žiedeliai, kurių vidurinis yra aki-vaizdžiai didesnis už kitus du (45 : 3 pav.). Tokių pat žiedelių grupė apjuosia buoželę, esančią virš segės įvijos. Analogiškos detalės pritaisytos abiejuose įvijos galuose. Vienų segių įvijos lankeliai yra tordiruoti (k. Nr. 88), kitų – apvalaus skerspjuvio. Be to, segės iš kapo Nr. 28 lankelis dar ir profiliuotas. Segės yra 7–9,3 cm aukščio ir 5,5–9 cm skersmens.

Visiškai analogiškų segių Lietuvoje randama III–IV a. kapuose (LAA, 1978, p. 40). Kaimyninėse prūsų žemėse jos paplito jau II ir III a. sandūroje (Okulicz, 1973, 190 : c pav.).

Šiems papuošalams tipologiškai artimos dar 2 žieduotosios segės (k. Nr. 103, 270), tik jos yra masyvesnės, t. y. siekia 11–13 cm aukščio ir 11–12 cm skersmens, o pusiau apvalaus pjūvio kojėlė ir liemenėlis yra taip pat platesni – siekia iki 1,1 cm pločio. Atitinkamai didesnio skersmens ir segę puošiantys rautyti žiedeliai, kurių kiekvienoje grupėje yra nebe po 3, o

182 pav. Radiniai iš vyro kapo Nr. 103: 1 – antkaklė, 2 – karoliukai-amuletai, 3 – segė

183 pav. Lankinės segės: 1 – k. Nr. 48, 2 – k. Nr. 32, 3 – k. Nr. 86, 4, 5 – k. Nr. 97

po 5 (100 : 4; 182 : 3 pav.). Šiuo atžvilgiu abiem segėms visiškų analogijų yra rasta vakarų baltų III–IV a. paminkluose, esančiuose už Lietuvos ribų (Okulicz, 1973, 203 : b pav.; Godłowski, 1974, VI : 31 lent.). Tik segė iš kapo Nr. 103, atkasto Žvilių kapinyne, nuo visų kitų skyrėsi tuo, kad jos lankelis ir kojėlė 4 vietose tarp žiedelių buvo apjuosti plonyčių vielučių pynute, vizualiai primenančia kasą. Beje, analogiškai supintų vielučių motyvu padabinta ir segė iš kapo Nr. 97. Toks puošybos elementas, iš abiejų pusių apjuostas rautytų nevienodo skersmens 3 žiedelių grupė, yra ties įvijos ir liemenėlio sandūra (183 : 5 pav.). Žieduotųjų segių, išpuoštų ne skersinėmis, bet išilginėmis „kasų“ pynėmis, randama buvusioje Rytų Prūsijoje (Tischler, 1902, III : 19 lent.).

Įdomu palyginti: panašiomis pynutėmis kartais puošiamos ir vadinamosios žieduotosios antkaklės su kabliuku ir kilpele galuose (Vaitkūnienė, 1981a, p. 39). Bet daug dažniau pynutėmis (kartais įkomponuotomis tarp nevienodo skersmens žiedelių) papuoštų I–IV a. daiktų archeologai randa germanų žemėse (Schlette, 1971, pav. VII; Die Germanen, 1976, 48 : c pav.).

Kitos lankinės žieduotosios palenkta kojėle segės (17 egz.: k. Nr. 39, 40, 47, 85, 97, 112 (2 egz.), 113, 137, 260 (2 egz.), 261, 270 (2 egz.), 275, 277, 295) puoštos tik pavieniais rautytais 2–8 žiedeliais. Paprastai 1 arba 2 suporuoti žiedeliai iš abiejų pusių

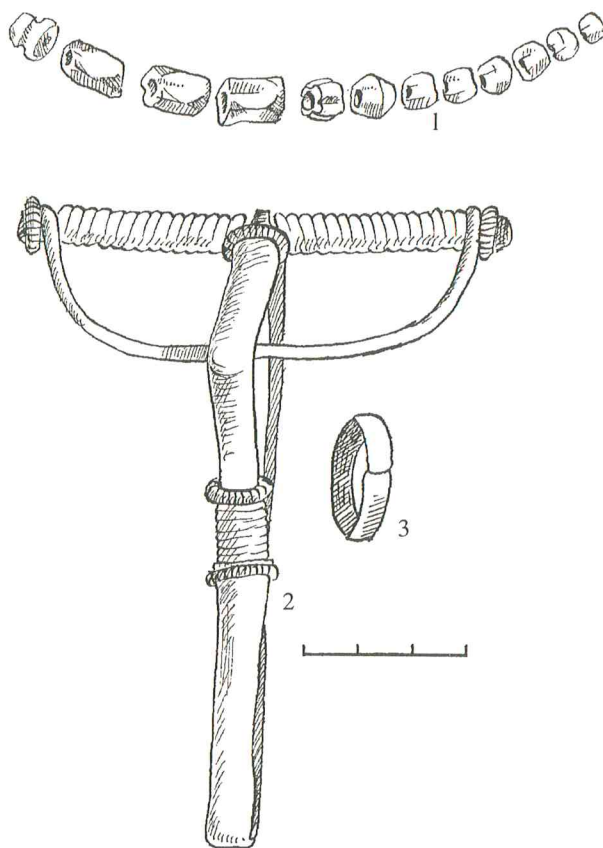
apjuosia segės liemenėlio ir kojėlės sandūrą. Dažnai 1 arba 2 žiedeliai dar puošia ir kojėlės galą bei liemenėlio pradžią ties įvija. Žiedeliais apjuostos ir buoželės abiejuose įvijų galuose, ir buoželės ant įvijos ties liemenėlio pradžia. Dalis segių neturi buoželės ant įvijos viršaus. Kai kurių segių įvijos lankelis tordiruotas, kitų – apvalaus skersinio pjūvio. Ant lankelio, rečiau ir ant įvijos pasitaiko vilnonio ar odinio raištelio arba metalinės grandinėlės fragmentų, akivaizdžiai liudijančių apie kabėjusius amuletus-karoliukus. Vienos segės kojėlė buvo pagražinta skersinių brūkšnelių grupėmis (k. Nr. 113; 56 : 1 pav.), kita segė keturiose vietose padabinta tarp 8 žiedelių įstatytomis sidabro skardelėmis, ornamentuotomis tinkliniu raštu (k. Nr. 47; 31 : 2 pav.).

Šio varianto žieduotosios segės yra nuo 6,5 iki 14 cm aukščio ir nuo 4,7 iki 13 cm skersmens. Visos jos lieknos, pvz., pusiau apvalaus pjūvio liemenėlis tėra vos 0,5–0,8 cm pločio, o išgaubto pjūvio kojėlė – tik 0,6–0,9 cm pločio (183 : 4, 5; 184 : 2 pav.). Tai gi jos labai skiriasi nuo kur kas masyvesnių, labiau suplokštėjusių žieduotųjų segių, kurios paplito regione V–VI a. ir kurių bene gražiausi egzemplioriai rasti Pagrybio kapinyne (LA, 1995b, 164 : 1, 3 pav.).

Atsižvelgiant į Lietuvoje priimtą segių klasifikaciją, Žviliuose aptiktos lankinės segės, puoštos pavieniais žiedeliais, priklauso antrajam žieduotųjų segių tipui, nuo seno datuojamam IV a. (LAA, 1978, p. 40). Kaimyninėse vakarų baltų – prūsų žemėse analogiški papuošalai pradėti nešioti anksčiau, t. y. nuo III a. antrosios pusės (Okulicz, 1973, 203 : a, h–l pav.; Godłowski, 1974, VI : 1–5 lent.).

Kitam lankinių segių tipui priklauso 10 egz. (k. Nr. 30, 33, 48, 56, 85, 86, 105, 132, 268, 294). Tai *segės palenkta kojele*, kuri yra išgaubto pjūvio, apie 0,5–0,8 cm pločio. Papuošalo pusiau apvalaus pjūvio liemenėlis yra 0,8–0,9 cm pločio. Geriau išlikusios segės abiejuose įvijų galuose turi po kūgio formos buoželę. Tokią buoželę segė iš kapo Nr. 268 turi ir virš įvijos. Įvijų lankeliai arba apvalaus pjūvio, arba tordiruoti. Segės yra apie 5,5–10,5 cm aukščio ir apie 5,2–8 cm skersmens.

Kai kurios ornamentuotos. Trys jų ant liemenėlio ir kojėlės turi po 3 išryškintus keturkampius apie 0,8–1,1 cm aukščio bei apie 0,9 cm pločio laukelius. Vienur laukeliuose įrėžta „X“ ženklas (k. Nr. 48, 183 : 1 pav.), kitur – trikampių motyvai (k. Nr. 268, 206 : 1 pav.), dar kitur – laukelių kraštai papuošti dviem skersiniais grioveliais, šitaip greičiausiai imituojant puošybą žiedeliais (k. Nr. 86, 183 : 3 pav.). Panašų imitavimą galima įžiūrėti dar ir segės iš kapo Nr. 85 apdailoje. Antai kojėlės ir liemenėlio sandūros apvyniojimo kraštinės vielutės papuoštos skersiniais ranteliais (42 : 8 pav.).

184 pav. Vyro papuošalai iš kapo Nr. 275: 1 – karolių apvara, 2 – segė, 3 – žiedas

Blogiausiai išlikusios yra visos 4 geležinės segės (k. Nr. 30, 33, 132, 294) (19 : 1 pav.).

Lankinės palenkta kojele segės Lietuvoje buvo labai populiarios III–IV a. Tik kai kurios nešiotos dar ir V a. (SGA, 1986, p. 119). Žviliuose rastosios ir žalvarinės, ir geležinės buvo nešiotos iki IV a. pabaigos.

Lankinių trikampe kojele segių rasta 2 egz. (k. Nr. 58, 130). Abiem būdinga trumpa, plokščia ir palyginti neplati (1,6–2,5 cm) kojėlė, pusiau apvalaus pjūvio apie 0,6 cm pločio išlenktas neaukštas liemenėlis, trumpa (4,5–5 cm) įvija su pusrutulio formos buoželėmis galuose. Segės be ornamento, siekia 6,5–8 cm aukščio (59 : 2 pav.). Ant vienos segės liemenėlio išryškintas apie 0,6 × 1 cm dydžio stačiakampis laukelis (k. Nr. 130), ant kitos (k. Nr. 58) po panašų laukelį yra ties kojėlės bei liemenėlio sandūra ir ant liemenėlio, ties įvija. Segių užkaba lieta.

Prieš 60 metų pirmą kartą klasifikuojant iki tol Lietuvoje sukauptą archeologinę medžiagą, lankinės trikampe kojele segės buvo priskirtos V–VII a. (Puzinas, 1938, p. 362). Po 4 dešimtmečių tyrinėtojai, remdamiesi naujų žinių sandauga, parengė platesnę

I–XIII a. radinių klasifikaciją, kurioje nurodyta, kad minėtosios segės datuotinos V–VI a. (LAA, 1978, p. 42). Kapinynų kasinėjimai per paskutinįjį dešimtmetį pateikė daug naujų duomenų, leidžiančių pamatuotai patikslinti kai kurių radinių, tarp jų ir lankinių segių trikampėje kojele, chronologiją. Nors neseniai iš spaudos išėjusiame veikalė, skirtame viduriniam geležies amžiui Lietuvoje, siūloma tradicinė minėtų segių chronologija, t. y. V–VI a. (VGA, 1996, p. 198), tačiau, remiantis net ir vien Žvilių kapinyno kasinėjimo medžiaga, tenka tuos papuošalus „pasendinti“: abi segės yra iš IV a. pabaigos. Taip manyti visų pirmiausia leidžia jų radimo aplinkybės. Antai kapai, kuriuose, be kitų įkapių, rastos ir lankinės segės trikampėje kojele, buvo toje kapinyno teritorijoje, kur mirusieji laidoti senajame geležies amžiuje. Antra vertus, ir abiejų ištirtų kapų inventoriuje yra dirbinių, kurie, tyrinėtojų nuomone, buvo Lietuvoje paplitę senojo geležies amžiaus pabaigoje. Pvz., įmoniniai ietigaliai iššęsto rombo formos plunksna priklauso III–IV a. (Казакьявичюс, 1988, p. 29). Toks dirbinys rastas ir kape Nr. 58 kartu su lankine sege trikampėje kojele. Kitame kape Nr. 130 kartu su minėtojo tipo sege rasta juostinė apyrankė, kokios regione buvo nešiotos IV–V a. sandūroje (Valatka, 1984, p. 22, 15 : 9 pav.). Apskritai krinta į akis, kad lankinės trikampėje kojele segės – retenybė archeologinėje medžiagoje, sukauptoje kasinėjant kapinynus su akmenų vainiku apjuostais kapais. Iki šiol tėra žinoma 1 segė iš Tūbausių (Vytauto Didžiojo karo muziejus, 1578 : 101), 1 – iš Pagrybio (LA, 1995b, p. 117) ir 2 – iš Žvilių kapinyno. Kitų Lietuvoje paplitusių archeologinių kultūrų arealuose kasinėtuose kapinyuose tokių papuošalų randama kur kas dažniau (LAA, 1978, 27 žemėl.), o kai kuriuose paminkluose jų aptikta net po kelias dešimtis (Pašušvys, Plinkaigalis).

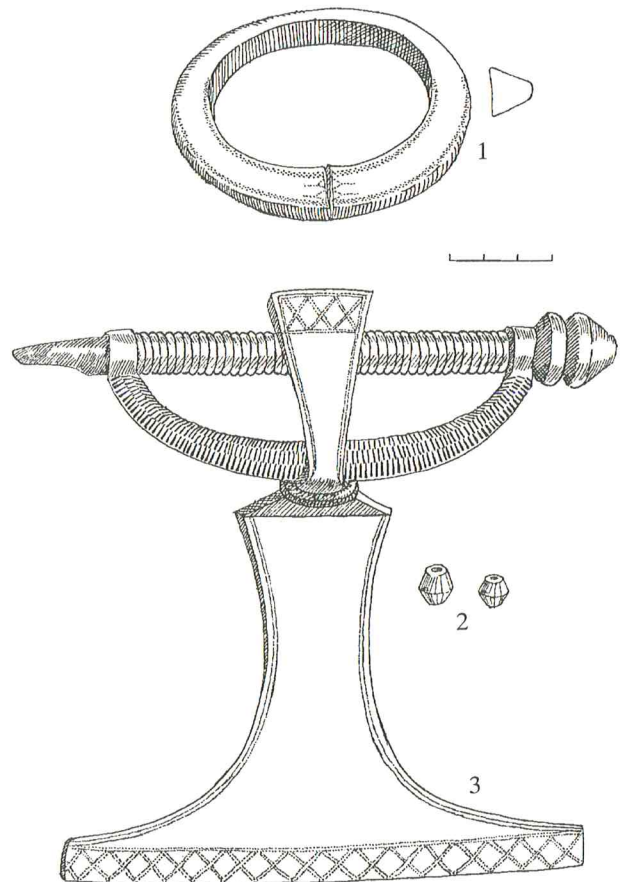
Lankinių segių lieta užkaba kapinyne rasta 3 egz. (k. Nr. 143B, 261 (2 egz.)). Šiems papuošalams būdinga maža kojelė, kuri bent 2 kartus trumpesnė už liemenėlį. Trumpa ir įvija. Pvz., dvi apie 4,7 cm aukščio segelės teturėjo vos 1,7 cm ilgio įviją (96 : 4, 6 pav.), o trečioji, siekianti 8 cm aukščio, – 4,5 cm ilgio įviją. Mažesniųjų segių liemenėlį ir kojelę puošia skersiniai grioveliai.

Tipologiškai šiuos 3 papuošalus, matyt, tenka laikyti tarpininkais tarp III–IV a. paplitusių lankinių segių palenкта kojele ir V–VI a. nešiotų ilgakojų segių. Pirmojo tipo pavyzdžių Žvilių kapinyne rasta 10, o antrojo tipo dirbinių – nė vieno. Taigi jau vien šis faktas leidžia manyti, kad visos 3 lankinės segės lieta užkaba su trumpa kojele ir trumpa įvija chronologiškai priklauso IV a. pabaigai. Ne veltui šios įkapės yra tų mirusiųjų, kurie buvo palaidoti senojo geležies amžiaus

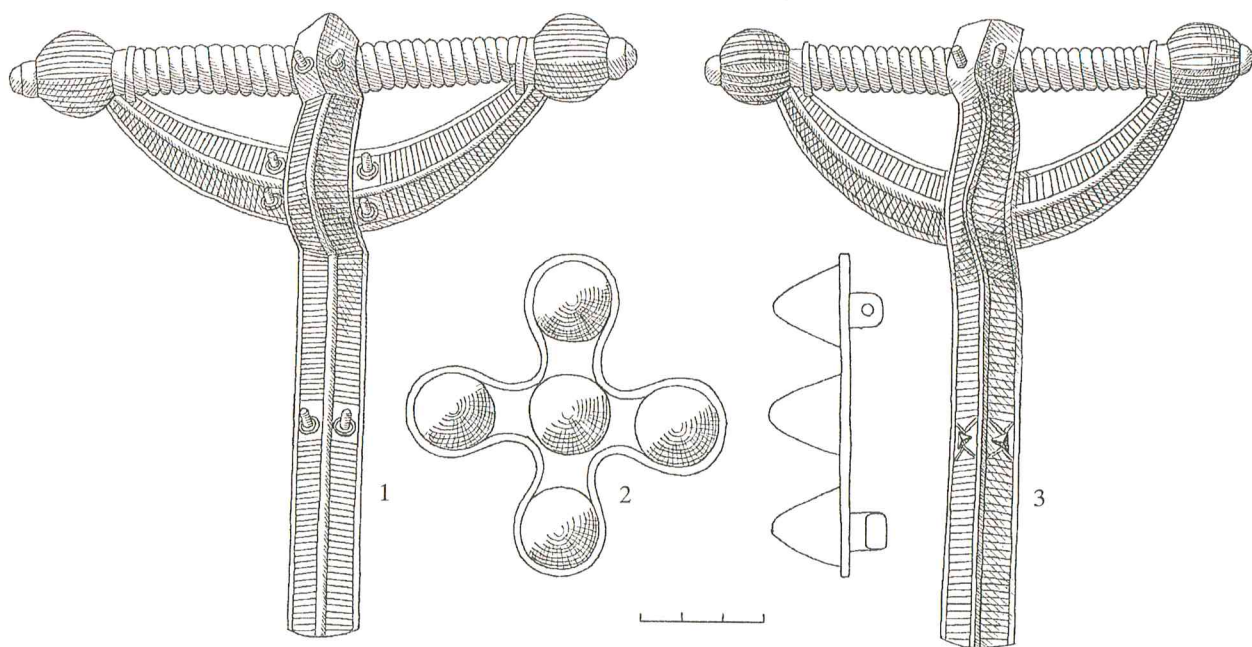
antrosios pusės kapinyno teritorijoje. Todėl kartu su segėmis kapuose buvo ir kitų IV a. datuojamų dirbinių, pvz., aštuoniukės pavidalo gintarėlių apvara, antkaklė su rakto skylutės pavidalo užkaba, stiklo bei emalio karolių apvara, lankinė žieduotoji segė (k. Nr. 261), ietigalis profiliuota plunksna (k. Nr. 143B).

Prie lankinių segių lieta užkaba grupės priskirtina dar segė iš kape Nr. 140. Nuo kitų ji labiausiai skiriasi tuo, kad jos siaura (apie 0,4 cm) ir plokščia kojelė pačioje pabaigoje šiek tiek paplatinta, o kojelės pati apačia suapvalinta (62 : 2 pav.). Dėl to kojelė igauna iššęsto rombo formą. 6,5 cm aukščio siekianti segė yra liekna, turi trumpą, vos 2 cm ilgio įviją. Apie 0,4 cm pločio pusiau apvalaus pjūvio liemenėlis priekyje dar turi apie 0,4 × 0,8 cm dydžio keturkampį laukelį.

Šio papuošalo chronologiją geriausiai paremia radimo aplinkybės. Sege buvo papuoštas berniukas, palaidotas III–IV a. kapinyno teritorijoje. Kitos įkapės – prie segės pririštas importinis mėlyno stiklo karoliukas, apvalaus skerspjūvio kiek pastorintais galais apyrankėlė – leidžia labiau patikslinti segės

185 pav. Vyro papuošalai iš kape Nr. 160: 1 – apyrankė, 2 – karoliukai-amuletai, 3 – segė

186 pav. Vyrų segės: 1 – k. Nr. 222, 2 – k. Nr. 206, 3 – k. Nr. 226

chronologiją, t. y. ji datuotina IV a. Šiam papuošalui artimiausių analogijų yra Bandužių (Klaipėdos r.) kapinyne kasinėjimų medžiagoje (LA, 1995a, 45 : 1 pav.). Segė rasta kape Nr. 85 kartu su kitais dirbiniais, kurie buvo paplitę senojo geležies amžiaus antrojoje pusėje, pvz., antkaklė dėželiniais galais, smeigtukai apskritomis galvutėmis su „tutuliu“ ir kt. (LA, 1995a, p. 117).

Lankinė žvaigždine kojele segė yra vienintelė visoje kapinyne surastų segių kolekcijoje (k. Nr. 32). Jos pusiau apvalus pjūvio apie 1,3 cm pločio liemenėlis yra puoštas skersiniais grioveliais, priekyje dar turi apie 1,3 × 0,8 cm dydžio keturkampį laukelį (183 : 2 pav.). Segė yra 10 cm aukščio.

Lietuvoje rastas šio tipo seges nuo 1938 m. (Puzinas, 1938, p. 261) iki šiol (VGA, 1996, p. 297) įprasta datuoti V–VI a. Neabejojant, kad tuo laikotarpiu tokie papuošalai buvo tikrai madingi, tenka daryti išlygą, jog pavienės lankinės žvaigždine kojele segės galėjo būti nešiotos ir šiek tiek anksčiau. Mat vis dėlto bent jau Žviliuose rastoji priklauso IV a. pabaigai, nes mirusysis su šia sege buvo palaidotas toje kapinyne dalyje, kur įrengti ir visi kiti III–IV a. kapai. Beje, kai kurie tyrinėtojai taip pat neatmeta galimybės, kad pavienės lankinės žvaigždine kojele segės Žemaitijoje galėjo būti nešiotos IV a. (Valatka, 1984, p. 20).

Lankinė skliutakojė segė kapinyne rasta tik viena (k. Nr. 160). Tai didžiulis papuošalas: įvija su dvigubais žiedeliais ir kūgeliu abiejuose galuose yra net 18 cm ilgio, palenkta ir labai išplatinta kojėlė siekė 15,2 cm

pločio, pati segė – 15 cm aukščio (185 : 3 pav.). Plokščias, šiek tiek įgaubtas lankelis plačiausioje vietoje išplatintas iki 1 cm, visas išornamentuotas pailgų duobučių 3 eilėmis. Kojelę puošia iš smulkių įkartelių sukomponuota langelių rašto juosta, kurią iš abiejų pusių įrėmina išilginė įkartelių linija. Tokio pat ornamentu motyvas puošia ir liemenėlį.

Ilgą laiką šio tipo segės buvo datuojamos VII a. (Puzinas, 1938, p. 261; LAA, 1978, p. 43). Nauji archeologiniai atradimai verčia tyrinėtojus praplėsti tokių papuošalų chronologiją. Antai manoma, kad Lietuvoje kai kurios lankinės skliutakojės segės plito jau VI a. pabaigoje ir išsilaikė madoje net iki IX a. pradžios (VGA, 1996, p. 201).

Žvilių segė rasta VII–VIII a. kapų teritorijoje. Artimiausių jai analogijų yra Kaštaunalių, Požerės kapinynų kasinėjimo medžiagoje, datuojamoje VII–VIII a. (Vaitkunsienė, 1984a, 16 pav.; Tautavičius, 1984a, 9 : 4 pav.). Tyrinėtojų nuomone, tokios didžiulės, masyvios lankinės skliutakojės segės buvo nešiotos VIII a. (Urtāns, 1977, p. 26).

Lankinių aguoninių segių rasta 4 sveikos (k. Nr. 10, 167, 222, 228), penktosios – tik dalis (k. Nr. 185). Keturių segių trikampio įgaubto pjūvio lankelis, liemenėlis ir kojėlė ištaisai padengta skersiniais brūkšneliais. Jais išraižytos ir plokščios aguoninės buoželės, esančios įvijos galuose (186 : 1, 3 pav.). Ant kojėlės, ant liemenėlio prie įvijos, o kartais ir ant lankelio (abipus liemenėlio) – po 2 ataugėles–ragelius. Tokios segės yra 15–15,5 cm aukščio ir 13,2–15 cm skersmens.

Penktoji segė nuo pirmųjų skiriasi tuo, kad ji visa lieta (todėl neturi įvijos), kojėlė pabaigoje susiaurinta ir suapvalinta. Be to, visas papuošalo paviršius lygus: jokių brūkšnelių, jokių ataugėlių-ragelių (69 : 7 pav.). Segė už anas gerokai mažesnė, t. y. siekia 9 cm aukščio ir 7 cm skersmens. Tai berniuko įkapė. Mirusysis palaidotas kaip suaugęs karys raitelis. Mat, be kitų įkapių, šalia vaiko padėta ietis, geriamasis ragas, paaukoto kumeliuko galva (17 : 5; 68 pav.). Gerai ginkluoti ir kiti mirusieji, palaidoti su lankinėmis aguoninėmis segėmis: kai kurie turėjo po 2 ietis ar net po plačiagalį kalaviją. Beje, suardytame kape Nr. 185 palaidoto vyro segė buvo sidabrinė (65 : 3 pav.).

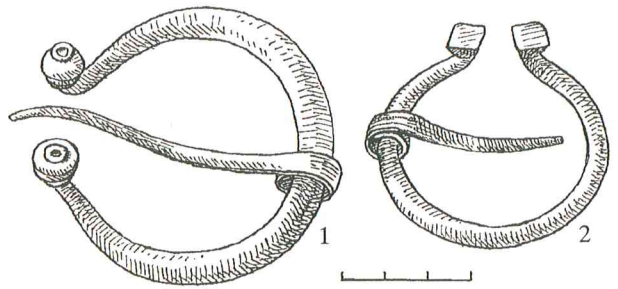
Dėl papuošalų datavimo neturėtų kilti abejonių. Mat 4 jų rastos toje kapinyne teritorijoje, kur įrengti VII–VIII a. kapai, penktoji (k. Nr. 10) ten, kur mirusieji laidoti X–XII a.

Lyginant kapinyne aptiktas seges su tokio pat tipo papuošalais, žinomais Lietuvos archeologinėje medžiagoje, aiškėja, kad ankstesnės 4 segės yra iš VIII a., o vėlyvoji, t. y. penktoji – iš X a. Taigi Žvilių radiniai paremia nuostatą, kad lankinės aguoninės segės Lietuvoje paplito vidurinio geležies amžiaus pabaigoje, o pavienės buvo madingos dar ir vėlyvojo geležies amžiaus pirmojoje pusėje (LAA, 1978, p. 45; VGA, 1996, p. 212–213).

Trečiajai grupei priklauso *kryžinės segės*, kurių tėra viena sveika (k. Nr. 206) ir dviejų menki fragmentai (k. Nr. 202, 215). Kaip matyti iš geriau išsilaikiusio papuošalo (186 : 2 pav.), jo centre ir kryžmų galuose pritaisyta po kūgelį, sulenktą iš plonos žalvarinės skardelės. Tyrinėtojai nustatė, kad kūgeliai pripildyti smėlio bei molio ir kad prie segės pagrindo jie pritvirtinti geležiniu virbeliu, kuris prilituotas prie kūgelio viršūnės (Volkaitė-Kulikauskienė, Jankauskas, 1992, p. 144). Segė yra 7 cm skersmens, kūgeliai – 1,7 cm aukščio ir 2 cm skersmens.

Iki šiol kryžinės segės ir su kūgeliais centre bei kryžmų galuose, ir be kūgelių, be to, dažnai puoštos sidabru, būdavo randamos tik vėlyvojo geležies amžiaus paminkluose (LAA, 1978, p. 68; Vaitkuskienė, 1981a, p. 54). Tačiau Žvilių kapinyne kasinėjimų medžiaga leidžia teigti, kad tokio tipo papuošalai Lietuvoje paplito anksčiau. Visų pirma šitai rodo faktas, kad su kryžinėmis segėmis papuošti mirusieji palaidoti VII–VIII a. kapinyne. O antra, be kitų įkapių, tyrinėtuose kapuose aptikta plačiagalų kalavijų, visiškai analogiškų tiems, kurie rasti šiame regione kasinėtuose VII–VIII a. Maudžiorų, Kaštounalių, Požerės kapinyuose (LAA, 1978, p. 124; VGA, 1996, p. 140).

Ketvirtajai grupei priklauso 4 *pasaginės segės*. Dviejų papuošalų pasagos formos lankelis turėjo

187 pav. Pasaginės segės: 1 – k. Nr. 6, 2 – k. Nr. 191

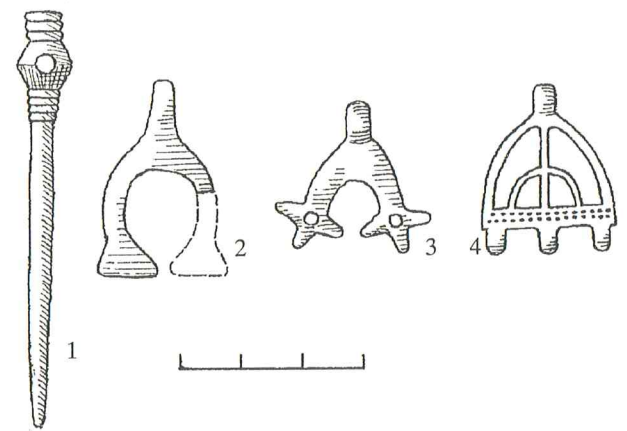
cilindrinius galus. Abu radiniai – vienas geležinis (k. Nr. 20), kitas žalvarinis (k. Nr. 14) – sulūžinėję, praradę pirminį savo pavidalą.

Geriau išlikusios pasaginės segės keturkampiais galais lankelis apie 0,6 cm pločio, ovalaus pjūvio, siaurėjantis į galus (k. Nr. 191). Keturkampės galvutės yra 0,4 cm aukščio ir 0,8 × 0,8 cm dydžio (187 : 2 pav.).

Pasaginė segė aguoniniais galais turi apie 0,7 cm pločio ovalaus pjūvio lankelį, šiek tiek siaurėjantį į galus (k. Nr. 6). Segė yra 6,5 cm skersmens. Dvigubo nupjauto kūgio formos aguoninės galvutės siekia 1,4 cm aukščio ir apie 1,1 cm skersmens (187 : 1 pav.).

Visos pasaginės segės Žviliuose buvo rastos tuose kapuose, kurie įrengti X–XII a. kapinyne. Tokio tipo segės įvairiai užbaigtais galais buvo ypač populiarūs papuošalai per visą vėlyvąjį geležies amžių (LAA, 1978, p. 47–66).

Smeigtukai. Tai gausiausia radinių grupė. Kasinėjimų metu buvo surinkta 264, kurių 249 rasti atkastuose kapuose (17 lent.), 15 – atsitiktiniai (12 – kasinėtose perkasose, 2 lent.; 3 – pavieniai, LNM). Smeigtukai yra kelių tipų, t. y. statinėliniai, žiediniai, lazdeliniai, nuokamieniai, kryžiniai ir ylos pavidalo.

188 pav. Vaikų papuošalai: 1 – smeigtukas iš k. Nr. 66, 2–4 – pakabučiai iš k. Nr. 66, 65, 297

189 pav. Krūtinės papuošalas iš moters kapo Nr. 24

Statinėlinis smeigtukas tėra vienintelis, rastas visiškai suardytame kape Nr. 66. Jo galvutė su skylute viduryje yra tarsi dvigubo nupjauto kūgio formos. Galvutės viršū ir apačią pridengia plokštelė-skritulys, puoštas horizontaliais įkartėlių grioveliais (188 : 1 pav.). Smeigtukas yra žalvarinis, 7 cm ilgio, galvutė – 1,2 cm aukščio ir 1 cm skersmens.

Šiam radiniui analogijų yra III–IV a. Lietuvos archeologinėje medžiagoje, sukauptoje kasinėjant Baltijos pakrantėse išlikusius kapinytus su akmenų vainikais, Žemaitijos ir Šiaurės Lietuvos pilkapynus, Vidurio Lietuvos senkapius (LAA, 1978, p. 72, 42 žemėl.). Tipologijos atžvilgiu Žviliuose rastasis priklauso ant-rajai statinėlinių smeigtukų grupei (SGA, 1986, 43 : 7 pav.).

Žiedinių smeigtukų rasta 8 egz. (k. Nr. 18, 23 (2 egz.), 24 (2 egz.), 34, 166 ir 1 atsitiktinis – pk. Nr. 11). Jie yra 2 tipų.

Pirmajam priklauso tie 6 smeigtukai, kurie turi žiedo formos galvutę su kilpute viršuje. Kilputė beveik visada puošta skersiniais brūkšneliais. Tokių brūkšnelių grupė yra ir žiedinės galvutės apačioje (8 : 1, 2; 20 : 3 pav.). Smeigtukai žalvariniai, apie 12–12,5 cm ilgio su 1,1–1,3 cm skersmens galvute.

Šie papuošalai – moterų įkapė. Nesuardytų kapų (Nr. 23, 24) inventoriuose jų yra po 2. Kad žiediniai smeigtukai buvo nešioti poromis, rodo kabo Nr. 24 radiniai (189 pav.). Antai prie kiekvieno smeigtuko buvo prikabinta po žalvarinį trapecijos pavidalo apie 8,5 cm aukščio ir 1,7 cm pločio viršuje bei 2,3 cm pločio apačioje ažūrinį pakabutį, puošta įrėžtomis linijomis. Prie pakabučių prikabinta žalvarinė apie 135 cm ilgio grandinė, kuri abu smeigtukus jungė į porą. Beje, analogiškas krūtinės papuošalas rastas Šeduvoje (LLM, 1958, 216 pav.).

Šiaip jau pirmojo tipo žiediniai smeigtukai Lietuvoje pradėti nešioti III a., labiausiai paplito IV a., dalis galėjo būti madingi dar ir V a. (LAA, 1978, p. 75). Už Lietuvos ribų esančiose vakarų baltų (prūsų) žemėse tokiais papuošalais imta puoštis jau nuo II a. (Okulicz, 1973, 184 : j pav.).

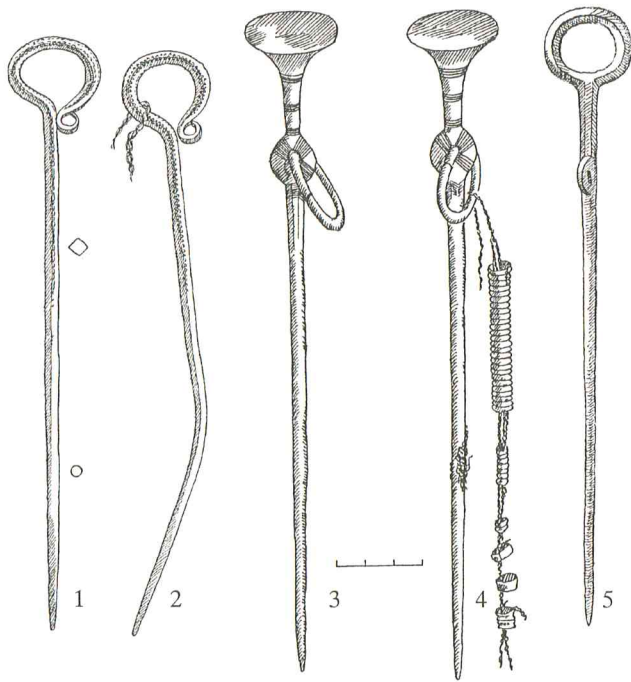
Žviliuose rasti šio tipo žiediniai smeigtukai datuoti III a. Mat jie kapuose buvo su kitais tam laikotarpiui priklausančiais dirbiniais (antkaklės dėželiniais bei kūginiais galais, juostinės apyrankės).

Antrajai žiedinių smeigtukų grupei priklauso tik 2 žalvariniai smeigtukai (k. Nr. 18, 166). Jų galvutė – tai apie 2–3 cm skersmens rombinio pjūvio žiedelis, kurio apačioje yra ašelė-kilpelė. Adatos dalis tarp galvutės ir ašelės rombinio pjūvio, be to, puošta įkartėlėmis. Gerai išlikęs smeigtukas yra 21,5 cm ilgio (190 : 5 pav.).

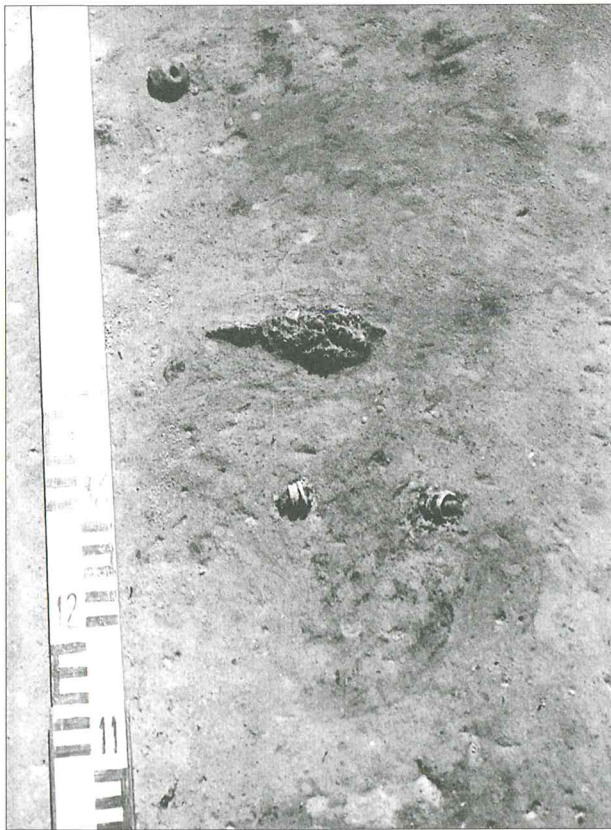
Tokie smeigtukai Lietuvoje buvo labiausiai paplitę VIII a., bet išliko madingi dar ir IX–X a. (LAA, 1978, p. 81). Pastebėta, kad dažniausiai jie nešioti poromis (VGA, 1996, p. 228). Žvilių kapinyne tik po smeigtuką įdėta 2 mirusiesiems. Vienas iš jų buvo palaidotas vidurinio geležies amžiaus kapinyne. Taigi jo kape (Nr. 166) rastas smeigtukas datuotinas VIII a. Kitas mirusysis su žiediniu smeigtuku palaidotas vėlyvojo geležies amžiaus kapinyne (k. Nr. 18). Vadinasi, jo smeigtukas datuotinas X a.

Lazdelinių smeigtukų rasta 198 egz., kurių 186 buvo kapuose, 8 – atsitiktiniai (pk. Nr. 14 (2 egz.), 15, 16, 20, 24, 27, 38). Skiriamos 2 smeigtukų grupės.

Pirmajai priklauso 190 geležinių lazdelinių smeigtukų, kurių galvutės primena apie 1,3–2,5 cm skersmens ovalios ar apskritos formos užlenktą kilputę. Geriau išlikę yra 7,5–14 cm ilgio (31 : 1; 45 : 5; 49 : 5 pav.). Kai kurių smeigtukų galvutę puošia 2–5 žalvarinės grandelės (k. Nr. 180, 222, 223), prie kitų smeigtukų

190 pav. Smeigtukai: 1, 2 – iš k. Nr. 150, 3, 4 – k. Nr. 172, 5 – k. Nr. 166

191 pav. Mergaitės kapas Nr. 131

išlikę 3–10 cm ilgio žalvarinės grandinėls fragmentai (k. Nr. 162, 226, 303).

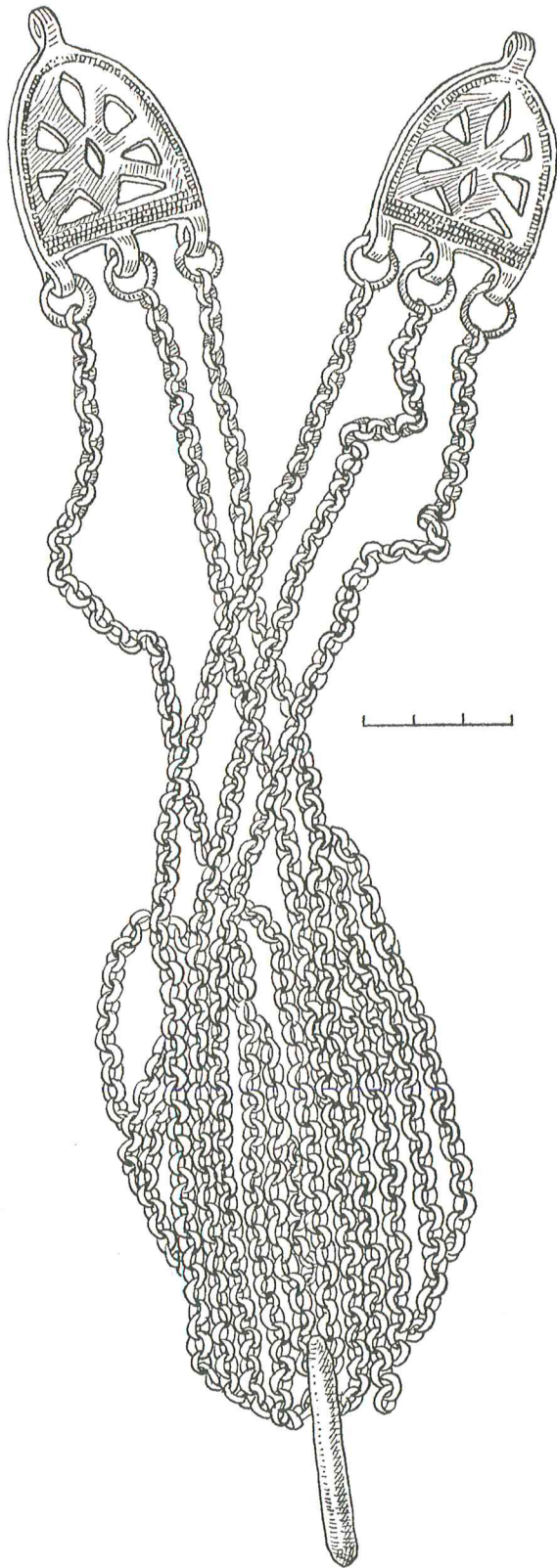
Po smeigtuką rasta dažname vyriškos lyties individo kape, mirusiojo krūtinės srityje. Po 2 smeigtukus įdėdavo tik moterims ir mergaitėms. Kai kuriuose jų kapuose (Nr. 50, 53, 54, 87, 98, 114, 125, 131, 134, 143A, 265, 291) abu smeigtukai sujungti į porą žalvarinėmis, rečiau geležinėmis grandinėlėmis. Radimo aplinkybės rodo, kad, dedant į kapą prie mirusiosios tokį didelį krūtinės papuošalą, abu smeigtukus suglaudavo ir jais persmeigdavo ratuku sulankuotą grandinėlę. Dėl korozijos iš papuošalo liko sukietėjęs gniužulas (191 pav.). Todėl ir grandinėlių ilgis lieka neišskus.

Dviejuose kapuose (Nr. 265, 291) grandinėls prie smeigtukų buvo pritaisytos žalvariniais pusbėnelio formos ažūriniais pakabučiais (97, 192 pav.). Šie yra apie 5,5–6 cm aukščio ir 3,2–3,5 cm pločio. Geroji jų pusė ornamentuota įkartėlių linijomis. Visiškai analogiškų pakabučių rasta Maudžioruose atkastame kape Nr. 32, kuris įrengtas IV a. kapinyno teritorijoje (Valatka, 1984, 1; 13 : 8 pav.).

Absoliuti dauguma geležinių lazdelinių smeigtukų yra iš III–IV a. Tik keliolika jų rasta VII–VIII a. ir vos keli X–XII a. kapuose. Paprotys moterims dėti į kapą po 2 lazdelinius smeigtukus (ir su grandinėle, ir be jos) buvo įsiviešpatavęs senajame geležies amžiuje. Vėliau jis išblėso, nes tik 2 moterims, palaidotoms VII–VIII a., įdėta po porą geležinių smeigtukų (k. Nr. 176, 192). Tačiau iš kurio laikotarpio bebūtų geležiniai lazdeliniai smeigtukai, visi jie labai panašūs vienas į kitą.

Antrajai grupei priklauso 8 žalvariniai lazdeliniai smeigtukai. Vyro (k. Nr. 225) ir berniuko (k. Nr. 17) kapuose po vieną rasti smeigtukai tokie patys, kaip ir geležiniai. Net ir kilpinė galvutė papuošta žalvarinėmis grandinėmis lygiai taip pat, kaip kai kurių geležinių smeigtukų galvutė. Moterų smeigtukai nuo vyriškų skiriasi pirmiausia tuo, kad jų kilpinės galvutės užlenktas galas visada baigiasi maža sraigele. Be to, jie daug didesni, t. y. siekia 21–25 cm ilgio. Jų ir galvutės didesnės: 2,5–3,2 cm skersmens. Kai kurių smeigtukų galvutė ir viršutinė adatos dalis yra ne iš apvalaus, bet iš rombinio skerspjūvio vielos (k. Nr. 150). Jos briauną puošia įrėžta zigzaginė linija (190 : 1–2 pav.). Vienoms moterims įdėta po 2 (k. Nr. 150, 235), kitoms po 1 (k. Nr. 14, 233) smeigtuką. Užfiksuotas retas atvejis: kape Nr. 233 suporuoti nevienodi smeigtukai, kurių vienas – apie 15 cm ilgio žalvarinis lazdelinis, kitas – apie 14,5 cm ilgio neiškaus tipo, nes jo galvutė nulaužta dar senovėje.

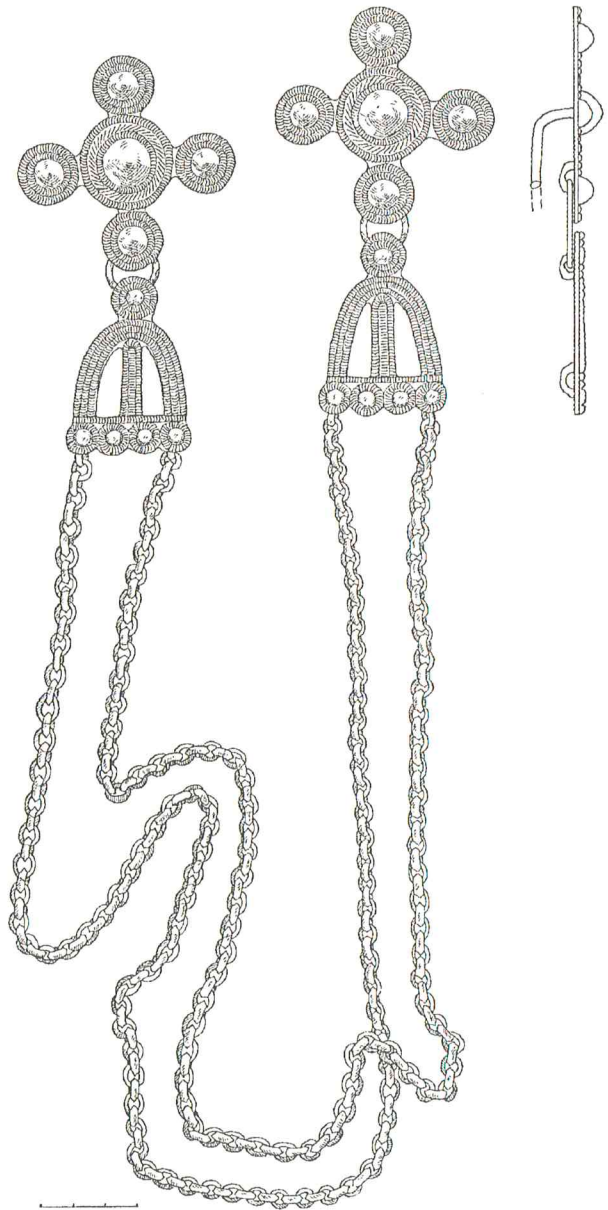
2 žalvariniai lazdeliniai smeigtukai (k. Nr. 14, 17) rasti X–XII a. kapinyno teritorijoje, visi kiti aptikti kasinėjant VII–VIII a. kapus.

192 pav. Krūtinės papuošalas iš moters kapo Nr. 291

Kryžinių smeigtukų surinkta 36 egz. Skiriamos kelios jų grupės.

Pirmajai grupei priklauso 10 smeigtukų (k. Nr. 44 (2 egz.), 55 (2 egz.), 149 (2 egz.), 272 (2 egz.), 273, 276), kurių žalvarinių galvučių antroje pusėje, pačiame viduryje, yra pritaisyta geležinė adata (34 : 6, 7 pav.). Priekinė, geroji, galvučių pusė papuošta tuščiaviduriais kūgeliais, kurių vidurinis visada šiek tiek didesnis ir aukštesnis (0,9–1,1 cm aukščio), o kryžmos galuose esantys – mažesni ir žemesni (0,5–0,8 cm). Kryžinės galvutės siekia 5,5–6,6 cm skersmens. Nors blogojoje jų pusėje prie apatinės kryžmos yra pritaisyta po

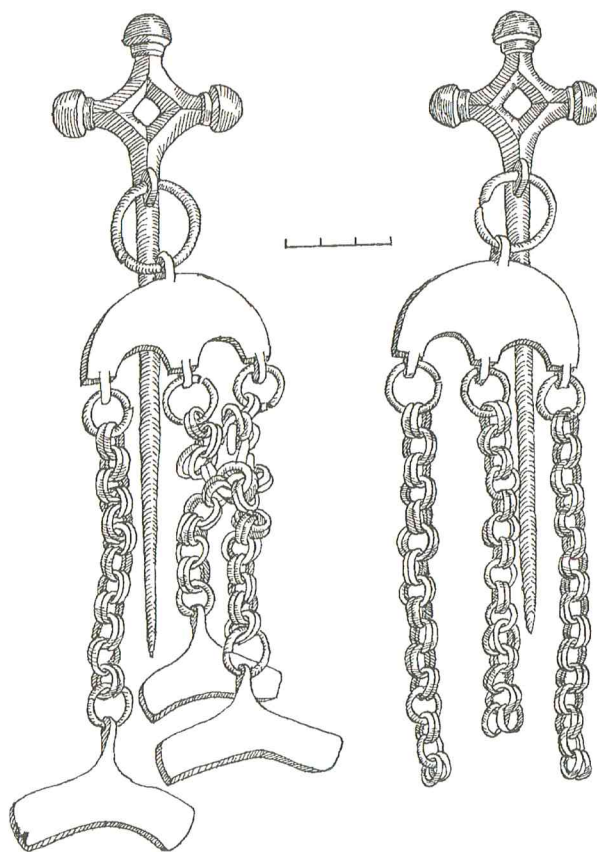

193 pav. Krūtinės papuošalas iš moters kapo Nr. 149

kilputę pakabučiams ar grandinėlėms, tačiau tokių detalių kartu su smeigtukais tebuvo rasta tik kape Nr. 149 (193 pav.). Prie abiejų smeigtukų buvo po žalvarinį apie 5,8 cm aukščio ir apie 4 cm skersmens ažuūrinį pusbėnūlio formos pakabutį, kurių visą paviršių uždengia 3 eilės sidabrinė rautyta vielučių, galais atsiremiančių į skersinę rautyta sidabrinę vielutę. Pastarąją tarytum prilaiko 4 rozetės, t. y. vienas prie kito pritaisyti 4 rautyti sidabriniai žiedeliai, kurių kiekvienas apjuosia viduryje esantį mažytį tuščiaavidurį žalvarinį kugelį. Panaši rozetė puošia pakabučio viršuje esančią apskritą detalę su kilpute antroje pusėje. Į ją įverta žalvarinė apie 1 cm skersmens grandelė abu pakabučius sujungė su kilpele, pritaisyta prie abiejų smeigtukų galvutės apatinės kryžmos. Prie pakabučių rastos apie 70 cm ilgio 2 žalvarinės grandinėlės, kurios į porą ir sujungė abu kryžinius smeigtukus. Grandinėlės sudaro 0,8 cm skersmens grandelės, sulenktos iš 0,2 cm pločio trikampio pjūvio vielutės.

Nesuardytuose kapuose žalvariniai kryžiniai smeigtukai su geležinėmis adatomis rasti visada po 2, suardytuose (k. Nr. 273, 276) – tik jų fragmentai. Manoma, kad Lietuvoje tokie papuošalai buvo nešioti IV a. pabaigoje – VI a. (VGA, 1996, p. 234). Nustatinėjant Žviliuose rastų smeigtukų chronologiją, buvo atkreiptas dėmesys, kad geriau išlikusių smeigtukų kryžmų centre pritaisyti kugeliai yra apjuosti lygiai tokiais pat ratukais, kaip ir dėželių antkaklių galuose esančių „dėželių“ paviršius. Be to, ne tik Lietuvoje, bet ir už jos ribų (Lenkijoje, Vokietijoje) III–IV a. buvo paplitęs būdas puošti dirbinius panašiomis rozetėmis, kokiomis padabinti ir Žvilių smeigtukų pusbėnūlio formos pakabučiai (Gaerte, 1929, 170 : d, g pav.; Schlette, 1971, III pav.; Okulicz, 1973, 213 : b–d pav.; Die Germanen, 1976, 48 : c lent.). Jau vien tai liudija, kad Žvilių smeigtukai yra vieni anksčiausių šio tipo papuošalų, priklausančių ne vėliau kaip IV a.

Tiesa, yra ir kitokių nuomonių dėl Žviliuose rastų kai kurių kryžinių smeigtukų chronologijos. Antai leidinyje (albume), kuriame pateikti bene gražiausi Lietuvos nacionaliniame muziejuje saugomi iš archeologinių paminklų kilę daiktai, yra įdėta kryžinių smeigtukų poros su grandinėlėmis ir pakabučiais iš kape Nr. 149 nuotrauka, nurodant, kad šis papuošalas datuotinas V–VI a. (SL, 1994, 350 pav., p. 98). Kadangi tokios nuorodos autoriai nepridėjo jokių argumentų, paremiančių šitokį radinio datavimą, nėra ir galimybės diskutuoti šiuo klausimu. Vis dėlto verta neišleisti iš akių fakto, kad kapas Nr. 149 buvo atkastas toje Žvilių kapinyno dalyje, kur mirusieji laidoti III–IV a. Beje, kaip rodo kape rastos įkapės (metalinis III tipo apgalvis, kibirėlio formos pakabučių apvara, juostinės

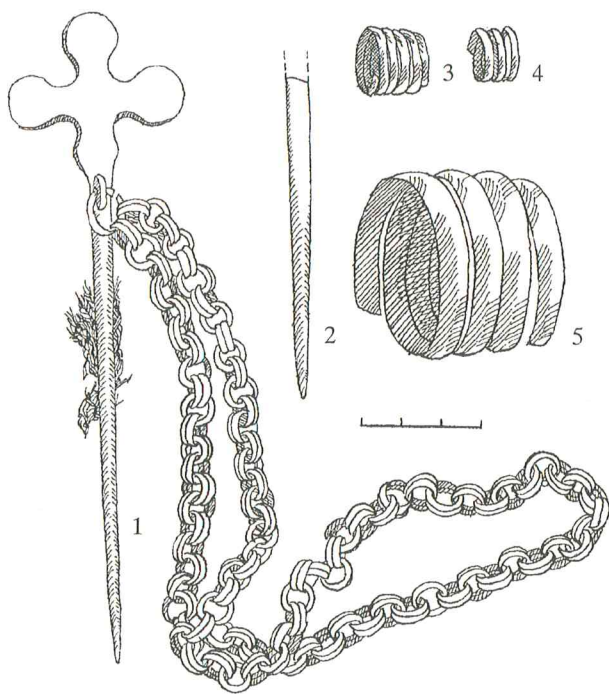
194 pav. Kiaurakryžiniai smeigtukai iš moters kape Nr. 197

apyrankės), mirusysis (moteris) buvo palaidotas ne vėliau kaip IV a.

Antrajai grupei priskiriami 8 kiaurakryžiniai smeigtukai (k. Nr. 173, 174 (2 egz.), 189, 197 (2 egz.), 200, 203). Jiems būdinga rombinė išpjova galvutės viduryje. Kryžmų galuose yra po pusrutulio formos buoželę, kuri šiek tiek suplota. Galvutės apačioje yra kilpelė pakabučiams ar grandinėlėms. Tačiau tik 3 smeigtukai (k. Nr. 197, 189) turėjo prikabinatą žalvarinį apie 4,2–4,5 cm aukščio ir apie 5,3–5,7 cm pločio pusbėnūlio formos pakabutį. Į kiekvieną iš jų įverta po 3 apie 8–12 cm ilgio žalvarines grandinėles, sudarytas iš dvigubų apie 1 cm skersmens grandelių. Tik vieno smeigtuko visos 3 grandinėlės pabaigoje turėjo po žalvarinę 3 cm aukščio ir 5 cm pločio klevo sėklos formos pakabėlę (194 pav.). Kiaurakryžiniai smeigtukai yra 16,5–18,5 cm ilgio, jų galvutės – 4,6–5,5 cm skersmens.

Šio tipo kryžiniai smeigtukai Lietuvoje pradėti nešioti VI a., bet ypač būdingi VII–VIII a. (LAA, 1978, p. 81). Žviliuose rastieji priklauso VII–VIII a., nes visi yra iš to laikotarpio kapinyno.

Trečiajai grupei priskiriama 14 smeigtukų su apskritomis plokštelėmis kryžmų galuose (k. Nr. 4A

195 pav. Mergaitės papuošalai iš kapo Nr. 184: 1 – smeigtukas, 2 – ylos dalis, 3, 4 – žiedai, 5 – apyrankė

(4 egz.), 178, 183, 184, 198, 213 (2 egz.) ir 4 atsitiktiniai: 1 – pk. Nr. 49, 1 – pk. Nr. 51, 2 – LNM, 487 : 30, 48).

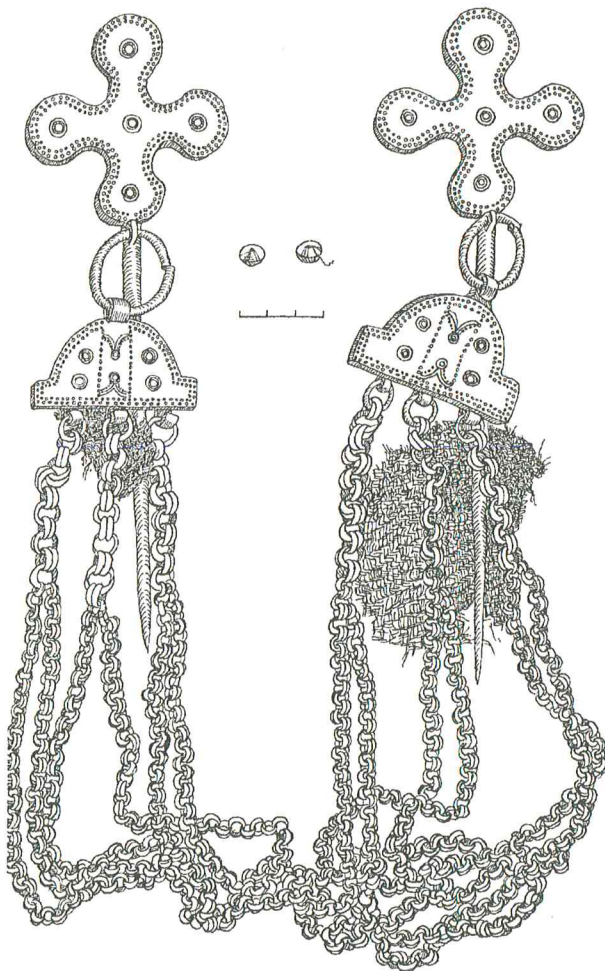
Šie kryžiniai smeigtukai yra skirtingi ir apdailos, ir dydžio, ir chronologijos atžvilgiu. Antai mergaičių smeigtukai, kurių joms įdėta tik po 1, retai kada puošti koncentriniais ratukais, išdėstytais kryžmų galuose bei galvutės viduryje. Užtat beveik prie visų prikabinta po žalvarinę grandinėlę (74 : 8 pav.). Geriau išlikusios siekė net apie 100–120 cm ilgio. Atkreipia dėmesį kape Nr. 184 rasto smeigtuko grandinėlė, suverta iš dvigubų grandelių, visiškai analogiškų toms, iš kokių padarytas galvos papuošalas, juosiantis mergaitės galvą (162 : 1; 195 : 1 pav.). Tokių gana kuklių apie 12,5–15,6 cm ilgio smeigtukų galvutės siekė 3,1–4,6 cm skersmens.

Ypač puošnus krūtinės papuošalas, sudarytas iš 2 kryžinių plokščių galvute smeigtukų, 2 pusbėnelio formos pakabučių ir prie jų prikabintų grandinėlių, buvo įdėtas moteriai, palaidotai kape Nr. 213. Visas galvučių ir pakabučių paviršius padengtas plona sidabro plokštele, ornamentuota įmuštų taškelių, koncentrinė ratukų kompozicijomis (196 pav.). Smeigtukus į porą jungia 6 ne trumpesnės kaip 100 cm ilgio žalvarinės grandinėlės, kurios suimtos po 2 ir prikabintos prie pakabučių.

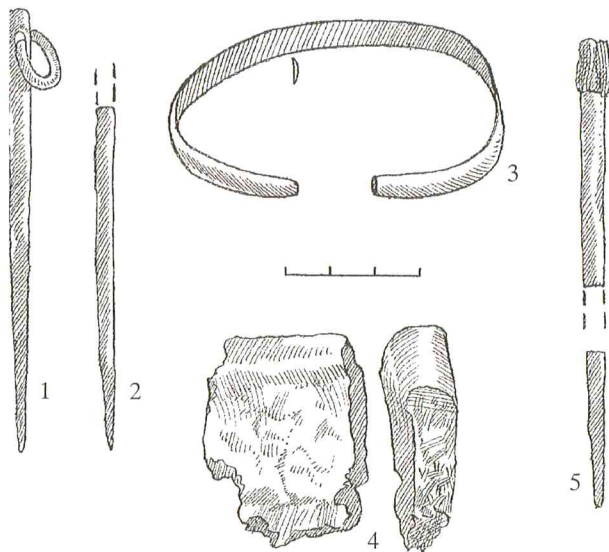
Ketvirtajai grupei priskiriami 4 smeigtukai su 5 kugeliais ant galvutės (k. Nr. 4A). Dviejų 20–21,5 cm ilgio smeigtukų plokščios apie 4,2–4,3 cm skersmens

galvutės išlietos iš žalvario kartu su trumpučiais apie 0,7 cm aukščio smailiais kugeliais. Į kilpelę, esančią galvutės apačioje, įverta po 2,1 × 2,8 cm dydžio akinių formos pakabėlę, sulenktą iš 0,25 cm storio vielutės. Smeigiamoji adata arčiau galvutės yra rombo pjūvio. Briaunelė puošta taškelių eilute. Antros poros 8,2 cm skersmens kryžinės galvutės padengtos žalvario plokštele ir papuoštos 5 kugeliais. Žalvario plokštele padengti ir pusbėnelio formos pakabučiai, kurių po 1 prikabinta prie abiejų smeigtukų. Ir galvutes, ir pakabučius dengiančios plokštelės ornamentuotos koncentriniais ratukais, įkartėlių linijomis (6 pav.). Smeigiamoji adata arčiau galvutės yra rombo skerspjūvio. Smeigtukai siekia 23,3 ir 27 cm ilgio, pakabučiai – 5,2 cm aukščio ir 4,5 cm pločio.

Šie 4 smeigtukai ant kugeliais ant galvutės datuojami X–XI a. (LAA, 1978, p. 86). Kiti smeigtukai su apskritomis plokštelėmis kryžmų galuose rasti VII–VIII a. kapuose. Šiam laikotarpiui priskirtini ir atsitiktinai rasti analogiški kryžiniai smeigtukai.

196 pav. Krūtinės papuošalas iš moters kapo Nr. 213

197 pav. Moters įkapės iš kapo Nr. 139: 1, 2 – smeigtukai, 3 – apyrankė, 4 – puodo šukė, 5 – yla

Nuokamienių smeigtukų rasta 5 egz., kurių po 2 buvo dviejų moterų kapuose (Nr. 172, 221) ir 1 – atsitiktinis (pk. Nr. 57). Jų platiškos ir storėjantios galvutės primena trimitą (84 : 1, 2 ; 190 : 3, 4 pav.). Galvučių šonai ornamentuoti skersiniais brūkšneliais, kartais išdėstant juos grupėmis. Galvučių apačioje padaryto paplatinimo viduryje yra skylutė su grandele. Paplatinimas puoštas brūkšneliais, projektuotais nuo skylutės į kraštus. Visi smeigtukai žalvariniai, siekia 19–22,5 cm ilgio. Galvučių viršus yra apie 2,6–3 cm skersmens. Prie vieno smeigtuko grandelės prikabinta puošmena: 2 žalvarinės apie 1,7 ir 5 cm ilgio įvijėlės ir 3 grandelės, suvertos ant virvutės (k. Nr. 172).

Analogiški smeigtukai Lietuvoje buvo paplitę V–VIII a. (LAA, 1978, p. 78; VGA, 1996, 108 : 5 pav.). Žvilių kapinyne rastieji priklauso VII–VIII a.

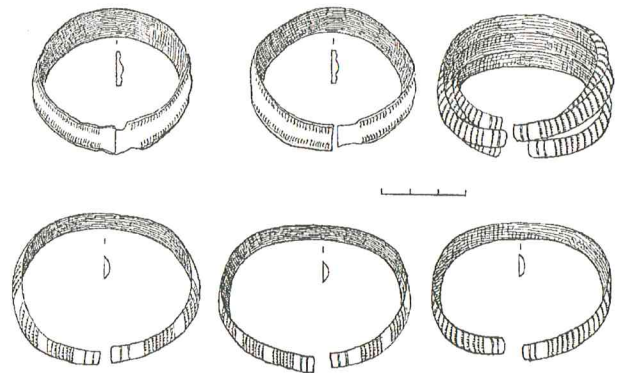
Ylos pavidalo smeigtukų tėra 4 egz. (k. Nr. 138, 139). Jie padaryti iš geležinio tiesaus virbelio su skylute viršuje (197 : 1 pav.). Į tą skylutę įverta geležinė apie 1 cm skersmens grandelė grandinėlei, kuri ir sujungia 2 smeigtukus į porą. Grandinėlė geležinė. Tokie krūtinės papuošalai abiem mirusiosioms į kapą buvo padėti taip, kad sulankuota grandinėlė būtų virš smeigtukų. Ir smeigtukai, ir grandinėlės labai paveikti korozijos, tačiau akivaizdu, kad į grandinėlę buvo įverta ir viena kita žalvarinė grandelė. Antai kape Nr. 138 rasta prie smeigtukų prikabinta geležinė grandinėlė turėjo ne mažiau kaip 5 žalvarines grandeles.

Geriau išlikę smeigtukai yra 8–9 cm ilgio. Juos jungiančių grandinėlių ilgis neaiškus. Mat ir viename, ir kitame kape krūtinės papuošalai dėl korozijos buvo pavirę į sukietėjusį gniužulą.

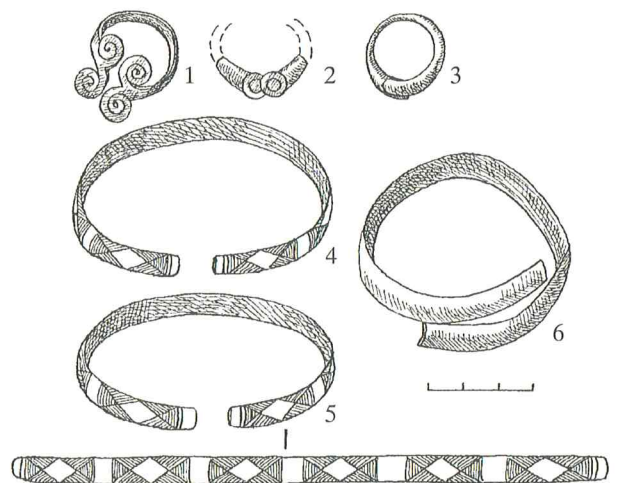
Lietuvos archeologinėje medžiagoje analogų šiems smeigtukams lig šiol nežinoma. Radimo aplinkybės rodo, kad šie papuošalai buvo kapuose, įrengtuose III–IV a. kapinyne. Labai tikėtina, kad ylos pavidalo smeigtukai yra iš IV a. Mat kartu su jais kapuose buvo šiam laikotarpiui priklausančių daiktų, pvz., antkaklė su rakto skylutės pavidalo užkaba, juostinių apyrankių, apvarų su stiklo karoliais, atvežtais iš Romos imperijos provincijų.

Visų suminėtų smeigtukų kolekciją papildė dar 10 geležinių (k. Nr. 7, 8, 151, 153, 170, 257, 263, 267, 300, 301) ir 5 žalvarinių (k. Nr. 4A, 233, 246 (2 egz.), 248) smeigtukų fragmentai. Dėl blogos jų būklės neaišku, kokiam tipui jie skirtini.

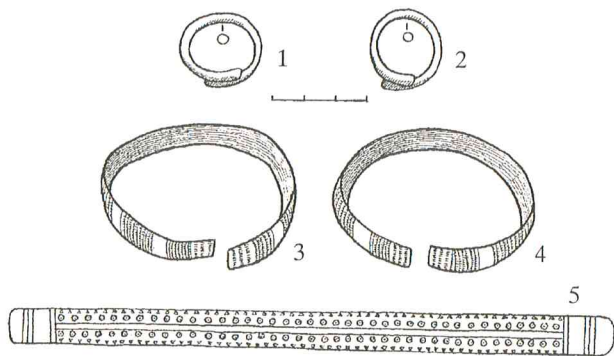
Rankų papuošalai. Apyrankės. Kapinyne rastos 184 žalvarinės apyrankės: 173 – kapuose (17 lent.), 11 – atsitiktinių (2 lent., LNM, 487 : 8, 29, 37, 38, 47). Skiriami keli šių papuošalų tipai. Tai juostinės, storagalės, įvijinės, rankogalinės ir apyrankės gyvūniniais galais.

198 pav. Apyrankės iš moters kapo Nr. 54

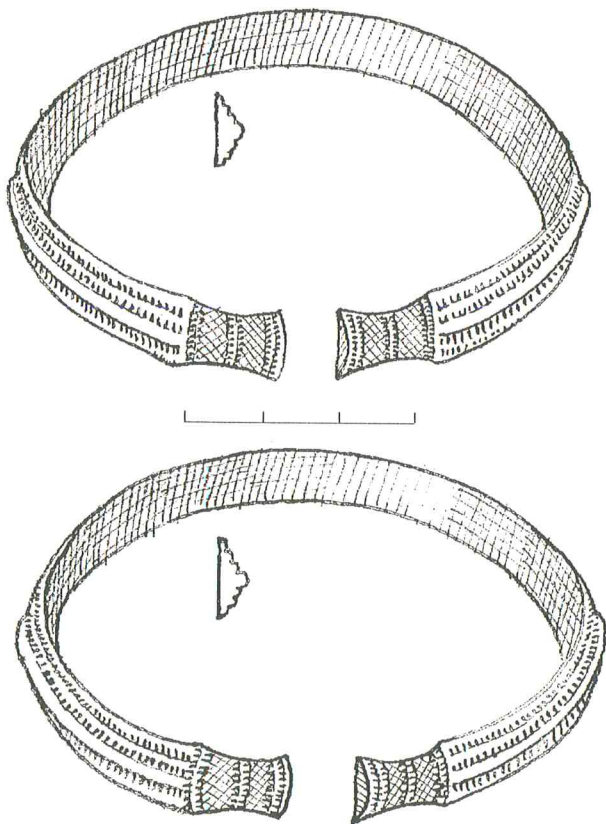

199 pav. Rankų papuošalai: 1–3 – žiedai, 4–6 – apyrankės (1 – k. Nr. 259, 2, 3 – k. Nr. 39, 4, 5 – k. Nr. 118, 6 – k. Nr. 110)

200 pav. Rankų papuošalai: 1, 2 – žiedai iš k. Nr. 87, 3, 4 – apyrankės iš kapo Nr. 87, 5 – apyrankės iš k. 278 ornamentinė kompozicija

Juostinės apyrankės pačios gausiausios: 135 egz. rasti 59 kapuose, 7 egz. – atsitiktiniai. Vienos yra pusiau apvalaus (111 egz.), kitos – trikampio (24 egz.) pjūvio lankeliu. Pirmosios dažniausiai puoštos skersinių brūkšnelių grupėmis, kurių beveik visada ant lankelio yra arba 4, arba 6. Likę be ornamento tarpeliai kartais papuošti „X” ženklų (k. Nr. 274) (101 : 1–4 pav.). Daugelio apyrankių patys galiukai dar akcentuoti ir 2

201 pav. Apyrankės iš kapo Nr. 128

grioveliais (8 : 3, 7; 198 pav.). Keliolikos apyrankių pusiau apvalaus pjūvio lankelis, vos vos siaurėjantis galuose, yra neornamentuotas, o keliolikos – tik galai pabrėžti skersinių brūkšnelių grupe (56 : 4, 5 pav.). Be ornamento yra ir vienintelė apyrankė, kurios pusiau apvalaus pjūvio lankelis yra įgaubtas (k. Nr. 110). Papuošalas padarytas nerūpestingai: apie 0,8 cm pločio žalvarinė juostelė sulenkta ir taip smarkiai suspausta, kad galai užsikeistų (199 : 6 pav.). Tai berniuko papuošalas, užmautas ant mirusiojo kairės rankos (53 : 1A pav.).

Įvairiau išpuoštos tik kelios apyrankės. Antai kape Nr. 278 palaidotas berniukas ant kairės rankos turėjo apyrankę, kurios lankelis ornamentuotas išilginėmis įkartėlių ir ratukų eilėmis, šiek tiek susiaurinti galiukai – skersiniais brūkšneliais (200 : 5 pav.). Kad nenusmuktų nuo mirusiojo rankos, šis papuošalas taip suspaustas, jog galai yra gerokai užkeisti. Kelių apyrankių lankelis puoštas įžambių susikertančių linijų grupėmis, kurios sudaro brūkšniuotų trikampių (k. Nr. 129) arba rombų (k. Nr. 118) raštą, galai – skersinėmis linijomis (58 : 3, 4; 199 : 4, 5 pav.).

Šiai grupei priklausančios juostinės pusiau apvalaus pjūvio apyrankės yra lengvos, plonos, jų lankelis gana siauras, siekiantis dažniausiai 0,5–0,8 cm ir tik retai 0,9–1 cm pločio. Analogiški papuošalai Lietuvoje ypač madingi buvo III–IV a. (SGA, 1986, p. 143). Iš to paties laikotarpio yra ir Žviliuose rastos apyrankės.

Juostinių apyrankių trikampio pjūvio lankeliu yra 24 egz. (21 apyrankė – iš 12 kapų, 3 – atsitiktinės). Vienos apyrankės puoštos išilginėmis įkartėlių eilėmis, išdėstytomis abipus briaunelės, truputį suspausti ar profiliuoti galai – skersinėmis įkartėlių linijomis, rečiau – dar ir tinkleliu (58 : 2; 201 pav.) arba palikti visai be ornamento. Kitų apyrankių lankelis neornamentuotas, tačiau kai kurių patys galai vis dėlto papuošti skersinių brūkšnelių grupe.

Ir šios juostinės apyrankės yra lengvos, plonos. Jų lankelis tėra 0,6–0,8 cm pločio, išskyrus 2 papuošalus su 0,9 ir 1,2 cm pločio lankeliu. Dalis apyrankių yra šiek tiek siaurėjančios į galus.

Juostinės apyrankės trikampio pjūvio lankeliu yra iš to paties laikotarpio, kaip ir apyrankės pusiau apvalaus pjūvio lankeliu. Žviliuose ištirta kapų (Nr. 50, 54), kuriuose palaidoti mirusieji net papuošti abiejų rūšių juostinėmis apyrankėmis.

Storagalių apyrankių rasta 15 egz. (k. Nr. 40, 47, 82, 85, 88, 101, 105, 109, 113, 140, 260, 261 (2 egz.), 295, 301). Jos padarytos iš 0,3–0,6 cm storio apvalaus pjūvio vielos. Keliais milimetrais (nuo 0,15 iki 0,6) pastorinti galai daugiausia yra taip pat apvalaus pjūvio ir siekia 0,5–1 cm storio (42 : 7; 45 : 1; 62 : 3; 94 : 5; 96 : 3 pav.). Tik 4 apyrankių pastorinti galai yra

briaunoti, siekiantys 0,7–1,1 cm (31 : 3; 96 : 2 pav.). Iš visų Žviliuose rastų storagalių apyrankių labiausiai skiriasi rastoji vyro kape Nr. 113. Ji yra ne tik masyvesnė už kitas, bet ir padaryta ne iš apvalaus, bet iš pusiau apvalaus pjūvio 1,1 cm storio vielos. Truputį pastorinti galai (1,4 cm pločio) papuošti skersine smulkių ratukų eile (56 : 7 pav.).

Archeologinėje literatūroje iki šių dienų yra įsiviešpatavusi nuostata, kad storagalės apyrankės Lietuvoje plito V a. pradžioje, ypač būdingos V a. antrajai pusei – VI a. (VGA, 1996, p. 250). Tokiai šių papuošalų chronologijai pamatas paklotas dar prieš 60 metų (Puzinas, 1938, p. 250). Tačiau per dešimtmečius sukaupta archeologinė medžiaga vis labiau verčia abejoti įsisenėjusiu požiūriu ne tik į storagalių apyrankių, bet ir į kai kurių kitų papuošalų chronologiją*.

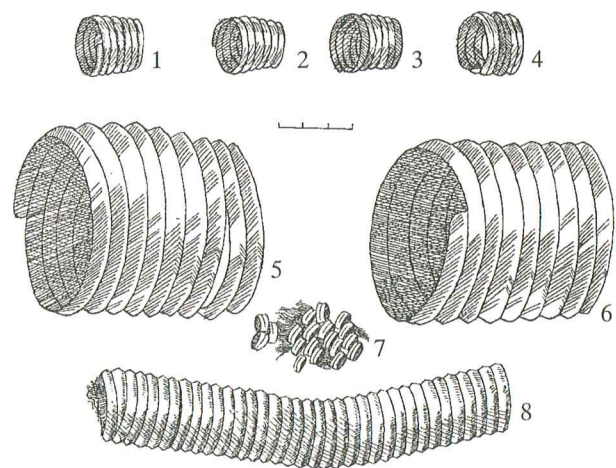
Remdamiesi įsivyravusiu teiginiu, kad storagalės apyrankės Lietuvoje pradėtos nešioti tik nuo V a., tyrinėtojai kartais pakliūva į kolizijos pinkles. Antai skelbdamas Ankštakių kapinyno (Kretingos r.) kasinėjimų rezultatus, publikacijos autorius nurodo, kad kape Nr. 11 rastas smeigtukas apskrita galvute su iškilu viduriu yra analogiškas kitiems šio tipo papuošalams, kurie II–III a. buvo paplitę Vakarų Lietuvoje. Tačiau Ankštakių toks radinys jau datuojamas V–VI a. vien tik todėl, kad kape kartu buvo ir apyrankė storėjančiais galais (Michelbertas, 1968a, 3 pav., p. 113). Kodėl ne priešingai? Juolab, kad tas pats autorius kitame veikale pridėjo senajame geležies amžiuje paplitusių papuošalų grupių chronologinėje schemoje ir tekste be jokių išlygų nurodo, jog smeigtukai apskritomis galvutėmis su iškilu viduriu Lietuvoje pasirodo C_{1a} periodo pabaigoje, juos nešiojo C_{1b}–C₂, galbūt dar ir C₃ periode (SGA, 1986, p. 133 ir lentelė), t. y. šie papuošalai buvo paplitę iki IV a.

Panaši situacija susidarė ir skelbiant kai kurių kitų kapinynų kasinėjimo rezultatus. Antai aptariant Lazdininkų kapinyne (Kretingos r.) rastas dėželines antkakles, neabejojama, kad jos yra iš III a. Tačiau rastas kape Nr. 16 toks pat papuošalas datuojamas net V–VI a. vien todėl, kad kartu buvo aptikta ir storagalė apyrankė (Butėnienė, 1968, p. 150). O juk analogiškos dėželinės antkaklės, rastos Vakarų Lietuvoje kasinėjant kapus su akmenų vainikais, priklauso III–IV a. (LAA, 1978, p. 17; SGA, 1986, p. 97 ir lentelė).

Besąlygiškai laikantis sustabarėjusios storagalių apyrankių chronologijos, nuo seno įsiviešpatavusios tarp Lietuvos archeologų, reikėtų keliolika ir Žviliuose tyrinėtų kapų priskirti V–VI a. Bet to daryti pirmiausia

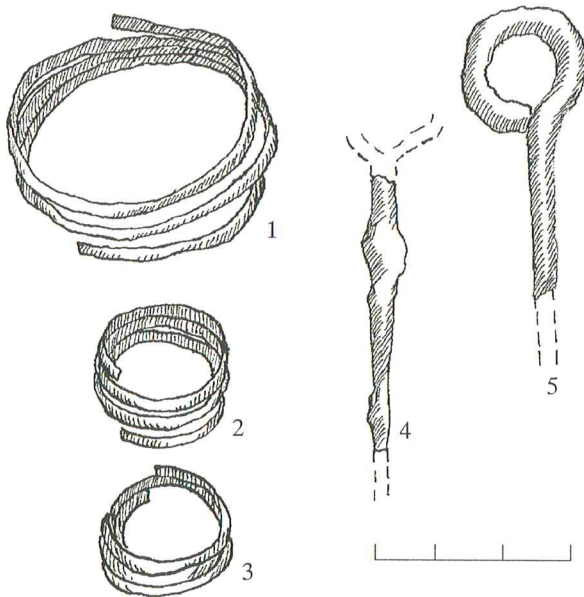
neleidžia faktas, jog visi kapai, kurių inventoriuose buvo storagalių apyrankių, Žviliuose atkasti toje kapinyno dalyje, kur mirusieji laidoti III–IV a. Kitas faktas, verčiantis kritiškai vertinti nuo seno įsigalėjusią storagalių apyrankių chronologiją – kartu su apyrankėmis rasti dirbiniai, kurie Lietuvoje buvo paplitę III–IV a. Kad Lietuvoje storagalės apyrankės pradėtos nešioti bent jau IV a., jei ne anksčiau, bene vaizdingiausiai parodo kabo Nr. 88 radiniai, tarp kurių buvo ir ankstyva lankinė žieduotoji segė (44, 45 : 3 pav.), priklausanti pirmajai šio tipo segių grupei, Lietuvos archeologų datuojamai III–IV a. (LAA, 1978, p. 40). Kaimyninėse prūsų žemėse tokie papuošalai paplito anksčiau, t. y. II–III a. sandūroje (Okulicz, 1973, 190 : c pav.). Beje, jų kapinyuose randama ir apyrankių truputį storėjančiais apvalaus pjūvio galais. Kai kurios jų yra iš II a. (Okulicz, 1973, 185 : g pav.). Tuo metu storagalės apyrankės buvo žinomos ir kai kuriuose kituose Vidurio Europos kraštuose (Filip, 1956, p. 485). Ta proga verta paminėti, kad Lietuvos archeologų darbuose jau yra pareikšta nuomonių, kad vietos gyventojai storagalėmis apyrankėmis galėjo puoštis bent jau senojo geležies amžiaus pabaigoje (Vaitkunskienė, 1989a, p. 62). Tokią prielaidą remia ir nauja archeologinė medžiaga, sukaupta per pastaruosius metus.

Antai Baitų (Klaipėdos r.), Lazdininkų (Kretingos r.) kapinyuose, Pavajuonio-Rėkučių pilkapyne (Švenčionių r.) kasinėjant III–IV a. kapus, rasta žalvarinių ir sidabrinių apyrankių storėjančiais galais (Banytė, 1992, p. 72; Butkus, 1997š, p. 36–38, 117–118 pav.; Semėnas, 1997š, p. 14).

202 pav. Moters papuošalai iš kabo Nr. 213: 1–4 – žiedai, 5, 6 – apyrankės, 7, 8 – apgalvio dalys

* Šiuo klausimu 1996 m. Kernavėje vykusioje respublikinėje archeologų konferencijoje autorė skaitė pranešimą „Dėl kai kurių geležies amžiaus papuošalų chronologijos“.

203 pav. Mergaitės papuošalai iš kapo Nr. 46: 1 – apyrankė, 2, 3 – žiedai, 4, 5 – smeigtukai

Žvilių kapinyne storagalės apyrankės aptiktos beveik vien vyriškos lyties individų kapuose. Mirusiesiems jos užmautos ant kairės rankos. Dar po tokią įkapę turėjo moteris (k. Nr. 101) ir mergaitė (k. Nr. 109).

Įvijinių apyrankių rasta 24: 22 – kapuose ir 2 – atsitiktinai (pk. Nr. 57, 62). Jos padarytos iš 0,2–0,8 cm pločio pusiau apvalaus arba trikampio skerspjūvio vielos. Geriau išlikusios yra 9–10 apvijų (k. Nr. 213; 202 pav.). Kartais apyrankių galai kiek išploti arba vienas kuris nors galas šiek tiek susiaurintas, smailėsnis. Kai kurių apyrankių galinės apvijos ornamentuotos eglutės motyvais.

Šie papuošalai – moterų ir vaikų įkapės. Dažniausiai apyrankė būna užmata tik ant vienos kurios rankos ir tik retai – ant abiejų (k. Nr. 4A, 177, 183, 213).

4 apyrankės, rastos III–IV a. kapuose, yra vaikškos, pastebimai prastesnio darbo, laisvai suvytos iš siauros apie 0,2–0,25 cm pločio vielos (k. Nr. 46, 88, 109, 280; 203 : 1 pav.). VII–VIII a. (k. Nr. 167, 170, 177, 178, 180, 181, 183, 184, 188, 189, 198) ir X–XII a. (k. Nr. 4A) datuojamos apyrankės yra gerokai masyvesnės, be to, tampriau suvytos. Geriau išlikusios siekia 5,7–8,8 cm aukščio (69 : 8; 74 : 6, 7; 75 : 4; 202 : 5, 6 pav.). Analogiškos apyrankės laikomos dažnu radiniu, aptinkamu įvairaus laikotarpio geležies amžiaus kapinyuose (LAA, 1978, p. 93; SGA, 1986, p. 146). Tačiau su jomis Žviliuose tebuvo palaidota 18 mirusiųjų.

Rankogalinėmis apyrankėmis papuošta tik viena moteris (k. Nr. 197). Ant abiejų jos rankų po vieną

užmauti tokie žalvariniai papuošalai yra cilindro formos su aukšta iškilia (apie 1,5 cm aukščio) išilgine briauna (77 : 5, 6 pav.). Galai susiliečia. Apyrankės siekia net 7,8 cm pločio. Jos kraštai papuošti 3 horizontaliomis linijomis.

Šio tipo apyrankių rasta ir kituose regione kasinėtuose kapinyuose (Kaštaunaliai, Pagrybis, Požerė). Manoma, kad tokiais papuošalais VII–VIII a. puošėsi žemaitės ir žiemgalės (LAA, 1978, p. 92; VGA, 1996, p. 254). Žvilių radiniai taip pat yra iš to paties laikotarpio, nes kape su apyrankėmis buvo ir tokie VII–VIII a. dirbiniai, kaip kiaurakryžmiai smeigtukai, puošnūs apgalvis, priekyje supintas iš siūlų bei žalvarinių grandelių ir su didele įvija ant pakaušio.

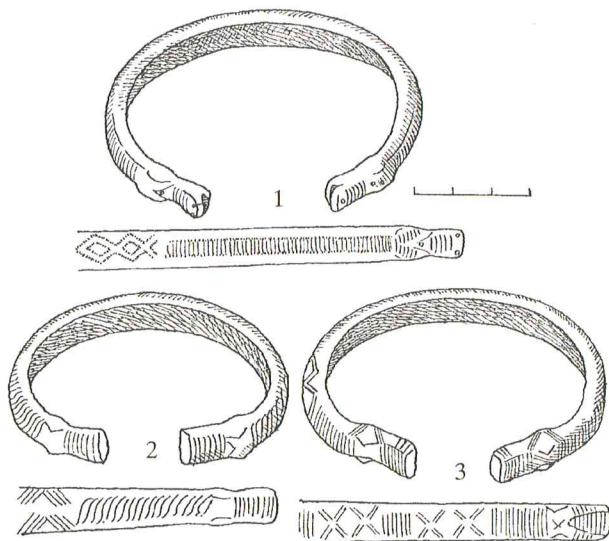
Masyvi vadinamoji *karių apyrankė* terasta vyro kape Nr. 160. Mirusiajam ji užmata ant kairiosios rankos. Apyrankė yra trapecijios skerspjūvio. Lankelio vidurys šiek tiek įlenktas, yra apie 0,9 cm pločio. Plėtėjantys galai susiliečia. Jie yra 1,5 cm pločio ir 1,5 cm aukščio (185 : 1 pav.). Lankelio briaunos puoštos iš smulkių trikampių ir rombų sukomponuotomis ornamentu juostomis, galai – smulkiomis įkartėlėmis, sudarančiomis y formos raštą.

Ilgą laiką buvo manoma, kad tokio tipo apyrankės yra būdingos latgaliams ir kad jos yra iš X–XI a. (LAA, 1978, p. 96). Bet štai Žviliuose šis papuošalas rastas kape kartu su lankine skliutakoje sege, datuojama ne vėliau kaip VIII a. Paskelbus šį faktą (Vaitkunskienė, 1988, pav. 13), teko „pasendinti“ ir kitas Lietuvoje rastas vadinamąsias kario apyrankes, kurios daugiausia yra iš suardytų kapų (VGA, 1996, p. 256). Taigi Žvilių apyrankė priklauso VIII a. Jai analogijų yra Latvijos archeologinėje medžiagoje (Daiga, 1974, 2 pav.). Kario apyrankės – būdingi latgalių papuošalai. Latgalos archeologiniuose paminkluose jų rasta keli šimtai, o pavienių pasitaikė ir Latvijos Žiemgaloje (Daiga, 1974, p. 174).

Apyrankių gyvūniniais galais aptikta 4 egz., kurių 2 buvo kapuose (Nr. 4A, 4B) ir 2 – atsitiktinės (LNM, 487 : 8, 29). Pusiau apvalaus pjūvio apie 1–1,2 cm pločio žalvariniai lankeliai galuose yra užbaigti stiliizuoto gyvūno galvutėmis su išryškintomis stačiomis auselėmis. Šiek tiek suspausti snukučiai papuošti skersiniais brūkšneliais. Tokiais pat brūkšneliais pagražinti ir apyrankių lankelio šonai. Ornamentą pagyvina iš susikertančių linijų sukomponuoti rombų motyvai (204 pav.).

Apyrankės gyvūniniais galais Lietuvoje pradėtos nešioti X a., ypač paplito XI–XIII a. (LAA, 1978, p. 97). Žvilių radiniai aptikti toje kapinyne pusėje, kur mirusieji laidoti X–XII a.

Toje pusėje kasinėjant mergaitės kapą Nr. 18, be kitų įkapių, rastos ir 2 žalvarinės apyrankėlės. Matyt,

204 pav. Apyrankės gyvūniniais galais iš kapo Nr. 4

jos buvo blogos būklės, nes tyrinėjimų ataskaitoje nėra nei jų aprašo, nei piešinio (Tautavičius, 1968š, p. 20). Nė viena nepateko ir į muziejų fondus, kuriuose saugomi Žvilių kapinyno radiniai.

Dar viena neaiškaus tipo apyrankėlė rasta suardytame vaiko kape Nr. 269. Ji yra žalvarinė tordiruotu lankeliu, galai nulaužti. Apyrankėlę tenka datuoti III–IV a., nes ji puošė mirusįjį, palaidotą to laikotarpio kapinyne.

Žiedai. Kapinyne rasti 174 žalvariniai žiedai: 164 aptikti atkasant 115 kapų (lent. 17), 7 – tyrinėtose perkasose (2 lent.) ir 3 – atsitiktinai (LNM, 487 : 39, 40, 46). Šie rankų papuošalai yra 2 tipų: įvijiniai ir juostiniai.

Daugiausia rasta *įvijinių žiedų* – net 129 egz. (202 : 1–4; 203 : 2, 3 pav.). Didžioji jų dalis susukta iš 0,25–0,35 cm pločio pusiau apvalaus pjūvio vielutės. Likusieji padaryti iš 0,15–0,3 cm pločio apvalaus arba trikampio pjūvio vielutės: ir vieni, ir kitų yra apylygiai. Įvijiniams žiedams labai retai naudota plokščia (k. Nr. 180), tordiruota (k. Nr. 97) arba įgaubta (k. Nr. 252) vielutė. Geriau išlikę žiedai yra 2–7 apvijų. Kartais jos visos papuoštos skersiniais brūkšneliais (k. Nr. 219), kartais tik 2 galinės arba 2 vidurinės pagražintos „eglutės“ motyvais (k. Nr. 213). Reti žiedai su nusmailintais ar išplotais galiukais (k. Nr. 159, 180, 184).

Kaip rodo Žvilių kapinyno radiniai, įvijiniais žiedais, susuktais iš įvairaus pjūvio vielutės, vietos gyventojai puošėsi per visą geležies amžiaus laikotarpį.

Atskirą įvijinių žiedų variantą sudaro bent 10 žiedų su paplatinta vidurine apviją, kuri plačiausioje vietoje siekia iki 0,7–1,1 cm pločio (k. Nr. 40 (2 egz.), 44, 55, 115, 121, 123, 130, 133, 136, 266). Išplatintos dalies

pakraščiai kartais dar pagražinti 1–2 įrėžtomis linijomis. Šie papuošalai paprastai yra 3 apvijų (34 : 5; 59 : 5 pav.).

Pirmojo varianto įvijiniai žiedai būna įprastas radinys kasinėtuose geležies amžiaus kapinynuose, o antrojo – daug retesni. Manoma, kad žiedai su paplatinta vidurine apviją Lietuvoje pradėti nešioti jau IV a. (SGA, 1986, p. 152), bet labiau paplito tik V–VI a. (VGA, 1996, p. 257). Žviliuose rastieji priklauso prie ankstyvųjų, nes visi jie buvo kapuose, tyrinėtuose III–IV a. kapinyno teritorijoje.

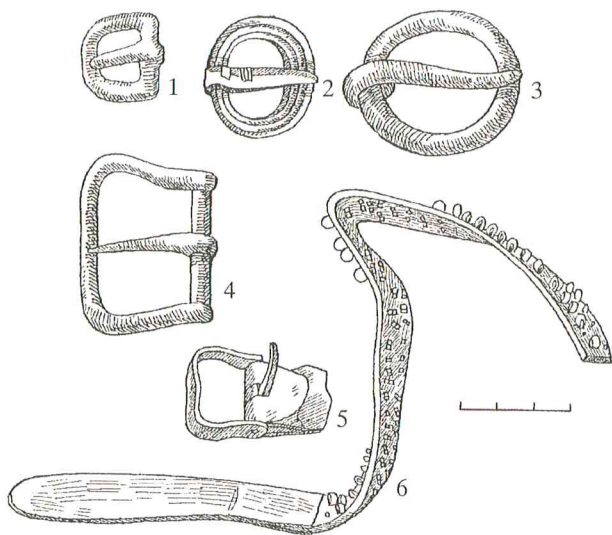
Juostinių žiedų terasta 22. Jie dvejopi. Vieni primena 1,6–2,7 cm skersmens grandeles, padarytas iš apvalaus pjūvio apie 0,25–0,35 cm storio vielutės (k. Nr. 91, 106, 167, 178, 183 (2 egz.), 217, 224, 225, 253). Jie uždari, t. y. susisiekiančiais galais (74 : 9, 10 pav.). Šiai grupei priskirtini dar 3 taip pat susisiekiančiais galais uždari žiedai, kurių 2 padaryti iš 0,6 cm pločio juostelės (k. Nr. 222, 275) (184 : 3 pav.), trečiasis – iš 0,5 cm pločio šiek tiek išgaubtos juostelės (k. Nr. 48). Paskutiniojo, truputį deformuoto žiedo galiukai papuošti skersiniais brūkšneliais.

Antrajam juostinių žiedų variantui priklauso 9 egz. (39 (2 egz.), 87 (2 egz.), 99, 182, 204, 265, 295). Šie nuo pirmųjų skiriasi tuo, kad jų galai yra užkeisti (199 : 3; 200 : 1, 2 pav.) ir keliais milimetrais pastorinti. Be to, jie padaryti iš apvalaus pjūvio vielutės, išskyrus vieną žiedą, sulenktą iš pusiau apvalaus pjūvio vielutės (k. Nr. 265). Dviejų žiedų (k. Nr. 39) užkeisti pastorinti galai yra paploti ir papuošti įrėžtu ratuku (199 : 2 pav.).

Abiejų variantų juostiniams žiedams analogijų yra I–IV a. archeologinėje medžiagoje (SGA, 1986, p. 150, 151). Kaip rodo Žvilių kapinyno radiniai, tokio pavidalo papuošalai buvo nešioti ir vėliau, t. y. net VII–VIII a. Ko gero, šio tipo žiedus tada nešiojo tik vietos gyventojai. Mat tyrinėtojai, klasifikuodami Lietuvos archeologiniuose paminkluose iki šiol aptiktus V–IX a. dirbinius, nurodo tik kito tipo juostinius žiedus (VGA, 1996, p. 257).

Ir įvijiniai, ir juostiniai žiedai – suaugusių ir vaikų, vyrų ir moterų įkapė. Bet žiedai su paplatinta vidurine įviją daug dažniau buvo užmaiti ant moteriškos lyties mirusiųjų rankos.

Pats originaliausias žiedas rastas suardytame vyro kape Nr. 259. Jis padarytas iš 0,3 cm pločio žalvarinės juostelės, kurios abu galai įpjauti ir susukti į 4 sraigeles. Taigi priekyje žiedas yra lyg su akute, siekiančia apie 2,1 cm skersmens (199 : 1 pav.). Manoma, kad Lietuvoje tokie žiedai buvo reti, vienas kitas nešiotas nuo II–III a. iki pat XI–XII a. (VGA, 1996, p. 257). Tokį vėlyvą žiedą, analogišką Žviliuose rastajam, „Žemaitijos“ ekspedicija aptiko, kasinėdama X–XII a. kapus Žąsino kapinyne (Vaitkunsienė, 1978š, 57 pav.). Dėl

205 pav. Sagtys ir diržo dalis su apkaustu: 1 – k. Nr. 60, 2 – k. Nr. 97, 3 – k. Nr. 209, 4 – k. Nr. 59, 5, 6 – k. Nr. 202

Žviliuose rasto žiedo chronologijos nėra abejonių. Mat vyras, papuoštas šiuo žiedu, buvo palaidotas III–IV a. kapinyne.

Kai mirusįjį puošdavo keliais (2–4) žiedais, dažniau parinkdavo vienodus. Bet nevengta ant rankų užmauti ir skirtingų žiedų: įvijinį bei juostinį užkeistais galais (k. Nr. 39, 48) arba įvijinį bei juostinį susiekiančiais galais (k. Nr. 91, 167, 178), arba įvijinį bei su paplatinta vidurine apvija (k. Nr. 40, 44, 115, 121, 130, 266).

Diržai. Kad mirusieji buvo laidojami su šiomis įkapėmis, rodo 78 vyrų ir berniukų kapuose rastos geležinės, rečiau žalvarinės sagtys bei kur ne kur išlikę odinių juostų fragmentai su žalvariniais apkaustais (17 lent.). Dar 7 geležinės ir žalvarinės sagtys aptiktos atsitiktinai kasinėtose perkasose (2 lent.).

Daugiausia yra *sagčių ovaliais rėmeliais* (34 egz.). Tarp jų tik 3 žalvarinės, kitos – geležinės (22 : 1; 54 : 5; 57 : 5 pav.). Visos padarytos iš 0,35–0,7 cm storio apvalaus pjūvio vielos. Kai kurių sagčių priekinė dalis keliais milimetrais pastorinta ir yra nuo 0,5 iki 1,2 cm storio. Tik vienos žalvarinės sagties pastorintoji dalis briaunota, o liežuvėlis papuoštas skersinių brūkšnelių grupe (k. Nr. 97; 205 : 2 pav.). Sagtys gana įvairaus dydžio. Pvz., vaikų kapuose rasta mažesnių, kartais siekiančių tik $2 \times 2,5$ cm dydžio, o vyrų kapuose buvo net $3,5 \times 6$ ar 4×5 cm dydžio sagčių. Visos ovaliais rėmeliais sagtys rastos senojo geležies amžiaus kapinyne.

Perpus mažiau (16 egz.) yra *sagčių D raidę primenančiais rėmeliais* (205 : 1, 4, 5 pav.). Geležinės padarytos iš apvalaus ar keturkampio pjūvio vielos, viena

žalvarinė sagtelė – iš plokščios vielutės. Tik 2 sagčių priekinė dalis kone dukart storesnė (k. Nr. 56, 260). Šio pavidalo dirbiniai siekia nuo $2 \times 2,5$ iki 5×4 cm dydžio. Visi jie taip pat rasti senojo geležies amžiaus kapinyne.

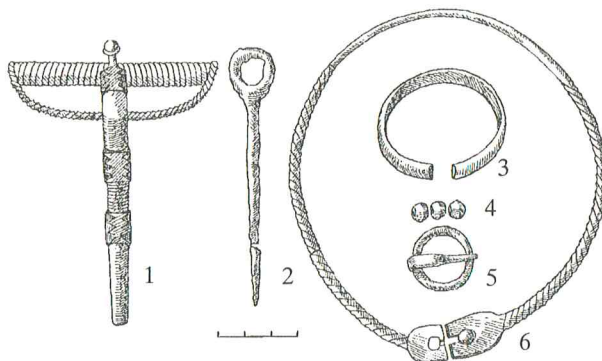
Ne ką daugiau ir *sagčių keturkampiais rėmeliais* (19 egz.). Jos padarytos iš geležinės plokščios arba keturkampio bei apvalaus pjūvio vielos. Rėmelių šonai dažniausiai įlenkti (67 : 8; 80 : 6 pav.), rečiau tiesūs (69 : 9 pav.), kampai – daugiau ar mažiau suapvalinti. Geriau išlikusios sagtys yra nuo $2,3 \times 3,5$ iki 5×4 cm dydžio. Kone visos rastos tyrinėjant VII–VIII a. kapus. Bet 2 sagtys aptiktos ir X–XII a. datuojamų kapų teritorijoje (k. Nr. 12, 20).

Retos yra *rato formos sagtys*, kurių viena sulenкта iš geležinės 0,5 cm storio, kita – iš žalvarinės 0,25 cm storio apvalaus pjūvio vielos. Pirmoji siekia apie 4,2 cm, antroji – 2,5 cm skersmens. Žalvarinė sagtis rasta kape Nr. 28 kartu su IV a. datuojamais papuošalais (lankine sege, antkakle su rakto skylutės pavidalo užsegimu – 206 : 5 pav.), geležinė aptikta suardytame kape Nr. 209, kuris pagal išlikusius jame radinius (žirgo auką) datuojamas VII–VIII a. (205 : 3 pav.).

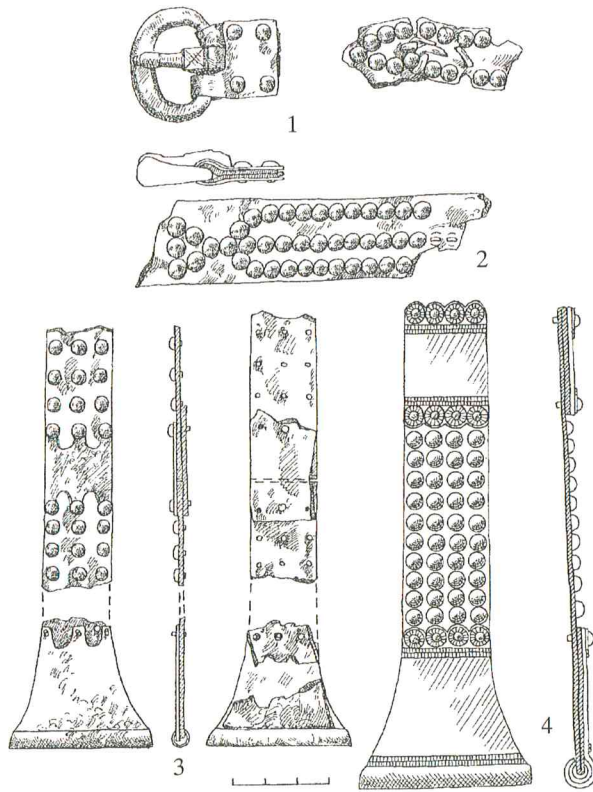
Be to, yra dar labai prastos būklės geležinių ir žalvarinių sagčių (14 egz.), todėl jų forma neaiški.

Žviliuose rastoms diržų sagtims gausu analogų, aptiktų kasinėjant kitus to paties laikotarpio kapinykus Lietuvoje.

Prie kai kurių žalvarinių sagčių (k. Nr. 58, 202, 208) yra žalvarinių apkaustų. Geriausiai išlikęs dvigubas apie $2,8 \times 2,3$ cm dydžio keturkampis apkaustas, kurio kiekviename kampe yra žalvarinė vinis, pridengta žalvariniu kūgeliu (207 : 1 pav.). Galimas daiktas, kad ne tik žalvariniai, bet ir geležiniai apkaustai būdavo naudojami sagtims prie diržo pritvirtinti. Mat kartais kapuose (Nr. 15, 137) pasitaikė rasti geležinių plokštelių, t. y. apkaustų, liekanų.

206 pav. Vyro įkapės iš kapo Nr. 268: 1 – segė, 2 – smeigtukas, 3 – apyrankė, 4 – apvaros dalis, 5 – diržo sagtis, 6 – antkaklė

207 pav. Diržai ir jų dalys: 1 – k. Nr. 58, 2, 3 – k. Nr. 56, 4 – k. Nr. 47

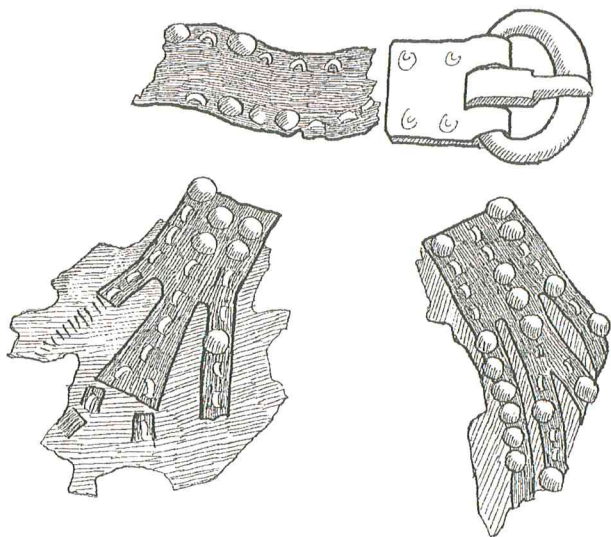
Tik keli vyrai palaidoti su diržais, kurių paviršius išpuoštas metaliniais apkaustėliais (k. Nr. 47, 56, 58, 202, 245, 284; 207 : 2–4 pav.). Vieno raitelio diržas – tikras taikomosios dekoratyvinės dailės pavyzdys (k. Nr. 47). Tai apie 2,5 cm pločio odinė juosta, kurios paviršius iškalinėtas trimis lygiagrečiomis sidabrinių kugelių eilėmis. Viename juostos gale pritaisyta geležinė ovalo pavidalo sagtis. Kitas diržo galas primena labai puošnų kabutį, t. y. 13 cm ilgio ir 2,5 cm pločio odinę juostelę, prisagstyta sidabrinių kugelių, kurie surikiuoti į 4 lygiagrečias eiles (207 : 4 pav.). Vienas juostelės galas uždengtas stačiakampe žalvarine 3,5 × 2,5 cm dydžio plokštele, padengta sidabro skardele. Jos viršutinį ir apatinį kraštą tarsi prilaiiko 2 lygiagretūs 2,6 cm ilgio rautyti virbeliai, palei kurių išorinį pakraštį pritaisyta po 4 rozetes, t. y. rautytus sidabrinius ratelius su sidabrinium kugeliu viduryje*. Kitas juostos galas įtvirtintas į žalvarinį apie 4,5 cm ilgio cilindro formos skersinį apkalą, apgaubtą sidabro skardele. Be to, šiame diržo gale ant odos uždėta žalvarinė apie 5 cm ilgio trapecijos pavidalo plokštelė,

208 pav. IV a. kario raitelio kostiumas pagal Žvilių kapinyno radinius (autorės rekonstrukcija)

kurios vienas galas yra 2,5 cm, kitas – 5,1 cm pločio. Plokštelės paviršius padengtas sidabro skardele. Palei jos viršutinį kraštą pritvirtintos 4 rozetės ir 2 lygiagretūs rautyti virbeliai. Tyrinėtojai nustatė, kad visos metalinės puošmenos prie pagrindo lituotos alavo lydmetaliu (Volkaitė-Kulikauskienė, Jankauskas, 1992, p. 142). Šis diržas kartu su peiliu mirusiajam buvo įdėtas atskirai, t. y. sulenktas per pusę ir ištiestas vyro dešinėje, lygiagrečiai su kirvakočiu (30, 123 pav.). Labai tikėtina, kad tokį puošnų diržą raitelis juosdavo

* Visiškai panašiomis rozetėmis papuošti azūriniai pakabučiai, pritaisyti prie kryžinių smeigtukų, rastų moters kape Nr. 149 (193 pav.).

209 pav. Diržo liekanos iš kapo Nr. 58

ne per juosmenį, bet per krūtinę, t. y. nešiodavo kaip perpetę (208 pav.).

Panašiai išpuošta perpetė, susukta ratuku, kartu su peiliu buvo įdėta į kapą (Nr. 56) ir kitam raiteliui. Išliko apie 17 cm ilgio ir apie 2 cm pločio odinė juosta, iškalinėta žalvariniais kūgeliais, išdėstytais trimis lygiagrečiomis eilėmis (29 : 3; 207 : 3 pav.). Atskirai išlikę ir žalvariniai diržo galo apkaustai – apie 4,5 cm ilgio cilindriškos ir 3,7 cm ilgio trapecijos pavidalo plokštelės, kurios vienas galas 2 cm, kitas – 4,5 cm pločio. Antroji žalvarinė 2 cm pločio ir apie 3,5 cm ilgio plokštelė iškarpytais pakraščiais tebebuvo vinutėmis prisegta prie odos.

2–2,5 cm pločio odinių diržų liekanų, apkaustytų žalvarinių kūgelių 2–4 eilėmis, aptikta dar 2 vyrų kapuose, įrengtuose toje pačioje senojo geležies amžiaus kapinyne dalyje, kaip ir anksčiau minėtųjų 2 raitelių kapai. Viename jų (k. Nr. 284) prie 6 cm ilgio odos juostelės išlikęs dar ir žalvarinis apie 4 cm ilgio cilindriškas. Kapas labai suardytas, todėl tegalima spėlioti, ar diržas turėjo daugiau metalinių detalių, ar ne.

Originalaus diržo liekanos rastos kape Nr. 58. Čia mirusiojo dešinėje, galvūgalyje, gulėjo 3 odinių juostų fragmentai su žalvarinių kūgelių liekanomis ant paviršiaus. Apie 5 cm ilgio ir 2 cm pločio juosta buvo su žalvarine sagtimi ir žalvariniu apkaustu viename gale. Kitas jos galas nunykęs. Likusių dviejų apie 6–6,5 cm ilgio ir 2,8 cm pločio juostelių vienas galas pradžioje padalytas į 3 dirželius, paskui vidurinis, platesnis, dar kartą perskirtas pusiau. Visos 4 „šakos“ papuoštos žalvarinių kūgelių eile ir išplėstos iki 5,5 cm pločio. Kadangi abu fragmentai yra nnykusiais galais, neiškus jų ilgis. Bet įdomiausia tai, kad abi „šakotos“

juostelės tartum savotiška aplikacija yra prisegtos prie odos (209 pav.). Iš menkų fragmentų neišku, kaip ir kur šitos puošmenos buvo prijungtos prie diržo.

Žalvariniais kūgeliais puoštus odinius diržus žviliškiai nešiojo kelis šimtus metų. Šitaipt teigti leidžia VII–VIII a. datuojamame kape Nr. 202 aptikti radiniai, tarp kurių buvo ir sukietėjusio, deformuoto apie 1 cm pločio ir apie 39 cm ilgio diržo dalis (205 : 5, 6 pav.). Viename jo gale pritvirtintas 8,3 cm ilgio ir 1,2 cm pločio žalvarinis liežuvėlio pavidalo apkaustas, kurio kraštai papuošti 2 įrežtomis linijomis. Odinės juostos paviršius apkaustytas žalvarinių kūgelių 2 eilėmis. Kadangi kapas labai suardytas, ir diržo liekanų, ir sagties radimo vieta atsitiktinė.

Kitame to paties laikotarpio taip pat visai suardytame poriniame vyro (k. Nr. 145A) ir moters (k. Nr. 145B) kape rastos įkapės liudija, kad tuomet nešioti ir kitaip žalvariu apkaustyti diržai. Antai čia, be žalvarinės sagties fragmento bei 4 cm ilgio ir 2,4 cm pločio odinės juostelės, apkaustytos blogai išsilaikiusia žalvarine plokštele, buvo ir pavienių 0,5 × 2 cm dydžio keturkampių apkaustelių-plokštelių, kurių įvairiose kape vietose surinkta 11 egz. Panašiomis skersinėmis plokštelėmis apkaustytų diržų žinoma ir kituose viduriniame geležies amžiu priklausančiuose kapinyuose (Jurgaičiai, Šilutės r.; Pagrybis, Šilalės r.).

Pats puošniausias diržas-perpetė, rastas IV a. kape Nr. 47, taip pat turi analogijų Lietuvos archeologinėje medžiagoje. Antai Plinkaigalyje, Vidgiriuose rastų diržų, papuoštų metaliniais kūgeliais, galai apkaustyti visiškai analogiškais metaliniais cilindriškais, prie kurių buvo ir trapecijos pavidalo apkaustas (LA, 1993, 215 pav.; Gleiznienė, 1990, 23 pav.). Panašių diržo galo apkalų rasta ir kasinėjant Kalniškių kapinyną, Raseinių r. (Kazakevičius, 1985š, 15, 16 pav.). Tačiau nė vienas šių diržų neturėjo apkaustelių-rozečių, kurios būdingos Žvilių radiniui. Ta proga verta pridurti, kad tokios rozetės, t. y. ranti tyti ratukai-žiedeliai su kūgeliu viduryje, jau pirmaisiais m. e. amžiais buvo naudotos dirbinių puošybai Vidurio ir Pietų Europoje (Die Germanen, 1976, 48 : c pav.). I tūkstantmečio pradžioje daug kur Europoje buvo populiari spalvotųjų metalų kūgeliais išdabinti ne tik diržus, bet ir kepurėles, apgalvius, apavą ar kitas drabužių dalis (Blumberg, 1982).

Prijuostė. Vieninteliame moters kape Nr. 4A kojų srityje rasta žalvarinių puošmenų, kurios, kaip spėjama, galėjo puošti prijuostės kraštą (Volkaitė-Kulikauskienė, 1997, p. 45). Puošmena sukonstruota iš įvijėlių ir skersinių jungiamųjų plokštelių (skirstiklių), visai panašiai kaip žalvariniai apgalviai, t. y. įvijėlės, suvertos į 5 lygiagrečias eiles, kurios periodiškai perskirtos ir sutvirtintos apie 3 cm ilgio ir 0,6 cm

pločio plokštelėmis. Visa puošmena yra apie 17 cm ilgio (151 pav.).

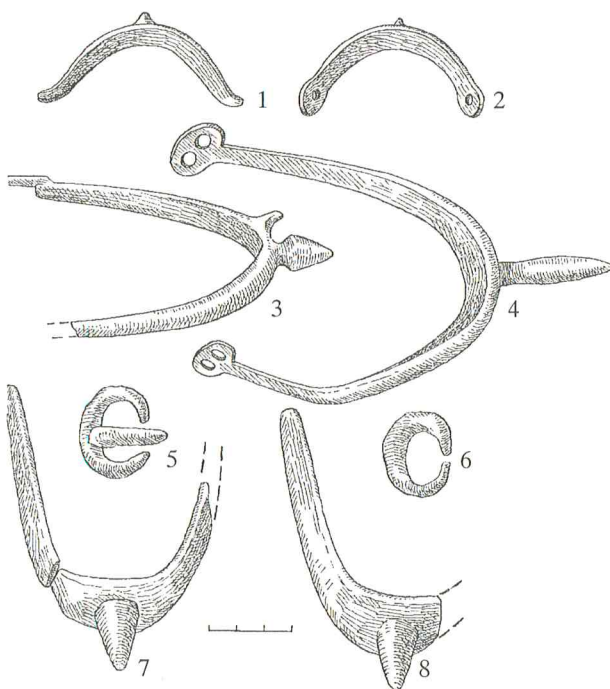
Radinys buvo X–XI a. datuojamame kape. Kad vėlyvajame geležies amžiuje šilališkės prijuosčių kraštus mėgo puošti žalvariu, liudija ir kituose regione kasinėtuose kapinyuose surinkta archeologinė medžiaga (Vaitkuskienė, 1994a, p. 31, 7 pav.).

Raitelio ir žirgo aprangos reikmenys

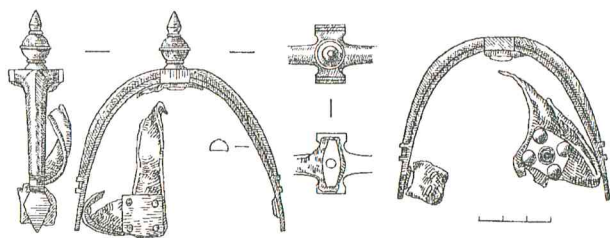
Pentinai. Jų tyrinėtuose kapuose rasta 11 (17 lent.). Dar 2 aptikti atsitiktinai (1 – pk. Nr. 40, 1 – LNM, 487 : 31). Skiriamos 6 dirbinių grupės.

Pirmajai priskiriami 3 geležiniai juostiniai pentinai (k. Nr. 259, 270 (2 egz.)). Jų pusiau apvalaus pjūvio lankelis, paplatintas ties spygliu iki 1,7–2 cm pločio, pamažu į galus siaurėja ir siekia apie 1–1,1 cm. Patys galai dėl korozijos nunykę, tačiau akivaizdu, kad pentinų lankeliai buvę ilgoki ir apavą iš abiejų pusių apjuosdavo ne mažiau kaip per 7–8 cm (210 : 7, 8 pav.). Masyvoki spygliai siekia apie 1,9–2,2 cm ilgio.

Vienam vyrui (k. Nr. 270) 2 pentinai į kapą įdėti matyt, kartu su dirželiais, nes prie abiejų išliko po geležinę ovalo formos apie 2,4 × 3 cm dydžio sagtelę, truputį pastorinta priekine dalimi (210 : 5, 6 pav.). Radinių padėtis kapavietėje leidžia manyti, kad pentinai su dirželiais buvo padėti kairėje mirusiojo pusėje lygiagrečiai su ietikočiu bei kirvakočiu (99 : 1 pav.).

210 pav. Pentinai ir jų dirželių sagtys: 1 – k. Nr. 199, 2 – k. Nr. 175, 3 – k. Nr. 294, 4 – atsitiktinis radinys (pk. Nr. 40), 5–8 – k. Nr. 270

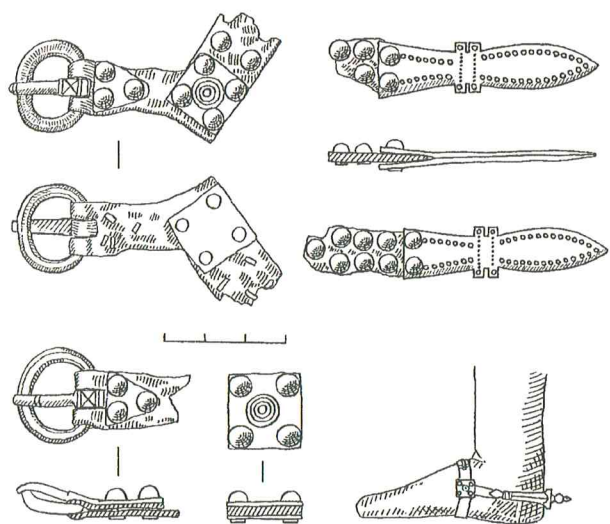

211 pav. Pentinai iš vyro kapo Nr. 47

Antrajai grupei priskiriami 2 geležiniai juostiniai pentinai, kurių lankelis taip pat yra pusiau apvalaus pjūvio ir siaurėjantis į galus (k. Nr. 285, 294). Skirtumas tik tas, kad 2–2,4 cm ilgio spyglis profiliuotas, o ties juo lankelis ne tik paplatintas (iki 3 cm pločio), bet to paplatinimo viršutinė dalis dar pailginta, suploninta ir atlenkta į išorę, šitaip padarant kabliuką (210 : 3 pav.). Pentinų lankelio patys galai nulūžę, nunykę, todėl neišaišku, kaip jie buvo užbaigti.

Artimiausių analogijų šio tipo pentinams yra žinoma III–IV a. vakarų baltų archeologinėje medžiagoje (Okulicz, 1973, 211 : a pav.). Ne vėlesni ir pirmosios grupės pentinai. Mat jie taip pat buvo rasti kapuose, kasinėtuose III–IV a. kapinyne teritorijoje.

Trečiajai grupei priklauso 2 žalvariniai pentinai iš kapo Nr. 47. Abu yra pusiau apvalaus pjūvio briaunotu apie 0,7 cm pločio lankeliu, vos vos siaurėjančiu į galus, kurie užbaigti rombinėmis apie 1,5 × 1 cm dydžio plokštelėmis. Lankelis ties profiliuotu 2,3 cm ilgio spygliu turi apie 2,5 cm ilgio kryžmą, kurios abu galai papuošti skersinių brūkšnelių grupe (211 pav.). Prie lankelio yra odinio dirželio liekanų, žalvarinėmis

212 pav. Pentinų dirželiai su žalvario apkaustais iš vyro kapo Nr. 47

vinutėmis pritvirtintų galuose ir ties kryžma. Dirželių sukryžavimo vietos abiejose pusėse sutvirtintos žalvariniais keturkampiais 1,6×1,7 cm dydžio apkaustėliais. Viename dirželių gale buvo po žalvarinę 2,3–2,4 × 1,8–2,2 cm dydžio ovalo formos sagtelę, kitame – po žalvarinį profiliuotą apie 5,3–5,4 cm ilgio liežuvėlio formos apkaustėlį. Šių geroji pusė pakraščiuose ornamentuota ratukų eile. Keturkampiai apkaustėliai viduryje papuošti koncentrinio ornamento motyvu, o kampuose esančių vinučių viršus padengtas žalvariniu kūgeliu. Tokie patys kūgeliai pridengia 3 vinutes, kuriomis prikaltas žalvarinis apkaustas, sujungęs dirželio galą su sagtele. Kūgelių 2 eilėmis nusagstyta ir odinių dirželių paviršius (212 pav.).

Šie pentinai datuojami IV a. (Vaitkunskienė, 1989a, p. 61).

Ketvirtajai grupei priskiriamas geležinis juostinis pentinas iš kapo Nr. 56 su apie 0,8–0,9 cm pločio lankeliu. Nors jis ir labai paveiktas korozijos, tačiau, galima matyti, lankelio galai buvę atlenkti panašiai kaip kitų pentinų, naudotų senajame geležies amžiuje (SGA, 1986, p. 177).

Penktajai grupei priklauso 3 geležiniai juostiniai pentinai su apie 1 cm pločio pusiau apvalaus pjūvio

lankeliu. Vienų siaurėjantys galai pabaigoje atlenkti į išorę (k. Nr. 199, 202), kitų – užbaigti apskritomis plokštelėmis su skylute centre (k. Nr. 175). Visi jie yra gana trumpi ir turi apie 1,4–1,6 cm ilgio spyglius (210 : 1,2 pav.). Šie pentinai Žviliuose rasti VII–VIII a. kapuose. Panašių aptinkama kasinėjant ir kitus kapinytus iš vidurinio geležies amžiaus (LA, 1993, p. 80; LA, 1995b, 198 : 1, 2 pav.; VGA, 1996, p. 155).

Šeštajai grupei priklauso 2 atsitiktinai rasti geležiniai su pusiau apvalaus pjūvio 0,7–1 cm pločio lankeliu pentinai, kurių galai užbaigti ovaliomis 1,6–1,9 × 2,1–2,5 cm dydžio plokštelėmis su 2 skylutėmis (210 : 4 pav.). Aprūpę spygliai siekia 2,6–4 cm ilgio.

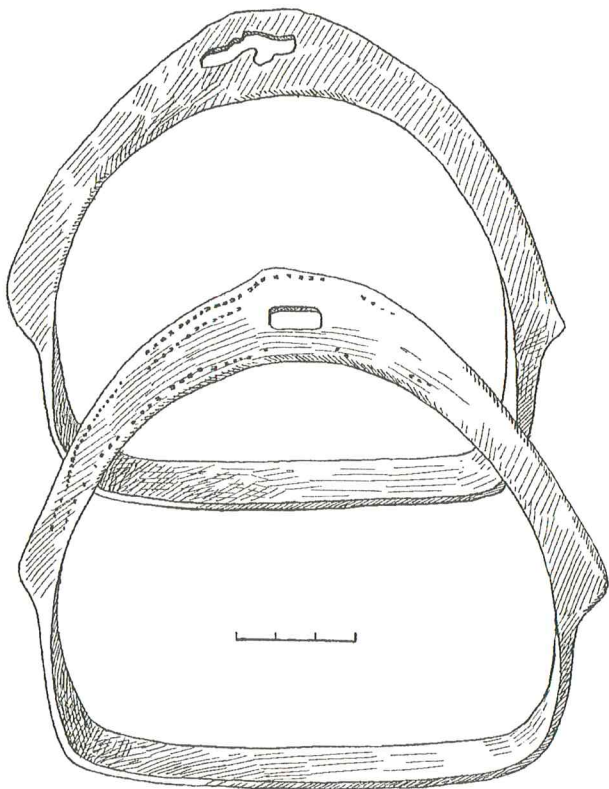
Pagal analogijas galima manyti, kad abu pentinai yra iš vėlyvojo geležies amžiaus epochos (Шhope, 1962, 2, 5 pav.).

Balno kilpos terastos 2, abi atsitiktinai (LNM, 487 : 32, 33). Jos geležinės, ovalios formos, tiesia apie 2 cm pločio pamina, apie 2–2,4 cm pločio lankeliu, pamažu siaurėjančiu ir ties peteliais siekiančiu iki 1,2 cm pločio. Kilpos yra 12,8 cm aukščio ir 15 cm pločio (per petelius) (213 pav.). Lankelio viršuje išpjauta keturkampė 0,6 × 2 cm dydžio skylė diržui įverti. Smulkių trikampių eilutė puošia abu lankelio pakraščius.

Abu radiniai priklauso Lietuvoje paplitusių balno kilpų IX tipui, kurio chronologija apima XI–XIII a. (Antanavičius, 1976, 1 : 9 pav., p. 76).

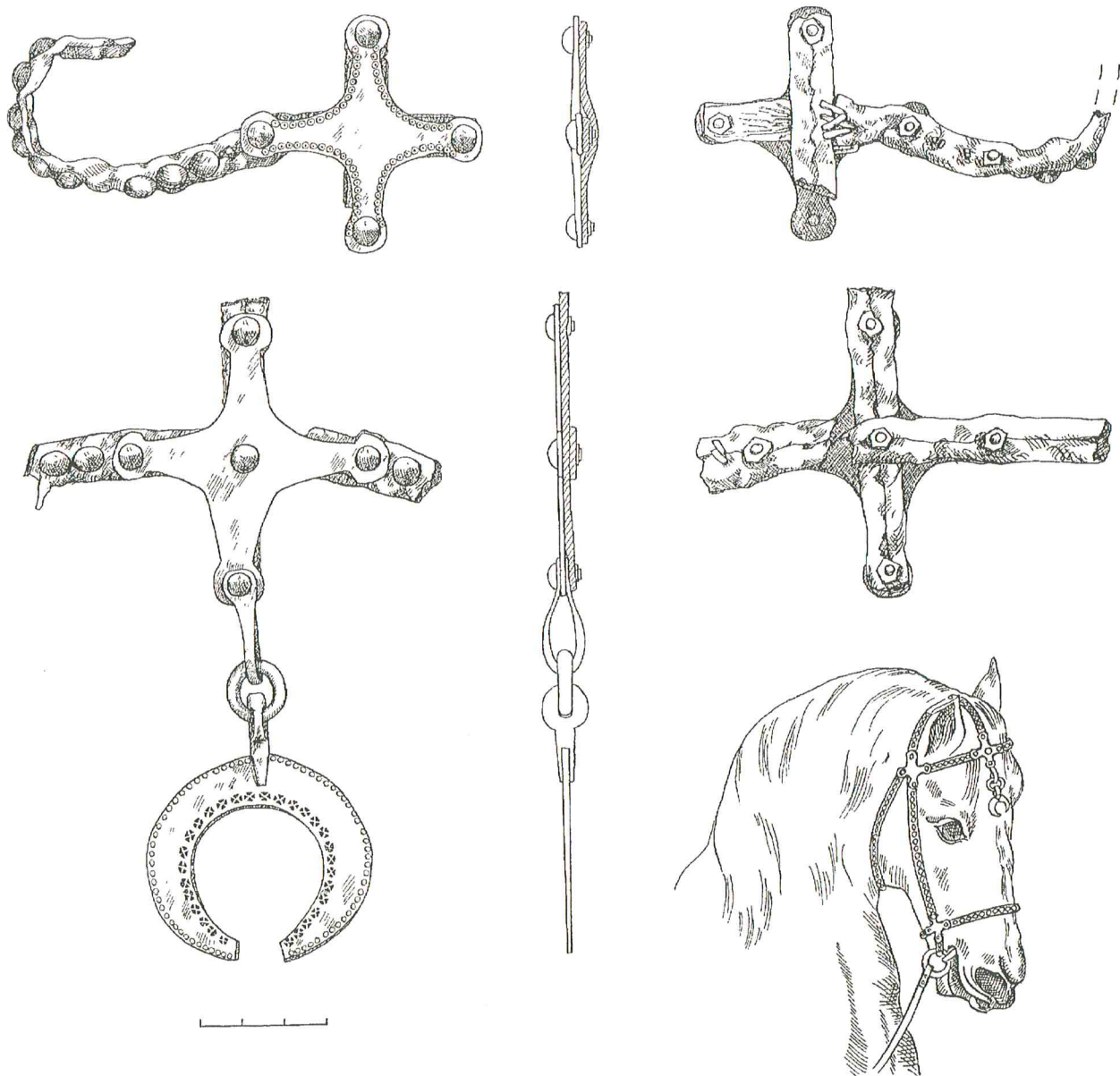
Kamanos, jų detalės. Tokių įkapių buvo 22 kapuose, o viename jų įdėtos net dvi kamanos (k. Nr. 47). Žalvariniai apkaustai užkonservavo odinių juostelių fragmentus, todėl galima nustatyti, kad kamanos padarytos iš 1,2 cm pločio odinių dirželių, kurių visas paviršius nusagstyta žalvarinių apie 0,7 cm skersmens kūgelių eile (214 pav.). Dirželių sukryžavimo vietos padengtos įvairaus dydžio (nuo 5,5 iki 8 cm skersmens) žalvariniais kryžiniais apkaustais, kurių kape buvo 7 egzemplioriai. Trys jų kiek didesni ir yra 7–7,7 cm skersmens, likusieji – 5,3–6 cm. Dviejų apkaustų pakraščiai ornamentuoti ratukų eile. Abėjos kamanos dar turėjo po žalvarinį pusbėnelio pavidalo apie 5–6 cm skersmens pakabutį, papuoštą ratukų ir trikampių motyvais.

Nors kamanų apkaustų pirminė tvarka nėra pakankamai aiški, bet ją atkurti nėra sudėtinga dėl to, kad vakarų baltų archeologinėje medžiagoje yra atitikmenų. Turima galvoje panašios kamanos, aptiktos IV a. jotvingių „kunigaikščio“ kape (Antoniewicz, Kaczyński, Okulicz, 1958, pav. 5). Be to, pravertė ir duomenys, sukaupti tyrinėjant to paties laikotarpio žalvariniais pasidabruotais apkaustais ir pusbėnelio pavidalo pakabučių puoštas kamanas, rastas kaimyniniame Kelmės rajone (Maudžiorų kapinyne, žr.: Valatka, 1984, p. 13).

213 pav. Balno kilpos. Atsitiktiniai radiniai (LNM, 487:32, 33)

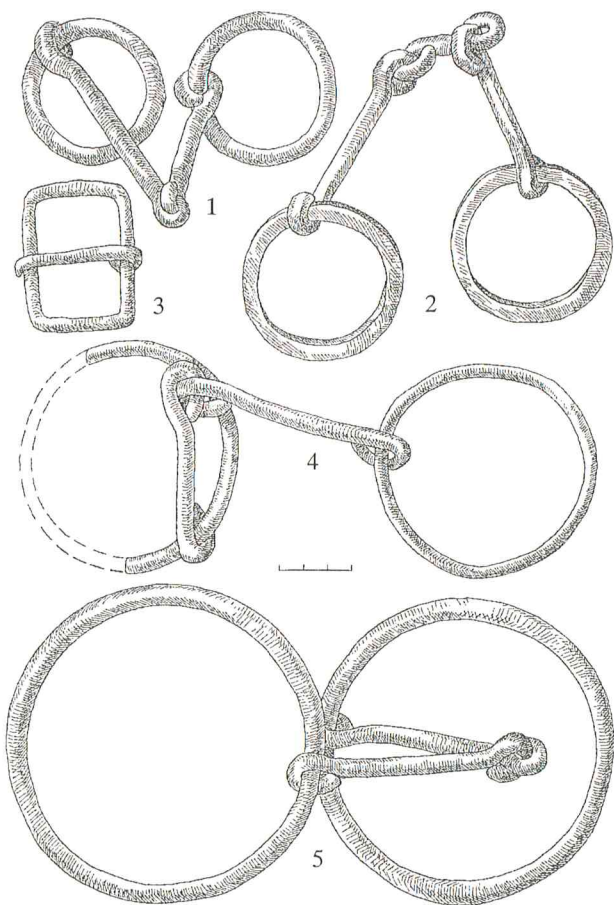

214 pav. Kamanų apkaustai iš vyro kapo Nr. 47

Dar vieni odinių kamanų liekanos rastos VII–VIII a. palaidoto vyro kape Nr. 247. Nors kapas gerokai apardytas, tačiau žirgo kaukolės liekanų padėtis leidžia manyti, kad po žirgo aukojimo ritualo, įvykusio per vyro laidotuves, nukirsta gyvulio galva šalia mirusiojo padėta su visomis kamanomis (jų nenumovus). Sprendžiant iš jų liekanų, dvilinkai sulenkti apie 3 cm pločio odiniai dirželiai buvo ištiesai apkaustyti plonais žalvariniais 0,5 × 3 cm dydžio skersiniais apkaustėliais. Paties ilgiausio dirželio liekana siekė 28,5 cm ilgio. Kiti 5 fragmentai buvo tik kelių ar keliolikos centimetrų ilgio.

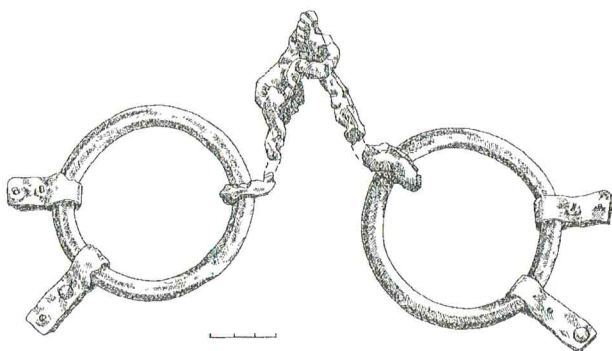
Labai tikėtina, kad mirusiesiems į kapą dėdavo ir daug kuklesnes kamanas. Tai rodytų geležinės jų sagtys, išlikusios sunykus odiniams (?) dirželiams kapuose Nr. 28 ir 251. Geresnės būklės keturkampė sagtis yra 5 × 6 cm dydžio (215 : 3 pav.). Kartu su žąslais ji gulėjo kairėje mirusiojo pusėje (k. Nr. 28). Abiejų šių radinių padėtis kape (11 : 2; 16 pav.) leidžia manyti, kad kamanos galėjo būti ištiestos lygiagrečiai su ietikočiu. Kitame kape (Nr. 251) geležinės sagties su geležiniu apkaustu fragmentai gulėjo po kumeliuko galvos liekanomis. Vadinasi, paaukoto per laidotuves gyvulio galva į kapą dėta

215 pav. Žąslai ir kamanų sagtis: 1 – k. Nr. 48, 2 – k. Nr. 209, 3, 4 – k. Nr. 28, 5 – k. Nr. 285

nenumovus nuo jos kamanų, bet be žąslų. Mat jų kape nerasta.

Kad kai kuriuose vyrų kapuose dar taip pat galėjo būti kamanų, rodo ir prie žirgo kaukolės liekanų aptiktos žalvarinės puošmenos (k. Nr. 161, 163, 175, 201, 202, 206, 202, 247, 251). Jas sudaro 2,5–3,7 cm

216 pav. Žąslai su žalvarinėmis grandimis galuose iš vyro kapo Nr. 47

aukščio ir 3,2–4,5 cm skersmens klevo sėklos pavidalo pakabučiai su statmenai pririšta įvijėle. Geriausiai išlikusi įvijėlė siekė 6,5 cm ilgio. Kapuose būna nuo 1 iki 3 tokių pakabučių, bet kape Nr. 202 jų rasta net 8. Vienas kitas pakabutis ornamentuotas įkartėlių eilėmis, įrėžtomis linijomis, koncentriniais ratukais (80 : 4, 5 pav.).

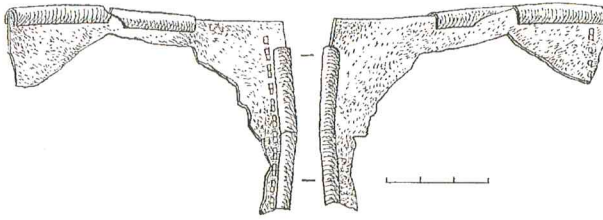
Visos šios kamanų puošmenos yra iš VII–VIII a.

Tik keliolikos vyrų kapuose buvo dvinarių (k. Nr. 28, 39, 47, 48, 270, 285) arba trinarių (k. Nr. 47, 209, 212, 244, 302) žąslų su grandimis galuose (215 pav.). Dar trijuose kapuose telikę vien žąslų fragmentai (k. Nr. 7, 262, 300). Ir grandžių, ir juos jungiančių narelių matmenys nepriklausė nuo žąslų konstrukcijos. Mat ir dvinariai, ir trinariai žąslai turėjo panašias 5,5–10 cm skersmens grandis. Tik kape Nr. 285 rasti žąslai buvo su akivaizdžiai didesnėmis, t. y. 12 cm skersmens grandimis (215 : 5 pav.).

Į grandis įverti nareliai taip pat gana vienodo ilgio. Antai dvinariai žąslai buvo su 7–10 cm, trinariai – su 7,5–9,5 cm ilgio šoniniais nareliais. Aiškiai trumpesni (4–6 cm ilgio) tebuvo trinarių žąslų viduriniai, jungiamieji, aštuoniukės pavidalo nareliai. Bet ir tarp trinarių yra žąslų, kurių visi 3 nareliai beveik vienodi – apie 5–5,5 cm ilgio (k. Nr. 302).

Visi žąslai padaryti iš geležies. Tačiau vieni – trinariai – buvo su žalvarinėmis, šiek tiek briaunotomis, apie 9,5 cm skersmens grandimis. Kiekvienoje jų dar buvo po 2 dvigubus pailgos formos 1,3 × 3 cm dydžio žalvarinius apkaustėlius su pavadžių ir kamanų dirželių liekanomis (216 pav.). Šie IV a. datuojami žąslai su žalvarinėmis grandimis yra unikalūs visoje Lietuvos senojo geležies amžiaus archeologinėje medžiagoje. Tokie radiniai tikra retenybė ir vėlesnio laikotarpio geležies amžiaus paminkluose. Iki šiol panašūs žąslai tebuvo aptikti Plinkaigalio kapinyne (Kėdainių r.) su kukliomis įkapėmis V–VI a. palaidoto mažamečio berniuko kape Nr. 57 (LA, 1993, p. 145; 139 : 5 pav.). Žviliuose tokie žąslai buvo kario raitelio kape, kuriame rasti gausūs ir brangūs dirbiniai jau yra sulaukę atskiro nagrinėjimo (Vaitkunskienė, 1989a, p. 55–68). Dar vieni žąslai su žalvarinėmis grandimis rasti Vidgirių kapinyne (Šilutės r.), kasinėjant vyro kapą Nr. 23 iš V–VI a. (Šimėnas, 1990, p. 102).

Remiantis Žvilių kapinyno kasinėjimų duomenimis, galima manyti, kad vietos gyventojai senajame geležies amžiuje žirgus žabojo daug dažniau dvinariais negu trinariais žąslais. Bet vėliau, matyt, dvinariai išėjo iš apyvartos, nes tokių nerasta nė viename tyrinėtame VII–VIII a. kape. Toje kapinyno dalyje, kur mirusieji buvo laidojami vėlyvajame geležies amžiuje, terasti tik vieni žąslai, tiksliau – jų liekanos (k. Nr. 7). Todėl lieka neaiški jų konstrukcija (Tautavičius, 1968š, p. 12).

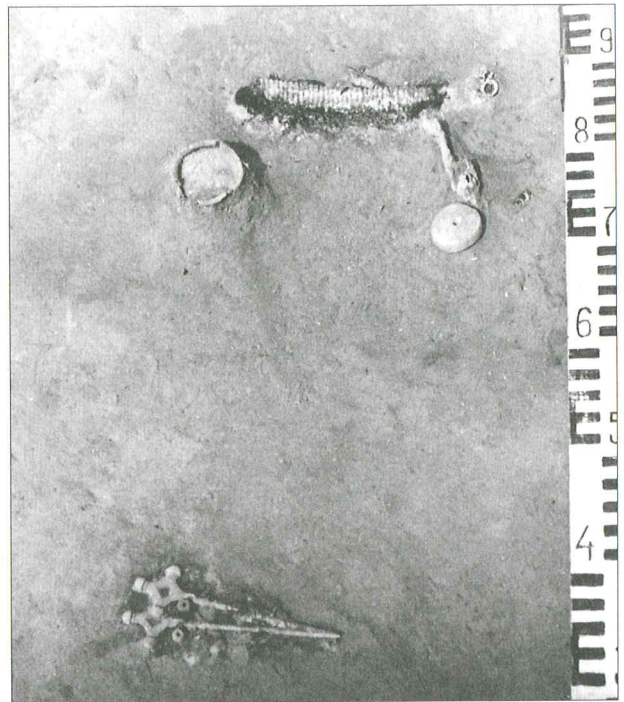
217 pav. Kamanų detalė (akiniai ?) iš vyro kapo Nr. 243

Prie žirgo aprangos reikmenų priskirtinas dar ir radinys iš suardyto kapo Nr. 243, atkasto VII–VIII a. kapinyno teritorijoje. Tai prastos būklės keturkampis odos lopas, žalvario juostele aplenktais kraštais (217 pav.). Du priešingi jo pakraščiai (lygiagrečiai su minėtąja juostele) greičiausiai buvę papuošti žalvarinių kūgelių eile. Pačių kūgelių jau nebėra. Kad jų būta, rodo išlikusios vinutės-kilputės, ant kurių paprastai ir būna pritaisyti kūgeliai. Dirbinio matmenys nėra pakankamai aiškūs. Tegalima nustatyti, kad žalvarinių puošmenų ir apkaustų geriausiai užkonservuota horizontalioji odos lopo kraštinė siekė 7,5 cm, blogiau išlikusi vertikali – 5 cm ilgio.

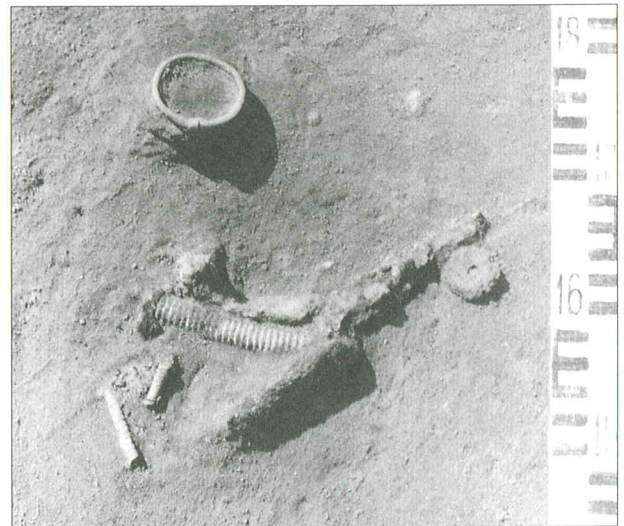
Neaiški ir dirbinio paskirtis, nors radimo aplinkybės verčia daiktą sieti su kamanomis. Mat jis rastas po žirgo kaukolės liekanomis, kurios suardytame kape tebebuvo pirminėje padėtyje, t. y. mirusiojo dešinėje, galvūgalyje. Gal šį keturkampį žalvariu išpuoštą odos lopą galima sieti su vadinamaisiais akiniais? Jie pritaikomi prie kamanų tam, kad žirgas, mažiau matydamas, kas dedasi aplinkui, mažiau ir baidytųsi (Morkūnienė, 1994, p. 101).

Kiti dirbiniai

Geriamieji ragai. Jų rasta 17 (17 lent.). Patys ragai sudūlėjo, bet išliko žalvariniai jų apkaustai (218, 219 pav.). Tai angos pakraščius gaubianti žalvarinė juosta, kurios susisiekiantys galai sutvirtinti skersai uždėta 0,7–1,5 cm pločio žalvarine apkaba, prikaltą prie rago vinele (220 : 4 pav.). Kartais tokių apkabų būna ne viena, bet daugiau, t. y. 2–3 (k. Nr. 35). Rago angos apkaustai yra 6–7,5 cm skersmens. Tik vieno iš jų paviršius pagražintas, t. y. ruplėtas (221 : 1 pav.). Kape Nr. 197 rastas ragas dar turėjo ir žalvarinį trikampio pavidalo, apie 5 cm pločio ir 3 cm aukščio apkaustą-skardele, kurios pagrindą prie rago prispaudė angą gaubianti juosta (220 : 5 pav.). Ant skardelės išlikusios siūlų liekanos rodo, kad ragas prie angos dar buvo apjuostas iš 2 gijų suvytomis virvutėmis. Tik vieno rago smaigalys buvo su žalvariniu taurelės formos apie 4,8 cm aukščio apkaustu (k. Nr. 143B) (221 : 3 pav.). Ties juo išlikusi ir į ragą įsmigusi

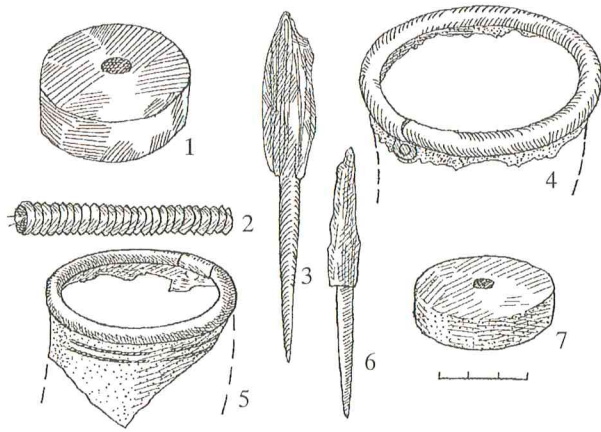

218 pav. Moters kapas Nr. 174. Kairėje, ties galva – geriamojo rago liekanos

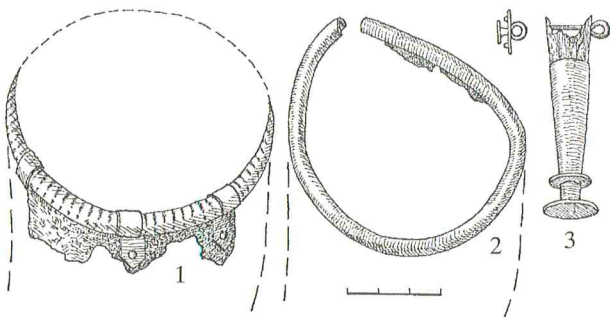
219 pav. Moters kapas Nr. 196. Kairėje, galvūgalyje – geriamojo rago liekanos

žalvarinė vinis su kilpute. Panaši detalė yra ir ties viršutiniu, t. y. rago angą juosiančiu apkaustu. Matyt, į kilputes įverdavo juostą. Tačiau jos nerasta. Galbūt ragas į kapą mirusiajam dėtas arba visai be juostos, arba ši sudūlėjo, nepalikdama nė pėdsakų. Tą patį galima pasakyti ir apie tuos ragus, kurie prie angos apkausto teturi įvertą apie 0,9 cm skersmens žalvarinę

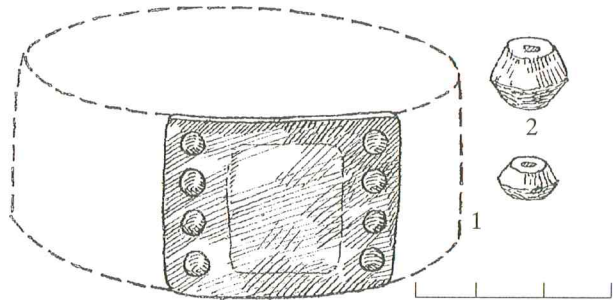
220 pav. Moterų įkapės: 1, 7 – verpstukai, 2 – įvija, 3, 6 – ylos, 4, 5 – geriamųjų ragų apkaustai (1, 5, 6 – k. Nr. 197, 2–4, 7 – k. Nr. 213)

grandelę (k. Nr. 172, 250). Kad prie tokių grandelių būdavo kabinamos juostos, rodo berniuko kape Nr. 167 rasto rago liekanos. Mirusiojo dešinėje, galvūgalyje, po čia gulintį kumeliuko kaukolę buvo išlikęs geriamojo rago angos apkaustas su 1,8 cm skersmens žalvarine grandele, prie kurios kabojo 15,5 cm ilgio grandinė, sudaryta iš dvigubų žalvarinių apie 1 cm skersmens žiedelių (69 : 3 pav.). Be to, ir suaugusio vyro kape (Nr. 160) aptikta apie 1,5 cm pločio odinės juostelės gabalėlių su žalvarinių apkaustų liekanomis ant paviršiaus. Radinių padėtis kapavietėje liudija, kad ties mirusiojo viršugalviu buvęs padėtas geriamasis ragas su odiniu dirželiu, ištiestu palei vyro galvą, dešinėje (65 : 1; 66 pav.). Iš dirželio beliko tik 30 cm ilgio odos ir žalvario trupinių juostelė bei 3 aplūžinėjusiais pakraščiais žalvariniai apkaustėliai. Tai labai plonos stačiakampės apie 1,2 cm pločio ir 3 cm ilgio skardelės, ornamentuotos skersinių brūkšnelių grupėmis bei ratukais (67 : 4 pav.). Kiekvieno ratuko viduryje įkalta vinutė, matyt, skirta apkaustėliui prie odinio dirželio pritvirtinti.

221 pav. Geriamųjų ragų apkaustai iš vyrų kapų: 1 – k. Nr. 35, 2, 3 – k. Nr. 143B

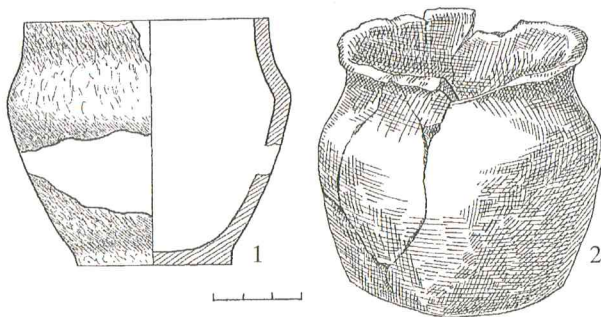
Dėžutės. Rastos 6 dėžutės, tiksliau – jų liekanos, t. y. medienos atplaišos ir žalvariniai apkaustai (17 lent.). Sprendžiant iš kai kurių radinių (k. Nr. 127, 143A), dėžutės galėjo būti cilindro formos, ne mažesnės kaip 4 cm aukščio ir apie 7 cm skersmens (222 : 1 pav.). Didesnė galėjo būti nebent rastoji kape Nr. 266. Mat į ją turėjo sutilpti 2 žiedai, apvarėlė ir yla, t. y. visos įkapės, kurios buvo tarp medienos (dėžutės) liekanų, pasklidusių kapavietėje apie 12 × 15 cm dydžio plotelyje. Beje, Šilalės apylinkėse kasinėtame kitame kapinyne (Pagrybyje) tyrinėjant bendrą vyro ir moters kapą Nr. 62 (V–VI a.), paaiškėjo, kad mirusiosios galvūgalyje padėtoje dėžutėje buvo taip pat visos moters įkapių rinkinys: 4 žiedai, smeigtukas su grandinėle, peilis (LA, 1995b, p. 139). Bet Žviliuose rasta ir dėžučių, kuriose teįdėta tik 2 amuletai-karoliukai (k. Nr. 88, 127).

222 pav. Vaiko įkapės iš kapo Nr. 127: 1 – dėžutės apkaustas, 2 – karoliukai-amuletai

4 dėžutės buvo su žalvariniais apkaustais. Vieni jų – tai stačiakampės 2,8 × 4,1–3,1 × 4 cm dydžio plokštelės, kurios prie dėžučių buvo pritvirtinamos 4–5 kugeliais, išdėstytais vienas prie kito dviejuose priešinguose apkausto pakraščiuose (57 : 1 pav.). Vieno apkausto pakraščiai (palei kugelius) dar ornamentuoti ir 2 eilėmis trikampėlių, susisiekiančių smailomis viršūnėmis (k. Nr. 126). Neaišku, kaip buvo išpuoštas kitas apkaustas, nes jo viduryje tarp kugelių, apie 2 × 2,5 cm dydžio plotelyje, tėra išlikusios menkos kažin kokių puošmenų nuobiros (k. Nr. 127). Greičiausiai panašų apkaustą turėjo dar ir dėžutė iš kapo Nr. 143A, nes prie jos liekanų rasta žalvario trupinių ir kugelių. Visai kitaip žalvariu puošta ketvirtoji dėžutė (k. Nr. 88). Antai jos liekanas juosė apie 0,2 cm storio apvalaus pjūvio vielutė, kurios galai susukti sraigėle ir pačioje pabaigoje abipus sraigėlės suvynioti ant lankelio (45 : 2 pav.). Dėžutė buvusi ne didesnė kaip 4 cm skersmens. Joje įdėti 2 karoliukai-amuletai.

Tegalima vien spėlioti, kokias žalvario puošmenas turėjo dėžutė iš kapo Nr. 28. Mat iš jos teliko tik 5 cm ilgio, 1,5 cm pločio medienos fragmentas su plona skardele.

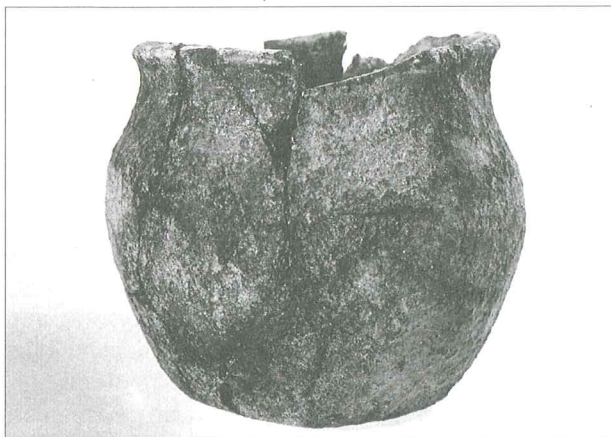
223 pav. Puodukai: 1 – k. Nr. 73, 2 – k. Nr. 100

Visos dėžutės rastos III–IV a. kapuose. Taigi žviliškiams, kaip ir jų vakariniams kaimynams, palikusiems Baltijos pakrantėse kapus su akmenų vainikais (SGA, 1986, p. 183), nebuvo svetimas paprotys dėti mirusiajam į kapą dėžutę.

Keramika. Kapinyne surinktos 144 šukės, kurių 90 aptikta kapuose (17 lent.), likusios – tyrinėtose perkasoje. Be to, rasti ir 2 puodukai (k. Nr. 73, 100).

Abu nulipdyti iš molio su grūsto akmens priemaiša, menkai degti. Vieno puoduko viršutinės dalies išorė ir vidus pastebimai juosvesni (k. Nr. 100). Šis indelis yra nuo apačios plėtėjančiais šonais, pamažu siaurėjančiais angos link, kurios kraštas atlenktas į išorę (223 : 2; 224; 225 pav.). Jo aukštis – 8,4 cm, dugno skersmuo – 6,5 cm, angos skersmuo – 7 cm, skersmuo per šonus siekia 9,5 cm. Kitas daug blogiau išlikęs puodelis (vienas šonas išdužęs) yra su ryškia briauna per petelius, šiek tiek paaukštintu kakleliu ir tiesiais angos pakraščiais (223 : 1 pav.). Jis panašaus dydžio, kaip pirmasis: 8,5 cm aukščio, dugnas – 5 cm, anga – 8 cm, peteliai – 9,5 cm skersmens.

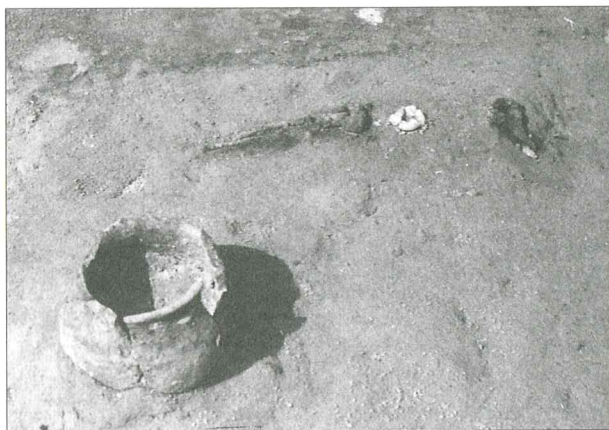
Panašių rankomis nulipdytų vadinamųjų miniatiūrinių puodelių dažnokai randama kasinėjant

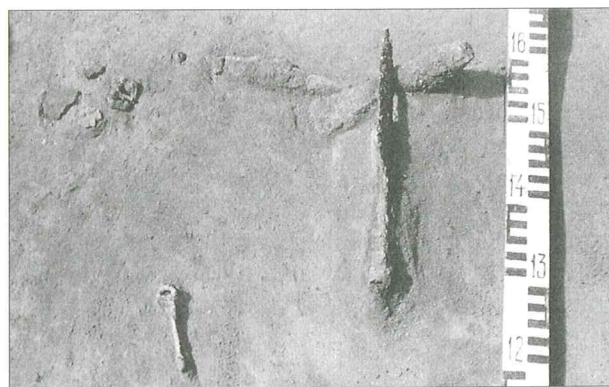
224 pav. Puodukas iš moters kape Nr. 100

pajūryje, ypač Klaipėdos ir Kretingos rajonuose, kapinytus, išlikusius iš geležies amžiaus. Šie indeliai – tai apeiginės įkapės, gamintos specialiai laidotuviams (Nakaitė, 1964; 1991, p. 90).

Žvilių kapinyne rastos pavienės šukės – tai rankomis nulipdytų puodų grublėtu paviršiumi šonų dalys, rečiau – profiliuoti ar tiesūs angos pakraščeliai bei dugno fragmentai. Tik dviejų šukelių paviršius yra lygus (k. Nr. 22, 263). Tiesa, ir kai kurios puodų angos nuoskalos yra taip pat lygiu, bet gerokai apsitrynusiu paviršiumi (k. Nr. 139, 149, 243, 266). Šukės dažniausiai labai mažos, 0,7–3 cm aukščio, 2–4 cm

225 pav. Puoduko padėtis moters kape Nr. 100

226 pav. Puodo šukelių vieta vyro kape Nr. 93

pločio. Vos viena kita yra didesnė: 3,5 × 4 ar 2,5 × 4,5 cm dydžio. Pati didžiausia siekė 5 × 6 cm (k. Nr. 149). Sprendžiant iš pavienių šukių, puodai buvę rusvai juosvos spalvos, apie 0,7–1,2 cm storio sienelėmis (49 : 2; 57 : 7; 59 : 4; 62 : 4; 197 : 4 pav.). Molyje gausu grūsto akmens priemaišų. Keramika silpnai degta, šukės dažnai suskilinėjusios, tiesiog trupa.

Analogiškų nedidelių pavienių šukelių – grublėtu paviršiumi puodų fragmentų aptinkama ir kitose

regiono vietovėse kasinėtuose kapinyuose, pvz., Maudžiorų III–VI a. bei Pagrybio V–VI a. kapuose. Kai kurių tyrinėtojų nuomone, puodai buvę atnešti su šermenų maistu. „Jeigu per šermenis indas sudužo, tai jį čia pat ir numetė, o vėliau, toje vietoje kasant duobę, šukės pateko į sampilo žemes“ (Valatka, 1984, p. 11). Galėjo, žinoma, būti ir taip. Tačiau Žvilių kapinyne kasinėjimų duomenys rodo, kad šukelių rasta ne tik kapo sampiluose, bet ir prie mirusiojo, padėtų kartu su kitomis įkapėmis dažniausiai galvūgalyje, kaip padėti ir abu puodukai (226 pav.). Keramikos buvo mirusiojo kojūgalyje, prie jo šono ar ant krūtinės. Tai verčia manyti, kad šukelių vieta kape ne atsitiktinė, bet susijusi su papročiu simboliškai aprūpinti mirusįjį jei ne sveiku apeiginiu indu, tai bent sudužusio ar galbūt specialiai sudaužyto puodo dalimi, laikantis magijos formulės pars pro toto (dalis vietoj visumos). O kad būta laidotuvių ceremonijoje apeigų, per kurias prireikdavo indų, rodo net ir vien Pagrybio kapinyne kasinėjimų medžiaga (Vaitkunsienė, 1995, p. 29; LA, 1995b, p. 139).

Žviliuose ir pavienės šukės, ir abu puodukai rasti III–IV a. kapinyne dalyje. Ir tik vieninteliame VII–VIII a. datuojamame visai suardytame kape Nr. 243 tebuvo aptiktas lipdyto puodo profiliuotas perskilęs angos pakraštėlis lygiu paviršiumi. Keramika silpnai degta, šviesiai rusvos spalvos, molyje mažai grūsto akmens priemaišų. Indo sienelės galėjo būti apie 0,6 cm storio.

Romos moneta – atsitiktinis radinys (LNM, 487 : 50). 1979 m. balandžio 8 d. šilališkis kraštotyriminkas

Vladas Statkevičius, lankydamas Žvilių kapiną, šiaurruytiniame jo pakraštyje aptiko gana gerai išsilaičiusią Faustinos II pomirtinę (mirė 175 m.) sesterciją. Netoli monetos ant dirvos gulėjo dar ir žalvarinė juostinė apyrankė trikampio pjūvio lankeliu, ornamentuotu išilginiais grioveliais ir smulkiomis įkartėlėmis (KU, 1978–1981š, p. 22).

Tai jau nebe pirmoji Romos moneta, aptikta Šilalės apylinkėse. Dabar žinoma, kad tokių radinių ten atsitiktinai rasta dar bent 5 vietovėse. Tai Jokūbaičiai, Lileikėnai, Padievytis, Pajūrėlis, Kvėdarnos piliakalnis (Michelbertas, 1972b, p. 115, 117; 1978b, p. 89; Balčiūnas, 1986). Šiame rinkinyje yra ir pomirtinė Faustinos (mirė 175 m.), ir Antonino Pijaus (138–161 m.), ir Gordiano III (238–244 m.), ir Komodo (177–192 m.) monetų.

Verta dar pridurti, kad tyrinėtuose kapuose, perkasose buvo aptikta žalvarinių apkaustų nuolaužų (k. Nr. 164, 208, 260), žalvarinių 2–3 cm skersmens grandelių (k. Nr. 6, 219, 249, 252, pk. Nr. 51, 57, 60, 65), žalvarinių 10–14 cm ilgio grandinelių (k. Nr. 2, 4, 217, 220), žalvarinių įvijėlių fragmentų (k. Nr. 180, 209, pk. Nr. 16, 58, 59, 62), žalvarinių bei geležinių neaiškios paskirties dirbinių lūžėnų (k. Nr. 4, 141, 214, 232, 253, 287, 294, pk. Nr. 15, 19, 42, 52, 57, 69, 74).

Galiausiai paminėtinas ir akmeninis kirvis, tiksliau jo dalis, t. y. pentis su 2 cm skersmens skylė kotui. Penties dydis – 3,3 × 5 cm. Jį aptiko 1984 m. Pranas Petrauskas ties Žvilių kapinyne plytinčiame bulvių lauke. „Žemaitijos“ ekspedicijai radinį padovanojo 1987 m. šilališkis Viktoras Aušbikavičius.

17 lentelė. Kapų inventoriaus suvestiniai duomenys

Kapo Nr.	Įkapės	Kirviai	Pelliai	Ylos	Verpstukai	Galastuvai	Mėškerės kabliukai	Skiltuvai	Kalavijai ir jų makštys	Icigaliai	Skydai	Galvos danga	Antkaklės	Aparos	Segės	Smeigtukai	Amuletai-karoliukai	Apyrankės	Žiedai	Įvilės, grandelės	Diržai, jų sagys	Pentinai	Kamanos, jų detalės	Geriamieji ragai	Keramika	Dėžutės	Pincetai	Grandinėės	Apkasta, pakabėlės	Gežinių dirbinių fragmentai	Žalvarinių dirbinių fragmentai	Tinago nuoskalos	Is viso	Pastabos		
1		2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30	31	32	33	34		
1				1																															1	Suardytas
2				1	1																										+			3	-"-	
3																																			-	Nesuardytas
4A				1	1							1	2			5	2	3	3										+		+		20	-"-		
4B					1												1	1	1														4	-"-		
5			1																		1												2	Suardytas		
6			1												1		1	1	1		1												6	Nesuardytas		
7										1						1								+							+		4	-"-		
8				1	2							1				1	1	1															7	-"-		
9																													+				1	Suardytas		
10															1	1	2												+				5	Nesuardytas		
11				1	1											2	1																5	-"-		
12			1							1							1				1												4	Suardytas		
13				1												1	1																3	-"-		
14				1	1									1	1	1	2	2															9	Nesuardytas		
15																					1									+			2	Suardytas		
16																				1													1	-"-		
17																1		2	2		1												4	Nesuardytas		
18				1	1							1				1	2	2	2														10	-"-		
19																																		2	Suardytas	
20															1		2																	5	Nesuardytas	

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30	31	32	33	34		
21		1							1						1						1											4	"-		
22												2	1		2		4							2								11	"-		
23											1	2			2		6	3															14	"-	
24			1									1			2		6							2									12	"-	
25																				2	1			1									5	"-	
26	1	1						3							1						1												7	"-	
27											1	1		1		2																	5	Nesuardytas	
28	1	1			1				1						1							+			1								7	"-	
29																																		2	Suardytas
30			1						1					1							1												4	"-	
31																1																		1	Nesuardytas
32															1		2				1												4	"-	
33	1	1							1					1							1												5	"-	
34												1	1		1																		3	"-	
35	1	1	1						1					1	1						1		1	3									11	"-	
36			1	1											1	1								3										7	"-
37															1		1																	2	"-
38															1																			1	"-
39	1	1							1				1	1	2			3			1		+		1								13	"-	
40	1	2							2					1		1	1	3			1			1										13	"-
41															2		4																	6	"-
42													1	1	2			1																5	"-
43				1													1																	2	"-
44												1			2	1	4	4	1															13	"-
45	1	1							1					1		1					1			1									6	"-	
46															2		1	2																5	Suardytas
47	1	1							1				1	1	1	1	1				1	2	2											12	Nesuardytas

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30	31	32	33	34
48	1	1						1	1	1		1	1	1	1	1		2		1		+										10	Nesuardytas
49												1	1	1	1	1	1															4	Suardytas
50												1			2	1	4	1						2								11	Nesuardytas
51																			1													1	-"-
52			1												1	2			1													5	-"-
53													1		2	1	1															5	-"-
54												1	1	1	2	8	2															14	-"-
55													2		2	2	1															8	-"-
56	1	1						1	1	1		1	1	1	1	1	1		1	1	1										9	-"-	
57															2																	3	-"-
58	1	1					1		1	1			1	1	2					1											9	-"-	
59	1	1						1	1	1									1													4	-"-
60																			1	1												2	-"-
61									1																							1	-"-
62															1																	1	Suardytas
63																																-	Nesuardytas
64															1																	1	-"-
65												1																	1			2	Suardytas
66															1				1										1			3	-"-
67															1																	2	Nesuardytas
68	1	1						2				1			1				1						2						9	-"-	
69	1														1																	2	-"-
70															1					1												2	-"-
71	1														1																	2	-"-
72												1			1																	2	-"-
73															1																	4	-"-
74	1	1							1			1			1																	5	-"-

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30	31	32	33	34
75	2														1				1												4	Suardytas	
76A	1	1																														2	"-
76B									1						1																	2	"-
77	1	1							1																							3	"-
78															2																	2	"-
79		1													1				2												4	"-	
80	1	1													1		1														4	Nesuardytas	
81															1				1												2	Suardytas	
82		1													1		1			1											4	Nesuardytas	
83															1	2	1														4	"-	
84			1									1	1		2	1	2														8	Suardytas	
85		1					1			1		1	2	1	1	1	1			1											10	Nesuardytas	
86		1												1	1	2	1														6	"-	
87			1	2							1	1			2	2	2	2													13	"-	
88		1											1	1	1	2	1			1						1					9	"-	
89												1	1		2		4														8	"-	
90															1	1									1						3	"-	
91		1							1						1			2						4							9	Suardytas	
92															1					1				9							11	Nesuardytas	
93		1	1							1					1	1				1				3							9	"-	
94		1	1			1				1					1																5	"-	
95		1								1					1																3	"-	
96				1								1			1	1	4														8	"-	
97		1	1						2					2		1	1	1		1				1							10	"-	
98															2	2															4	Nesuardytas	
99		1	1							1					1	2	1			1											8	"-	
100															2	1									1						4	"-	

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30	31	32	33	34
101															2		1															3	Nesuardytas
102	1														1	2		2		1												7	-"-
103	1	1							1			1		1		2				1												8	-"-
104															1		1															2	-"-
105													1	1	1	1	1							1								4	-"-
106															1			1														2	-"-
107		1							1							1			1	1				1								6	-"-
108		1	1									1			2	1	4	2														12	-"-
109												1			1	2	2	1														7	-"-
110		1													1	1	1			1												5	-"-
111		1										1			1			1														4	-"-
112	1	1							2					2		1	1	2		1												11	-"-
113	1	1							2			1		1	1	1	3	1		1				3						1	17	-"-	
114			1										1		2		2	3						1								10	-"-
115			1									1		1	1			2														5	-"-
116			1									1		1	1		2	1														6	-"-
117																	2															2	-"-
118												1			1	1	2								1							5	-"-
119			1									1			1	1		1						1								5	-"-
120															1				1													2	-"-
121															2	2	2		2					1								7	-"-
122															1	1	2															4	-"-
123																			1													1	-"-
124														1																		1	-"-
125			1									1		2	2	2	2															8	-"-
126A									2					1	1	1								3								8	-"-
126B												1		1	1											1						3	-"-

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30	31	32	33	34
127															1	2								2	1						6	-"-	
128																	2															2	Suardytas
129											1						3															4	-"-
130	1	1										1	1	1	2	1	2	1	2	1	1			1								12	Nesuardytas
131				1											2			2														5	-"-
132		1											1																			2	-"-
133																1	1	1	1	1												4	Nesuardytas
134			1	1							1				2		2	2	2					4								11	-"-
135															1	1																2	-"-
136												1					2	1														4	-"-
137	1	1							1				1	1	3	1					1											10	-"-
138			1	1								1		2		4	1															10	-"-
139			1								1	1	1	2		1								1								7	-"-
140													1			1	1	1		1				1								5	-"-
141	1	1							1					1															1			5	-"-
142		1														1				1												3	Suardytas
143A															2		1							1								4	Nesuardytas
143B	1	1							1				1	1	1	1					1		1	2								10	-"-
144		1	1																						3							5	-"-
145	1	1							1					1	1									4								9	-"-
146																	2															2	Suardytas
147		1							1					1		1				1	1											5	Nesuardytas
148									2					1		1		1														4	-"-
149											2	1	1	2	2	2								2								11	-"-
150															2																	2	Suardytas
151	1	1							1					1	2																	6	-"-
152																1											1					2	-"-

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30	31	32	33	34	
153	1	1			1				1						1	1				1											+	8	Nesuardytas	
154	1	1							1									1	1													5	-"-	
155															1	2		1	1													4	-"-	
156												1						1														2	-"-	
157															2	1	1																3	-"-
158			1															1	1														3	-"-
159	1	1						1				1			1	2	1	1	1													9	-"-	
160								1	2					1		2	1	1		1												9	-"-	
161	1																															3	Suardytas	
162	1								1						1					1							1	+				6	Nesuardytas	
163				1																												2	Suardytas	
164												1							2	1												4	Nesuardytas	
165																			1													1	-"-	
166				1											1					3												5	-"-	
167								1		1	1	1	1	1		2	1	3	1	1				1							13	-"-		
168															1				1													2	-"-	
169																															+	1	-"-	
170		1													1	1	1															3	-"-	
171										1	1		1											1								3	Suardytas	
172			1	1							1	1	1		2			1					1									9	Nesuardytas	
173															1				1													2	Suardytas	
174			1	1							1				2	2							1								+	9	Nesuardytas	
175												1									1	+										3	Suardytas	
176															2	1	1	1					1								+	6	Nesuardytas	
177																	2															2	Suardytas	
178		1													1	2	1	2											+			8	Nesuardytas	
179																		1											+			2	Suardytas	

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30	31	32	33	34		
180	1														1		1	1	1	1												5	Nesuardytas		
181	1																1																2	Suardytas	
182			1										1					1															3	"-	
183												1	1		1	2	2	2	2														9	Nesuardytas	
184			1								1		1		1	1	1	2															7	"-	
185								1	2					1					1	1													6	Suardytas	
186	1																											+	1				3	"-	
187													1		1	1	1																4	"-	
188			1	1									1			1	1																5	"-	
189			1								1		1		1	1	1																5	Nesuardytas	
190	1																1																2	Suardytas	
191									2					1																			3	"-	
192	1											1		1	2	1			1														5	"-	
193								1							1						1												3	"-	
194			1									1						1	1	1													4	"-	
195															1			1												+			3	Nesuardytas	
196	1	2	1								1													1									6	"-	
197			1	1							1		1		2	2	1		1				1										10	"-	
198											1				1	1	1	2																5	"-
199	1								1											1	1						1						5	Suardytas	
200															1				1														2	"-	
201																			1	1		+											3	"-	
202	1	1						1			1		1		1	1		1		1	1	+				1						11	"-		
203											1				1																			2	"-
204				1														1	1															3	"-
205																																+		2	"-
206								1	2						1	1	1	1	1	1		+	1										9	Nesuardytas	

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30	31	32	33	34
207			1	1							1					1																4	Suardytas
208	1																		1									1				3	"--
209	1							1											1	1		+	1									6	"--
210																		1		1							1					3	"--
211									2									1												+		5	"--
212																							+									1	"--
213			1	1							1	1	1		2	2	2	4					1								16	Nesuardytas	
214			1														2		1								1				4	"--	
215			1											1					1												3	Suardytas	
216																												1			1	"--	
217			1															1	1									+			5	"--	
218																1			1												3	"--	
219			1															3	2	1							1				8	"--	
220																	1	1	2	1								+			6	"--	
221			1	1							1				2	1			1												7	Nesuardytas	
222			1						2					1	1			1													6	"--	
223															1				1	1											3	"--	
224			1	1							1				1	1		1													6	"--	
225								1	2						1	2			1												7	"--	
226															1																2	"--	
227			1															1													2	"--	
228								1	2					1		2		1													7	"--	
229															1			1												+	3	Suardytas	
230								2																							2	Nesuardytas	
231				1											1																2	"--	
232			1												1															+	3	Suardytas	
233				1											2																3	Nesuardytas	

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30	31	32	33	34	
234			1												1			1	+												4	Suardytas		
235				1							1	1			2	2	2		2													9	Nesuardytas	
236															1																	1	-"-	
237	1														1			1		1											4	-"-		
238A	1							1							1					1											4	-"-		
238B															1	1																2	-"-	
239			1	1								1																				3	-"-	
240		1																														1	-"-	
241				1															1													2	-"-	
242											1	1						2														4	-"-	
243																		1	1	1	+	1										5	Suardytas	
244		1								1								1				+										5	-"-	
245A		1						1	1											1												4	-"-	
245B											1	1																					2	-"-
246											1	1			2			2														6	-"-	
247																					+											1	-"-	
248																1	1															2	Nesuardytas	
249															1													+				4	Suardytas	
250			1									1												1				+				4	-"-	
251												1	1		1			1	2			+										6	Nesuardytas	
252			1								1	1						1	2								+					7	Suardytas	
253																		1		1										+		3	Nesuardytas	
254			1									1											1					+				4	Suardytas	
255																			1													1	Nesuardytas	
256												1																				1	Suardytas	
257			1									1			1																	3	-"-	
258			1	1											1																	3	-"-	

17 lentelės tęsinys

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30	31	32	33	34
259	1														1			1			1											4	Suardytas
260	1	1						2				1	1	2	1	7	3			1				5								25	Nesuardytas
261		1						1				1	2	3	1	3	1	3	1	1												14	-"-
262															1	1	1					+						+	1			5	Suardytas
263															1	1	1							2								5	-"-
264																1	2	1						1								5	-"-
265												1	2		1	2	2	1						2								11	Nesuardytas
266			1										1			1	2	2					1	1							7	-"-	
267															1			1						1								3	Suardytas
268												1	1	1	1	1	1			1												6	Nesuardytas
269												1					1															3	Suardytas
270	1	1						1				1	1	3		1	2			1	2	+									15	Apardytas	
271													1		2	1								2								6	Nesuardytas
272				1									1		4	2																8	-"-
273															1	1	1							1				+				5	Suardytas
274												2	1				4															7	Nesuardytas
275													1	1				1														3	Suardytas
276															1	1	1							2								5	Nesuardytas
277				1					1						1	1					1											5	-"-
278	1	1											1	1			1	1		1											7	-"-	
279		1													1				1													3	Suardytas
280											1		1	2		1																5	Nesuardytas
281													1					1														2	Suardytas
282								1				1			1					1												4	-"-
283																		1			1			2								5	-"-
284	1	1							2										1		1			1								7	-"-
285	1																					1	+									3	-"-

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30	31	32	33	34	
286																		1	1													3	Suardytas		
287																2														+			3	-"-	
288																1														+			2	-"-	
289																2	2	2	1														5	Nesuardytas	
290									1							1																	2	-"-	
291			1	1								1				2																	5	-"-	
292			1													1																	2	Suardytas	
293												1				2	2																5	Nesuardytas	
294														1	1	1					1												4	Suardytas	
295			1						1					1	1	1	1	1	1		1												8	Nesuardytas	
296	1	1														1			1	1	1												5	-"-	
297														1				1	1														3	Suardytas	
298																1	1	1															2	-"-	
299	1	1														1																	3	-"-	
300			1						1							1	2						+											6	-"-
301			1													1	1	1																3	Nesuardytas
302																1	1			1		+												3	Suardytas
303																1	1		1															2	-"-